

שבוע פרשת אחרי מות ושני ימים ראשונים של פסח

(13 – 21 April 08)

ח' – ט"ז ניסן ה'תשס"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הללויה | הודו ליהוה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כְּלִי־תְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵנִי מִשֹּׁפֵט עֲשֵׂה צָדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עִמָּךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרֹאשׁוֹת | בְּמוֹכֶת בַּחֲרִיד לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גִּיּוֹךְ לְהִתְהַלֵּל עִם־נְחִלְתְךָ: ו חֲטֹאֲנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הַרְשָׁעֵנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹכַב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עַל־יָם
 בְּיַם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְדֵּר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמִּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּגְאֹלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיַּכְסֹּר־מַיִם צָרִיחָם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמְרֵנוּ בְּדַבְּרֵינוּ יִשְׁרֹו תְהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכַחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישְׁמִימֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחוֹ בְּנִפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתַּבְלַע דָּתָן וַתִּכְסַּם עַל־עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעַר־אֵשׁ בְּעֵדָתָם לְהַכֹּה
 תִּלְהַט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיִּמְרֹו אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֵכֵל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכַחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בְּאָרֶץ חָם נִזְרְאוֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמְרוּ לְהַשְׁמִידָם לוֹלֵי מֹשֶׁה בַּחֲרֹו עִמָּךְ בַּפֶּרֶץ לִפְנֵינוּ לְהָשִׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֲסוּ
 בְּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יְדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעם בַּגּוֹיִם וּלְהוֹרֹתָם בְּאַרְצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פֶּעֹר וַיֵּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיַּכְּעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־בָּם מַגֵּפָה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֹל וַתַּעֲצֹר הַמַּגֵּפָה:
 לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לַצִּדָּקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיכָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בְּשַׁפְתָּיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְּעַרְבוּ בַּגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשָּׂדִים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצָבִי כִנְעַן
 וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בְּדָמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב
 אֶת־נְחִלְתּוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שׁוֹנְאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמִים רַבּוֹת יֵצְלִים וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם בְּרַב חֲסָדָיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵייהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנוּ |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

קז

זה המומדר נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאים היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַּי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרֹב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן בְּדֶרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב
 לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעֵבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדָּע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַּעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיַּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד הִמָּה
 רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרָעָה תִתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשִׁפּוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יִקָּם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתְּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יִהְלֹוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצָּאי מִים
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרֵעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנָם־מִים וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצָּאי מִים: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְדוּ בּוֹז עַל־נְדִיכִים וַיִּתְּעַם בְּתֵהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגְּבּ אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כָּצָאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוּנֵנוּ

חֲסִדֵּי יְהוָה:

פירוש "יהל אור" למזמור קז מאת כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"

בדרוש הוד שבהוד. ומ"ש ע"פ יהודה אתה. ובד"ה אלה פקודי בהביאור בענין יחוד או"א:

(ג) **ענין** כי טוב. את האור כי טוב. שאע"פ שהאור ענין זיו והארה אינו כמו אור השמש שנמשך מהשמש ממילא אלא כשעלה ברצונו וזהו כי טוב ע"י בחי' טובו ורצונו להיטיב אז מאיר האור. ויש זכר רב טובך רבוי בחי' טוב ט"ו מעלות טובות ט"ו יסודות. כי בכל בחי' כשצריך להאיר למטה צריך לזה מדת טוב כו' כמ"ש במ"א. וע' סנהדרין דל"ט ר"א רמי כתיב טוב ה' לכל וכתוב טוב ה' לקונו כו' והתירוץ ע"ש. והמכוון כי יש יחוד או"א דחיצוניות להחיות העולמות ועו"נ טוב ה' לכל אכן יחוד פנימי או"א עו"נ טוב ה' לקונו. והודאה ממשיך יחוד פנימיות דאו"א וזהו הודו לה' כי טוב כו'. ומענין טוב וחסד יש להעיר ממ"ש אך טוב וחסד ירדפוני ובוזהר תרומה קס"ח ע"ב מה בין טוב לחסד כו' ועמ"ש ע"פ הטוב כי לא כלו רחמין והמרחם כי לא תמו חסדיך. וע' באג"ה סי' יו"ד ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. ואח"כ נאמר טוב ה' לקונו כו'.

(ד) **עמש"ל** ססעי' א'. ועמ"ש בד"ה משה ידבר בענין לאתקנא רזא דשמיה. ויש בזה ב' בחי' ע"י אברהם וע"י משה ידבר כו' ומובן ע"פ הנ"ל בענין לעשות לו שם. וע' בזח"ג בחקתי קי"ג סע"א וע"ב בענין ויעש דוד שם:

(ה) **הודאה** יחוד חו"ב אין ויש. והיינו ע"י שער החמשים הממוצע בין חו"ב. וחולה חסר שער החמשים כמ"ש במא"א אות ח' חולה גימט' מ"ט. ומ"ט שע"ב הם ז' מדות. ועיקר החיים מג"ר והחכמה תחיה. לכן כשנתרפא ע"י המשכת שער הנ' הממשיך חיים במ"ט שערים צריך להודות להמשיך יחוד או"א ע"י שער החמשים ולכן במתן תורה נתרפאו כל החולאים שהיו בישראל כי מתן תורה גלוי שער החמשים כמ"ש בת"א פ' יתרו בד"ה מראיהם ומעשיהם ועמ"ש ע"פ מזמור לתורה. וע"פ זובח תודה יכבדנני ולקמן רסי' קי"ח ע"פ הודו לה' כי טוב כל"ח:

א **הודו** לה' כי טוב כי לעולם חסדו. במדרש תלים סי' זה שהוא ע"ד מ"ש למעני למעני לעשה כו' בשביל שמי הגדול כו' ע"ז אמר דוד הודו לה' כי טוב כו' עכ"ל. ור"ל כי שמו הוא מתאחד עם נש"י כמ"ש ביהושע ומה תעשה לשמך הגדול כו' וכמ"ש מזה בספר שערי אורה להריגי"ק ובד"ה עולת תמיד פ' שלכן נק' ישראל לי ראש כמו בהראש גילוי כללות חיות הנפש. כך בנש"י מאיר שמו הגדול. גם כמ"ש בד"ה ולא אבה בלק"ת פ' תצא שבכל א' יש שם הוי' ממש וכמ"ש חלק הוי' עמו. ועמ"ש ע"פ ומביא גואל כו' למען שמו כו'. בת"א פ' וארא בד"ה לכן אמור. גם מ"ש אשר הלכו אלקים כו' ולעשות לו שם וברכות ע"פ טוב שם משמן הטוב. ועמ"ש מזה בד"ה ואלה שמות בני'. גם אפ"ל לעשות לו שם בבחי' והי' הוי' לי לאלקים וע"ד ביום ההוא יהי' הוי' אחד כו'.

(ב) **ענין** במהרש"א פב"ת דברכות בענין ד' צריכים להודות שהוא ענין ד' כוסות דפסח. ואפ"ל כנגד ד' גליות. והיינו שבהם ועל ידם יהי' גילוי ד' אותיות הוי' וכמ"ש לע"ל ונגלה כבוד הוי'. ר"ל ע"ד והי' הוי' לי לאלקים. בת"א פ' ויצא בד"ה ושבתי בשלום וענין בסדור בד"ה מזמור לתודה בענין פ' להודות שהוא ענין כי אל דעות וההודאה שהאמת כמו דעה העליונה כו' וזהו ואמת הוי' לעולם שיתגלה אמיתת שם הוי'. ולענ"ד יש להעיר ממ"ש במ"א בענין עילת העילות וסיבת הסיבות דפ"י עילת העילות זהו כשנמשך דרך השתלשלות עילה ועלול והוא מבחי' ממכ"ע אבל סיבת הסיבות מה שנמשך שלא כסדר והדרגה אלא מבחי' סוכ"ע וכמ"ש מזה בת"א בד"ה יביאו לבוש מלכות. ואפ"ל כי ב' בחי' הנ"ל הן ג"כ ב' דעות ד"ת זהו ממכ"ע וד"ע הוא סוכ"ע וכמ"ש בביאור ע"פ לבבנתי. וכך ההשפעה שבישוב באה כסדר והדרגה ע"ד עולם כמנהגו נוהג אבל ד' אלו דמדבר וים וחולה וחבוש בא להם הישועה ע"ד סיבת הסיבות. וזהו ד' צריכים להודות כו' והיינו הודו להוי' ועמ"ש בת"א פ' בשלח ע"פ וירא ישראל בענין ויאמינו בהוי'. ועמ"ש מענין ברכה והודאה

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף-כְּבוֹדִי: ג עֲוִירָה הִנָּבֵל וְכָזֹר
 אֶעֱוִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בְּעַמִּים ו יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלִאֲמִים: ה כִּי-גָדַל מֵעַל-שָׁמַיִם חֲסִדֶּךָ
 וְעַד-שָׁחֲקִים אֲמַתְּךָ: ו רִוְמָה עַל-שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים ו דַּבֵּר בְּקֹדֶשׁוֹ אֲעֲלֶזָה אֶחֱלֶקָה שְׂכֵם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד ו לִי מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב ו סִיר רַחֲצִי עַל-אֲדָוִם
 אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי פִּלֶּשֶׁת אֲתָרוּעַע: יא מִי וְכִלְנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד-אֲדָוִם:
 יב הֲלֹא-אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא-תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הִבַּהֲלָנוּ עֲזָרַת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת
 אֲדָם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה-חִיל וְהוּא יָכֹס צָרֵינוּ:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ק"ח ..... ב
- ב) פירוש "יהל אור" למזמור ק"ז ..... ד
- ג) מאמר ד"ה והמשכילים יזהירו אחרון של פסח, ה'תש"כ ..... ז
- ד) שיחת ליל א' וב' דחג הפסח, ה'תשי"ד ..... טו
- ה) לקוטי שיחות פרשת אחרי (בלה"ק) ..... כה
- ו) חידושים וביאורים בעניני גאולה ומשיח ביטול הצומות לעתיד לבוא ..... לא
- ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לתאריכים ח' – ט"ז ניסן ..... לח
- ח) אמירת הנשיאים לתאריכים ח' – י"ג ניסן ..... מח
- ט) לוח "היום יום" לתאריכים ח' – ט"ז ניסן ..... נ
- י) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... נג

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- יא) – ג' פרקים ליום לתאריכים ח' – ט"ז ניסן ..... נו
- יב) – פרק אחד ליום לתאריכים ח' – ט"ז ניסן ..... עח
- יג) – ספר המצוות לתאריכים ח' – ט"ז ניסן ..... פו
- יד) שיחת ערב חג השבועות ה'תשמ"ה בענין דף השער למס' סוטה ..... פז

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן ..... צא
- טז) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן ..... צב
- יז) לקוטי תורה מבואר - ד"ה ששת ימים - אדמו"ר הזקן ..... צב
- יח) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי ..... צד
- יט) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... צה
- כ) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש ..... צו
- כא) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב ..... צח
- כב) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ ..... צט
- כג) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ ..... ק
- כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ ..... קב

- כה) נביאים וכתובים יהושע פרק ו – דברי הימים-א פרק ה ..... קג
- כו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לתאריכים ח' – ט"ז ניסן ..... קח
- כז) לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי ..... קכז

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תש"כ

(הנחה בלתי מוגה)

והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד¹, ואיתא בזהר² על פסוק זה, בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר כו' ובגין דעתידין למטעם מאילנא דחיי כו' יפקון ב' מן גלותא ברחמים³ [וכן איתא באגה"ק של הבעש"ט⁴, ששאל את מלך המשיח אימתי קא אתי מר, וענה לו, לכשיפוצו מעינותיך חוצה]. ועפ"ז קאי הפסוק והמשכילים גו' על הזמן דעקבתא דמשיחא קודם ביאת המשיח. אמנם במדרש רבה⁵ ע"פ החודש הזה לכם איתא, משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות כיון שבא לקחתה כתב לה מתנות רבות כבעל, כך העולם הזה אירוסין היו כו', ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד כו', אבל לימות המשיח יהיו נישואין כו', באותה שעה מוסר להם את הכל, שנאמר והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. ומזה מובן, שפסוק זה קאי על הזמן שלאחרי ביאת המשיח. ונמצא שבפסוק זה יש מדרשות חלוקות. אמנם, ע"פ הכלל הידוע⁶ שלא שייך מחלוקת במציאות, מובן, שב' הענינים הם אמת, שענין והמשכילים גו' ישנו לאחרי ביאת המשיח, וישנו גם קודם ביאת המשיח. ועד"ז מצינו ג"כ בענין יצי"מ (שעז"נ⁸ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות), ששלימות החירות דיצי"מ היתה בזמן קרי"ס, כמ"ש⁹ ויושע הוי' ביום ההוא גו', שיש ב' פירושים¹⁰ במ"ש¹¹ אז ישיר משה, פירוש הא' שקאי על שירת הים¹², ופירוש הב' שקאי על השירה שתהי' בגאולה העתידה, כמארז"ל¹³ שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה (ומ"ש אז ישיר משה, הרי זה לפי שגואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון¹⁴). ועד"ז מצינו גם במ"ש¹⁵ ואני אשר עוזך וארנן לבוקר חסדך, שיש בזה ב' פירושים, פירוש הא' דקאי על לעתיד לבוא, ופירוש הב' דקאי על קריעת ים סוף, כדאיתא במדרש¹⁶ ואני אשר עוזך, לעתיד לבא, שנאמר¹⁷ הנה א-ל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת י-ה, וארנן לבוקר חסדך, אותו בוקר של יום הדין, שנאמר¹⁸ אמר שומר אתא בוקר וגם לילה. ד"א ואני אשר עוזך, אימתי, בשעה שעמדו ישראל על הים ואומרים שירה, שנאמר אז ישיר

(1) דניאל יב, ג.

(11) שם טו, א.

(2) ח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא בתניא אגה"ק סכ"ו (קמב,

(12) ראה מכילתא ופרש"י עה"פ. וראה גם שמו"ר שבהערה

16.

(א).

(3) כ"ה באגה"ק. ובוהר: ברחמי.

(13) סנהדרין צא, ב. מקומות שבהערה הקודמת.

(4) נדפסה בסוף ספר בן פורת יוסף (לר' יעקב יוסף

(14) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים

מפולנאה). כש"ט (הוצאת קה"ת) בתחילתו. ובכ"מ.

להאריז"ל פ' ויחי. תו"א ר"פ משפטים (עה, ב). לקו"ש ח"א

(5) שמו"ר פט"ו, לא.

ע' 8 ואילך.

(6) בא יב, ב.

(15) תהלים נט, יז — הקאפיטל שאמירתו התחילה בי"א ניסן

(7) ראה שד"ח מערכת כללים מע' המ"ם כלל קסד.

שנה זו (תש"כ) (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך).

(8) מיכה ז, טו.

(16) שמו"ר פכ"ג, ו.

(9) בשלח יד, ל.

(17) ישע"י יב, ב.

(10) ראה שער האמונה פכ"ט. פמ"ג.

(18) שם כא, יב.

משה, ומה אמרו, עזי וזמרת י-ה¹⁹, וארנן לבוקר חסדך, אותו בוקר שהשקפת על מחנה מצרים, שנאמר²⁰ ויהי באשמורת הבוקר. והרי דוגמת החילוק שבין יצי"מ לגאולה העתידה (הן בעצם ענין הגאולה והן בענין השירה) כפי שהוא בגאולה העתידה גופא, הרי זה החילוק שבין ב' פירושים הנ"ל בפסוק והמשכילים יזהירו גו'.

(ב) והנה בענין הגילויים דלעתיד לבוא כתיב²¹ הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד²², ויש בזה ב' פירושים, פירוש הא', שכל עילויים אלו הם במשיח עצמו²³, ופירוש הב', כמ"ש ראשוני מפרשי התנ"ך²⁴ דקאי על כל ישראל, שלעתיד לבוא יהיו כולם בבחינה זו. ונתבאר במאמרים דשנים הקודמות²⁵, שב' פירושים אלו מתאימים הם, כי, הא גופא שהמעלות דישכיל גו' וגבה מאד יהיו בכל ישראל, הרי זה ע"י שמלך המשיח יהי' במעלות אלו, והוא יתן מעלות אלו לכל ישראל. וענין זה יהי' ע"י הלימוד שמשיח ילמד עם כל ישראל²⁶ פנימיות התורה²⁷, שהרי כל ההמשכות הן ע"י התורה, כמאמר²⁸ תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל באורייתא ואורייתא בקוב"ה, סתים וגליא, ולכן, עי"ז שמשיח ילמד עם כל ישראל פנימיות התורה, אזי יפעול בכל ישראל העילויים דישכיל ירום ונשא וגבה מאד.

והענין בזה, דהנה, בהכרח לומר שהתורה שילמד משיח עם ישראל היא פנימיות התורה, שהרי אמרו רז"ל²⁹ שכל התורה דעכשיו הבל היא לגבי תורתו של משיח, וא"כ, אי אפשר לומר שהלימוד דלעת"ל יהי' גליא דתורה. ועוד ראי', שהרי משיח ילמד עם כל ישראל, כולל גם משה רבינו והאבות (ובמ"א נזכרו גם הצדיקים שלפני האבות³⁰) שיקומו בתח"מ, וכיון שביניהם ישנם כאלו שלמדו את כל התורה כולה (כדאיתא בגמרא³¹), א"כ, מה ילמד עמהם מלך המשיח. ועכצ"ל, שהלימוד דמשיח יהי' שיגלה להם פנימיות התורה, ועז"נ³² ישקני מנשיקות פיהו, שהו"ע טעמי תורה שיתגלו לעתיד. ועוד זאת, שגילוי זה יהי' באופן של ראי' שלמעלה מהשגה, דענין הראי' הוא הנחה היותר עמוקה שבנפש. וזהו גם שהלימוד דמשיח יהי' באופן של מלך [כידוע שמשיח נקרא רב וגם מלך³³, וכיון שעיקר ענינו הוא היותו מלך, הנה גם עיקר הלימוד שילמד עם ישראל יהי' באופן של מלך], כי, ענין המלכות הוא למעלה מהשגה, כמאמר³⁴ קבלו מלכותי ואח"כ קבלו גזירותי, ולכן, הנה הלימוד באופן של מלך הו"ע הראי' שלמעלה מהשגה. ובזה יובן גם שהענין שמשיח ילמד

(19) בשלח טו, ב.

(20) שם יד, כד.

(21) ישע"י נב, יג.

(22) בכל הבא לקמן – ראה שער האמונה פנ"ו ואילך.

(23) תיב"ע עה"פ. תנחומא תולדות יד (באבער – כ). זהר ח"א קפא, ב. וראה לקו"ת צו יז, א. אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' רסה ואילך). סה"מ תרל"ה ח"א ס"ע רסה ואילך. תרח"ץ ע' ר. ובכ"מ.

(24) רש"י, רד"ק ומצו"ד עה"פ.

(25) ד"ה הנה ישכיל עבדי דאחש"פ תשי"ז (תו"מ ח"ט ע' 272 ואילך).

(26) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(27) ראה לקו"ת צו יז, א.

(28) ראה זהר ח"ג עג, א. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 61 בהערה.

(29) קה"ר פי"א, ח.

(30) ראה שער האמונה שם: גם מכל הדורות הראשוני' שלפני האבות.

(31) מנחות צט, סע"ב. וראה הל' תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"א ס"ד-ה. פ"ב ס"ב ואילך. פ"ג ס"ז.

(32) שה"ש א, ב ובפרש"י. אותיות דרבי עקיבא אות ז. ילקוט שמעוני ישע"י רמז תכט בתחילתו.

(33) סה"מ צ' להצ"צ קי, ב ואילך. אוה"ת ענינים ע' ירד ואילך.

(34) ראה מכילתא יתרו כ, ג.

תורה את כל העם אינו בסתירה למ"ש³⁵ ולא ילמדו עוד איש את רעהו, כי, מ"ש ולא ילמדו גו' הו"ע אולפנא ולימוד בהבנה והשגה, ואילו מה שמשיח ילמד עם ישראל הו"ע של ראי' שלמעלה מהשגה.

וזוהו גם ענין בקיעת הנהר לעתיד לבוא, דכשם שקי"ס היתה הכנה למ"ת, שכדי שיוכל להיות הענין דמ"ת ה' צריך להיות תחילה קריעת הים, כמו"כ גם לגילוי פנימיות התורה שיתגלה ע"י מלכא משיחא יצטרך להיות תחילה בקיעת הנהר, שזוהי ההכנה לגילוי פנימיות התורה דלעתיד. וזהו מ"ש³⁶ בנהר יעברו ברגל, ועי"ז יהי גילוי פנימיות התורה, עד אשר שם נשמחה בו³⁷, בו בעצמותו.

ג) ולהבין בעומק יותר מעלת גילוי פנימיות התורה דלעת"ל שהוא ע"י הקדמת בקיעת הנהר, דלכאורה אינו מובן מה שאומרים שטעמי תורה לא נתגלו, ויתגלו לעת"ל דוקא, הרי גם עכשיו ישנו גילוי פנימיות התורה ע"י הרשב"י והאריז"ל והנשיאים שלאחריהם, וביותר אינו מובן ע"פ המבואר בזהר בכ"מ³⁸ בענין לימוד התורה בג"ע שכל הלימוד שם הוא בסודות ורזין דאורייתא, וא"כ מהו החידוש בגילוי פנימיות התורה שיתגלה לעתיד דוקא. ויובן בהקדם ביאור ענין הנהר, שבקיעתו היא ההכנה לגילוי פנימיות התורה דלעתיד.

והענין בזה, דהנה, בחי' הנהר בכחות הנפש הוא כח הבינה, דכשם שהנהר ראשיתו מהמעייין, כך גם האורך ורוחב דבינה ראשיתו מנקודת החכמה, ומשם נמשך ומתפשט אורך ורוחב ההשגה דבינה. ובמ"א³⁹ מבואר שנהר הו"ע המחשבה, והיינו לפי שההשגה דבינה היא ע"י אותיות המחשבה דוקא. ומזה מובן, שהתפשטות והמשכת החכמה לנהר דבינה אינה באופן שנקודת החכמה עצמה כמו שהיא נמשכת ומתפשטת בבינה, אלא שהיא מתלבשת ומתעלמת בלבוש נפרד, כידוע שהמחשבה היא לבוש נפרד, שהרי לבוש המחשבה הוא באופן שאפשר ללבוש ולהפשיט מענין זה לענין אחר, וכמו"כ הוא גם בענין התלבשות הבינה באותיות המחשבה, שהשגה זו עצמה אפשר לחשוב גם באותיות אחרות, וא"כ מובן שהמשכת ההשגה באותיות המחשבה היא כפי שההשגה באה ונתלבשה בלבושים. ויתירה מזה, שגם הבינה עצמה היא לבוש בלבד לנקודת החכמה, שהרי נקודה זו אפשר לבאר גם בסברות אחרות, ומאחר שאפשר להפשיט את הנקודה מסברות אלו ולבאר בסברות אחרות, הרי מובן שההסברים דבינה הם מהות נפרד מנקודת החכמה, ועד שע"י ריבוי ההסברים יכול לומר סברות כאלו שאינם שייכים כלל אל הנקודה, שלכן צריך להיות נקודה בהיכלא⁴⁰, שע"י הנקודה נשמרת ההשגה שלא ילך בדרך עקלתון, ומזה מובן, שגם כאשר ישנה הנקודה השומרת את השגת הבינה, הרי הבינה היא מהות אחר מהחכמה, שהיא לבוש להחכמה ומעלמת עלי'.

(35) ירמ' לא, לג.

(36) תהלים סו, ו. וראה שער האמונה פרק נב ואילך.

(37) תהלים שם. וראה שער האמונה ספנ"ו.

(38) ראה שער האמונה שם: כמבואר בזהר פ' שלח [קסט, א

ואילך] במאמרים נעלמים דרב מתיבתא כו'.

(39) לקו"ת צו יז, א. שה"ש יז, ג ואילך. המשך תרס"ו ע' יא.

ובכ"מ.

(40) זח"א ו, א. לקו"ת פ' ראה יח, ב.

ובזה יובן ג"כ מה שאנו רואים בענין המשכת המדות מהשכל, שאין המדות נמשכות מהשכל עצמו אלא ע"י ההתבוננות דוקא, דכלל שיתבונן יותר בריבוי הסברים ובריבוי אותיות המחשבה, הנה ע"ז יתעוררו המדות. והענין בזה, דלכאורה אינו מובן למה לא יתעוררו המדות מהשכל עצמו, דמאחר שהשכל הוא עילה למדות, היתה צריכה להיות התעוררות המדות מהשכל עצמו, דכאשר מבין בשכלו שהדבר הוא טוב אזי צריך להתעורר במדת האהבה והחסד לדבר זה, וכאשר מבין שהדבר לא טוב, אזי צריך להתעורר במדת הגבורה והפחד, ולמה צריך להתבוננות דוקא. אך הענין הוא, לפי ששכל ומדות הם ב' מהותים הפכיים זמ"ז, שהמוחין הם בקרירות והתיישבות, והמדות הם בהתפעלות התלהבות ורגש, ולהיותם ב' הפכים, הנה כל זמן שמאיר השכל אי אפשר להיות המדות, ורק ע"י ההתבוננות דבינה שהיא לבוש המעלים על נקודת החכמה, הנה אז דוקא אפשר שיהי' מציאות המדות. ולכן, הנה ככל שיתבונן יותר בריבוי ההסברים והאותיות אזי תהי' מציאות המדות יותר, כי, ככל שיתבונן יותר יהיו יותר העלמות על השכל, וככל שהשכל יתעלם יותר אזי תהי' מציאות המדות יותר.

ויובן ענין זה (שהבינה מעלמת על החכמה) מהמשל דמעייין ונהר, שאף שמציאות הנהר הוא מהמעייין, מ"מ, נביעת המעיין עצמו מוסתר ונעלם ע"י הנהר, וככל שהנהר יתפשט יותר לאורך ורוחב, יתעלם יותר המעיין. וכן הוא גם בהמשל דאב ואם (כידוע שחו"ב נקראים בשם אב ואם שמולידים את המדות), שטיפת מוח האב, עם היותה כח המוליד וכח ההיולי לכל רמ"ח האברים, וכדאיתא בתניא⁴¹ שגם התהוות הצפרנים ויניקתם היא מהטיפה, מ"מ, בציור רמ"ח אברי הגוף אין הטיפה ניכרת כלל, אלא היא בהעלם בהם, וכמו"כ הוא גם בהנמשל דחכמה ובינה, שהבינה מעלמת על החכמה.

ועוד זאת, שלא זו בלבד שהחכמה היא בהעלם בבינה, אלא שיש גם בחי' פנימית ועצמית בחכמה שלא נמשך כלל בבינה, והיינו, שההמשכה בבינה היא רק גילוי החכמה בלבד, אבל עצם החכמה הרי היא למעלה מהבינה ונשארת בהעלם, והוא בחי' סתימא דכל סתימין ושכל הנעלם מרעיון המחשבה. ועפ"ז צריך לומר שכן הוא גם במשל המשכת הנהר מהמעייין, שאין זה כמו שמובן בהשקפה ראשונה שכל מה שבמעייין יוצא ונובע בהנהר, אלא יש מה שנשאר במעיין בהעלם שלא בא לידי המשכה בנהר, והוא הנקרא מעייין חתום, והוא שרש נביעת המעיין עצמו שהוא בבחי' ההעלם ממש. וכן הוא גם בהמשל דטיפת האב, שאין זה כמו שמובן בהשקפה ראשונה שכל מה שבטיפה נמשך ומתגשם ונצטייר בציור הולד בבטן האם, אלא נשאר אור וחיות רוחני שאינו בא בהגשמה בציור אברי הגוף, והוא בחי' המקיף דחי' יחידה כו'. ומזה מובן, שבכדי להגיע לעצם החכמה הרי זה דוקא ע"י הסרת העלם הנהר דבינה, שאז יכולים להגיע לעצם הנקודת החכמה. וכן הוא בהמשל דמעייין, שבהסרת העלם הנהר יכולים להגיע עד בחינת מעייין חתום, וגם כשמגיעים בהמעייין הגלוי, הרי מצד עצמו (טרם שנמשך בנהר) הוא בחי' מים חיים.

ד) ולהבין זה בתוספת ביאור, הנה ידוע שחז"ל נקראים ראי' ושמיעה⁴², והרי אינו דומה שמיעה לראי'⁴³, והיינו, שגם כאשר שומע איזה דבר בכל פרטיו והדבר מצטייר אצלו, מ"מ, אין זה בדומה לראי', ולכן הנה כאשר שומע איזה דבר ומצטייר אצלו בכל פרטיו ואח"כ רואה את הדבר, הרי גם כאשר לא נתחדש אצלו מאומה בראיית הדבר, כי כל הפרטים מתאימים עם מה ששמע כו', מ"מ הרי הוא מתפעל ביותר ע"י הראי', והיינו לפי שאינו דומה שמיעה לראי'. וההפרש ביניהם, שבשמיעה הסדר הוא שבתחילה שומע את הפרטים, פרט אחרי פרט, ומזה יודע את הכלל. וכיון שהכלל בא אצלו ע"י הפרטים, לכן אינו תופס בעצם הכלל, כי אם כמו שהכלל נבנה מהפרטים, שאין זה הכלל עצמו. משא"כ בראי', הנה מיד בסקירה ראשונה הרי הוא תופס בכל הפרטים, והיינו שתופס בהכלל עצמו (לא כמו שנבנה מפרטים), ועד שתופס גם בעצם הדבר שלמעלה גם מבחינת כלל הפרטים. וזהו טעם ההתפעלות שנעשה ע"י הראי', דעם היות שגם מקודם ידע את כל הפרטים ע"י השמיעה, הנה ע"י הראי' נתחדש אצלו ידיעת העצם, שענין זה לא הי' אצלו בתחילה, ומזה היא ההתפעלות כו'.

ובזה יובן ג"כ מה שמצינו בלקו"ת⁴⁴ שהאריז"ל הי' מנמנם ומרחשין שפתיו וראה בפ' בלק ובלעם מה שהי' צריך לדבר ס' או פ' שנה⁴⁵. ולכאורה תמוה איך יכול לתפוס במחשבתו בשעה א' מה שצריך לדבר ס' או פ' שנה, דעם היות שהמחשבה היא נעלית מהדיבור, ומה שבא במחשבה בסקירה אחת הנה בדיבור הרי זה מתפרט לכמה פרטים, אבל אעפ"כ, הרי המחשבה והדיבור הם בערך זל"ז, וכמו כלל ופרט, דעם היות שהכלל הוא נקודה אחת ואח"כ מתפרט לריבוי פרטים, מ"מ, הכלל והפרט הם בערך זה לזה, וככל שהפרטים יתרבו יותר, הרי זה ניכר גם בהכלל, שהכלל הוא יותר גדול, וכמו"כ הוא גם בענין המחז"ד שהם בערך זל"ז, אבל שיתפוס במחשבה בשעה א' מה שצריך לדבר ס' או פ' שנה הרי אין זה בערך כלל. אך הענין הוא, לפי שאצל האריז"ל הי' הגילוי בבחינת ראי', והיינו, דעם היות שלא היתה אצלו ראי' דנבואה, שהרי הראי' דנבואה היא רק בבחי' נו"ה⁴⁶, והאריז"ל השיג למעלה יותר, שזהו שחכם עדיף מנביא⁴⁷, ומזה מוכח שהיתה אצלו רק ראי' דהשגה בלבד, אך מ"מ הנה גם בראי' שמצד השגה יש ב' בחי'. בחי' הא' היא ראיית עין השכל שבאה לאחר נקודת התמצית, וכיון שבחי' זו באה מצד ההשגה, הרי היא שייכת לפרטי ההשגה, והיא כמעלת הכלל על הפרט. אך בחי' הב' היא הראי' דחכמה, שהו"ע ראיית העצם שלמעלה מבחי' הכלל. ואצל האריז"ל היתה בחי' ראי' דחכמה שהיא ראיית העצם, שבאין ערוך להשגה כלל.

(42) ראה תו"א משפטים עה, א. המשך וככה תרל"ז פל"ג ופנ"ו.

(43) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

(44) צו יז, ב – מפרי עץ חיים שער ק"ש שעל המטה פרק א. וראה גם סה"מ תרל"ה שם (ע' רסט). תרח"ץ (שם ע' רא).

(45) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"א ע' 133.

וראה סה"מ תרפ"ט ע' 108 הערה 18.

(46) שער רוח"ק להאריז"ל דרוש א (יא, ב – בהוצאת אה"ק,

תשמ"ה). ובכ"מ.

(47) ב"ב יב, א. וראה תניא אגה"ק סי"ט (קכז, ב). סה"מ צ

להצ"צ קעב, ב. המשך וככה תרל"ז פנ"ו.

וזוהו ההפרש שבין ראי' לשמיעה שיש ביניהם בכללות ב' חילוקים. חילוק הא', שבשמיעה תופס את הדבר פרט אחרי פרט, ובראי' רואה הכל בסקירה אחת. וחילוק הב', שבראי' יש תוקף ההתפעלות בהדבר עד שיכול לבוא לידי כליון הנפש, משא"כ בשמיעה. וב' חילוקים אלו תלויים זה בזה, דכיון שבראי' הרי הוא תופס את העצם (שלכן תופס את הכל בסקירה אחת), לכן הנה עצם הדבר פועל גם על עצם נפשו, שעצם נפשו מתקשרת בעצם הדבר, עד שנכלה נפשו כו', משא"כ בשמיעה.

(ה) ובזה יובן מה שמשיח יגלה פנימיות התורה, אף שלכאורה יש גם עכשיו גילוי פנימיות התורה. דהנה, כללות ההפרש בין גליא דתורה לפנימיות התורה הוא, שגליא דתורה היא בהגבלה, וכנ"ל שהיו כאלו שלמדו את כל התורה כולה, להיותה בהגבלה, משא"כ בפנימיות התורה כתיב⁴⁸ ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, שהיא בלי גבול. ולכן, הנה כאשר פנימיות התורה באה ומתמצצמת בלבושי השגה, שאז היא בהגבלה, אזי אינה אמיתית ענין פנימיות התורה, כי אם בכלל גליא דתורה, אלא שהיא הפנימיות של הגליא. וזהו ענין פנימיות התורה, שהלשון פנימיות מורה שהיא פנימיות של החיצוניות, ולכן ישנה גם כמו שהיא בהחיצוניות, ובכללות הו"ע התגלות פנימיות התורה כמו שהיא בהשגה. אך ההתחדשות דמשיח היא שיגלה אמיתית פנימיות התורה כמו שהיא בל"ג, בבחי' ראי' דחכמה, ולמעלה יותר, בבחי' ראי' מוחשית. וגילוי זה יהי' ע"י בקיעת הנהר, וכנ"ל דכשם שההכנה למ"ת היתה ע"י בקיעת הים, הנה כמו"כ ההכנה לגילוי פנימיות התורה שיתגלה לעתיד, תהי' ע"י בקיעת הנהר, שהו"ע ההעלם דבינה. והיינו, שעכשיו שהיתה רק בקיעת הים, והנהר נשאר עומד במקומו, הרי ישנו העלם הנהר שהוא הגבלת ההשגה. והגם שאצל האריז"ל הי' הגילוי בבחי' ראי' דחכמה כנ"ל, הרי גילוי זה לא הי' אצל כל ישראל, כי אם רק אצל האריז"ל כו', וגם אצלו לא הי' זה סדר קבוע, אך לעת"ל, הנה ע"י בקיעת הנהר, יהי' הגילוי אצל כל ישראל בבחי' ראי' עד לראי' מוחשית. וזהו ג"כ מה שעכשיו הוא בחי' אירוסין ולעתיד יהי' בחי' נישואין, כי, ענין נישואין הוא המשכת הטיפה, היינו המשכת הפנימיות והעצם, שזהו שמשיח יגלה פנימיות אבא שהיא פנימיות עתיק⁴⁹, ועד לבחי' פנימיות עתיק כמו שהוא במקומו⁵⁰. וזהו בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו, שע"י בקיעת הנהר יהי' נשמחה בו, בו בעצמותו.

(ו) והנה ידוע בענין כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, שכל הגילויים דלעתיד התחילו כבר בשעת יצי"מ⁵¹. ומזה מובן, שבשעת קי"ס היתה כבר בהעלם גם בקיעת הנהר דלעתיד, וכדאיתא במכילתא⁵² שבשעת קי"ס נבקעו כל המימות שבעולם. וטעם הדבר, לפי שכל המדרגות דסדר ההשתלשלות קשורים זה בזה, שזהו"ע השתלשלות מלשון שלשלת⁵³, שגם טבעת התחתונה יש לה שייכות עם טבעת היותר עליונה, ולכן,

(48)

איוב יא, ט.

(49)

ראה פרי עץ חיים שער הק"ש פט"ו. רמ"ז לזהר ח"ג רעו,

ב.

וראה ד"ה והי' ביום ההוא דאחש"פ תשכ"ב (סה"מ תשכ"ב

ס"ע

רכז ואילך).

(50) ראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 9.

(51) ראה סה"מ תש"ח ע' 164.

(52) בשלח יד, כא.

(53) לקו"ת ברכה צה, ב. ובכ"מ.

כשנעשה שינוי בבחינה היותר תחתונה, הנה מצד זה נעשה שינוי בכל סדר ההשתלשלות עד לבחינה היותר עליונה. ומזה מובן, שכאשר נעשה ענין של בקיעה, הסרת ההעלם, בבחי' היותר תחתונה (בקיעת הים), הרי זה קשור גם עם הסרת ההעלם בבחי' היותר עליונה (בקיעת הנהר).

והענין בזה, דהנה, כללות סדר ההשתלשלות ממדריגה למדריגה הוא ע"י צמצום. ויובן זה ע"ד דוגמא מכחות הנפש, החל מהכח היותר עליון שהוא כח הרצון, שבא ע"י צמצום. דהנה, אף שגדלה מעלת הרצון, מ"מ, אין זה באופן שהרצון הוא העצם ואין למעלה ממנו, שהרי אנו רואים שיש שינויים ברצון, שלפעמים רוצה בדבר זה ולפעמים רוצה דבר הפכי, ועד שגם ברצון עצמי ורצון טבעי יש ג"כ שינויים, וכמו באהבת האב אל הבן, שלפעמים כובש רצונו ואהבתו, וכמו באברהם אבינו שכבש את רחמיו מעל בן יחידו לעשות רצונך⁵⁴, ומזה מובן שהרצון אינו עצם הנפש. אך לאידך גיסא, הרי ידוע⁵⁵ (ונתבאר ג"כ במאמרים הקודמים⁵⁶) שהרצון אינו מציאות לעצמו כמו שאר הכחות, אלא הוא מרוצת והמשכת הנפש. ולכן הנה לאחר סילוק הנפש מהרצון לא נשאר ממנו מאומה, לפי שכל מציאותו הוא מרוצת הנפש. אך מ"מ אין הכוונה שהנפש עצמו נמשך בהרצון, שהרי הרצון אינו העצם כנ"ל, כי אם, שבחינה היותר תחתונה שבנפש מתצמצמת ומתלבשת בהרצון. וכמו"כ גם ההמשכה מרצון לשכל היא ע"י צמצום, שהרי אנו רואים דכאשר הרצון הוא בתקפו אינו שייך לשכל כלל, ולאידך גיסא הרי אמרו⁵⁷ לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ, שע"י הרצון יצליח יותר בהשגת השכל, ומזה מובן שאופן ההמשכה מרצון לשכל הוא ג"כ ע"י צמצום. וכן הוא גם אופן ההמשכה משכל למדות, שלהיותם ב' מהותים הפכים, שהשכל הוא בקרירות ומנוחה והמדות הם בהתפעלות ותנועה (כנ"ל), הנה המשכת השכל למדות הוא ע"י צמצום. וכן הוא גם אופן המשכת המדות לדיבור (שהרי המחשבה ודיבור הם לבושי השכל והמדות, ובפרטיות הנה הדיבור הוא לבוש להמדות), שכאשר המדות הם בתקפם אזי אינו יכול לדבר כלל, ומכ"ש שאינו יכול לדבר דיבור מסודר (וגם אינו יכול לחשוב מחשבה מסודרת), ומזה מובן שהמשכת המדות לדיבור היא ע"י צמצום. וכמו"כ יובן גם למעלה, שההמשכות דסדר השתלשלות ממדריגה למדריגה הם ע"י צמצום. ובכללות ישנם ג' פרסאות, הפרסא שבין הכתר לחכמה, שהו"ע הקרום שעל המוח, הפרסא שבין המוחין להמדות, שהו"ע מיצר הגרון, והפרסא שבין ז"א למלכות, שהו"ע מיצר החזה.

והנה ענין קי"ס הוא בקיעת מיצר החזה, שהרי ים הו"ע המלכות כידוע, וקי"ס הוא בקיעת ההעלם דמלכות, ומצד בקיעה הלזו האיר עלמא דאתכסיא בעלמא דאתגליא, ועלמא דאתגליא נתעלה בעלמא דאתכסיא. אמנם, להיות שכל המדריגות דהשתלשלות קשורים זה בזה, וע"י השינוי בבחינה היותר תחתונה נעשה שינוי גם בבחינה היותר עליונה, לכן הנה בקי"ס הי' בהעלם גם בקיעת הפרסאות היותר עליונות, דזהו שנבקעו כל המימות

(54) תפלת השחר. (55) ד"ה בלילה ההוא (תש"כ) פ"ד (תו"מ חכ"ז ע' 412).

(56) ע"ז יט, א.

(57) המשך תער"ב ח"א ע' פו ואילך. ח"ב ע' א'קנו ואילך.

שבעולם, אלא שכל זה הי' בהעלם, ומה שהי' בגילוי הרי זה רק בקיעת ההעלם דמלכות, ואילו העלם הנהר נשאר במקומו, ולכן הי' אז גילוי הארה בלבד, וגם זה גופא הי' רק לפי שעה, אמנם בפנימיות ובהעלם הי' גם בקיעת הנהר דלעתיד, אלא שעכשיו הוא בהעלם עדיין, ולעתיד יהי' זה בגילוי.

ז) והנה ידוע שכל הגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתנו עכשיו⁵⁸. ולכן, גם גילוי פנימיות התורה שיתגלה ע"י מלך המשיח, הנה ההתחלה בזה צריכה להיות עכשיו. וזהו ענין ב' הפירושים במ"ש והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע גו', פירוש המדרש שקאי על גילוי פנימיות התורה שיהי' לעתיד, ופירוש הזהר דקאי על גילוי פנימיות התורה עכשיו שהיא הכנה לגילוי פנימיות התורה דלעתיד. וזהו ג"כ ענין ב' הפירושים במ"ש ואני אשר עוזך גו', פירוש הא' דקאי על שירת הים מצד הגילוי דקי"ס⁵⁹, ופירוש הב' דקאי על השירה שמצד הגילוי דלעת"ל. ומ"מ יש חילוק ביניהם, וכנ"ל שגילוי פנימיות התורה עכשיו ה"ז עדיין כמו שהוא בכלל נגלה דתורה, ועיקר גילוי פנימיות התורה ממש יהי' לעת"ל. וענין זה מרומז בפסוק עזי וזמרת י-ה (שהובא במדרש בפירוש הפסוק ואני אשר עוזך גו'). דהנה, עזי קאי על התורה שנקראת עוז ותושי'⁶⁰, עוז לנפש האלקית ותושי' לנפש הבהמית⁶¹, שקאי בעיקר על נגלה דתורה, וי-ה, שהו"ע הנסתר⁶², קאי על פנימיות התורה, נסתרות שבתורה. וזהו תוכן פירוש המדרש בפסוק ואני אשר עוזך גו', שזהו"ע דעזי וזמרת י-ה, היינו, שבזה נכלל לא רק ענין העוז (עוזך) שבנגלה דתורה, אלא גם הענין די-ה שבנסתר דתורה. אמנם, בשירת הים הי' גם הנסתר דתורה (י-ה) כמו שהוא בכלל נגלה דתורה (עוזך). ועיקר ושלמות הגילוי דנסתר דתורה ממש הוא בהשירה דלעתיד לבוא, שאף שגם אז יהי' הגילוי דנגלה דתורה, שזהו"ע שתשבי יתרן קושיות ואיבעיות⁶³ (נוסף על הלימוד דנגלה דתורה לכל אלה שעדיין לא השלימו זאת), מ"מ, עיקר הלימוד שילמד משיח את כל העם יהי' פנימיות התורה, שזהו"ע די-ה, בחי' הנסתרות, ולא כמו שהוא בכלל נגלה דתורה, בהגבלת לבושי ההשגה דבינה, אלא באופן של ראי' דחכמה, שזהו אמיתית הבל"ג שבפנימיות התורה. ויש לומר בדרך אפשר, שהגילוי דראי' שהי' אצל האריז"ל (כנ"ל ס"ד) הוא אותו הגילוי שיהי' לעתיד, אלא שאז הי' זה רק אצל האריז"ל ולפי שעה בלבד, וההתחדשות דלעתיד היא שכל ישראל יהיו בבחינה זו בסדר קבוע, שזהו מ"ש והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

(58) תניא רפ"ז.

(61) ראה תו"א יתרו סז, סע"א ואילך. הוספות קט, א ואילך.

(59) בזכרון אחדים: שאז הותחל כבר ענין בקיעת הנהר דלעתיד, ומאז הותחל גילוי פנימיות התורה בהאופן כמו שהוא עכשיו.

(62) נצבים כט, כח. תקו"ז תיקון י. לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. ובכ"מ.

(63) תויו"ט סוף מס' עדיות. של"ה חלק תושבע"פ כלל אות

תי"ו (תט, א). והוא ע"פ זח"ג כח, א. ועייג"כ ערוך השלם בערכו.

(60) מכילתא בשלח טו, ב. ויק"ר פל"א, ה. סנהדרין כו, ב.

בס"ד. שיחת ליל א' דחג הפסח, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. [לאחר ה"סדר", כאשר כ"ק אדמו"ר שליט"א החזיר ושפך היין מכוסו של אליהו להבקבוק, וכל המסובים ניגנו "אלי אתה ואודך", כנהוג¹ – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר שניגון זה הוא סגולה לגילוי אלי².

ומה שנוגע לנו הוא – שגילוי אליהו הוא הקדמה והכנה לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו³. ולכן, ימשיכו עתה לנגן את הניגון בשמחה, וימשיכו את המשיח כאן למטה במהרה בימינו, למטה מעשרה טפחים.

[המשיכו לנגן "אלי אתה" עד שכ"ק אדמו"ר שליט"א הגיע להפרוזדור הסמוך להיכל קדשו. אחרי כן צוה לנגן "ממצרים גאלתנו". ואחרי כן – בעמדו על פתח חדרו הק' – אמר:]

* * *

ב. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אמר באחת משיחותיו⁴: "הארת כל המועדים מאירה בכל יום, נאך חג הפסח ווערט נמשך שטענדיק" (אלא חג הפסח נמשך באופן תמידי). עד כאן לשונו.
ומזה מובן, שההמשכה דחג הפסח שהיא "באופן תמידי" היא יותר מ"בכל יום" – שהרי זהו היתרון דחג הפסח על כל המועדים, שכל המועדים נמשכים "בכל יום" בלבד, מה שאין כן חג הפסח נמשך "באופן תמידי".
וביאור החילוק בין "בכל יום" ל"באופן תמידי":

"בכל יום" – יכול להיות גם פעם אחת ביום. כלומר, ההמשכה היא אמנם בכל יום, אבל לא במשך כל היום, ויתכן שהגילוי אינו אלא לשעה בלבד. מה שאין כן "באופן תמידי" פירושו שההמשכה היא בכל היום כולו, בכל רגע ורגע.

וזוהי החידוש דחג הפסח שנמשך באופן תמידי, בכל רגע ורגע.

ג. כל המועדים נקראים בשם "מועדים לשמחה"⁵.
והענין בזה – שהשמחה באה על ידי המשכה והארה המאירה במועד זה, שהמשכה זו מביאה לידי שמחה. כלומר: המשכה זו קשורה עם האדם, עם הפנימיות שלו, עם השגתו, היינו, שיכול להשיג בשכלו, וכיון שהוא משיג את הענין, הרי זה מעורר אצלו שמחה.

ומזה מובן שהמשכה זו היא בהגבלה, היינו, שהיא מוגבלת לפי אופן השגת האדם – שהרי כל ענין של השגה, לא רק השגה של נפש הבהמית, או אפילו של נפש השכלית, אלא אפילו השגה של נפש האלקית (שהרי ההמשכה שבמועדים מאירה בנפש האלקית), שהיא למעלה באין ערוך לגבי השגת נפש השכלית – הרי היא בהגבלה, כיון שהיא קשורה עם חב"ד שבנפש בלבד (להיותה השגה שכלית).

ד. אמנם, יש ענין נעלה יותר – הקשור עם עצם הנשמה, שהיא "חלק אלוהי ממעל ממש"⁶, שלמעלה לגמרי מהשגה, אפילו מהשגה דקדושה.

נשמה זו, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש", נמצאת היא בהגוף של כל אחד ואחת מישראל, [כ"ק אדמו"ר שליט"א הצביע בידו הק' על כמה מהנוכחים שעמדו מסביבו, ואמר:] בהגוף של פלוני ובהגוף של פלוני, ובגופם של כל שאר הנוכחים כאן, שאינני יכול להצביע על כל אחד ואחד מהם – בכל גופים אלו ישנה נשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש".

(1) ראה הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים בסופה (ע' 1).
(2) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א בתחלתה (תורת מנחם – התועדויות ח"ג ריש ע' 9).
(3) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב.
(4) ליל ב' דחה"פ תש"ג סמ"ז (סה"ש תש"ג ע' 75. נעתק בהגש"פ שם). – נתבאר בלקו"ש ח"ה ע' 174 ואילך.
(5) נוסח תפלת יו"ט.
(6) תניא דפ"ב.

ובפרטיות יותר – יש בזה ב' קצוות הפכיים⁷: (א) "חלק אלוהה ממעל ממש" – שבאה באופן של ממשות בהגוף, (ב) שהיא ממש "חלק אלוהה ממעל", היינו, שכפי שהיא חלק אלוהה ממעל, "ממעל" דייקא, דהיינו ממעל לסדר השתלשלות, באופן כזה ממש יורדת ומתלבשת בממשות הגוף למטה – בגוף שלי, בגוף של פלוני ופלוני, וכל הנמצאים כאן.

ואפילו אלה שעשו ענין של שטות כו'⁸ – יש בהם נשמה שהיא "חלק אלוהה ממעל ממש". ומה שעשו שטות – על כך ניתן להם סדר תיקון תשובה, לצאת מההגבלות שלהם וכו', ועליהם להתחיל בזה תיקון ומיד.

ואף שידוע⁹ החילוק בין העבודה דחודש ניסן להעבודה דחודש תשרי, שהעבודה דחודש תשרי היא עבודת התשובה, ואילו העבודה דחודש ניסן היא עבודת השמחה (ואם כן לכאורה עבודת התשובה אינה שייכת לזמן זה)¹⁰ – מכל מקום, כדי שתהי' אצלם ההתקשרות עם הקב"ה כדבעי כבר עתה, עליהם להתחיל בסדר זה כבר עתה.

ועל דרך שמצינו בענין תלמוד תורה, שאין לה תשלומין¹¹ – כי, "תשלומין" שייך רק בדבר שהחיוב עליו אינו תמיד, אלא יוצאים ידי חובה בעשיית הדבר פעם אחת, ואחרי כן אין עוד חיוב מצד עצמו, ולכן יכולים אחרי כן להשלים מה שהיו צריכים לעשות לפני זה. וכמו פסח שני שהוא "תשלומין דראשון"¹², כיון שבפסח שני אין חיוב מצד עצמו. מה שאין כן בתלמוד תורה – כיון שהחיוב הוא תמיד, בכל רגע ורגע, לא שייך בזה ענין של תשלומין (שילמד תורה אחרי כן כדי להשלים מה שהחסיר לפני זה), כי ברגע שלאחרי זה ישנו חיוב דלימוד התורה מצד עצמו, ולכן אין בו כדי להשלים ולתקן את העבר.

ועל דרך זה בעניננו:

כשאדם מישאל מקיים מצוה – הרי הוא מתקשר עם הקב"ה בהתקשרות וביחוד נצחי, וכמו שכתוב בתניא¹³ "ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד". והיינו, שכאשר יהודי אומר תהלים במשך חמשה רגעים ("פינף מינוט תהלים"), אין זו התקשרות עם הקב"ה למשך חמשה רגעים, כי אם התקשרות נצחית, למעלה מהזמן, אלא שיחוד נצחי זה נמשך למטה בזמן.

ועל דרך זה הוא גם להיפך ח"ו – שכאשר יהודי נפרד ח"ו מהקב"ה למשך זמן, אין זה ענין זמני בלבד, אלא על ידי זה נחסר ענין נצחי, שהרי ה' ביכולתו להתקשר להקב"ה ביחוד נצחי ולא עשה זאת כו'. ולכן, גם אם אחרי כן יעשה תשובה וישוב להתקשר עם הקב"ה – הרי אותו משך זמן שבו ה' יכול להיות בהתקשרות עם הקב"ה, שזהו ענין נצחי (כנ"ל) – יחסר לו באופן תמיד.

ולכן, אלו שניתן להם סדר תשובה – הרי אף על פי שנמצאים בחודש ניסן, צריכים להתחיל בזה תיקון ומיד. אלא, שבנוגע ללימוד "דרך חיים" (שהוא אחד מהענינים שנצטוו לעשות בסדר התשובה הנ"ל) – כיון שלימוד זה מביא לידי קו של מדידות, לא מצאתי עוז בנפשי ("האב אין ניט געהאט די ברייטיקייט") לצוות לעשות זאת בחג הפסח, ומכל מקום, אם ירצו לעשות זאת מעצמם – הרי זה דבר נכון ("א גלייכע זאך"), ותבוא עליהם ברכה, ובודאי ימהר עוד יותר את ההתקשרות שלהם עם הקב"ה, והיציאה מההגבלות כו'.

ה. ונחזור לעניננו – החידוש דחג הפסח על כל המועדים:

כל המועדים – קשורים עם המשכה שהיא בהגבלה, כיון שהיא קשורה להשגת האדם (כנ"ל).

מה שאין כן המשכה דחג הפסח – היא המשכה שלמעלה מסדר השתלשלות, כמאמר¹⁴ "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם". והיינו, שמבלי להתחשב עם מעמדם ומצבם של בני ישראל, שהיו אז במעמד ומצב ד"ואת ערום וערי"¹⁵ – "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו", מבלי להתחשב עם שום דבר.

(10) ראה גם שיחת שבת חוה"מ פסח ה'ש"ת סכ"ח (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 53).

(11) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 566. תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 64. 96. ועוד.

(12) פסחים צג, א.

(13) פכ"ה (לב, א).

(14) נוסח ההגדה פיסקא מצה זו ושם לפני פיסקא ויוציאנו.

(15) יחזקאל טז, ז. וראה פרש"י בא יב, ו.

(7) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' תד (נעתק ב"היום יום" כג מנחם אב). וראה גם מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם (ע' לד) ב"לקוטי פירושים". וש"נ.

(8) הכוונה למאורע מסויים שאירע בתקופה ההיא. וראה גם מכתב כ"ה אדר ב' וד' ניסן שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ס"ע רצט ואילך; ע' שכא ואילך). – המו"ל.

(9) ראה אוה"ת בא ע' רנז ואילך. וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"י ריש ע' 271. וש"נ.

ו. וכן הוא בכל חג הפסח – שישנה המשכה שלמעלה מסדר השתלשלות, ונמשכת למטה, בבני חיי ומזוני רויחי, ולא מתחשבים בשום דבר; לא בדעת הרופאים האומרים שעל פי טבע אין ביכולתם להוליד ילדים, ואפילו לא בהגבלות הרוחניות דסדר השתלשלות, אלא כל הענינים נמשכים בהצלחה, החל מהענין דבני, בנים זכרים, "איש (ש)דרכו לכבוש"¹⁶, ויקראום על שם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, ואלו שאינם יכולים ליתן שם זה – יקראום בשמו של הצמח-צדק¹⁷.

וכאמור, שענינו של חג הפסח הוא יציאה מכל ההגבלות, הן ממצרים והגבלות בגשמיות והן ממצרים והגבלות ברוחניות, ועד ליציאה מהגבלות לאמיתתה – שתהי' בביאת משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להמשיך לנגן "ממצרים גאלתנו" ו"א-לי אתה", וגם לרקוד, ורקדו בבית המדרש, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א רקד עם הקהל במחול בשמחה גדולה].

* * *

ז. ביום א' דחג הפסח – מחר – מתפללים תפלת טל ("מ'בענטש טל"). והנה, אמרו חכמינו ז"ל¹⁸ "טל לא מיעצר". וזהו החילוק בין "מטר" ל"טל"¹⁹ – שמטר הוא ענין הקשור עם אתערותא דלתתא, ולכן יש בזה הגבלות כפי אופן העבודה שלמטה, מה שאין כן "טל לא מיעצר", כיון שהוא למעלה לגמרי ממדידות והגבלות.

ובהתאם לכך – בודאי יומשכו כל ההמשכות בכל המצטרך, בלי הגבלות.

[טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

לילה זה הוא הרי "ליל שמורים"²⁰ מכל הענינים הבלתי-רצויים, וענין זה נמשך על כל השנה כולה²¹.

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. מנהגו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר

- פעם הזכיר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר את אביו, אדמו"ר מהורש"ב, לאחר הסתלקותו, ואמר, שאינו אומר "נשמתו עדין", כיון שאינו נותן "כתובת" ("ער איז ניט קיין אדרעסן שרייבער")¹ -

שבלילה השני דחג הפסח היה מאריך ב"סדר", ומבאר כמה ענינים בהגדה.

- בלילה הראשון נהגו שלא להאריך ב"סדר", כדי לאכול את האפיקומן קודם חצות (ובפרט לפי הדעות שיש לומר גם את חציו השני של ההלל קודם חצות)², אבל בלילה השני נהגו להאריך ולבאר כמה ענינים בהגדה³.

ועל פי מאמר רבותינו ז"ל⁴ "מילתא אלבישיהו יקירא" - נקבע הסדר לערוך התוועדות בלילה השני דחג הפסח⁵. ואף על פי שכבר סיימו עריכת ה"סדר", לא נגרע דבר ("עס מאַכט ניט אויס"), כיון שזהו אותו הלילה.

(2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ז ס"ו. הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לח. וש"נ.

(3) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א ס"ב (תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 17). וש"נ.

(4) שבת יו"ד, ב.

(5) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד ס"ז (תורת מנחם - התוועדויות ח"ח ע' 81).

(16) יבמות סה, ב.

(17) ראה גם שיחת ש"פ בשלח תשי"ד סכ"ה. וש"נ.

(18) תענית ג, סע"א.

(19) ראה לקו"ת האזינו עג, א ואילך. ובכ"מ.

(20) בא יב, מב.

(21) חסר סיום לשון הברכה (המו"ל).

(1) שיחת שמח"ת תרצ"א (לקו"ד ח"ד תשט, סע"ב. סה"ש תרצ"א

ע' 164). וראה תורת מנחם - התוועדויות ח"א ע' 106.

ב. "הא לחמא עניא"⁶:

איתא⁷ בכתבי האריז"ל⁸, שעל ידי הענין ד"הא לכם זרע"⁹ - שבזה נרמז גם שיוסף דרש מהמצרים למול את עצמם¹⁰ - הוסיפו חיות במצרים, קליפות, שהוא ענין גלות מצרים. וב"הא לחמא עניא" מרומזת גם הגאולה. - וזהו גם הטעם שנוסח האריז"ל בפסקא "הא לחמא עניא" הוא - "הא" בצירי, ולא "הא" בקמץ.

(החילוק בין "הא" בקמץ ל"הא" בצירי הוא גם בהפירוש: "הא" (בקמץ) לחמא עניא כו" - פירושו: זהו הלחם ש"אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", ו"הא" (בצירי) לחמא עניא כו" - פירושו: הרי לכם¹¹ ("נאט איך") ("לחמא עניא"¹²).

ג. בכדי להבין כיצד הענין ד"הא לחמא עניא" הוא הבהרה ("באוארעניש") ותיקון להענין ד"הא לכם זרע", יש להקדים ולבאר את ענין הקלקול שנעשה על ידי אמירת יוסף "הא לכם זרע". לכאורה אינו מובן מדוע הענין ד"הא לכם זרע", שאמר יוסף למצריים, לא היה רצוי.

על פי שכל מסתבר, שהנהגת יוסף בכלל באמרו "הא לכם זרע", לא זו בלבד שלא היתה צריכה להביא לידי חסרון, אלא אדרבה, יש בכך מעלה: נוסף לכך שעל ידי העברת המצריים ממקום למקום, "ואת העם העביר גו"¹³, הסיר את החרפה מאחיו, "דלא ליקרו לאחיו גלוותא" (אנשי גלות)¹⁴ - הרי ידוע גם שעניינו של יוסף ברוחניות הוא "צדיק יסוד עולם"¹⁵, וכל עבודותיו היו השפעות אלוקות. והרי הכוונה הרצויה היא להפיץ ולהשפיע אלוקות לכל, אפילו למצריים?

אך הענין הוא:

יוסף עשה זאת מדעת עצמו. ולכן, אף שאכן פעל במצריים קירוב לקדושה, מכל מקום, כיון שעשה זאת מדעת עצמו, הוסיף הדבר חיות בקליפות, כי, מצרים, מצדם הם, עדיין לא היו ראויים לזה כלל.

וענין זה הביא להקושי דגלות מצרים - שזהו הפירוש "הא לחמא עניא כו" בארעא דמצרים", שאמירת יוסף "הא לכם זרע", היתה הסיבה להקושי דגלות מצרים¹⁶.

ועל דרך זה מצינו בנוגע למשה רבנו, שעל ידי זה שלקח את ה"ערב רב" מדעת עצמו, הרי זה הביא לחטא העגל. וכפי שאמר לו הקב"ה¹⁷: "שחת עמך אשר העלית גו" - שאתה העלית אותם¹⁸.

ד. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר כותב ברבים ממכתביו¹⁹, וכן הוא בכמה מאמרים²⁰, שמכל דבר שלומדים, העיקר הוא: לקחת מזה "בן" בעבודה.

וביאור הענין האמור בשייכות לעבודה:

דורשים תמיד, שיש לקרב את נולד, מבלי להתחשב במי מדובר. אבל יש לזכור תמיד שלא "לסגת" בעצמו ("מען זאל אליין ניט אפטרעטן"), והקירוב שמקריבים את הזולת צריך להיות בלי שום פשרות חס ושלוש בתורה ומצוות²¹.

וכהפתגם הידוע, שכאשר אדם טובע רחמנא לצלן, חייבים להצילו, אבל צריך ליזהר שלא לטבוע בעצמו ח"ו²².

(16) ועד כדי כך, שגם אחרי גלות מצרים, עד ביאת המשיח - סובלים עדיין בני" מההשפעה שיוסף השפיע לקליפות (מהנחה בלתי מוגה).

(17) תשא לב, ז.

(18) שמור"ר פמ"ב, ו. זח"ב מה, ב. פרש"י עה"פ.

(19) אגרות-קודש שלו ח"ג ע' רפ. ועוד.

(20) סה"מ ה'ש"ת ע' יא. ועוד.

(21) מובן, שאין המדובר באותם ענינים שמפורש בשו"ע גופא שמוותר לוותר עליהם ("פארבייגן") למשך זמן בשביל תועלת. אבל באותם ענינים האסורים על פי שולחן ערוך - אסור לוותר אפילו על שעה אחת, גם בשביל התועלת הגדולה ביותר בקירוב יהודים להקב"ה (מהנחה בלתי מוגה).

(22) והיינו, שיש ליזהר ש"י הושטת ה"אצבע" לה"טובע" - לא יתפוס ה"טובע" את נולד ויטביע גם אותו, כי ע"י שמוותרים על "אצבע אחת" בשביל קירוב הזולת, אפשר להיאבד לגמרי (מהנחה בלתי מוגה).

(6) ראה גם שיחת חה"פ הנ"ל ס"ב ואילך (שם ע' 70 ואילך).

(7) מכאן עד סוס"ח - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 98 ואילך. במהדורא זו ניתוספו ע"י המו"ל עוד ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(8) פער"ח שער חהמ"צ פ"ו. סי' האריז"ל בהגדה.

(9) ויגש מז, כג.

(10) תנחומא מקץ ז. ב"ר ספ"צ. פצ"א, ה. פרש"י מקץ מא, נה.

(11) במדרש לקח טוב עה"פ: הא לכם מלשון הליכי.

(12) ועפ"ז: הנוסח "הא לחמא עניא" (בצירי) - אין לו פירוש,

ולכאורה צריך לומר "הא לחמא עניא" (בקמץ), שמתאים לתוכן הענין

(ולכן, בכל הסידורים והנוסחאות שאין להם שייכות לכתבי האריז"ל -

הגירסא היא "הא", בקמץ). ולכן, זקוקים לביאור הנ"ל - שהנוסח "הא"

בצירי הוא כדי לתקן את הענין ד"הא לכם זרע" (מהנחה בלתי מוגה).

(13) ויגש מז, כא.

(14) חולין ס, ב. הובא בפרש"י עה"פ.

(15) משלי יו"ד, כה.

וכמדובר פעם²³ בפירוש דברי המשנה²⁴ "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" - שיש בזה שתי הוראות: (א) יש לקרב את כולם, אפילו "בריות"²⁵ (כלומר: אלו שאין להם זכות אחרת, מלבד זה שהקב"ה בראם); (ב) אופן הקירוב צריך להיות "ומקרבן לתורה", לא להתאים את התורה לפי רוח הבריות, חס ושלום, אלא אדרבה, לקרב את הבריות לתורה - "תורה תמימה" בלי שום פשרות, וכן בנוגע למנהגי ישראל, שהרי מנהגי ישראל תורה הם²⁶.

ה. ובנוגע לפועל:

ישנם הטוענים: בשעה שאני יכול לקרב יהודי ליהדות - למה לי לעשות בזה חשבונות? אוותר מעט בענין מחיצות בבית הכנסת וכדומה, אבל בינתיים יבואו עוד יהודים רבים לבית הכנסת, ויתקרבו ליהדות.

ועוד טוענים: בשלמא בסביבה של יהודים שומרי תורה ומצוות, אכן יש להדר אפילו ב"קוצו של יו"ד"; אבל כאשר נמצאים במקום שבו ישנה התנגדות לתורה ומצוות, יש לוותר על ה"טפיל" כדי לשמור על העיקר.

ובכן, למה הדבר דומה? למי שיטען, שבביתו ובשעת שלום עליו ללכת חגור ב"כלי זיין", כי אף שזוהי שעת שלום, מכל מקום, בטוח יותר ללכת חגור ב"כלי זיין". אבל בשעה שיוצא למלחמה - יצא ללא כלי זיין, כי: ראשית, אין רצונו שיכירו שהוא שונא, ושנית, כדי שיוכל לנוע ביתר קלות, כשיהיה צורך בכך. והרי מובן שזהו שטות גדולה ומוחלטת²⁷.

ו. באסיפת רבנים מסוימת²⁸, לפני שנים, אמר אחד, שכאשר משתמשים במים לשתיה, יש נפקא-מינה אם הם מים טובים או לא; אבל בשעה שצריכים לכפות שריפה, אין נפקא-מינה איכותם של המים. ענה לו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר: כל זה הוא רק כאשר ברור שמדובר במים, והדיון הוא רק אם המים הם נקיים או לא. אבל כאשר אין זה מים כלל, אלא נפט ("קערפסין") - אזי לא זו בלבד שאי אפשר לכבות בהם את השריפה, אלא אדרבה, השריפה תתחזק יותר, אף שגם נפט הוא משקה.

וכן הוא גם בנוגע לענין האמור: על ידי שמשנים אפילו מנהג ישראל - לא זו בלבד שעל ידי זה לא יפעלו לטובה על הסביבה, אלא עוד להיפך.

וכפי שמצינו בגמרא²⁹ בנוגע לסליחה וכפרה דיום הכיפורים, שאפילו למאן דאמר "עיצומו של יום מכפר" בלי תשובה, ואפילו על עבירות שעשה ביום הכיפורים עצמו, מכל מקום, עבירות שעשה ביום הכיפורים הקשורות עם איסורי יום הכיפורים עצמו, אין יום הכיפורים מכפר עליהם, כיון ש"אין קטגור נעשה סניגור"³⁰.

ז. ובהנוגע לטענה: מה רע בכך ("וועמען אַרט דאָס") אם יוותר על חוט השערה, כיון שעל ידי זה ירוויח את העיקר? - שתי תשובות בדבר:

(א) אפילו היה זה ודאי, שעל ידי זה תהיה תועלת הכי גדולה בקירוב ישראל לאביהם שבשמים - הרי בנוגע לענינים פאָלֹו נאמר: "אל תהי צדיק הרבה"³¹. לא צריך להיות ירא-שמים יותר מהתורה עצמה. כיון שעל פי שולחן ערוך אסור הדבר - לא צריך להיות ירא-שמים יותר מהשולחן ערוך, ואין צורך לדאוג לקירוב יהודים ליהדות יותר מהתורה עצמה דואגת לכך.

ועדיין יכול להמשיך ולטעון: אכן, אינני מחויב לדאוג עבור יהודים יותר מהתורה עצמה דואגת לכך. אבל מה רע בכך אם כן אדאג? - יש לענות לו שאין זה כך. באמת אין לו רשות לעבור על דברי תורה בשביל ה"יראת שמים" שלו ("צוליב זיין פרומקייט"). ומיהו האומר שהתועלת של קירוב יהודים (שישיג לדעתו בדרך זו) חשובה יותר מהדין בשולחן ערוך.

(ב) כל האמור היה נכון אפילו אם היו יודעים בוודאות שהנהגה מסוג זה מביאה לתועלת חשובה. אבל האמת היא, שמכיון שענין זה אינו על פי תורה - ברור שלא יביא שום תועלת, אלא אדרבה - קלקול³².

(29) ראה כריתות ז, א. צפנת פענח (להגאון הרגצובי) על הרמב"ם הל' יבום פ"ד ה"כ.

(30) ברכות נט, רע"א. וש"נ. וראה גם התועדויות תשי"ד ע' 92.

וש"נ.

(31) קהלת ז, טז.

(32) ועכ"ל, שלא זו הדרך, אלא ישנה דרך אחרת (מהנהגה בלתי מוגה).

(23) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 316.

(24) אבות פ"א מ"ב.

(25) ראה תניא פ"ב (מא, ב).

(26) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א ובפרקי דר"א פמ"ה.

(27) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ח ע' 142.

(28) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהר"צ ח"א ע' תרי ואילך. תורת

מנחם שם.

ח. וזהו שאנו אומרים: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", שזהו תיקון על כך שיוסף אמר "הא לכם זרע".

אנו יודעים - אומרים אנו - שעל ידי זה שיוסף אמר "הא לכם זרע" "אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", שענין זה גרם לגלות מצרים (כנ"ל). ולכן, אף ש"כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח", שיש אמנם צורך לקרב את כולם, אבל יש לעשות זאת רק בדרך שהתורה דורשת. אמנם "ייתי וייכול", אבל בתנאי ש"ייתי ויפסח", הוא צריך ומחויב לעשות את כל סדר הפסח.

ועל ידי זה שהולכים בדרך זו - פועלים, שאף ש"השתא הכא" ו"השתא עבדין", הרי "לשנה הבאה בארעא דישאל", ו"לשנה הבאה בני חורין"³³.

ט. "עבדים היינו לפרעה במצרים.. ביד חזקה ובזרוע נטויה":
הלשון "ביד חזקה ובזרוע נטויה" - לכאורה אינו מובן:

הרי הקב"ה אינו מוגבל בשום הגבלות, וביכולתו לעשות כרצונו, מבלי להזדקק לשם כך ל"יד חזקה וזרוע נטויה". ואם כן, מדוע הוצרכה להיות היציאה ממצרים "ביד חזקה ובזרוע נטויה" דוקא?
וביאור הענין:

גלות מצרים היתה גלות קשה ביותר, עד כדי כך שאפילו עבד לא היה יכול לברוח ממצרים.³⁴

והטעם לקושי הגלות בגשמיות - מכיון שכן הוא גם ברוחניות: בהיותם במצרים היו בני ישראל בשפל המדרגה ביותר, שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה³⁵ - שזוהי הדרגה התחתונה ביותר, שהרי לשער הנו"ן אין ליהודי שום שייכות. ועד כדי כך, שאילו היתה הגאולה מתעכבת במעט, היו באים במגע ("זיי וואלטן זיך פארטשעפען") גם עם שער הנו"ן³⁶.

ומזה מובן, שמצד סדר השתלשלות - לא היה שום מקום לגאולה מגלות זו.

ואף על פי כן - "ויוציאו ה' אלוֹקֵינוּ מִשֵּׁם", "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים"³⁷, "כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף"³⁸ (ובצירוף הנשים, וכן הפחותים מבני עשרים והיתרים מבני ששים, היו עוד יותר משישים ריבוא).

וגם ברוחניות - הרי הגילויים דיציאת מצרים היו גילויים הכי נעלים, לא רק מסדר השתלשלות, אלא מלמעלה מהשתלשלות, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו"³⁹.

וזהו "ביד חזקה ובזרוע נטויה" - שהגאולה היתה מבלי להתחשב בשום הגבלות שמצד סדר השתלשלות.

וכפי שהיה אז - כן הוא גם בכל שנה ושנה, שבחג הפסח לא מתחשבים בשום הגבלות שמצד סדר השתלשלות, והקב"ה משפיע "ביד חזקה ובזרוע נטויה" כל צרכי בני ישראל; לא נוגע מה אומר הרופא - אם על פי טבע יכול הוא להוליד ילדים כו', מכיון שאין מתחשבים עם הגבלות הטבע, ואפילו לא עם ההגבלות הרוחניות דסדר השתלשלות, אלא משפיעים מלמעלה את כל צרכי בני ישראל "ביד חזקה ובזרוע נטויה"⁴⁰.

י. "ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא": הביאור בפסקא זו (בטעם אמירת ד' פעמים ברוך - ברכה והמשכה בכל אחד מד' הבנים) - נדפס⁴¹ בלקוטי שיחות חלק א עמוד 251.

בלתי מוגה.

(34) מכילתא יתרו יח, יא. הובא בפרש"י שם, ט.

(35) ראה זו"ת ר"פ יתרו.

(36) ראה בהנסמן בלקו"ש ח"י"ז ע' 88 הערה 70.

(37) בא יב, מא.

(38) שם, לו.

(39) נוסח הגש"פ פסקא ויוציאו.

(40) ראה גם שיחת ליל א' דחג"פ ס"ו (לעיל ע' יז).

(41) בשילוב עם עוד שיחות חג"פ מהשנים תשי"ב-ז.

(33) וטעם ההוספה "בני חורין" (נוסף על "בארעא דישאל") - כיון שישנו מצב שנמצאים ב"ארעא דישאל", ומ"מ הרי זה מעמד ומצב ד"עבדין",

ועוד יותר מאשר בחוץ-לארץ - כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשיחת ליל ב' דחג"פ תש"ג סל"ג - סה"ש תש"ג ע' 70) שגלות אצל בני"ה היא גדולה יותר מגלות אצל אינם יהודים, כי, אינם יהודים, כיון שאינם בעלי בחירה, הרי כשגוזרים גזירה שלמעלה אין רוצים שתתקיים, מתבטלת היא מיד, משא"כ אצל בני"ה שהם בעלי בחירה, עלול הדבר להימשך שבועות או חודשים,

ולכן יש צורך להוסיף ולהדגיש "לשנה הבאה בני חורין" (מהנחה

ובהמשך לזה אמר:

ויתרה מזו: כשם שההמשכה שיש לפעול ב"בן רשע" היא כדי להפכו מן הקצה אל הקצה, עד שייעשה חכם ולמעלה מזה - כך ההמשכה שיש לפעול ב"בן חכם" היא כדי להפכו מן הקצה אל הקצה. וכפי שאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁴², ש"חכם" פירושו "משכיל", ועמידתו בסמיכות ל"רשע" מהווה ראייה שגם הוא אינו כדבעי.

וטעם הדבר הוא - דאף על פי שבכלל צריכה להיות עבודה על פי טעם ודעת, הרי ליל חג הפסח הוא זמן של אמונה, ואם הוא מגיע ושואל קושיות - אפילו קושיות של קדושה, "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקיננו אתכם"⁴³ - הרי זה ראייה שאינו כדבעי. ולכן צריך להפכו מן הקצה אל הקצה, כדי להוציאו מההגבלות דטעם ודעת.

וענין זה נעשה על ידי "ברוך המקום", שפירושו המשכה שלמעלה מהשתלשלות - על דרך האמור באופנים⁴⁴ "ברוך כבוד ה' ממקומו", שפירושו, ממקומו ושרשו העצמי למעלה מהשתלשלות⁴⁵ (שלכן פועל גילוי זה על האופנים "רעש גדול", למעלה ממדידה והגבלה דהשגה).

יא. "יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא. יכול מבעוד יום תלמוד לומר בעבור זה":

לכאורה אינו מובן מה שאומר "יכול מבעוד יום": הרי כבר נאמר⁴⁶ "ביום ההוא", דקאי על יום ט"ו בניסן, וכלל הוא בכל דיני התורה ש"היום הולך אחר הלילה"⁴⁷. ואם כן, איך אפשר לומר שהחיוב הוא "מבעוד יום" (של י"ד בניסן), שמשום זה יש צורך בכתוב "בעבור זה"?

וביאור הענין - בהקדים שאלה בענין החיוב דכוס ראשון מד' כוסות (ש"כוס של קידוש הוא אחד מן הד' כוסות"⁴⁸):

לכאורה אינו מובן: מהו הרבותא והחידוש בזה שכוס הקידוש הוא אחד מהד' כוסות, ומאי נפקא מינה בזה - והרי גם אם לא היה מהד' כוסות יש בו חיוב מצד עצמו, כמו קידוש בכל יום טוב?

והביאור בזה - שישנו חילוק בין החיוב דקידוש בכל יום טוב להחיוב ד(כוס ראשון מ)ד' כוסות בליל הסדר⁴⁹:

בכל יום טוב - אפשר לקדש גם מבעוד יום, בזמן תוספת שבת ויום טוב (שהרי "מוסיפין מחול על הקודש"⁵⁰). וכמו שכתב הב"ח⁵¹, שהיו מקדשים, התפללו קבלת שבת, סעדו סעודת שבת וטיילו, ועדיין היום גדול. מה שאין כן כוס ראשון מד' כוסות - חיובו הוא בלילה דוקא.

וזוהו החידוש והנפקא מינה בהחיוב ד(כוס ראשון מ)ד' כוסות, לגבי החיוב דקידוש ביום טוב - שמצד החיוב דקידוש ביום טוב היה אפשר לקדש מבעוד יום, ורק מכיון שכוס הקידוש הוא בחשבון הד' כוסות - חיובו הוא בלילה דוקא.

וטעם החילוק בין חיוב הקידוש (שאפשר לצאת בו גם מבעוד יום) לחיוב הד' כוסות (שהוא בלילה דוקא)⁵²: הזמן דתוספת שבת ויום טוב - הוא הוספה מחול על הקודש, אבל לא מיום על הלילה. ולכן, זמן ההוספה - אף שנחשב שבת או יום טוב, אינו נחשב לילה אלא יום.

ולכן, חיוב הקידוש - שאינו קשור עם זילה דוקא, שהרי אם לא קידש בלילה יכול לקדש ביום ולברך - יוצאים בו גם מבעוד יום, דאף שזהו יום ולא לילה - הרי חיובו אינו תלוי בלילה, אלא בהזמן שבו חלה קדושת היום, ובזמן שניתוסף מחול על הקודש חלה קדושת היום.

מה שאין כן החיוב דד' כוסות - תקנו חכמים מעין החיוב דאכילת מצה ומרור, שחיובם תלוי (לא רק בזמן דפסח, אלא גם) בזמן דלילה דוקא (שהרי ביום הפסח, וגם בליל הפסח אחר חצות, אין יוצאים ידי חובת אכילת

(48) שו"ע אדה"ו או"ח סתע"ב ס"ב.

(49) ראה גם הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ח.

(50) ר"ה ט, א. יומא פא, ב.

(51) או"ח סרס"א (ד"ה ומ"ש וזמנו).

(52) ראה גם המועדים בהלכה (להרש"י זעווין) פסח ע' רסד. וש"נ.

(42) שיחת ליל ב' דחג"פ תש"ג סמ"א (סה"ש תש"ג ע' 74).

(43) ואתחנן ו, כ.

(44) יחזקאל ג, יב. וראה חולין צב, רע"א.

(45) ראה לקו"ת האזינו עה, א ואילך. ובכ"מ.

(46) בא יג, ח.

(47) חולין פג, סע"א. תוספתא זבחים ספ"ו.

מצה ומרור). ולכן גם זמן החיוב דד' כוסות הוא בלילה דוקא, ולא מבעוד יום (גם בזמן ש"מוסיפין מחול על הקודש")⁵³.

ועל פי זה יובן מה שנאמר "יכול מבעוד יום" - אף שכבר נאמר "ביום ההוא":

אילו לא נאמר "בעבור זה" - היה מקום לומר שאפשר לצאת ידי חובת סיפור יציאת מצרים גם מבעוד יום, דהיינו בזמן תוספת יום טוב, שהוא בכלל "ביום ההוא" כיון שקדושה אחת להם. ולכן ילפינן ממה שנאמר "בעבור זה", "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" - שכשם שהחיוב דמצה ומרור הוא בלילה דוקא ולא מבעוד יום (כנ"ל), כן הוא גם בהחיוב דסיפור יציאת מצרים, שהוא בלילה דוקא⁵⁴.

יב. "וירד מצרימה אנוס על-פי הדיבור": הביאור בפיסקא זו (בענין הלשון "אנוס" - מצד גודל הירידה, אף שהיה זה רצון הקב"ה, וההוראה מזה) - נדפס בלקוטי שיחות חלק ד עמוד 1217 ואילך.

יג. "ואת עמלנו" אלו הבנים שנאמר⁵⁵ כל הבן כו"⁵⁷:

בהראיות שהובאו מהפסוקים על הדרשות שבפיסקאות אלו - יש שני אופנים: (א) ראייה על הפירוש ש"עמלנו אלו הבנים", (ב) ראיות על הענין, שגזרו על הבנים.

ובנדון דידן, הראייה שמביא מהפסוק "כל הבן הילוד גו'" - אינה ראייה על הפירוש "עמלנו אלו הבנים" (שהרי תיבת "עמל" לא נזכרה כלל בפסוק זה), אלא על הענין - שהיתה גזירה על הבנים.

ומזה שמביא ראייה רק לתוכן הענין (שהיתה גזירה על הבנים), ואינו מביא שום ראייה על הפירוש "עמלנו אלו הבנים" - משמע, שלזה אין צורך בראיות, כיון שזהו דבר הפשוט.

והטעם לזה:

כללות "עמלו" של יהודי הוא - תורה ומצוות, שהרי זהו כל מציאותו, כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁸ "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני".

ועל פי פתגם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁵⁹ בשם חסידי אדמו"ר הזקן (ויש אומרים שנאמר על ידי אדמו"ר הזקן בעצמו⁶⁰) שהמצוה הראשונה בתורה היא "פרו ורבו"⁶¹ - הרי מובן, שבענין זה ("פרו ורבו") צריך להיות "עמלו" של יהודי: "עמלנו - אלו הבנים".

וכאשר הולכים בתוקף, ואין מתחשבים במה שאומרים הרופאים בענין זה על פי טבע כו', אלא מתעקשים ("מען שפארט זיך איין") שמוכרחים לקיים את רצונו וכוונתו של הקב"ה ד"פרו ורבו" - אזי מצליחים, וזוכים לזרעא חייא וקיימא (כנ"ל סעיף ט), ובאופן שהילדים עצמם נישאים ומביאים ילדים, שעל ידי זה מתקיים הענין ד"פרו ורבו"⁶².

והיינו, שלא יוצאים ידי חובה על ידי "בנים" ברוחניות - אהבה ויראה⁶³, או כמאמר רבותינו ז"ל⁶⁴ "בניך אלו התלמידים", אלא דוקא בנים בגשמיות כפשוטו. - הדרך היא אמנם על ידי ה"עמל" ב"בניך אלו התלמידים", אבל על ידי זה נמשך גם בנים כפשוטו - זרעא חייא וקיימא⁶⁵.

יד. "ר' אליעזר אומר... של ארבע מכות. ר' עקיבא אומר... של חמש מכות" - הביאור בפיסקא זו (בשורש מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא - שלדעת רבי אליעזר העיקר הוא לתקן את פרטי הכוחות, מה שאין כן לדעת רבי עקיבא, בן גרים, צריכה להיות העבודה גם בעצם הנפש) - נדפס⁶⁶ בלקוטי שיחות חלק ט"ז עמוד 87 ואילך. ובסיום הענין אמר:

(53) ראה תה"ד סקל"ז. הובא בב"י או"ח סתע"ב. שו"ע אדה"ז שם.
(54) ראה גם המועדים בהלכה שם ע' רפא. וש"נ.
(55) תבוא כו, ז.
(56) שמות א, כב.
(57) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ דאשתקד סט"ז (תורת מנחם - התוועדות ח"ח ס"ע 80 ואילך). וש"נ.
(58) משנה ובריתא סוף קדושין - ע"פ הגירסא בכת"י וטיקן (ירושלים, תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה במשנה שם.
(59) ראה סה"ש תרצ"א ע' 262, ובהנסמן שם. וראה גם לעיל ע' 156.
(60) ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קכח. חכ"ב ע' רמ.
(61) בראשית א, כח. וראה לקו"ת שה"ש לח, ריש ע"ד.
(62) רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ד-ה. טושו"ע אה"ע ס"א ס"ה-ו.
(63) ראה תו"א משפטים עט, א. ובכ"מ.
(64) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ז.
(65) ראה גם מכתב כ"ד ניסן שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ס"ע שמו).
(66) בשילוב עם שיחת אחש"פ תשח"י.

נזכר לעיל (סעיף ד), שתכלית כל ענין היא להביאו לידי עבודה בפועל.

ובנדון דידן: יש לדעת, שלא דוקא ל"בני גרים", אלא גם לכל אחד ואחת מישראל - לא די בעבודה בכוחות הגלויים, אלא צריך להיות גם העבודה בעצם הנפש, כי, גם כאשר כל הכוחות הגלויים הם כדבעי, יכול להיות שעצם הנפש תהיה בעמקי הקליפות רחמנא לצלן, וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי⁶⁷ "איני יודע באיזו (דרך) מוליכין אותי", כיון שלא ידע אם הוא עובד ה' גם מצד עצם נפשו כו'⁶⁸.

ואף שעצם הנפש הוא באופן ד"איני יודע", כנ"ל ממאמר רבן יוחנן בן זכאי, וכמו שנאמר⁶⁹ "לא ידעתי נפשי" - מכל מקום, על ידי זה גופא שהאדם יודע ש"לא ידעתי נפשי", ולכן לעולם אינו אומר "שישו בני מעי"⁷⁰, ברוך-השם עשיתי היום כך וכך כו' - הרי בליל הפסח, כאשר ישנו הגילוי שלמעלה מהשתלשלות, יכול גילוי זה לפעול גם בעצם הנפש⁷¹. ובכללות - הרי זה על ידי עבודת המסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת.

טו. מכיון ש"אין מפסיקין באמירת הארבעה עשר דיינו"⁷² - לא נהגו להתעכב לבאר ענין זה⁷³. טז. ידוע פתגם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁷⁴ (שנעתק גם בהגדה⁷⁵): "באמת - הארת כל המועדים מאירה בכל יום, נאָר חג הפסח ווערט נמשך שטענדיק" (אבל חג הפסח נמשך באופן תמידי). ונמצא, שהחילוק בין כל המועדים לחג הפסח הוא - שהארת כל המועדים נמשכת אמנם "בכל יום", אבל יתכן שההמשכה היא רק למשך זמן ביום, מה שאין כן פסח נמשך "באופן תמידי", בכל רגע ורגע⁷⁶.

ויובן בהקדים ענין ג' המועדים פסח שבועות וסוכות:

פסח - הוא ענין האמונה, כיון שבני ישראל יצאו ממצרים באמונה פשוטה, מבלי לחשוב על שום דבר, וכמו שנאמר⁷⁷ "זכרתי לך חסד נעורייך גו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", ו"בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים"⁷⁸.

שבועות וסוכות - הוא ענין התורה והמצוות: שבועות - הוא זמן קבלת התורה, וסוכות - הוא זמן המצוות, שלכן נקרא בשם "חג האסיף"⁷⁹, שְׁמוּרָה גם על אסיפה וקיבוץ של הניצוצות שבדברים הגשמיים, שזהו ענין קיום המצוות בדברים גשמיים דוקא, בשביל בירור הניצוצות שבהם.

וזהו גם ענין המקיף דסוכה - כידוע⁸⁰ שהחילוק בין תורה ומצוות הוא, שתורה היא פנימיות (ולכן נקראת בשם מזון), ומצוות הם מקיפים (ולכן נקראים בשם לבושים), ולכן בחג הסוכות שענינו מצוות שהם מקיפים, מודגש ענין ה"מקיף" שזהו ענין הסוכה שמקפת כל האדם לגמרי, מראשו ועד כף רגלו⁸¹.

ועל פי זה יש לבאר דברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר הנ"ל⁸²:

התורה והמצוות - כל אחד מהם הוא בזמן מוגבל: התורה - כמאמר רבותינו ז"ל⁸³ "זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד", ועל דרך זה המצוות - שהרי ישנו זמן לימוד התורה, שבו אין עוסקים במצוות.

ולכן הארת שאר המועדים (שבועות וסוכות, השייכים לתורה ומצוות, כנ"ל) - אף שהיא מאירה "בכל יום", אין זה "באופן תמידי", אלא בזמן מוגבל.

מה שאין כן ההמשכה דחג הפסח, שהוא ענין האמונה ("מיכלא דמהימנותא"⁸⁴) - הרי ענין האמונה אינו מוגבל בזמן, כיון שענין האמונה נוגע לכל הענינים, והוא היסוד לקיום התורה ומצוות, כמאמר רבותינו ז"ל⁸⁵ "בא

(67) ברכות כח, ב.

(68) ראה לקו"ת ויקרא בהוספות נ, סע"ד. ובכ"מ.

(69) שה"ש ו, יב.

(70) לשון חז"ל - ב"מ פג, סע"ב.

(71) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשח"י סכ"א (לקו"ש ח"ג בסופו). תורת מנחם - התועדויות ח"ג ע' 297.

(72) הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כח.

(73) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ דאשתקד סי"ז (תורת מנחם - התועדויות ח"ח ע' 81 ואילך). וש"נ.

(74) שיחת ליל ב' דחג"פ תש"ג סמ"ז (סה"ש תש"ג ע' 75).

(75) עם לקוטי טעמים ומנהגים בסופה (ע' נ).

(76) ראה גם שיחת ליל א' דחג"פ ס"ב (לעיל ע' טו).

(77) ירמ' ב, ב. וראה פרש"י בא יב, לט. האזינו לב, יו"ד.

(78) ראה מכילתא בשלח יד, לא.

(79) משפטים כג, טז. תשא לד, כב.

(80) ראה תניא ספ"ה. ובכ"מ.

(81) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ז ריש ע' 59. וש"נ.

(82) ראה גם מכתב ג', ו', ח' ניסן שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' שיז; ע' שכה; חכ"א ע' רנח).

(83) שבת יו"ד, א.

(84) זח"ב קפג, ב.

(85) מכות כד, א.

חבוק והעמידן על אחת שנאמר⁸⁶ וצדיק באמונתו יחי', ועל ידי האמונה אפשר לעבור כל הענינים ("מיט אמונה קאן מען דורכגיין אלץ"), כפתגם הבעל שם טוב⁸⁷ שכל אחד ואחת יכול בכוח האמונה לפרוס מטפחת ("פארשפרייטן אַ פאַטשיילקע") ולעבור את הנהר.

וזוהו פירוש דברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שחג הפסח נמשך "באופן תמידי" - שבכל רגע ורגע ממש, ובכל ענין וענין, צריך להיות ענין האמונה.

יז. "לשנה הבאה בירושלים"⁸⁸

"לשנה הבאה בירושלים" - אומרים פעמיים בשנה: בליל פסח, ובמוצאי יום הכיפורים.

וביאור הענין:

החילוק בין חג הפסח ליום הכיפורים הוא - שהעבודה דחג הפסח היא עבודת הצדיקים, ועבודת יום הכיפורים היא עבודת התשובה⁸⁹.

והנה, לאמתו של דבר, שתי עבודות אלו ישנן בכל אחד ואחת בכל יום ויום: בשעות מסוימות במשך היום, וכן בענייני עבודה מסוימים, הענינים נעשים אצלו ("טוען זיך באַ אים") בפשיטות (בדוגמת עבודת הצדיקים); וישנם שעות וענינים, שבהם הוא מתעצל ("ער פוילט זיך"), דוחה אותם לזמן מאוחר יותר, יש לו קושיות עליהם וכו' - ואף על פי כן הוא מתגבר ועושה אותם (בדוגמת עבודת התשובה).

ועל ידי שני אופני עבודה אלו - העבודה בדרך "אור ישר" (עבודת הצדיקים), והעבודה בדרך "אור חוזר" (עבודת התשובה), אשר, לאמתו של דבר הרי היא נעלית יותר, על פי מה שכתב הרמב"ם⁹⁰ שבעל תשובה שטעם החטא ופָּרַשׁ ממנו כו' מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם - אזי פועלים את הענין ד"לשנה הבאה בירושלים" ברוחניות, שהוא ענין שלימות היראה⁹¹; ובדרך ממילא - "לשנה הבאה בירושלים" בגשמיות על ידי משיח צדקנו, כי על ידי זה שפועלים את ביאת המשיח הפרטי⁹², פועלים גם את ביאת המשיח הכללי.

וענין זה נפעל כבר עתה, כפי שמבאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁹³ בפירוש "לשנה הבאה בירושלים", שאין הכוונה שעד אז תעבור שנה שלימה, אלא הדבר יהיה תיכף ומיד, ובמילא, "לשנה הבאה" נהיה כבר "בירושלים", יחד עם רבותינו נשיאינו, ועם משיח צדקנו.

(90) הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(91) ראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, ב. ובכ"מ.

(92) ראה תניא אגה"ק ס"ד.

(93) שיחת ליל א' דחה"פ תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200). וש"נ.

(86) חבוק ב, ד.

(87) ראה גם לעיל ע' 42. וש"נ.

(88) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד בסופה (תורת מנחם -

התועודיות ח"ח ס"ע 83 ואילך).

(89) ראה גם שיחת ליל א' דחה"פ ס"ד (לעיל ע' טו-ז). וש"נ.

לקוטי שיחות פרשת אחרי כרך ז'

מתורגם ללשון הקודש

א.

"אחרי מות..." - חלק מהדיבור

בתחילת הפרשה מצטט רש"י את המלים "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן..." ושואל: "מה תלמוד לומר" ¹ – לשם מה מספרת התורה שדיבור זה היה "אחרי מות שני בני אהרן"? ² מדוע חשוב לדעת מתי נאמרו הדברים? ³ והוא משיב: "היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני. זה וזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן" – שהמלים "אחרי מות שני בני אהרן" אינן מציינות רק מחי נאמרו הדברים, אלא הן חלק ⁴ מהדיבור עצמו ⁵: הקדוש-ברוך-הוא אמר למשה, שבדבריו לאהרן "ואל יבוא...", יזכיר לו את מיתת בניו, כפי שמפרש רש"י בפסוק הבא: "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא – שלא ימות כדרך שמתו בניו", כרופא השני, שעל ידי ההוספה "שלא תמות כדרך שמת פלוני" הוא מזרז את החולה יותר מהרופא הראשון, המסתפק בהוראה "אל תאכל..."

יש להבין: מדוע מביא רש"י משל של שני רופאים, שהראשון אמר רק "אל תאכל..." והשני הוסיף "שלא תמות כדרך שמת פלוני". והרי, הוא יכול היה רק לציין, שכאשר הרופא מוסיף "שלא תמות כדרך שמת פלוני" הוא מזרז בכך את החולה יותר מאמירת הציווי בלבד?

ב.

שני רופאים - שתי אמירות שונות?

אומרים המפרשים ⁶, שבשאלתו "מה תלמוד לומר", אין רש"י מתכוון לשאול רק ⁷ מדוע מציינת התורה שדיבור נאמר "אחרי מות שני בני אהרן", אלא גם ⁸ לשם מה מופיע כאן בכלל הפסוק "וידבר ה' אל משה...": והרי לאחר שהתורה מציינת את זמן הדיבור, נאמר שוב "ויאמר ה' אל משה" ועל כך משיב רש"י "משל לחולה...". כלומר, שני דיבורים אלו – "וידבר ה' אל משה" ו"יאמר ה' אל משה" – היו שני ציוויים שונים, בדומה לשני הרופאים: "ויאמר ה' אל משה... ואל יבוא..." – זהו הרופא הראשון שהסתפק בהוראה "אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב". ו"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'" – בדומה לרופא השני, אשר הוסיף "שלא תמות כדרך שמת פלוני", ונאמר לאחר "ויאמר ה'".

אך פירוש זה קשה ביותר:

(א) לפי האמור לעיל, משמעות השאלה "מה תלמוד לומר" אינה רק מדוע צריך לכתוב פסוק זה, אלא שלפסוק אין משמעות: נאמר "וידבר ה' אל משה" ואין נאמר מה הוא דיבר. ואילו מדברי רש"י "מה תלמוד לומר", ובמיוחד מכך שב"תורת כהנים" נאמר "ואין אנו יודעים מה נאמר לו בדיבור הראשון", אך רש"י מנשנה מניסוח זה ⁸ וכותב "מה תלמוד לומר", מוכח ⁹, שקשה לו רק ייתור הפסוק, אך משמעות הפסוק מובנת ¹⁰.

דלכאורה מיותר – כי כוונתו בזה היא ש"אחרי מות שני בני אהרן" הוא חלק מהדיבור.

(6) גו"א כאן.

(7) בגו"א משמע (וכ"כ בש"ח להדיא) שקושיית רש"י היא רק על התיבות "וידבר ה' אל משה". (ועפ"ז צ"ל, שמה שרש"י מעתיק גם התיבות "אחרי מות שני בני אהרן וגו'", נוגע להתיירוק). אבל במשכיל לדוד מפרש, שקושיית רש"י היא בב' ענינים: למה כפל וידבר ויאמר, ומה נוגע להודיע זמן הציווי. וכן ממה שמסיים רש"י "לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן", משמע שקושייתו "מה ת"ל" היא (גם) על תיבות אלו.

(8) ראה לעיל הערה 1.

(9) וכמ"ש בגו"א גופא, שמפשטות הלשון "מה ת"ל" משמע שלא הוקשה לי רק "דלא הו"ל למיכתב אחרי מות" (ורק שמהמשל לשני רופאים, מוכיח שהוקשה לי מדוע קבע לו הכתוב דיבור בפ"ע).

(10) ומה שרש"י מעתיק התיבות "וידבר ה' אל משה" הוא, כי לפי הס"ד (טרם שידועים בשביל מה נאמר זמן הציווי), הרי גם תיבות אלו מיותרות.

(1) להרא"ם הגירסא בפרש"י "אין אנו יודעים מה נאמר לו בדיבור ראשון", וכן הוא בתו"כ כאן. אבל בכל הדפוסים דרש"י (כולל דפוס הראשון) הוא כפנינים. וכ"ה גם בגו"א ולבוש כאן.

(2) ומה שמעתיק רש"י גם התיבות "וידבר ה' אל משה" (לפי גירסת רוב הדפוסים והלבוש – משא"כ לפי גי' דפוס ראשון והגו"א) – ראה לקמן הערה 10.

(3) בגו"א כאן*: "דאין לתרך הדוצרך לכתוב מתי נאמר לו הדיבור, דא"כ לא הוי למכתב רק אחרי מות שני בני אהרן ולא הוצרך לכתוב בקרבם לפני ה' וימותו". אבל (א) ממה שאין רש"י מעתיק בפירושו התיבות "בקרבם לפני ה' וימותו" (ורק מרמזם ב"גו"), (ב) ממה שמסיים בפירושו "לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן" ותו לא – מוכח שקושייתו "מה ת"ל" הוא – שלא הוצרך לכתוב מתי נאמר לו הדיבור. וכן פ' במשכיל לדוד כאן. (אלא שמפרש, שגם הכפל ד"וידבר ויאמר" הוקשה לי לרש"י – אבל מפשטות לשון רש"י משמע שהקושיא היא רק, שבביל מה הודיע הכתוב זמן הציווי, כדלקמן סעיף ב').

(4) ראה כלי יקר כאן.

(5) ובוה יובן מה שרש"י מסיים "לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן" –

(* בה"סלקא דעתך" שלו. (ובמסקנתו שולל פירוש זה, כי הוקשה לי, למה הוצרך רש"י להביא משל מב' רופאים. אבל ראה לקמן סעיף ב' וסו"ס ד').

(ב) אף אם רוצים להביא משל, אין צורך דוקא במשל על חולה: גם כאשר מזהירים אדם בריא מפני התנהגות העלולה לסכנו, ומוסיפים "שלא תמות בדרך שמת פלוני", הוא יישמר הרבה יותר, מכפי שיוזהר ללא הוספה זו¹⁵. מדוע צריך רש"י להדגיש "משל לחולה"?

השאלה קשה יותר: כאשר מביאים משל, אף כאשר המשל נחוץ רק כדי להסביר פרט מסוים בנמשל (כי שאר הפרטים מובנים מאליהם, גם ללא המשל), משתדלים לבחור משל שבו גם הפרטים האחרים יתאימו לנמשל, ועל-אחת-כמה-וכמה משל של התורה, שכל פרטיו מתאימים לנמשל.

מכך מובן, שכאשר (ר"א בן עזריה וכן) רש"י מביא משל על ציווי לחולה, שלא כמשל המוזכר לעיל על האזהרה לבריא, שלגביו כל החשש "שלא ימות" הוא רק אם לא יציית, הוא מתכוון לרמוז לכך, שגם בנמשל כך הוא: שהיה לאהרן חולי וחסרון, כביכול, אף לפני האזהרה "ואל יבא בכל עת אל הקדש...".

ואין זה מובן כלל: איזה חסרון וחולי היה לאהרן?

(ג) יש גורמים רבים העלולים להזיק לאדם ולגרוע למוות ר"ל. מדוע בוחר (ראב"ע) ורש"י את האזהרה "אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב"?

(ד) מדוע מציין רש"י דוקא כאן את שמו של בעל המאמר?

ואל ימות גו" – צע"ג:

(א) "ויאמר" בכל מקום מורה על אמירת ענין חדש, ולא "שכבר אמר". ומה שמוכיח מ"ויאמר" שבפ' וירא (יח, ג), ובפ' ח"ש (כד, כג), הרי אדרבה – בפרש"י שם איתא להדיא להיפך.

(ב) לפי פירושו ב"ויאמר גו" ואל יבא", שכבר אמר לו שידבר אל אהרן שלא יבא צריך לפרש (כמ"ש הוא עצמו) "וכאילו אמר הכתוב שני פעמים ואל יבא" – והוא דחוק ע"פ דרך הפשט. ובפרט שבפרש"י לא נזכר זה כלל, אפילו לא ברמז.

(15) וכ"ג גם בפרשתו (יח, כח): ולא תקיא גו' כאשר קאה גו'. ובפרש"י: משל לבן מלך כו' – שהמדובר בבן מלך בריא.

כי לפי דרך הפשט, חזרה זו של "ויאמר" אינה אמירה שניה, אלא, כיון שלאחר "וידבר ה' אל משה" מפסיקה התורה במלים "אחרי מות שני בני אהרן..." לפיכך היא חוזרת ואומרת שוב "ויאמר ה' אל משה"¹¹, אך "הוא הדיבור עצמו האמור למעלה"¹².

(ב) הפירוש האומר, שתחילה היה "ויאמר ה'... ואל יבוא..." ואחר כך "וידבר... אחרי מות..." (המופיע לפני "ויאמר") – רחוק מדרך הפשט, וקשה לומר שרש"י, המפרש את פשוטו של מקרא, יסביר כך, בלי להדגיש זאת במפורש¹³.

(ג) לפי פירוש זה יוצא, שהמלים "ויאמר..." הן בדומה לרופא הראשון, שהורה באופן סתמי "אל תאכל צונן...". אך רש"י מפרש על הפסוק "ויאמר..." – "שלא ימות בדרך שמתו בניו"¹⁴.

ג.

שאלות נוספות על פירוש רש"י

בנוסף לשאלה על כך שרש"י מביא משל על שני רופאים, וכאמור לעיל, שלפי הפשט היה כאן דיבור אחד, ו"ויאמר" "הוא הדיבור עצמו האמור למעלה", אין מובן:

(א) עצם הענין, שההוספה "שלא תמות בדרך שמת פלוני" מזרזת יותר, מובן בפשטות, ואין דרוש לכך, לכאורה, משל. אם כך, מה מחדש כאן (רבי אלעזר בן עזריה ובעקבותיו –) רש"י ב"משל לחולה...?"

(11) כפירוש הרא"ש והספורנו כאן.

(12) ע"ד פרש"י, לעיל – וארא ו, כט"ל.

(13) ואף שאין מוקדם ומאוחר בתורה – הרי [נוסף לזה אשר אפי' בדרך ההלכה כלל זה הוא רק "בתרי עניני" (פסחים ו, ב). וכן מוכח מפירוש"י ח"ש כד, כג (וראה רא"ש שם, שם, מז. ועוד**)], כשהפרשיות הן שלא כסדרן, מפרש רש"י שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ומדלא פירש כן כאן, מוכח שלפי פירושו, הכתובים כאן הם כסדרן.

(14) וכמו שהקשה בלבוש כאן.

ומה שתייך ש"ויאמר" הוא לשון עבר, שכבר נאמר לו בתחלה (לפני מות שני בני אהרן) הציור "ואל יבא גו'", ועכשיו (אחרי מות שני בני אהרן) הסיף

(* בגליון הש"ס שם: "ענין ברש"י בחומש בראשית ו, ג יח, ג שמות ד, כ"ז, ולכאורה (כוונתו בזה, ש)לפי זה מוכח דלפרש"י עה"ת, כלל זה הוא גם "בחד עניינא". אבל קשה לומר בלימוד מקרא כפשוטו – שוהו דרך פרש"י עה"ת – (דאפילו בחד עניינא) אין מוקדם ומאוחר (ובפרט שאפילו בלימוד ע"ד ההלכה יש מוקדם בחד עניינא. וכפלי לייא) ולכן עכ"ל דאין זו הוכחה (וראה שוה"ג שלאח"י), כי הפסוק "וירא נח גו' וילד נח גו'" (בראשית ה, לב) בא בהמשך לסדר הדורות שמאדם ועד לבני נח. ואחרי שמספר ומונה כל דורות אלו, מתחיל לספר (ובקפיטל אחר) ענין חדש – ענין המבול: "וירא כי החל האדם גו' ויקחו להם נשים גו' לא ידון רוחי גו'". וא"כ ה"ו תרי עניני:

בפ' וירא (יח, בג), מה שמקדים הכתוב "וירא לקראתם" ל"ויאמר גו'" לפירוש השני שברש"י (אף שהם בחד עניינא) הוא, כי כשראה אברהם שלשה אנשים נתעורר מיד לרוץ לקראתם, אלא שמקדם לזה הוזהר לומר להקב"ה שימתין לו. ולכן אי"ז שייך לענין "אין מוקדם ומאוחר". ועפ"י מתורגם מה שרש"י אינו כותב לשון (קצר) זה, כ"א: (א) "וידן המקראות לדבר כן". (ב) זקוק לרא"י ע"ז ממק"א (ג) מאריך ובאריכות גדולה "כמו שפירשתי אצל לא ידון וגו'".

ואף שבלא ידון כותב "אין מוקדם ומאוחר בתורה" – זה עצמו שבפ' וירא אין מעתיק לשון זה ומכריח פ' בלא ידון בשינוי מההכרח שעל אתר, מוכיח שפירושו (בזמן אמירת לא ידון –) אחד הוא וכמו בפ' וירא, אבל ההסברה – שנתה היא מס"פ בראשית לר"פ וירא וכא"ל מוכרחת במקומה. ואכ"מ.

ועוד בפ' וירא (ועיקר) ד"ויאמר" עכ"ל דקאי גם על "יוקח נא" (שהרי לא נאמרה בו אמירה בפ"ט), ואם כן התיבות "אד" – עבדך – מעין מאמר קצר מוסגר ורק דרך אגב, ועד"ו הוא גם בפ' שמות שם (אף שלכאורה הוא יתרה מהנ"ל – דהוא במקרא אחד), שלכן מדייק רש"י בלשונו "אין מוקדם ומאוחר מדקדקים במקרא" (ולא כהנ"ל – "בתורה"). משא"כ בנדו"ד, אין מקום לומר שהדיבור "אחרי מות גו'", שבא בהוספה על האמירה "דבר גו' ואל יבא גו'" (ובפרט שהדיבור "אחרי מות גו'" בפ"ע אין לו שום פירוש, וכל ענינו הוא הוספת טעם וזירוז להציור "ואל יבא" –) ית' כותב לפני "ויאמר גו'".

(**) בפסחים שם הכונה ב"בתרי עניני" הוא לשתי פרשיות, כפרש"י שם. אבל בדרך הפשט, גם במקראות הסדורים בפרשה אחת, באם הם שני ענינים שונים – אין מוקדם ומאוחר.

הוא מדרבנו לציית להוראת הרופא, למרות רצונו העז לאכול צונן ולשכב בטחב.

כך גם לגבי אהרן: לאהרן היתה תשוקה עזה להתקרב לקדוש-ברוך-הוא – "חולת אהבה"²⁰, ובמיוחד לאחר שהייתו בציפות בפתח אהל מועד יומם ולילה במשך שבועה ימים²¹, והוא השתוקק להיכנס לקודש הקדשים. ומפני צמאונו העצום לאלקות, עלול היה להיות שללא התוספת "שלא ימות כדרך שמתו בניו" הוא לא היה מסוגל להימנע מכניסה לקודש הקדשים, למרות הצייוי "ואל יבא..."²². לכן היה הנרחץ להוסיף "אחרי מות שני בני אהרן".

ו.

"אל תאכל צונן" ו"אל תשכב בטחב"

מדוע מציין רש"י שתי דוגמאות – "אל תאכל צונן" ו"אל תשכב בטחב"?

בצייוי "ואל יבא אל הקדש" יש שני פרטים: (א) "ואל יבא בכל עת" – אפילו בהקרבת "פר בן בקר לחטאת...", אין להיכנס אל הקודש בכל עת, חוץ מיום הכיפורים²². (ב) "בזאת יבא..." – גם ביום הכיפורים אין להיכנס אל הקודש אלא "בפר בן בקר לחטאת...", כמוסבר בפרשה²³.

ולגבי שני ציוויים אלו מופיעות במשל שתי הדוגמאות "אל תאכל צונן" ו"אל תשכב בטחב":

אכילת צונן משפיעה על החולה הרבה יותר משכיבה בטחב, כיון שעל ידי אכילת צונן הוא מכניס את הקרירות לתוכו, בפנימיותו, והמאכל הצונן נעשה לדם ולבשר כבשרו, לעומת השכיבה בטחב, כאשר הקור הוא מחוצה לו.

ההשפעה הרבה יותר של אכילת הצונן לעומת השכיבה בטחב מתבטאת בשני הכיוונים: הן בהקלה הזמנית, שאכילת הצונן מקררת את החום יותר מהשכיבה בטחב, והן בסכנה הנובעת ר"ל מכך.

לכן האזהרה הראשונה של הרופא היא "אל תאכל צונן" ורק אחר כך הוא אומר "אל תשכב בטחב", כי (א) אכילת צונן מסוכנת יותר, (ב) תשוקת החולה לכך רבה יותר.

שני פרטים אלו מהווים משל לשני הצייויים "ואל יבא בכל עת", ו"בזאת יבא": הצייוי שלא להיכנס לקודש

ד.

אין די בצייוי בלבד

כדי להסביר את כל האמור לעיל, יש להקדים ולציין קושי על הענין בכללותו:

בצייויים רבים בתורה כתוב הצייוי בלבד, ואין מוזכר כלל העונש על אי-קיום הצייוי. אף בצייויים שבהם מוזכר העונש, אין נאמר "כדרך שמת פלוני".

אפילו בצייוי "יין ושכר אל תשת"¹⁶, שגם הוא נאמר לאחר מות שני בני אהרן, אשר מתו על כך ש"שתויי יין נכנסו למקדש"¹⁷ – נאמר רק "ולא תמותו", אך אין נאמר "כדרך שמתו נדב ואביהוא".

מדוע נדרש בצייוי "ואל יבא בכל עת אל הקדש" זירוז מיוחד, ויש לומר לאהרן "שלא ימות כדרך שמתו בניו", יותר מכל הצייויים האחרים? ובמיוחד יותר מהצייוי "יין ושכר אל תשת", המופיע לפני כן?

קושי זה מיישב רש"י בדבריו "משל לחולה...": ממשל זה מובן, שאילו היה הצייוי "ואל יבא בכל עת..." לאהרן, בלי להוסיף "שלא ימות כדרך שמתו בניו", ייתכן שהוא לא היה מציית לצייוי, בדומה לחולה, שהצייוי של הרופא הראשון "אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב" בלבד אינו מספיק לגביו, והוא זקוק לתוספת "שלא ימות כדרך שמת פלוני", כדלהלן בסעיף ה'.

לכן מביא רש"י משל לשני רופאים, כי על ידי המשל על הרופא הראשון, מתכוון רש"י להבהיר, שהצייוי של הרופא הראשון אכן אינו מספיק לחולה זה.

ה.

יש צורך באזהרה מיוחדת מפני הצמאון העצום

חום גופו של אדם חולה ר"ל גבוה יותר מהרגיל. והחום כה גבוה אצלו, עד שהוא מקבל מכך אנרגיה. לכן, חולה שאינו יכול לאכול, עד אשר "כל אוכל תתעב נפשו"¹⁸, מסוגל לחיות על ידי החום – "זנתיא אישתא"¹⁹ (=החום מזין את גופו).

חום גבוה זה גורם לאדם תשוקה עזה לצננו על ידי אכילת מאכלים קרים או שהייה במקום קר. ותשוקה זו כה גדולה, עד שאף כאשר הרופא מצווהו "אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב", אין הוא מציית לכך, למרות שהוא מציית לכל שאר הוראותיו של הרופא, שהרי ברצונו להבריא. רק כאשר הרופא מבהילו "שלא תמות כדרך שמת פלוני",

(20) לשון הכתוב – שה"ש ב, ה.

(21) צו ה, לה.

(22) טז, ב (וראה פרש"י שם, ג).

(23) טז, ג ואילך.

(16) שמיני י, ט.

(17) פרש"י שם, ב.

(18) תהלים קז, יח. מצו"ד שם.

(19) ראה יבמות עא, ב.

ל"ריש מתיבתא" מפני מעלותיו הרבות: חכם, עשיר ומיוחס – דור עשירי לעזרא.

כשרצו למנותו התייעץ עם אשתו. היא הניאה אותו מכך באומרה "לית לך חירותא" (=אין לך שערות לבנות). והתרחש נס, ש"אהדרו ליה תמני סרי דרי חירותא" (=צמחו לו שמונה עשרה שורות של שערות לבנות).

מתעוררת השאלה: בטענתה "לית לך חירותא" התכוונה אשתו לציין, שהוא עדיין צעיר ואינו ראוי להיות ראש ישיבה,

– מעלתו של זקן בשנים, שעל כך מצביעות "דרי חירותא", ובמיוחד בקשר לראש ישיבה³², היא כנאמר³³ "ורוב שנים יודיעו חכמה"³⁴. סוג זה של חכמה, הנרכש על ידי "רוב שנים", אינו יכול להירכש באופן אחר. אף בעל כשרונות נעלים ביותר ומתמיד עצום ביותר משיג ריבוי חכמה זה רק על ידי ריבוי שנים, שהרי "הרבה קבלתי מרבותי, הרבה קבלתי מחברי ומתלמידי יותר מכולם"³⁵ – ובגיל צעיר חסרים ענינים אלו,

ואם כך, מה הועיל הנס של "אהדרו לי תמני סרי דרי חירותא" אשר שיווה לו מראה של זקן?

השאלה אף קשה יותר: מסופר בגמרא³⁶ על הנוהג שהתקיים אז, לפני מינוי רבי אלעזר בן עזריה, ש"כל תלמיד שאין תוכו ככרו לא ייכנס לבית המדרש". ואם על התלמידים הקפידו שיהא תוכם ככרם, קל-וחומר לא יועיל המראה החיצוני של זקן לגבי ריש מתיבתא כאשר הוא באמת צעיר.

ותמיהה גדולה נוספת: מדוע לא היה איכפת לכל אלו שרצו למנותו ש"לית לך חירותא"? ומדוע לא היה איכפת הדבר לרבי אלעזר בן עזריה, לפני דברי אשתו?

הקדשים "בכל עת" אף להקרבת קרבנות דומה לאכילת צונן, כי הקרבנות מושווים ונקראים "לחם"²⁴ ו"אכילה"²⁵. והציווי "בזאת יבא", שלא להיכנס לקודש הקדשים אפילו ביום הכיפורים ללא קרבנות, דומה לשכיבה בטחב, כי הכניסה לקודש הקדשים, בלי עשיית עבודת המקדש, היא שהייה במקום מסויים, במקום קדוש, בדומה לשכיבה בטחב המציינת הימצאות במקום קר, בלי להכניס את הקור פנימה²⁶.

ז.

מנין שהצמאון היה רב?

לאחר כל האמור לעיל, עדיין נשארת עוד שאלה: מנין לנו שהיה לאהרן צמאון כה עצום לאלקות, עד שללא התוספת "שלא ימות כדרך שמתו בניו" עלול היה לעבור על ציווי הקדוש-ברוך-הוא בקשר לכך? אכן, לגבי נדב ואביהוא אנו מוצאים זאת, אך לא לגבי אהרן!

קושי זה אינו כה גדול, כי מעצם העובדה שהיה צריך להוסיף "שלא ימות כדרך..." מוכח, שצמאונו לכך היה גדול. ובנוסף: כיון שאצל נדב ואביהוא, שקירובם לאלקות נעשה על ידי "הקרב אליך את אהרן אחיך (ואחר כך) ואת בניו אתו"²⁷, היה צמאון גדול ביותר לאלקות, יש לומר, שאצל אהרן היה יותר מכך²⁸.

אך בכל זאת אין הדבר פשוט²⁹, ולכן אומר רש"י "היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל...", שעל ידי ההדגשה שה"משל לחולה" ניתן על ידי רבי אלעזר בן עזריה, הוא רומז לתשובה לקושי זה, כפי שיוסבר להלן.

ח.

רבי אלעזר בן עזריה - מראה זקן בגיל צעיר

מסופר בגמרא על רבי אלעזר בן עזריה³⁰, שבהיותו צעיר – בן שמונה עשרה (או בן שש עשרה³¹) – מינו אותו

(24) ויקרא ג, יא (ובפרש"י). שם, טז. ועוד.

(25) צו ו, ג. שמיני ט, כד.

(26) ולהעיר, שגם בשני בני אהרן מצינו דוגמת שני ענינים אלו: "נסתכלו והציצו" (ואז נתחייבו מיתה, אלא שהמתין להם עד יום חנוכת המשכן – רש"י משפטים כד, י) – דוגמת שכיבה בטחב, שהרי ע"י ההסתכלות, אין הדבר הנראה נכנס בפנימיות האדם (וראה ד"ה כי חלק תש"ט פכ"ו. ובכ"מ); "וישימו עלי" קטרת ויקריבו גו" (שמיני י, א) – * – קרבן – דוגמת אכילת צונן. ועפ"י יומתק מש"כ רש"י "שלא ימות כדרך שמתו בניו".

(27) תצוה כח, א.

(28) ראה עדיות פ"ב מ"ט ובפיה"מ להרמב"ם שם (וכ"ה גם בפשטות הענינים – ראה לקו"ש ח"ט ע' 6 הערה 32).

(29) ובפרט שמכבר פרש"י שמשה אמר (בענותנותו?) שנדב ואביהוא הם

גדולים ממנו ומאהרן (שמיני י, ג).

(30) ברכות כז, ב ואילך.

(31) ירושלמי ברכות פ"ד ה"א (וכמה גירסאות אחרות הובאו בעמודי ירושלים שם). ובגירסת מהר"ש סיריליאן – כגירסת ש"ס דילן.

(32) משא"כ סתם סבי דאיכא "כמה הרפתקי עדו עליהו" (קידושין לג, סע"א).

(33) איוב לב, ז.

(34) עפ"י דהמדובר הוא בחכמה הנקנית "ברוב שנים" – מתוך מה שנעשה כבן שבעים שנה, אף שבן ששים שנה לזקנה (אבות ספ"ה וראה תויר"ט שם) ויש גורסין בן חמישים לזקנה (מאור"א ז, לד).

(35) תענית ז, א – בנישני לשון קצת.

(36) ברכות כח, א.

(* פרש"י (שם, ב). שמיתת בני אהרן היתה ע"י שחרור הלכה כ' או לפי ששתו יין נכנסו. אבל מפשטות הכתובים שם "ויתנו בהן אש וישימו עלי" קטרת ג' ותצא אש ג' וימותו גו" משמע שמיתתם היתה מצד הקרבת הקטרת (וכותנת רש"י שם "לא מתו כ' אלא ע"י שחרור כ' שתי יין כ' – נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ב ע' 50 ואילך). וראה רש"י קרח (ט, ו) "היא הקטרת .. שבו נשרפו נדב ואביהוא"; (י, יג) "למה בקטרת .. על ידו מתו נדב ואביהוא".

רבי אלעזר בן עזריה:

רבי אלעזר בן עזריה ידע מחייו שלו, שיחוס אינו מועיל רק לתכונות הנפש והגוף, כגון כשרונות וגבורה, אלא אף לחכמה בפועל, למרות שדבר זה מושג על ידי יגיעה עצמית, וכמאמר חז"ל⁴³ "לא יגעתי ומצאתי, אל תאמין", ו"תורה אינה ירושה לך"⁴⁴.

לכן הוא הסיק, שכך הוא גם לגבי אהבת ה', שאמנם, האדם עצמו צריך לעמול לשם כך⁴⁵, אך בכל זאת יש השפעה רבה גם לירושת האבות, למשפחה שממנה הוא בא.

משום כך הוא סבר שהצמאון הגדול לאלקות אצל נדב ואביהוא, שהיה כה עצום, עד כלות הנפש – "בקרבתם לפני ה' וימותו"⁴⁶ – קשור להיותם, כמבואר כאן בפסוק – "בני אהרן". ואם כך, מובן, שגם אצל אהרן – אביהם – היה צמאון עצום זה, ואף יותר.

י.

השאיפה: להיכנס לקודש הקדשים

ככל הסיפורים בתורה, מלשון הוראה⁴⁷, מהווה גם הסיפור "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן..." הוראה נצחית לכל יהודי, בכל זמן ובכל מקום⁴⁸:

אמנם, יהודי צריך לחיות בתוך העולם, ולממש את התכלית של "נתאוה"⁴⁹ הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך⁵⁰ דירה בתחתונים, אך בכל זאת הוא צריך לקיים זאת תמיד באופן של "ועל כרחך אתה חי"⁵¹: צמאונם ותשוקתם צריכים להיות – לצאת מחיי היום יום ולהיכנס לקודש הקדשים, והימנעותו מכך בפועל צריכה להיות רק מפני הציווי לעשות דירה לו יתברך בתחתונים⁵².

הכרחי לומר, שהנס אשר "אתרחיש ליה... ואהדרו ליה תמני סרי דרי חירותא" הוכיח לכולם גם לגבי תוכנו. שבפנימיותו יש לו מעלה של זקן.

זוהי המשמעות של "אמרה ליה לית לך חירותא... אתרחיש ליה ניסא...": אשתו טענה כלפיו, שחסרה בו מעלת החכמה הנרכשת על ידי רוב שנים. והענין של "אתרחיש ליה ניסא" הראה לכולם, את אשר הממנים אותו כבר ידעו לפני כן, שקיימת אצלו גם מעלת חכמה זו, למרות היותו עדיין כה צעיר.

גם רבי אלעזר בן עזריה הכיר בכך, לפי הכבוד ולפי השורה³⁷ שבה ישב בבית המדרש וכדומה, אך כאשר אשתו אמרה לו "לית לך...", מובן, שהתעורר אצלו ספק לגבי כך, עקב ענוותנותו.

ומתעוררת השאלה: אכן, כיצד היה קיים אצלו סוג החכמה הנרכש דוקא על ידי "רוב שנים"? הכרחי לומר, שחכמתו היתה קשורה ליחסו, בהיותו "עשירי לעזרא": חכמת אבותיו, אשר היו זקנים, והתקיים אצלם הענין של "רוב שנים יודיעו חכמה", הועברה אליו³⁸ בירושה.

באופן אחר במקצת: כיון שהאב זוכה לכן בחכמה, אם משום שטבע הכן דומה לטבע האב³⁹, ואם משום צדקתו וזכותו של האב⁴⁰ – יש לכן כוח חכמה יוצא מן הכלל, ועל ידי יגיעה בזמן קצר מתקיים אצלו הענין של "יודיעו חכמה" יותר⁴¹ מאשר אצל אחרים במשך "רוב שנים"⁴².

ט.

תשובת "בני אהרן" לאלקות - מאביהם

לפיכך מדגיש רש"י שה"משל לחולה", המביע את התשובה ד"חולת אהבה" הקיימת אצל אהרן, נאמר על ידי

(37) ראה מנחות כט, ב. חולין קלו, ב.

(38) ולהעיר מסי' האר"ל (בהגש"פ) דאמרו כבן שבעים שנה "שבאותו העת נשלמו לו שנותיו החסרים מגלגול ראשון".

(39) עדיות פ"ב מ"ט וברע"ב שם.

(40) ראה תיר"ט שם לדעת חכמים בתוספתא פ"א, י"ד.

(41) להעיר ממש"כ אדמו"ר הזקן שאפשר להעשות "מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה" (תורה אור בתחלתו. וראה בהגהות הצ"צ לשם (באוה"ת) דאלף הוא לא בדרך גחמא).

(42) ועפ"י יובן המסופר (סה"ש תש"ה ע' 31 ואילך. ולהעיר מתוד"ה מר יונקא – ב"ב ז, ריש ע"ב) מה שכ"ק אדמו"ר מהר"ש ענה לאחיו מהרי"ג נעל שאלתו "הא מנין לך, בקיאות אין נגלה, דו ביסט דאך נאך גאר א יונגערמאן" (= בקיאות בנגלה, הנך עדיין אברך צעיר) [[דו ביסט עלטער מיט דינע יארן און איך בין עלטער מיטן טאטנס יארן]] (= אתה מבוגר ממני בשנותיך ואני מבוגר יחד עם שנות אבא).

– דלכאורה: מכיון ש"בקיאות" באה ע"י רוב הלימוד במשך שנים רבות, מה מועיל לזה "איך בין עלטער מיטן טאטנס יארן" –

כי ע"י שנולד לעת זקנותו של הצ"צ, באה לו בירושה גם גודל חכמתו של הצ"צ שהי' לו אז.

(43) מגילה ו, ב.

(44) אבות פ"ב מ"ב.

(45) ראה קנט' העבודה פ"ג (ע' 18): צריך עבודה ויגיעה... אבל לא יולד באהבה בטבעו בתולדתו.

(46) ראה אוה"ח כאן (ד"ה א"י עז"ה) – הובא ותבאר בד"ה כתוב באוה"ח (לאדה"ז. נדפס בספר אתהלך-לאזניא ע' לג ואילך). אחרי מות דשנת תרמ"ט (פ"ב – סה"מ תרמ"ט ע' רנה ואילך) ותשכ"ב. ובכ"מ.

(47) זח"ג נג, ב.

(48) בלקו"ש [המתורגם] ח"ג (ע' 251 ואילך) מבואר, שההוראה מזה הוא שצ"ל העבודה ד"ש"ב. ולפי"ז, ההוראה שלכא"א (שאינם מיחידים סגולה) שייכת בעיקר לזמני התעוררות, עיי"ש. משא"כ לפי המבואר כאן.

(49) תנחומא נשא טז. וראה גם במדבר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 18 ואילך.

(50) ראה לקו"ש שם הערה 42.

(51) אבות ספ"ד. וראה תניא ספ"ג. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 196 ואילך.

(52) וי"ל שזהו גם מה שהסדרה נקראת (ראה גם משנה יומא רפ"ז) בשם "אחרי מות" הרומו אשר העבודה ד"א"ל יבא גר' אל הקדש" (בחי' שוב) צריכה

יא.

שני רצונות - על ידי התמסרות למשה

אך מתעוררת השאלה: יהודי צריך להיות "תוכו כבור", וכאשר הוא מבצע עבודה רוחנית מסוימת, הוא צריך לעשות זאת בפנימיות. לכן מובן, שגם את העבודה של "ואל יבא בכל עת אל הקדש" אין הוא צריך לבצע רק כדי לצאת ידי חובה, אלא עליו לרצות באמת, בפנימיות נפשו, לממש את התכלית של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

לכן, אילו היו דורשים מהיהודי לעבוד על עצמו, כך שלא יהיה אצלו צמאון לבוא אל הקודש, לא היה קשה: יהודי בטל לקדוש-ברוך-הוא, ואם הקדוש-ברוך-הוא מצוה עליו "אל יבא" – אין הוא משתוקק להיכנס אל הקודש.

אך כאשר מורים לו, שהצמאון יהיה קיים אצלו, ובאופן אמיתי⁵³, ולמרות זאת "אל יבא", וגם את הציווי "אל יבא" הוא יקיים בפנימיות – כיצד הוא יכול להגיע לידי כך

ששני רצונות אלו, להיכנס אל הקודש ולא להיכנס אל הקודש – יתקיימו אצלו באמת?

על כך אומרת התורה "וידבר ה' אל משה... דבר אל אהרן אחיך...": כדי שאצל יהודי, שכל אחד מהם מצווה "הוי מתלמידיו של אהרן"⁵⁴, יתקיימו שני כיוונים אלו – "רצוא" ו"שוב" – ושניהם בפנימיות – עליו להישמע לדיבור של משה:

אכן, כאשר הוא קיים במציאותו שלו, בלתי אפשרי שיהיו בו רצונות מנוגדים באמת. אך כאשר⁵⁵ הוא מתמסר למשה רבינו, ואתפשטותיה שבכל דרא ודרא⁵⁶, אין לו רצון עצמי כלל, וכל רצונו הוא הרצון העליון,

ולפיכך, כיון שהקדוש-ברוך-הוא חפץ שיהיו בו שני כיוונים אלו, והרי אצל הקדוש-ברוך-הוא כיוונים נוגדים אינם סותרים, כי הוא "נושא הפכים", מתאפשר, שגם אצל היהודי יהיה הרצון לשני כיוונים בפנימיות נפשו, והוא אינו נרתע מכך ששני הכיוונים מנוגדים, כי כל רצונו הוא הרצון העליון.

(משיחת ש"פ אחרי תשכ"ה)

(53) ואף שהרצוא צ"ל "בכדי שיוכל להיות אח"כ השוב" (אח"מ תרמ"ט ע' 28 (סה"מ שם ע' רס)), בכ"ז, הרי בעת הרצוא צ"ל "דמי לי" כמו דאפטטר כו". ולהעיר מס' השיחות תו"ש ע' 40 ואילך, שכל עבודה – גם כשהיא הקדמה לענין אחר, צריכה להיות באמת.

(54) אבות פ"א מי"ב.

(55) ראה עד"ז ספרי (דברים ו, ה): שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא באהבת הקב"ה בלבד.

(56) תקו"ז תס"ט. וראה גם ב"ר פנ"ו, ז: ואין דור שאין בו כמשה.

להיות "אחרי מות" – אחרי קרימת ה"רצוא".

ולהעיר גם מה שפרשה זו קוראין ברוב השנים בימי הספירה (ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב), שענין הספירה הוא התשוקה והצמאון (ר"ן סוף פסחים ממדרש אגדה).

ולהעיר גם מב' הסוגים שבתלמיד ר"ע (יבמות סב, ב): כ"ד אלף תלמידים הראשונים שמתו בימי הספירה – דוגמת מות בני אהרן (רצוא)*; וחמשה תלמידיו שנשארו בחיים (אחרי מיתת כ"ד אלף הראשונים**) ומהם נתייסדה תושב"פ (ראה סנה' פו, א: סתם מתני' כו'**) – תיקון, שוב.

(*) ובזה יובן מה שבגמרא שם דימו את כ"ד אלף תלמידים הראשונים ל"בבוקר זרע את זרעך" (קהלת יא, ו) וה' תלמידים האחרונים ל"ולערב אל תנח ידך", שמה שממע שר' מעלה גם בתלמידיו הראשונים (ושרי הטעם להציווי "אל תנח ידך" הוא רק "כי אינך יודע" אי זה יכשר גו". ובפרט שהציווי ד"ולערב גו" הוא רק מדברי סופרים (רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ט). ב"ש לאה"ע ס"א סק"ד)

– דלכאורה: מכיון ש"כולן מתו כו" מפני שלא נהגו כבוד זל"ז, איך שייך שיהי' בהם עילוי על תלמידיו האחרונים –

כי מה שלא נהגו כבוד זל"ז הוא (לא מצד ענין הירשות חז"ל, כ"א) – ע"ד נכונה מחופשו של חברו (ב"ב עה, א). או ע"ד שזה שעומד בכלות נפשו ממש בעבודת ה' באהבה (או ביראה וכו'), הרי אין כל מקום אצלו לאופן אחר בעבודת ה'. ובלשון הידוע דבתהו וימלוך גו' וימת (ורק אח"כ אפשר) וימלוך (של דרגא אחרת)

מדרגה נעלית בעבודה, שהיתה עבודתם בבחינת הוצאה בדוגמת בחינת התהו. וזהו שר' בהם עילוי על תלמידיו האחרונים (ובדוגמת העילוי דנדב ואביהוא על משה ואהרן – רש"י שמיני י"ד, ג), כי האורות דתהו (רצוא) גדולים מהאורות דתיקון (שוב).

אלא שאעפ"כ "הי' העולם שמים", כי האורות דתהו אינם בהתיישבות בעולם, ובה – מעלה בה' תלמידיו האחרונים.

(**) ומכיון שכל הענינים שבתורה הם נצחיים, ה"ז הוראה שגם עכשיו צ"ל גם (דוגמת) העבודה של כ"ד אלף תלמידים הראשונים. אלא שעבודה זו צריכה להיות ע"מ שיהי' מזה אח"כ העבודה דה' תלמידים האחרונים – נכנס בשלום (שע"ז) ויצא בשלום" (ראה ד"ה אחרי תרמ"ט ע' 28 (סה"מ שם ע' רס) ולקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 250 וש"נ) שר' אצל ר"ע רבם.

(**) בסנה' שם נזכר גם ר' נחמ"י שלא הוזכר ביבמות שם. אבל בב"ר (פס"א, ג) ובקו"ר (עה"פ) נזכר לו תלמידיו האחרונים, ומהם – גם ר' נחמ"י.

ביטול הצומות לעתיד-לבוא

א

בכדי להבהיר שהצומות יהיו ימים טובים לכל ישראל (אע"פ שבפסוק כתיב "ל בית יהודה") – מביא הרמב"ם שלעתיד-לבוא יהיה "שלום" – כולל גם בין ("בית") יהודה ל"יוסף" – "והאמת והשלום אהבו" – לכן שמחתם של "בית יהודה" תהיה בכל ישראל, גם בעשרת השבטים.⁶

אבל עדיין אינו מובן: למה מרמז זה הרמב"ם ע"י שמעתיק התיבות "והאמת והשלום אהבו", ואינו כותב בפירוש (כבתוספתא) שהימים יהיו "ימים טובים לישראל"?

ג

עוד יש להקשות:

גם בטור⁸ (סוף הל' תענית) מובא תוכן ענין הנ"ל – אלא שבטור הלשון: ולעתיד-לבוא הקב"ה עתיד להפכם לששון ולשמחה דכתיב⁹ והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם¹⁰.

וצריך להבין: למה מביא הרמב"ם פסוק מזכריה, דמיירי (לפי פשוטו) בתקופת בית שני¹¹ ומודגש בו "ל בית יהודה" דוקא – בשעה שיכול היה להביא (כבטור) הכתוב "והפכתי אבלם לששון גו' דמיירי בפשטות¹² אודות הזמן דלעתיד¹³?

ויש לומר ששני השינויים בין הרמב"ם והטור – א) ברמב"ם הענין הוא בשתי בבות ובטור בבא אחת, ב) ברמב"ם מביא הכתוב "כה אמר גו' צום גו' יהיה גו' לששון גו'", ובטור הכתוב "והפכתי גו'" – תלויים זה בזה, כדלקמן.

ד

יובן זה בהקדים החילוק בתוכן בין [שני הכתובים הנ"ל] "יהי גו' לששון גו'" ו"הפכתי גו'".

דוד שם.

(7) יחזקאל לז, טו ואילך.

(8) וכן בשו"ע שם – אלא ששם: ולעתיד לבא יהפכם ה' לששון ולשמחה (ומשמית הכתוב – בדרך המחבר בשו"ע שלו).

(9) ירמ' לא, יב.

(10) וראה פס"ר שם: אין שמחה בא אלא בתשעה באב לפי שקבעו אבל בזמן הזה ועתיד לפני הקב"ה לעשותו יו"ט שנאמר והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. וראה ב"ר ס"פ ויחי.

(11) אבל ראה לקמן הערה 32.

(12) ראה פרש"י ירמ' שם, ג.

(13) אלא שבזה י"ל: הרמב"ם קאי על ד' הצומות, ולכן מביא כתוב שבו נזכרו ד' צומות אלו. משא"כ בטור שקאי על כל הצומות (עיי"ש).

ב

יש לומר, ששתי הקושיות האחרונות מתורצות אחת בחברתה:

ב) רמב"ם סוף הל' תעניות: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים¹ וימי ששון ושמחה שנאמר² כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהי לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".

מקור הלכה זו הוא בתוספתא סוף תענית, אבל שם הלשון "אותן ימים עתידין להיות ימים טובים לישראל שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו'".

וצריך להבין³:

א) למה מחלק הרמב"ם את הענין לשתי בבות: (א) כל הצומות האלו עתידים ליבטל כו'; (ב) ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים כו' – ואינו אומר בקיצור (כבתוספתא) "עתידים להיות ימים טובים כו'" (שבדרך ממילא מובן שהצומות יתבטלו)?

ב) למה משמיט את התיבה "עתידים להיות ימים טובים כו'" לישראל שישנה בתוספתא?

לכאורה ההוספה מוכרחת, מכיון שבפסוק שהוא מביא כאן כתוב "ל בית יהודה לששון גו' כ"ה הכתוב (כפשוטו) מיירי בזמן בית שני שאז עדיין "עשרת השבטים לא שבו" – הרי צריך להוסיף שלימות המשיח יהיו הצומות ימים טובים לכל ישראל⁵ (כולל עשרת השבטים⁶).

ג) מה נוגע להענין כאן סיום הכתוב – "והאמת והשלום אהבו"?

(1) בדפוסים שלפנינו יום טוב – אף דשאר ההלכה כתובה בלשון רבים. הצומות כו' וימי כו' ולמועדים טובים כו'. – אבל בכמה דפוסים (כולל – דפוס רומי) וכת"י הרמב"ם (ראה רמב"ם הוצאת פרענקל) הגירסא: ימים טובים.

(2) זכרי' ח, יט.

(3) וי"ל (שגם) לזה (השינויים דלקמן) נתכוון בצפ"נ לרמב"ם שם בהוסיפו תיבות "וכן מבוואר בתוספתא סוף תענית) ע"ש".

(4) רד"ק שם. וראה מצו"ד שם.

(5) כמו שפירש בחסדי דוד לתוספתא שם. ולהעיר מפ"י מהר"י קרא זכרי' שם: לבית ישראל.

(6) במצו"ד שם: בני עשרת השבטים הצטערו בימים שאירע להם מקרות רעות והם יתהפכו להם לשמחה – אבל מלשון התוספתא הנ"ל מוכח שהצומות שנזכרו בקרא יהפכו לכל ישראל לששון כו', כבחסדי

ויש לומר, שכשם שכללות ענין הגאולה תלוי בזה ש"סוף ישראל לעשות תשובה" (כפסק הרמב"ם²³), כך גם בנוגע לביטול הצומות שיהיה לעתיד בג' אופנים הנ"ל, שזה נפעל על ידי (שלימות) התשובה של ישראל (תשובה מאהבה) בג' הענינים שבה²⁴.

ו

בזה תתישב תמיהה כללית בהלכה הנ"ל ברמב"ם (וכמו כן בטור וש"ע): תוכנו של ספר היד הוא (בלשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד) – "הלכות הלכות". וצריך להבין מהי ההלכה בזה²⁵ ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל כו"²⁶?

[ברמב"ם יש לתרץ שזהו מפני שבספרו יד החזקה מביא גם דינים הנוגעים לימות המשיח, אבל אין זה תירוץ למה מובא הענין גם בטור וש"ע (שהם אינם מביאים דינים השייכים לימות המשיח)].

והביאור בזה: עי"ז מבואר באיזה אופן צריך להיות התענית: התשובה דהתענית (וכנ"ל שתענית מדרכי התשובה הוא) צריך להיות באופן כזה²⁷, שיפעל (עד כדי) שהצום עצמו יהפך לששון ולשמחה כו"²⁸.

ז

זהו גם כן החילוק בין שני הכתובים: הכתוב "צום הרביעי גו' החמישי גו' יהיה גו' לששון ולשמחה ולמועדים גו'" מיירי אודות ימי הצום, שהימים יהיו ימים טובים; היינו שנוסף לביטול הצומות, יהיה גם היתרון, שהימים יהיו ימים טובים.

ולשמחה למועדים טובים (ראה לקמן בפנים סעיף ח', שכוונת הרמב"ם בהלכה זו היא גם להענין ד"הפכו גו').
 (*) ועד"ז תחילת וסיום פרק האחרון דהל' תעניות.
 (25) ועד"ז גם ברמב"ם סוף הל' מגילה.
 (26) שהרי אין דרך הרמב"ם לסיים ההלכות שבספרו דוקא בדבר טוב – ראה לדוגמא רמב"ם סוף הל' אבל.
 (27) וגם מי שעדיין אינו שייך למדרגות נעלות בתשובה (מאהבה) – מ"מ, תיכף בתחילת העבודה צ"ל אצלו הידיעה מהי תכלית שלימות עבודה זו, או ע"ד המבואר בקונטרס עה"ח (פ"ז ואילך) לענין יחור"ע ויחור"ת. ועוד ענין בזה: ע"י הורעה זו ש"עתידיים כו" [בלשון הבטחה. וכ"ה בענין התשובה ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה כו" (רמב"ם הל' תשובה שם)] – לא יפול ביאוש כו'.
 (28) עפ"ז יש ליישב מה שהקשה בחת"ס (שו"ת או"ח סר"ח) דמגלן לנביאים לחדש כן דכשיש שלום ששון ושמחה נוראה ג"כ אוה"ת שבהערה 29 – ע' א'שפה בתחלתו] – כי מכיון שענין הצום הוא "מדרכי התשובה", ששלימותה היא "זדונות נעשות לו כזכיות" – הרי מובן, שזה שהצומות יהפכו לששון ולשמחה אין זה ענין נוסף על הצומות, כ"א תכלית הצומות גופא.

בהשוניו שיתחדש לעתיד-לבוא בהצומות יש ג' ענינים:

(א) הצומות יתבטלו, היינו שמכיון שאז יהיה מצב ש"יש שלום"¹⁴ יתבטל החיוב לצום כו' (כהפסק-דין¹⁴ דכש"יש שלום" "אין מתענין").

(ב) לא זו בלבד שהם לא יהיו אז ימי צום, אלא שיהיו גם ימים טובים וימי שמחה; ויש לומר שזה גופא שיוצאים ממצב המצער "גזירת המלכות" ו"אין שלום"¹⁴ ונמצאים במצב ד"יש שלום", זה מביא לידי שמחה¹⁵.

(ג) לא זו בלבד שיומי הצומות יהיו ימים טובים בזמן דלעתיד, אלא יתירה מזו: (ענין) הצום עצמו יתהפך לששון ולשמחה¹⁶ [על דרך מ"ש¹⁷ "אורך ה' כי אנפת בך" – שלעתיד-לבוא יהיה "אורך" מפני ש"אנפת בך"].

ה

תענית "מדרכי התשובה הוא"¹⁸ – ומצינו גם בתשובה (מאהבה) דוגמת ג' ענינים הנ"ל:

(א) על ידי תשובה מאהבה "נעקר עונו מתחלתו"¹⁹ – העוונות מתבטלים.

(ב) השב מאהבה "מוסיף במעשיו הטובים יתו מכדי הצורך לגבי אותו עון"²⁰ – לא זו בלבד שהעוונות מתבטלים עי"ז, אלא שיש הוספה של מעשים טובים "לגבי אותו העון".

(ג) על ידי תשובה מאהבה – "זדונות נעשו לו כזכיות"²¹: לבד זאת שמתוספים עי"ז (מעשים טובים וזכיות²² אחרים, הזדונות עצמם נהפכות לזכיות.

(14) ר"ה יח, ב. טור או"ח ר"ס תקג.

(15) ראה מצו"ד זכרי' שם.

(16) ע"ד מכות בסופה: לכך אני מצחק. נת' בארוכה בלקו"ש ח"ט שיחה לשבת נחמו.

(17) ישע"י יב, א.

(18) רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ב – וכוונתו גם לענין התענית (דלקמן ה"ד ואילך), כמפורש שם רפ"ה. ולהעיר מאגה"ת פ"א-ג.

(19) פרש"י ד"ה כאן מאהבה – יומא פו, סע"א.

(20) חדא"ג מהרש"א יומא שם, ב.

(21) יומא שם.

(22) בחדא"ג שם מפרש כן המרז"ל זדונות נעשו לו כזכיות. אבל מפתחות לשון חז"ל מוכח כפנים, כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש ח"ט שיחה ב' לפ' אחרי.

(23) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(24) עפ"ז יש לבאר גם הקישור שבין תחילת וסוף הל' תעניות ברמב"ם* [נדעוץ תחלתן בסופן. וראה לקמן ב"הדרן" על הרמב"ם ש"ה גם בספר היד, עיי"ש בארוכה]; בתחילת הל' תעניות כותב (כנ"ל הערה 17) דתענית "מדרכי התשובה הוא", ומסיים בפעולת התשובה של התעניות (ושלימותה) – שיהפכו הצומות לששון

שלכן אין לומר שכוונת הרמב"ם בזה רק לענין שהימים יהיו ימים טובים, שהרי זוהי תוצאה שבדרך ממילא מזה שעתידיים ליבטל (שהרי כך הוא הטבע שכשבטל מצב שגרם לצער, זה מביא בדרך ממילא שמחה בזמן שלפני זה היה בו צער),

ומוכרח לומר שבהחידוש "ולא עוד אלא כו" כוונתו ש(גם) ענין הצום עצמו יהיה³⁴ (יתהפך) לששון כו'; ועל זה הוא מביא ה(ראיה מה)כתוב³⁵ שעצם הענין של ה"צום גו' יהי' גו' לששון ולשמחה גו'".

הוכחה לזה שהכתוב "צום גו' יהי' גו' לששון גו'" אפשר שיתפרש (גם) בשייכות לענין הצום עצמו – מצינו בב"ח³⁶, וז"ל: "פריך בגמרא³⁷ (על הפסוק הנ"ל) קרי לה צום (וקרי לה ששון). פירוש הלשון אינו מיושב דמשמע הוא גופיה ששון ושמחה מה שאי אפשר שהרי הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא והו"ל למימר חודש הרביעי . . . יהיה לששון שהחודש נהפך מאכל ליו"ט כו" – הרי כתב הב"ח³⁸ שהתיבה "צום גו'" (לא "חודש הרביעי גו'") היינו ענין הצום עצמו³⁹].

ט

כ בר נתבאר במקום אחר⁴⁰ בארוכה בשיטת הרמב"ם בענין ימות המשיח – שלשיטתו יהיו בזה שתי תקופות כלליות:

(א) התקופה דתחילת ימות המשיח, שעליו אמרו "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד"⁴¹, לא יבטל אז מנהגו של עולם ולא יהיה אז "חידוש במעשה בראשית" אלא "עולם כמנהגו נוהג"⁴².

הצום – שהרי ה"ימים" אין "עתידיים ליבטל" – כ"א [גוף ענין הצומות].

(35) כמו שמצינו שמשמשים בלשון הכתוב לכוונה אחרת – ראה לקו"ש חט"ו שיחה ויצא הערה 59, וש"נ.

(36) לאו"ח רסתק"נ.

(37) ר"ה יח, ב.

(38) וכתב ע"ז: והב"י פי' בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט.

(39) אלא שמ"מ יש מקום לקושיית הש"ס (ואאפ"ל שכוונת הפסוק היא שענין הצום יהפך לששון כו') – דא"כ "הל"ל צום הרביעי כו' יתקן לששון כו' . . . ומדקאמר קרא יהי' לששון משמע דהצום לא יבטל לגמרי אלא שיהי' לששון וזה א"א" (ט"ז לשו"ע א"ח שם).

(40) נדפס בדבר מלכות יב – חידושים וביאורים בהל' מלכים הוצאה מיוחדת (א) סימן ג. וראה הוספה לד"ה לא יצא האיש (קה"ת תשט"ז) ובהערה שם. קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 27. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשל"ט) ע' תסט בהערה. – ולהעיר ג"כ מצפ"ע ע"ה"ת הפטורת ויגש. ויחי מט, ט.

(41) כמ"ש בהל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פ"ב ה"ב.

(42) הל' מלכים רפ"ב.

אבל הכתוב "והפכתי אבלם לששון גו' מיירי אודות עצם האבל גופא שענין האבל יהפך²⁹ לששון ולשמחה³⁰.

[וטעם החילוק: הכתוב "צום גו' יהי' גו'" מיירי בזמן בית שני (כנ"ל סעיף א'), ומכיון שבבית שני חסרו ה' דברים³¹, היה חסר גם בשלימות דהיפוך הצומות³².

משא"כ הכתוב "והפכתי אבלם גו'" מיירי אודות לעתיד-לבוא, שאז יהיה תכלית השלימות – גם בהיפוך הצומות].

ח

ע ל פי הנ"ל יש לומר, שאע"פ שהרמב"ם מביא את הכתוב "צום גו' יהי' גו'"

נדלכאורה: על פי הנ"ל הוה ליה להביא הכתוב "והפכתי גו'" המורה על עילוי נעלה יותר מהעילוי שבכתוב "צום גו' יהי' גו'"].

- מכל מקום כוונתו בזה (לא רק שימי הצומות יהיו ימים טובים, אלא) גם שהצום עצמו יהפך לששון ולשמחה כו'.

והביאור: הענין ד"עתידיים להיות ימים טובים כו'" בא ברמב"ם כהמשך לבבא הקודמת "כל הצומות האלו עתידיים ליבטל כו' ולא עוד אלא שהם עתידיים כו'" – שמזה מובן, שהענין ד"עתידיים להיות ימים טובים כו'" יש בו חידוש על הענין הקודם ד"עתידיים ליבטל" (וכהלשון – "ולא עוד אלא כו'"³³) –

(29) וראה ב"ר (שבהערה 9): אני מחזיר אותו האבל לשמחה שנאמר והפכתי גו'.

(30) ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך. וראה יל"ש ירמ' רמז רנט: עלה ארי' כו' ע"מ שיבא ארי' כו' במזל ארי' והפכתי אבלם לששון (נת' ברשימות הצ"צ לאיכה ע' 26 (אוה"ת לג"ך כרך ב' ע' א'נ-נז). אוה"ת עה"פ והפכתי גו').

(31) יומא כא, ב.

(32) ובפרט עפ"מ"ש הרמב"ם (פיה"מ ר"ה פ"א מ"ג) דבבית שני התענו תשעה באב (וגם שאר התעניות אם רצו מתענין). שקו"ט בזה – תשב"ץ ח"ב סרע"א. שו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט.

(33) עפ"ז יש לבאר גם טעם השינוי ברמב"ם מלשון הפסוק: בפסוק נאמר "לששון ולשמחה ו(אח"כ) למועדים טובים", ואילו לשון הרמב"ם הוא: ימים טובים (ואח"כ) ימי ששון ושמחה.

ברמב"ם הוא בסדר דלא זו אף זו ("ולא עוד אלא כו'"): יהיו "ימים טובים (ולא עוד אלא) ימי ששון ושמחה"; משא"כ בפסוק, שכאור"א מהצומות "יהי' גו' (כאור"א בפ"ע – כפי מדת האתהפכא – מדת) לששון ולשמחה (וכולם נכללים בהענין ד)למועדים טובים".

(34) וכדמוכח גם מלשונו "שהם עתידיים להיות כו'" – שקאי על מ"ש לעיל "הצומות האלו עתידיים ליבטל כו'", שפירושו [לא ימי

הלכות תעניות בשתי בבות – כי שני הענינים בביטול הצומות לימות המשיח יהיו בשתי תקופות (נפרדות⁴⁹).

בתקופה הראשונה, כשיהיה שלום בעולם, יבטלו הצומות (ובדרך ממילא – יהיו הצומות לימים טובים כו' כנ"ל סעיף ח); אבל הענין השני, שהצומות עצמם (ש"הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא"⁵⁰) יהפכו לששון ולשמחה, זהו בבחינת ביטול "מנהגו של עולם" – ולכן יהיה רק בתקופה השנייה שבימות המשיח.

(נדפס בלקוטי-שיחות חלק ט"ו ע' 413 ואילך)

משיחת ש"פ ויגש תשל"ו)

(ב) תקופה לאחר זה⁴³ (שבה יהיה תחיית המתים) כשיבטל (גם לדעת הרמב"ם)⁴⁴ מנהגו של עולם ויהיה חידוש במעשה בראשית⁴⁵ [אלא מכיון שענינים אלה "לא ידע האדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומין הן כו'⁴⁶ ו"אין סדור הויית דברים אלו ולא בדקדוקיהן עיקר בדת"⁴⁷ - לכן אינו מביא ענין זה בספר היד⁴⁸].

ועפ"ז מובן הטעם שהרמב"ם מחלק הלכה זו בסוף

47) וכמו שלא הזכיר הענין דתח"מ (וכ"ש – לא פרטיו) בהל' מלכים* והל' תשובה (רק שהכופר בתח"מ אין לו חלק לעוה"ב – הל' תשובה פ"ג ה"ו). וראה מאמר תחיית המתים.

(* דמ"ש שם (פי"א ה"ג) "מחי' מתים" – אין הכוונה לתח"מ כמשנ"ת בארוכה בשיחות הנ"ל. וראה מאמר תחיית המתים.

48) ועפ"ז מובן מה שהטור (ושו"ע) לא חלקו הדין לב' בבות – כי מכיון שלא הביא הדינים השייכים לימות המשיח לא כתב רק כללות הענין מה שנוגע לדינא בזמן הזה (כנ"ל בפנים סעיף ו').

49) ומתורץ עפ"ז מה שבבבא הב' (ולא עוד כו') מוסיף הרמב"ם עוה"פ תיבת "עתידיים" – ולא כתב בקיצור "שיהיו ימים טובים כו'" – כי זה ש"עתידיים להיות ימים טובים כו'" יהי' לאחרי העתידים דיבטלו הצומות.

50) לשון הב"ח שהובא לעיל סוף סעיף ו.

43) ועל פי זה יש לתרץ כמה קושיות בשיטת הרמב"ם [ומהן: קושיית הלח"מ בהל' תשובה פ"ח ה"ז] כמשנ"ת בארוכה בשיחות הנ"ל.

44) ומה שמפרש "וגר זאב עם כבש . . . משל וחידה" (רמב"ם שם) – כי כתוב זה איירי בתחילת ימות המשיח כאשר "יצא חוטר מגזע ישי גור' (ישעי' יא, א). וראה מאמר תחיית המתים להרמב"ם.

45) וכדמוכח מענין דתח"מ גופא, שהו"ע ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית [ראה מאמר תח"מ הנ"ל. ולהעיר מאוה"ת ויחי שצא, ב]. – הוכחה זו היא רק לשיטת הרמב"ם (הל' תשובה פ"ח) שעוה"ב היא רק לנפשות (ולא עולם התחי'), שלפ"ז עכצ"ל שתח"מ היא תקופה בימות המשיח גופא; משא"כ לדעת הרמב"ן (בשער הגמול) ועוד שעוה"ב הוא עולם התחי' – אין הכרח מענין דתח"מ שיש תקופה שני' בימות המשיח.

46) רמב"ם הל' מלכים שם ה"ב.

ב"ה, י"ג ניסן, ה'תשי"ז

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ וכו'

הרב צבי שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מט' אד"ש עם המוסגר בו, התדפיס - שקראתי בהתענינות, ומגודל הטרדות נתעכב המענה שלי.

רצוני להדגיש נקודה עקרית שצריכה לשמש יסוד לכל ויכוח, אבל לפלא שאין מדגישים אותה כראוי, ואפילו בהתדפיס שלו נזכרת רק ברמז ולבסוף ובקצור במקום שהי' ראוי להאריך.

והנקודה היא: בכל ויכוח, איזה שיהי', יש להתחיל מהנחות מסוימות שהן משותפות לשני הצדדים, שאז יש תכלית לויכוח, זאת אומרת, שאם צד אחד יכול לשכנע את השני על יסוד ההנחות האלו שגם השני הסכים עליהן, אז גם הצד השני מוכרח לקבל את המסקנות היוצאות מהנחות אלו. מה שאין כן אם אין הנחות משותפות לשני הצדדים, מה תועלת לאחד להתווכח על יסוד הנחות שאין מכריחות את הצד השני, וכל אחד דורש בשלו ואי אפשר לבוא לעמק השוה, וכל הויכוח לבטלה.

וכן הוא בכל ויכוח בהנוגע ליהדות. ראשית כל צריך להניח את היסוד להשקו"ט שרוצים לנהל, שאם הנחה זו מתקבלת, אז מחייבת היא את המסקנות. וההנחה היא או על יסוד דברי ימי ישראל מאז ועד עתה, במובן הקיום הגופני, או על יסוד קיום ערכים רוחניים שנמסרו באופן מסויים על ידי אנשים מסויימים, או יסוד ההצלחה של עמנו להנצל מהתבוללות משך כל ימי הגלות, וכיוצא בזה. ולפעמים תכופות, כשמעמידים מראש הנחה מסויימת שגם על הצד השני הודות בה, ממילא שוללים ממנו את הבסיס וסותרים טענותיו מראש.

ובנידון דידן, לדוגמא, אם מתחילים את הויכוח במשפט, שאין להכחישו, היינו, שיהדות קשורה בחברת אנשים המכונים יהודים, אז כדי להגדיר מה זה "יהדות" צריך למצוא את הענין העקרי והצד השווה שעושה את היהודים ל"יהודים". ואם נסקור את דברי ימי עמנו במשך שלושת אלפים וחמש מאות שנה, מאז היינו לעם, ואת כל אשר עבר עלינו במקומות שונים ובתנאים שונים מן הקצה אל הקצה, הן בהנוגע לסביבה הרוחנית והן בהנוגע לסביבה הגשמית, מוכרחים אנו להסיק - שלא השפה, ולא הארץ, ולא טריטוריה מסויימת, ואף לא שיטה פילוסופית, הוא אשר איחד את היהודים, וזיה' אותם (ושמע על קיומם), אלא הדבר היחידי שלא נשתנה, והוא הצד השווה בכל המקומות ובכל התנאים, הוא קיום מצוות מעשיות. וכיון שזהו - המציאות ההיסטורית, הרי כל חוקר שאין רצונו מטעה את שכלו מוכרח להכיר את האמת לאמתו מתאים למציאות, אם אפילו אינו יכול להשיג את הדבר בשכלו, או שהמסקנות אינן לפי רוחו ורצונו, או שאינן לפי רוח השקפת עולם של פלוני, או אינן ברוח שיטה פילוסופית פלונית. שהרי המציאות מחייבת את המסקנות, ואין מסקנות קדומות משנות את המציאות.

עוד נקודה, שלדעתי לא הדגישה למדי או רק ברמז, והוא כמשל הידוע שאין אדם יכול להרים את עצמו על ידי משכו את שערות ראשו, וכמו כן הוא היפך שכל הבריא לברור מן תורה אלקית על פי רצונו הוא, לשלול חלק מן התורה שאינו לפי שכלו ורצונו ולחייב חלק אחר בתורה, היינו שעל פי רצונו הוא פוסל הוא חלק מן התורה ועל חלק אחר אומר שהוא למעלה מרצונו ושכלו באשר חלק זה מקבל הוא בתור ענין אלקי.

ואוסיף עוד נקודה, אף שאין לה שייכות ישרה לתדפיס שלו, והוא אשר יש כמה ענינים שכל מציאותם באה רק מזה שיוצאים במלחמה עליהם, שאלולא מלחמה זו היו נשכחים ובטלים מאליהם, כיון שאין להם תוכן ומציאות מצד עצמם. וכנראה שהוא הדין עם שיטת הריקונסטרוקשיניסטים, שלמרות שיש להם הרבה כסף, עיקר מציאותם מזה שיוצאים במלחמת תנופה נגדם.

אגרות קודש

ענין מקביל להני"ל - בחלוקים שבין תורת החסידות ותורת המוסר, שתורת החסידות מדגישה הענין של עשה טוב, שהעבודה המתמידה בקו של סור מרע - במדה ידועה נותנת אחיזה לרע. ואך על פי שעד שיקויים היעוד ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ הרי מוכרח גם עסק בקו דסור מרע, אבל כל כמה שאפשר להמנע מלעשות עסק זה המטרה והתוכן של רוב ימיו ותחת זה להתעסק בקו דעשה טוב, הרי זה משובח.

וכבר אמרתי כמה פעמים שאחת המעלות הטובות דאמריקה לגבי אירופה מאז, היא שהמצב כאן הוא לא מציאות הרע שמוכרח להלחם בו, אלא בעיקר עם-הארצות (שהוא רק ענין של העדר ושלילה) שהביא לידי חלל רוחני והעדר תוכן. ולכן הקו דעשה טוב עוד יותר מחוייב כאן, וכל הויכוחים הם בדרגה שני' ואפשר שלישית ועוד למטה.

ובעיקר - צריך להפיץ דיעות ישרות מבוססות על התורה ועל המסורה. ובימינו אלה בפרט, בכדי שהתעמולה הזאת תתקבל על דעת חוגים רחבים, וביחוד בין הנוער, מוכרח שתהי' חדורה אור וחיות ותנועה של שמחה, שגם אלה מתכונות ויסודות שיטת החסידות.

בברכה שיכיר בתפקידו הפנימי לעשות מהמרכז בו מכהן מרכז של מעינות מים חיים של תורתנו תורת חיים, תורת אמת, שאמת תוכנו שלילת כל פשרות, וימלא תפקידו מתוך הרחבת הדעת, ובברכת חג הפסח כשר ושמח.

ב"ה, י' ניסן, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר משה שי' בן נחום

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו, ות"ח על שימת לבבו לשלוח לי דו"ח על דבר בקור השליחים בעיינות. ושמחתי שהרושם ההדדי הי' חיובי וטוב, עד שבקשו לאשר קביעת שבת פ' שקלים לשבת חב"ד בעיינות.

ברם על פי שיטת חב"ד אין דוחים דבר טוב לשנה שלמה, ובפרט בתקופה של הרת עולם, אשר שנים עשר חודש בזמננו ערכם כמה פעמים ככה לגבי שנים כתקונם. ואם בכלל כך, על אחת כמה וכמה כשהדבר נוגע לטובת הנוער, בגיל אשר בו נקבעת צורתם, שאז אינו דומה מה שעושה שנה קודם שנקבעה הצורה לפעולת כמה שנים לאחר זי.

ובכל אופן תקותי שהיתה התחלה טובה לקירוב הלבבות על יסוד תורתנו, שכלל גדול בה ואהבת לרעך כמוך, וכמו שמודגש בהתחלת סדר פסח כהלכתו בקיבוץ ארבעה בנים בעלי השקפות שונות מן הקצה אל הקצה מסביב לשלחן אבא, המודיעם, את כולם, מה שדברה תורה.

בכבוד ובברכת חג הפסח כשר ושמח.

אגרות קודש

ב"ה, ט' ניסן תשי"ז

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה מרכי שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב ראשי פרקים מתולדות ימי חייו, וממשיך בהנוגע להתקשרות לחסידות וחסידים.

והנה כבר ידוע דבר מלך רבותינו נשיאנו הק' "ההתקשרות האמיתית היא ע"י לימוד התורה, כשהוא לומד המאמרי חסידות שלי, קורא את השיחות ומתחבר עם ידידי אנ"ש ותלמידי התמימים יחיו בלימודים ובהתוועדותם ומקיים בקשתי באמירת תהלים ובשמירת זמני הלימודים הנה בזה היא ההתקשרות" (הועתק בהיום יום כ"ד סיון ה'תש"ג) ועד"ז כשכל אחד ממנו ילמוד אותם מאמרי דא"ח ומשתדל בשמירת תקנות נשיאנו רבותינו הק' ובעיקר העיקרים יתעסק בהפצת המעיינות הם מעיינות תורת החסידות הדרכותי ומנהגי, במילא מקושרים נהי' יחד באילנא דחיי ע"י רבותינו נשיאנו עד למעלה בקדש רבנו הזקן המגיד ממעזריטש הבעש"ט וכו' אשר עלי נאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם, ממוצע המקשר בעצמות ומהות א"ס ב"ה.

ובקשר עם זה נעם לי לראות במכתבו אשר נוסף על מה שבניו שי' היו בד' אמות דישיבת תו"ת, הנה גם הוא יש לו קביעות עתים בתורת חב"ד, חוזר מאמרים שלה ברבים, ומשתדל בהפצת המעיינות חוצה ע"י ביקורים במושבות בני"י אשר לע"ע מבחוץ הם מהנ"ל, שבטוח שע"י כ"ז תתחזק ההתקשרות עוד יותר, והעיקר שתפעול פעולתה בחיי היום יומים ובכל הענינים, וכמה שנאמר בכל דרכיך דעהו, ומה נפלאו דברי הרמב"ם (פרק ה' משמונה פרקים להרמב"ם) שהתכלית בכל עניני האדם היא השגת השי"ת, עי"ש.

והרי מתקרבים אנו לזמן חירותנו, חירות מכל הענינים המבלבלים לעבודת השי"ת בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

בעת רצון אזכירו ואת כל ב"ב שיחיו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ופעולותיו בענינים האמורים בודאי תעמודנה לכאו"א מהם להשפעת ברכה מנותן התורה מחיי החיים בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ובזה המשך פעולות בהפצת המעיינות והוספה בזה כהציווי דמעלין בקדש ולחג פסח כשר ושמו.

יום ראשון ח' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת -110- כי כמו שכנפיי... -נו- כמ"ש בפרע"ח).

ל"עולם היצירה", ובתלמוד בבב"א. - ב"תלמוד" מתגלה יחוד אור אין סוף ברוך הוא, ב"עולם הבריאה"¹⁴, דהיינו, - משמעות הדבר אינו שה"יחוד" מתהווה רק ב"עולם העשייה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה מהם, שהרי, "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך).

כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", מדוע, איפוא, סדר ההתגלות הוא להיפך - "מקרא" בעולם התחתון ביותר - "עשייה", "משנה" בעולם עליון יותר - "יצירה", וכך הלאה? - אלא משמעות הדבר היא: שכללמוד מקרא מתפשט - ומתגלה, תיחוד ואור-אין סוף ברוך-הוא מאצילות עד העשייה, ובמשנה עד היצירה לבדה, - ולא גם ל"עולם העשייה", כפי שהדבר ב"מקרא", ובתלמוד עד הבריאה לבדה, - ולא גם ל"עולם היצירה", כפי שהדבר ב"משנה", כי כלל - גם מקרא, גם משנה וגם תלמוד, הן באצילות. - והיחוד מתהווה ב"עולם האצילות"; ההבדל מתבטא רק בכך, עד היכן מתפשטים על ידי הלימוד, היחוד וההתגלות של אור אין סוף. אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבריאה יצירה עשייה, - בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות, ב"עולם האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם האצילות". כמו שכתוב בפר"עין תי"ס: - למדנו, שאהבה ויראה נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקר של העוף, תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורח העוף למעלה - כך גם ביחס של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של) תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי מתירי"ג המצוות, מדוע, איפוא, הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד? -

מכל האמור אנו למדים, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין); ובהתאם למה שלמדנו שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות - יובנו הדברים היטב: כי כמו שכנפיי העוף אינם עקר העוף, ואין חיותו - של העוף, תלוי בהם כלל, - בכנפיים שהרי העוף יכול לחיות גם בלי הכנפיים, כדתנן: - כפי שלמדנו¹⁵: "נפלו אנפיה - בשרה", -

גם כשניטלו כנפיו - העוף כשר, והעקף - של העוף, הוא ראשו וכל גופו, והכנפים אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ רק משמשים לראשו וגופו התורה ומצוות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם מעלים אותן למקום שיתגלה בו הרצון אור אין סוף ברוך הוא והיחוד שהן יצירה ובריאה* והנה אף דחילו ורחימו הם ג"כ מתירי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב וקבלת שכר

גם כשניטלו כנפיו - העוף כשר, והעקף - של העוף, הוא ראשו וכל גופו, והכנפים אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון; - הכנפיים משמשות לעוף כלי שרת שראשו וגופו יוכלו לעוף; וכך דרך משל, התורה והמצוות הן עקר התיחוד העליון, על ידי גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן, - על ידי התורה והמצוות, ותדחילו ורחימו - והיראה והאהבה, הם מעלים אותן - את התורה והמצוות, למקום שיתגלה בו הרצון אור-אין-סוף ברוך-הוא ותיחוד, שהן - המקום הוא, עולמות יצירה ובריאה. - ולכן נקראות אהבה ויראה "גדפין" (כנפיים), מפני שהן מעלות את התורה והמצוות, כשם שהכנפיים מרימות את העוף למעלה. הגהה על מה

שרבנו הזקן אמר, שהמקום בו מתגלה הרצון אור אין סוף ברוך הוא והיחוד, הוא בעולמות ה"יצירה" וה"בריאה" - ומבהיר בהגהה* (א) אפילו בעשייה ב"ספירות דקדושה", - שב"עולם העשייה", מקום מצות מעשיות, - גם שם, יכולה להיות עליית המצוות והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך קבלת עול, שקבלת עול מלכות שמים, יש לה שייכות ל"עולם העשייה", וכן מקרא. - המצוה שב"מקרא" היא לבטא את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשייה", שכן, דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", אבל במשנה מתגלה תיחוד ואור-אין-סוף ברוך-הוא יצירה, - כי, משנה היא הרי פסק ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות

13. "במשנה: 'נשתבר' (חולין פ"ג מ"ד). אלא שמוזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס נג) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה, אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי, משנה כו'. - אבל הפ' בזה: דהיינו שכלימוד... ראה תו"א ז', רע"א".

יום שני ט' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת -110- והנה אף דדחילו... -נו- במ"א באריכות.

שהיא מעין עולם הבא, אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום, ואינו מרוה צמאנו - לאלקות, כמי התורה שלפניו - חרי זה כמי שעומד בנהר וצועק: "מים! מים!" לשתות, כמו שקובל עליו הנביא¹⁶: "הוי כל צמא לכו למים", - חכמינו ז"ל מפרשים: "מים" היינו

"תורה" - "אין מים אלא תורה"¹⁷ - ואותו "צמא"

שהנביא קובל עליו, אינו מתכוון שהוא צמא ללימוד התורה, שהרי אם כך, ירוה בעצמו את צמאנו בלימוד תורה - מדוע, איפוא, קובל עליו הנביא וקורא לו ללמוד תורה? אלא, ה"צמא" כאן מתכוון, שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו הנביא ומצביע שעליו לרוות את צמאנו לאלקות - בלימוד התורה, וב לשון ה"תניא": כי לפי פשוטו - של הפסוק "הוי כל צמא", שהצמאון הוא ללימוד התורה, אינו מוכן, דמי ששהוא צמא

ומתאנה ללמוד, פשוטא שילמד מעצמו, ולמה לו - איפוא, לנביא לצעק עליו "הוי"? - אלא, משמעות המלה "צמא" כאן, היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב"ה) לכשעצמה, משום "תכלית" - היה יכול להסתפק בעבודת התפילה המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיוון שה"תכלית" היא ה"עבודה" הבאה מן האהבה - לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שכל יסתפק באהבה עצמה, אלא - ילמד תורה, ובכך ירוה את צמאנו לאלקות ויגיע ל"תכלית" האהבה, וכמו שפארתי במקום אחר באריכות:

הנהגה
אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא כיצירה ובתלמוד בבלי דהיינו שכלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס ב"ה מאצילו עד העשיה ובמשנה עד היצירה לכדה ובתלמוד עד הבריאה לכדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ה):

לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום ואינו מרוה צמאנו במי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל עליו הנביא הוי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו אינו מוכן דמי שהוא צמא ומתאווה ללמוד פשוטא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ"ש במ"א באריכות:

והנה, אף דדחילו ורחימו - יראה ואהבה, הם גם כן מתרי"ג מצות, אף על פי כן נקראין - התורה והמצוות, "גדפין", - כנפיים, להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה. - הרי, אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא

האהבה כשלעצמה, כי אם שהאהבה תביא לעבודת ה'.

ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת "גדפין" (כנפיים) - כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. ואהבה פלי עבודה, - אהבה שאיננה מביאה ל"תכלית", לקיום התורה והמצוות, אלא היא "תכלית" לעצמה - היא "אהבה בתענוגים", - מדריגה עליונה ביותר באהבה, להתענג מאלקות, להתענג על ה' מעין עולם הקב"א - ענינו של עולם הבא, הוא הרי "נהנין מזיו השכינה" - תענוג מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג

שבעולם הבא, וקבלת ש"כר, - באהבה זו יש גם משום קבלת שכר (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה; ו"היום לעשותם", בתיב, ו"למחר לקבל שכרם"¹⁵. - והרי כתוב "היום" לעשותם, "היום" - בעולם הזה הוא הזמן למעשה, "לעבודה", ו"למחר" - בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת שכר. לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" - נוגעת האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. ומי שלא הגיע למדה זו, לטעום מעין עולם הקב"א, - "אהבה בתענוגים"

יום שלישי י' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת -106- פרק מא. ברם צריך... -נו- עבודת עבד.

הלא-תעשה, הימנעותו של יהודי לעבור עבירה, באה מיראתו ופחדו להמרות ציווי של הקב"ה.

בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה' ויראת ה' הן "כנפיים" (גדפין). על ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה בקיום המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' - המצוות הן אז, כגוף בלי נשמה. בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא ראשיתה ועיקרה של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש קיומן של

פרק מא. כפי שמוכח בדף-השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא", על הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו", שקרוב וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם הלב, מתוך אהבת ה' ויראת ה'; אהבת ה' היא השורש לקיומן של כל מצוות-העשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו - שבגלל כך הוא מקיים מצוה, משום שעל ידה הוא מתדבק עם הקב"ה; ויראת ה' היא שורש לקיומן של כל מצוות

15. עירובין כב, א. 16. ישע' נה, א. 17. בבא קמא יז, א.

"מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" – עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – וככל שגדולה יותר מלכותו של מלך, היא מעוררת יותר מורא ופחד מהמלך, וְאִיהוּ "מַמְלָא כָּל עֲלָמִין" – הקב"ה "ממלא" את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית. חיות זו אפשר שתהא מורגשת בנבראים, ונבראים אפשר שתהיה להם

השגה והבנה בחיות אלקית זו, וְ"סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", – והקב"ה "סובב" כל העולמות, הוא מחיה אותם גם בחיות שאינה מורגשת בנבראים ואין ביכולת הנבראים להשיג חיות זו; וְכִמּוּ שְׂפָתַיב¹⁸: "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא", – אומר הקב"ה, וּמִנִּיחַ הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה ומלך

שלם, אלא, וּמִיַּחַד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכֻלּוֹ, – שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", וְעָלָיו בְּפָרְמָ, – מייחד הקב"ה את מלכותו, בִּי חֵיב אָדָם לִזְמַר¹⁹: בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך, הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך היא, שכן, כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו, וכשארם הוא חס־שלום בעל מום, ביד או ברגל, מהווה הדבר פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד מלכותו על עם ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד – חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו במיוחד בתור יחיד. והוא גם הוא מְקַבֵּל עָלָיו – מצדו, מַלְכוּתוֹ, לְחִיּוֹת מֶלֶךְ עָלָיו, – שהקב"ה יהיה מלך עליו, וְלַעֲבָדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי עֲבוֹדַת עֲבָד, – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו עול מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד שעושה רצון אדונו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, וּבִלְשׁוֹן כ"ק אֲדָמוֹר־שליט"א: "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת":

מצוות-עשה, בכל זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום מצוות-העשה, ומן ההכרח לעורר, לשם כך, לכל הפחות, גם דרגה קטנה של "יראת ה'", שכן, יש לשרת את הקב"ה באופן של עבודה דוקא (עבודת ה'), ככתוב: "ועבדתם את ה' אלקיכם", "ואותו תעבדו", כמו עבד המשרת את אדונו. ובעבודת עבד נדרש ענין היראה. לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה של עבודה (ובאהבת ה' ויראת ה' – יראה קודמת לאהבה).

כִּרְמֵ, צִדִּיק לְחִיּוֹת לְזַכְרֹן תְּמִיד – ולתשומת לב מתמדת את רִאשִׁית הָעֲבוֹדָה – עבודת ה'; וְעִקְרָהּ וְשָׂרָהּ. והוא, בִּי אֵף שֶׁהִירָאָה הִיא שֶׁרֶשׁ לְ"כּוֹר מֶרַע" – למרות שיראת ה' היא השורש להימנעות מעשיית רע, שלא לעבור על מצות לא-תעשה, וְהָאֵהָבָה – היא שורש, לְ"עֲשֵׂה טוֹב", – לקיום מצוות-עשה, אֵף עַל פִּי כֵן לֹא דִי לְעוֹרֵר הָאֵהָבָה לְבָדָה לְ"עֲשֵׂה טוֹב", – גם לשם קיומן של מצוות-העשה, לא די ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'" תישאר חבויה עמוק בלבו; וּלְפָחוֹת צִדִּיק – לשם קיום המצוות, לְעוֹרֵר תְּחִלָּה הִירָאָה הַטְּבִיעִית הַמְּסַתֶּרֶת בְּלִב כָּל יִשְׂרָאֵל, – המביאה, שְׁלֹא לְמַד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשִׁי-בְּרוּךְ-הוא, בְּנוֹכַח לְעֵל, – שכלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת טבעית – פחד שלא להמרות ציווי של הקב"ה. יראה זו לכל הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה העליונה יותר שביראה (על ידי התבוננות). שְׂתֵהָא – יראה זו, בְּהִתְגַּלּוֹת לְבָב אוּ מַחוּ עַל כָּל פְּנִים. – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: (א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו. ("בהתגלות לבו"). (ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב, אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על כל פנים"), דְּהִינֵּי – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה זו? – על ידי שהוא מביא את עצמו לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עַל כָּל פְּנִים – כדי לעורר יראת ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת הדעת, ואילו אם אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן במחשבתו, בלי העמקת הדעת, בְּגִלְתֵּי אֵינִי-סוֹף בְּרוּךְ-הוא, וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא – מלכותו, היא,

יום רביעי י"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת –נו– והנה ה' נצב... –112– ותפילין.

להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: **לפני עסק התורה, או המצוה, כמו – למשל, לפני לבישת טלית ותפילין.** – לפני שהוא עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות

האמורה, כדי שה"עבודה"

שהוא עומד לעשות תהיה

מתוך יראת ה' שהוא יעורר

בקרבו על ידי התבוננות.

להלן מסביר רבנו הזקן ענין

נוסף של התבוננות, שאינה

התבוננות כללית שצריכה

להיות כאמור לפני עבודת

ה' בכלל – כי אם התבוננות

פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית – התבוננות זו קשורה בתוכנה וחידושה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.

"והנה ה' נצב עליו"²⁰, ו"מלא כל הארץ – הוא רק, כבודו", ומביט עליו, – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מבט עליו באופן מיוחד, ובוהן כליות ולב – הקב"ה

בוהן רגשותיו ורעיונותיו

הפנימיים של האדם, אם

עובדו בראוי, ועל כן צריך

– האדם, לעבד לפניו

באימה וביראה, – הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא

רק כזה שנמצא במדינת

המלך, כי אם, בעומד לפני

המלך. – כמי שעומד בעצמו

לפני מלך. ויעמיק – ויתעמק, במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוח ומחשבתו, וכפי הפנאי שלו, – שיש ביכולתו להקדיש

יום חמישי י"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת –112– וגם יתבונן... –112– הלב והמוח כו'.

זו, הוא ממשיך אורו ותברך עליו, דהיינו על "חלק אלוהי ממעל" שבתוך גופו, – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, זאת כדי, לכלל ולכלל באורו ותברך. – זו תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו

האלקית בכלל, וביתר פירוט

הרי פעולת הנחת תפילין על

כוחות הנפש האלקית, היא,

כפי שנלמד מיד, על המוח

והלב – ודרך פרט, – באופן

מפורט, תהיה הפעולה על

נפשו: בתפילין – על ידי

התפילין שהוא מניח, תהיה

הפעולה, לפטל ולכלל

פחיתת חכמתו ובינתו

שנפשו האלהית בפחיתת

חכמתו ובינתו של איך

סוף ברוך-הוא, המלכשות דרך פרט בפרישות: "קדש", "והיה כי יביאך", – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין,

מלובשות חכמתו ובינתו של איך ברוך הוא: בפרשת "קדש" – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" – בינה²¹; וחכמתו ובינתו של

האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של איך ברוך הוא שבשתי פרשיות אלו. דהיינו – במה מתבטאת ונראית

התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו? – הרי זה, שלא להשתמש בפחיתתו ובינתו שנפשו, בלתי לה לבדו, – שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; וכן

וגם יתבונן, איך שאור-אין-סוף ברוך-הוא, ה"סובב כל עלמין" ו"מלא כל עלמין", – כל העולמות, הוא רצון העליון, – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סובב" ו"ממלא" – ורצון זה,

הוא מלכש באותיות

וחכמת התורה, – אותיות

התורה הנאמרות על ידו,

וחכמת התורה שהוא מבין –

בהן, מלובש רצון הקב"ה,

כפי שלמדנו בפרק ד',

שהרצון העליון התלבש

באותיות הדיו שנכתבו על

קלף של ספר תורה ובחכמת

התורה – מה שחכמת

התורה מחייבת שהדבר

כשר או פסול, בכך גלום

הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין סוף ברוך הוא (הרצון העליון), מלובש באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד, או בציצית ותפילין אלו, – אם ההתבוננות היא לפני

שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלובש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש – שכן,

זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, ובקריאתו

– בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, או בלבישתו – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה

20. בראשית כח, יג. 21. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפעי"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו'" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

לְבַטֵּל וּלְכַלֵּל בְּחִינַת הַדַּעַת שְׂבִנְפֶּשׁוּ, – הַחֲלֹק הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַמְּחַ, הַכּוֹלֵל – מוֹחַ הַדַּעַת כּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ, חֶסֶד וּנְבוּנָה, שֶׁהֵן יְרֵאָה וְאַהֲבָה שְׂבִלָּבוּ, – מוֹחַ הַדַּעַת כּוֹלֵל אוֹתוֹן וְעַל יְדוֹ הֵן נוצרות, שֶׁכֵּן עַל יְדֵי הַתַּקְשָׁרוֹת וְהַתַּעֲמָקוֹת מוֹחַ הַ"דַּעַת" בְּגִדּוֹת ה' – נוצרות הַמַּדּוֹת יֵרֵאת ה' וְאַהֲבַת ה' – כִּפִּי שֶׁלִּמְדוֹנוּ בְּסוּף פֶּרֶק ג. – וְתַפְקִידוֹ שֶׁל אָדָם לְמַסּוֹר אֶת כּוֹחַ הַ"דַּעַת" שֶׁבִּנְפֶּשׁוֹ,

לברו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל
 חו"ג שהן יראה ואהבה שכלכו בבחי' דעת העליון
 הכולל חו"ג המלוכש כפ' שמע והיה אם שמע והיינו
 כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'

מורה שיעור לשנה מעוברת -112- ובעטיפת ציצית... -נז- לאדונו ומלכו.

וּבְקִיעִיפֶת צִיצִית, וְכֹן כְּמוֹ שְׁפָתוֹ בּוֹחֵר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו
 מַלְכוּתוֹ וְתַכְרֶה, אֲשֶׁר הָיָא – לְמִוֵּת שְׁמִלְכוּתוֹ הָיָא, "מַלְכוּת כָּל
 עוֹלָמִים" וְכוּ', – אָף עַל פִּי
 כִּן²³ יִכּוֹן וּפְעוּל, לִיְחָדָה –
 אֶת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, עָלֵינוּ
 עַל יְדֵי מַצּוֹה זֶה, – שֶׁל
 לְבִישֵׁת צִיצִית, הַמְסוּגֶלֶת
 בְּמִיּוּחַד לְהַמְשִׁיךְ עֲלֵינוּ
 קִבְּלַת מַלְכוּת שְׁמַיִם. וְהוּא
 בְּעֵינָיו "שׁוֹם תְּשִׁימִים עָלָיו
 מֶלֶךְ"²⁴, – הֵעֵרַת כִּי
 אֲדַמּוּרֵי שְׁלִיטֵי א": "שְׁפִי"²⁵ –
 שֶׁלֹּפְנֵי הַשִּׁימָה אֵין לוֹ מֶלֶךְ
 וְעַתָּה הוּא מְשִׁים ע"ע מֶלֶךְ".
 כְּלוּמָר: לִפְנֵי שְׁהוּא שֶׁם עַל
 עֲצָמוֹ מֶלֶךְ, אֵין לוֹ מֶלֶךְ,
 וְעַכְשִׁיו הוּא שֶׁם עַל עֲצָמוֹ²⁶

ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו

לְאִדְוֵנוּ וּמַלְכֵנוּ – שהיא באה מתוך יראה. כל האמור הוא, כשאדם מעורר בקרבו, לפחות, דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וביראה זו הוא לומד תורה ומקיים מצוות.

מלך. וְאִיֹּזִי, – כשהוא יתבונן בהאמור, אֵת אִם כָּבֵל זֹאת לֹא תִפֵּל
עָלָיו אֵימָה וְפֶחַד בְּהַתְנָלוֹת לְפָנָיו, – לִפְנֵי הַקִּבּוּץ, מִכָּל מְקוֹם
מֵאַחֵר שֶׁמִּקְבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמִמִּשְׁרָד עָלָיו יִרְאֶתוֹ

שבת קודש י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת -נז- משא"כ אם לומד... -נז- ליודעים.

ובחגיגת "בן". - עבד - שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; בן - עושה למען אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. ואף ד"ש - מדרגה של "בן" שהוא - בד בבד, גם

בן "עבד", הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת תיראה עלאה, פידוע ליודעים. - כלומר: גם מדרגה זו של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. - על כל פנים רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראה ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבו - יעורר לכל הפחות יראה במוחו

ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, ירגיש יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת - בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

מה שאין בן אם לומר ומקנים המצוה באהבה לבדה, - בלי יראה כלל, כפי לדבקה בו - יתברך, על ידי תורתו ומצוותיו - אינה נקראת - עבודה זו, בשם עבודת העבד, והתורה - הרי אמרה²⁶: "ועבדתם את ה' אלהיכם וגו'", - הרי שנאמר "ועבדתם", לשון עבודה,

כמו עבודת עבד, שהיא מתוך יראה, "ואותו תעבדו וגו'"²⁷; - גם בן לשון עבודה, וכמו שכתוב בזהר [פרשת בהר]: "כהאי תורא דיהבין עליה על בקדמיתא בגין לאפקא מניה טב לעלמא כו", - כאותו שור ששמים עליו עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, הרי נמי אצטרך לבר נש לקבלא עליה על מלכות שמים בקדמיתא כו', - כך צריך גם האדם לקבל על עצמו

בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), ואי הא לא אשתכח גבה - לא שריא ביה קדשה כו"; - ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [וברעיא מהימנא שם דף קיא עמוד ב] - נאמר: שכל אדם צריך להיות - בעבודת ה', בשתי בחינות ומדרגות, והן: בחינת "עבד"

ליקוטי אמרים

משא"כ אם לומר

ומקיים המצוה באהבה לכדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצוותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבדו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מניה טב לעלמא כו' הכי נמי אצטרך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי הא לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד וכו' בן ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום ראשון ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת -נז- והנה אף מי... -114- ולבושיהן כנ"ל.

שמתפזר בעבודתו - בקיום תורה ומצוות, כפי לעבד את המלך - את הקב"ה, שהוא המלך שלו, הרי זו עבודה גמורה, - לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" - קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", פי תיראה

והעבודה - יראה, ועבודת השנית, נחשבות לשתי מצוות - נפרדות, כמנין תרי"ג, - 613 מצוות, ואין מעשבות זו את זו. - ולמרות שאין הוא מקיים מצוות היראה, שכן, על

היראה להיות מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח - בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצוות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשך

והנה, אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה, - שההתבוננות האמורה - כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו - אין הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עובדו

כראוי וכו' - איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא - מפני פחיתות ערך נפשו מקור הצבה, ממדרגות תחתונות די' ספירות דעשיית, - שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר,

"עולם העשייה", ובעולם זה עצמו - מהמדרגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו - ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, אף על פי כן, מאחר

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור הוצבה ממדרגות תחתונות די"ם דעשייה אעפ"כ מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצוות כמנין תרי"ג ואין מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות

ואומר יתר על כן שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא מזהיר בענינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות יראה. ועוד, – יתירה מזו, שפאמט מקנים גם מצות יראה

– לא רק מצות ה"עבודה",
במה – על ידי, שפמשיך
היראה במחשבתו, –
שבמחשבתו הוא מזהיר
אודות יראה זו ומנסה
לעורר אותה, כי בשעה
ורגע זו על כל פנים מורא
שמים עליו, על כל פנים
במורא פשר ודם הדייט
לפחות שאינו מלה,
המביט עליו, שנמנע
בעבורו מלעשות דבר¹¹⁴
שאינו הגון בעיניו, –
כשמישהו מסתכל עליו, גם
אם הוא אינו מלך, כי אם
בשר ודם פשוט – מונעת
אותו הסתכלות זו לעשות
דברים בלתי הוגנים –
באותה מדה הוא מונע את
עצמו, בשעה שהוא מזהיר
בעיני אותה יראה,

מלעשות דבר המנוגד לרצון הקב"ה, שזו – ביטוי פשוט זה של
מורא, נקראת יראה, כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי
לתלמידיו²⁸: "הי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא פשר
ודם בו", – וכשתלמידיו שאלוה: האם אין מורא נעלה מכך? –
ענה: תדעו כשאדם עובר עברה אומר שלא יראני אדם בו".
– הרי, שמורא כזה מפני הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל
פנים, אנו רואים, שזה נקרא מורא שמים – יראה, מכיוון שזה מונע
מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר ודם מונע ממנו
עשיית דברים בלתי רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך
שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. רק שיראה זו
נקראת "יראה תתאה" – "יראה תחתונה" וכן ו"יראת חטא"
– לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כי אם "יראת חטא" – הוא
ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא שנקודת לחבמתו²⁹, – היא
משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי
"תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"³⁰, ולכן נקראים המעשים
הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה"). הרי יראה זו,
עליה אנו לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה
והמצוות (שכן, אנו לומדים³¹: "אם אין חכמה אין יראה"³²,
ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין
יראה אין חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן
שתי מדריגות ביראה: א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא

ליקוטי אמרים

יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע
זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדייט
לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות
דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר
רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא
שמים עליכם כמורא בשר ודם בו' תדעו כשאדם עובר
עבירה אומר שלא יראני אדם בו' רק שיראה זו נקראת
יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה
עילאה הוא ירא בושת בו' דאית יראה ואית יראה בו'
אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה
כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו
הן תרין גרפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא
כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד
וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ
המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור
אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית'
וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה
בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיה כנ"ל.

משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך
נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" – יראה
עליונה, יראה זו באה אחרי קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר
"אם אין חכמה אין יראה" ואילו ו"יראה עילאה" הוא "ירא
בשבת" בו', – היראה
העליונה היא יראה
המבוססת על הברושה שלו
מפני גדלות ה', דאית
יראה ואית יראה בו'. –
יש יראה ויש יראה. כאמור
ישנן שתי מדריגות ביראה,
יראה המביאה לקיום תורה
ומצוות, ויראה הנוצרת על
ידי קיום תורה ומצוות. אכל
פלי יראה כלל – אם אין
אפילו "יראה תתאה" לא
פרחא לעילא – אין
עבודתו בקיום תורה
ומצוות, "פורחת" (עולה)
למעלה, פאחקה לבדה, –
אם הוא מקיים תורה
ומצוות מתוך אהבת ה'
בלבד, אין אהבה זו מעלה
את התורה והמצוות למעלה
בספירות העליונות, כמו

שהעוף אינו יכול לפרח בכנף אחד³³, דדחילו ורחימו הן תרין
גרפין – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, [כמו שפירשנו
בתיקונים]. – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גרפין") של אהבה
ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות
העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה
ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד –
הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה
והמצוות לעלות למעלה. וכן היראה לבדה – בלי אהבה, היא כנף
אחד, ולא פרחא בה לעילא, – העבודה מתוך יראה לבדה, אינה
"פורחת" (עולה) למעלה, אף שנקראת "עבודת עבד". – שכן,
העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, אך, בכל
זאת, אין די ב"עבודת עבד", וצריך להיות גם בן בחינת "בן", –
עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן", שכן בן עושה למען אביו
מתוך אהבה – לעורר האהבה הטבעית על כל פנים – להקב"ה,
המסתתר בלבו, שתהא בהתגלות מוחו על כל פנים, לזכור
אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו, לדבקה בו יתברך. –
זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה;
וזאת תהיה פונתו בעסק התורה או המצוה הזו, – שהוא עומד
להתעסק בהן: לדבקה בו – בהקב"ה, נפשו האלהית והחיונית
ולבושיהן, כנזכר לעיל. – כפי שלמדנו, שהעסק בתורה ומצוות
פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החיונית ולבושיהן, שתהיינה

28. ברכות כח, ב. 29. ראה אבות פרק ג משנה ט. 30. ברכות יז, א. 31. ראה בתחילת פרק מג באריכות. 32. אבות פרק ג משנה יז. 33. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתור"ה כנפי" (שבת מט, א) 'פורחת באחת' – הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכחסיוס

והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" זאת "בשם כל ישראל" – "שפי" – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות כל ישראל" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא בריך הוא), הנוצר על-ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור כל ישראל.

דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה. למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבונו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק שנפשו תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות כל ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על ידי כך מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא בריך הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא בריך הוא" הוא מקור התורה

יום שני ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת –114– אך אמנם אמרו... –116– ברוך אתה וכה"ג.

של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קודשא בריך הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות, ושכינה, זאת "בשם כל ישראל", שכן, כאמור, שכינה היא מקור כל נפשות ישראל. הגהה בהגהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור אין סוף ברוך הוא, שלימוד התורה וקיום המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל – "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" – מביא הדבר גם ל"המתקת הדינים", שה"גבורות" נהפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהם הפכים ומנוגדים אחד לשני, יהיו לגוף אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה – מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות, הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום תורה ומצוות – שכן,

אך אמנם

אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחוד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצוות שהוא מלוכש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה

אך אמנם אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל", – ולכן, לא די במה שהוא מתכוון בשעה שהוא לומד תורה ומקיים מצוה, לדבק את נפשו שלו בהקב"ה, אלא – לכן יתבונן בעבודתו, ליחוד ולדבקה בו יתברך, מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל, שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה, על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין – בתוך כל העולמות, להחיותן ולקיימן, והיא – ה"שכינה", היא המשפעת בו – באדם הלומד תורה, כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה, או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו. – שהוא עוסק בהן כעת – הרי שעל ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוין לדבק ולייחד באור אין סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. יחוד זה, – של מקור נפשות ישראל באור אין סוף הוא על ידי המשכת אור א"ס ב"ה למטה, על ידי עסק התורה והמצוות שהוא – אור אין סוף ברוך הוא, מלכש בהן. – בתורה ובמצוות; ויתבונן להמשיך אורו יתברך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל ליחודן, – לייחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, וכמו שיתבאר לקמן פירוש יחוד זה באריכות, ע"ן שם. וזהו פירוש "לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל". – שאומרים לפני קיומן

בְּאַתְעֵרוּתָא דְלִתְתָא, - על ידי התעוררות מלמטה, הוא גִּלְוִי לְמַטָּה בְּעֶסֶק תְּתוּרָה וְהַמְצָוָה - בעסק זה מתגלה הרצון העליון, שֶׁהֵן - התורה והמצוות, הן רְצוֹנוֹ וְתַפְרֵדָּה; - ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה ובמצוות, את הרצון העליון

למטה - מתגלה גם למעלה במדות העליונות, הרצון העליון, וזה מביא את ההתכללות "והיחוד" במדות, "שהגבורות" נמתקות ונהפכות ל"חסדים". וְכַמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּאֶדְרָא רַבָּא וְכַמְשָׁנֵי חֲסִידִים מְסַכָּת אֲרִיךְ אֲנִפִּין פֶּרֶק ה', שֶׁתִּרְיָג מִצּוֹת תְּתוּרָה נִמְשָׁכוֹת מִ"תְּתוּרָא" דְ"אֲרִיךְ אֲנִפִּין", שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, מְקוֹר הַחֲסִידִים: - אלו הן לשונות של "קבלה", ותוכן הוא כאמור, שעל ידי לימוד תורה וקיום מצוות, נמשך חסד וטוב בעולם. למדנו, שבשעה שיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, לא די שיכוון לדבק על ידי כך את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם לכוון לדבק ולייחד על ידי כך את מקור נפשות כל ישראל באור אין סוף ברוך הוא. אך, יש הבדל

בין שני סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה - באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש לו אהבה להקב"ה - הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא - כוונה זו היא בודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל ידי התורה והמצוות שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור אין סוף - "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" - יש להודק כבר לאהבה גדולה ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, יתכן שכוונה זו לא תהיה בו כל כולה אמיתית - ובעבודת ה' יש להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל יהודי לכוין כוונה זו? - מסביר רבנו הזקן להלן, שגם אם אין כוונה זו אצלו כולה אמת, מכיון, אבל, שיש בה קצת מן האמת - שהרי כל יהודי רוצה לקיים רצונו של הקב"ה (וענין זה, שיהיה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הוא הרי רצונו האמיתי של הקב"ה). לכן, בל ימנע עצמו מלכוין כוונה זו, שכן, אין בכך משום רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית כולה. וְאַף שֶׁלְהִיּוֹת כְּוִנָּה זו אִמְתִּית בְּלָבוֹ, שֶׁיְהִי לָבוֹ חֶפֶץ בְּאַמֶּת יְחִיד הָעֲלִיּוֹן הַקֹּדֶה, - של מקור כל נפשות ישראל באור אין סוף ברוך הוא, צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּלָבוֹ אֲהָבָה רַבָּה לַה' לְבָדוֹ, - שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר מה מפני שזה טוב לו, (והיינו שסוף

סוף הוא אוהב את עצמו - את מה שטוב לעצמו); על דרך זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות - הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב שלו, מה שטוב לנפש שלו. אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב לו עצמו, שמספיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב לעצמו - אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד - לַעֲשׂוֹת נְחִת רִוַח לְפָנָיו לְבָד, וְלֹא לְרִוַח - צמאון, נַפְשׁוֹ - הנפש שלו, הַצְמָאָה לַה', אֵלֹא כִּבְרָא דְאַשְׁתִּדַּל בְּתַר אֲבִיו וְאַמִּיה - כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו, דְרָחִים לֹון יְתִיד מְגַרְמִיָּה וְנַפְשִׁיה בּוֹ -

שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאָר לְעִיל - בפרק י', בְּשֵׁם רַעֲיָא מְחִימָנָא], - שכך היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו - כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל

לכוין את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה? מְכַל מְקוֹם יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהִרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכְוִנָּה זו, כִּי אֵף שֶׁאִינָה בְּאַמֶּת לְאַמְתּוֹ לְגַמְרֵי בְּלָבוֹ שֶׁיִּחְפֹּץ בָּהּ כְּכָל לָבוֹ, - שכאמור, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה, מְכַל מְקוֹם מְעַט מוֹעֵד - במדה מועטה לפחות, חֶפֶץ לָבוֹ בָּהּ בְּאַמֶּת, מִפְּנֵי אֲהָבָה הַטְּבִיעִית שֶׁבְּלָב כָּל יִשְׂרָאֵל - ואהבה טבעית זו מניעה אותו לַעֲשׂוֹת כָּל מָה שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, וְיִחִיד זֶה - של מקור נפשות כל ישראל באור אין סוף ברוך הוא, הוּא - הרי, רְצוֹנוֹ הָאֱמֵתִי, - של הקב"ה, וְהֵינּוּ יְחִיד הָעֲלִיּוֹן שֶׁבְּאַצִּילוֹת, הַנַּעֲשֶׂה בְּאַתְעֵרוּתָא דְלִתְתָא, - על ידי התעוררות מלמטה, עַל יְדֵי יְחִיד נַפְשׁ הָאֱלֹהִית וְהַתְּכַלְלוֹתָהּ בְּאוֹר ה' הַמְּלַבֵּשׁ בְּתוּרָה וּמִצּוֹת שְׁעוֹסְקָת בָּהֶן, וְהֵיוּ - הנפש האלקית ואור ה', לְאַחֲרִים מְשֻׁשׁ, - מאוחדים כדבר אחד ממש, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאָר לְעִיל, - שעל ידי כך נעשה היחוד ב"עולם האצילות", כִּי עַל יְדֵי זֶה מְתִיחִים גַּם בֵּן מְקוֹר הַתְּתוּרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, עִם מְקוֹר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, הַקְּבָרָא בְּשֵׁם "שְׂכִינָה", - על ידי יחוד הנפש עם אור ה' שבתורה ומצוות, מתהווה היחוד של מקור הנפש - "שכינה", עם מקור התורה והמצוות - "קודשא בריך הוא", שֶׁהֵן - ביחס לאורות

ליקוטי אמרים

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם בן הנבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילוי למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתר"ג מצות התורה נמשכות מחיזרתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבו שיחפץ בזה בכל לבו מ"מ מעט מועד חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש בתורה ומצות שעוסקת בהן והיו לאחדיו ממש כמש"ל כי ע"ז מתיחדים ג"כ מקור התורה והמצות שהוא הקב"ה עם מקור נפשו האלהית הנקרא בשם שכינה

דבר ה' ומחשבתו יתברך, והיו - הנפש ואותיות התורה והתפילה, שהן דיבורו ומחשבתו של הקב"ה, לאחדים ממש, שהיו כל עסק הנשמות בגן עדן, כדאיתא - כמו שכתוב, בנמרא ובזוהר, - שכל עיסוקה של הנשמה בגן עדן הוא באותיות התורה

והתפילה בלבד - כך הדבר גם כעת, בשעה שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש, הבא מהאבה המסותרת שבכל אחד מישראל. אלא - ההבדל הוא, ששם - בשעה שהנשמות נמצאות כבר בגן עדן ומתעסקות שם באותיות התורה והתפילה, הן מתענגים בהנשגות והתפללותם באור ה'. ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו באותיות התורה והתפילה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש לנשמה בגן עדן, ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. וזהו שתקנו

- אנשי כנסת הגדולה, לומר בתחלת ברכות השחר קדם התפלה: "אלהי נשמה וכו' ואתה נפחתה כו' ואתה עתיד לטלה ממני כו'", כלומר - יהודי אומר: מאחר שאתה - הקב"ה נפחתה בי ואתה עתיד לטלה ממני, לכן מעתה אני מוכרה ומחזירה לך ליחודה באחידותך, וכמו שכתוב: "אליה, ה', נפשי אשא", - שהנפש תתאחד עם הקב"ה; והינו על ידי התקשרות מחשבתה במחשבתך - במחשבתו של הקב"ה, ודיבורי ברכותך, באותיות התורה והתפילה, - שיהודי חושב ומדבר בהן, מתאחדים ומתקשרים מחשבתו ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ובפרט באמירה לה' לנבנה, כמו "כבוד אתה", וכהאי גוונא. - וכדומה, שפונים אל הקב"ה בברכה זו, באופן בלתי אמצעי, בלשון נוכח.

העליונים הכלליים: פחינת "ממלא כל עלמין" ובחינת "סובב כל עלמין", כמו שנתבאר במקום אחר באריכות. - אך, כל האמור הוא ביחס לכך שעל יהודי לכוון לפעול יחדיו של מקור נפשות כל ישראל במקור התורה והמצוות, ולמרות שאין הוא

נמצא במדריגה עילאית זו של אהבת ה' היוצרת ומעוררת בנפש שאיפה ל"יחוד" כזה - בכל זאת, יש קצת מן האמת בכך בכל אחד מישראל, שהרי כל יהודי רוצה למלא את רצון הקב"ה. ואילו, הרצון בכל אחד מישראל ליחוד את הנפש שלו באור ה' - הוא, כפי שיסוכם להלן, רצון אמיתי, שהוא כולו אמת לאמיתו, ובא מהאבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה. אבל יחוד נפשו והתפללותה באור ה' - שהנפש שלו תהיה מיוחדת וכלולה לגמרי באור ה', להיות - הנפש ואור ה', לאחדים, כזה הפין כל אדם מישראל באמת לאמתו לגמרי בכל לב ובכל נפש - ובא, מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל

ישראל, לדבקה בה, ולא לפרד ולהיות נכרת ונבדל הם ושלום מיחודו ואחידותו יתברך בשום אופן, אפילו במסירות נפש ממש. - האבה המסותרת שבכל כל אחד מישראל להקב"ה, מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם זה קשור במסירת נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד חלילה עבודה זרה, או אפילו רק להשתחוות בצורה חיצונית בלבד לעבודה זרה - ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי שלא להיות נכרת מאחדות ה'. ועסק התורה ומצות והתפילה הוא גם כן ענין - של מסירת נפש ממש, כמו בצאתה - של הנשמה, מן הגוף במלאת - לה, שבעים שנה, שאינה מתרחרת - אז, בצרכי הגוף, אלא מחשבתה מיחדת ומלכשת באותיות התורה והתפילה, שהן

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ח' ניסן

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן-פדהצור: קרפנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן-פדהצור:

יום שני, ט' ניסן

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן בן-גדעני: קרפנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אבידן בן-גדעני:

יום שלישי, י' ניסן

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן-עמישדי: קרפנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן-עמישדי:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבונו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום ראשון	ליום שני	ליום שלישי
מנשה	בנימן	דן

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הפלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום רביעי יא ניסן

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן-עכרן: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן-עכרן:

יום חמישי יב ניסן

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן-עינן: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחירע בן-עינן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשפחין ומצלצלין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום רביעי	ליום חמישי
אשר	נפתלי

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נוצצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע מעתה ועד עולם אמן:

יום שישי יג ניסן*

זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרק-כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע-מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים-עשרה מלאה קמרת עשרה עשרה כסף בשקל הקדש כל-זהב הכפות עשרים ומאה: כל-הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים-עשר כבשים בני-שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחטאת: וכל בקר | זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים בני-שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו: וכבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו וישמע את-הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על-ארץ העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו: וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-אהרן ואמר אתך אליו בהעלתך את-הנדרת אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש בן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה יהוה את-משה: וזה מעשה המנרה מקשה זהב עדי-ירכה עד-פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את-משה בן עשה את-המנרה:

(* אומרים הפסוקים אבל אין אומרים ה"יהי רצון" (ראה לקו"ש חל"ב עמ' 21 הערה 21).

יום שלישי	ח ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, שלישי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: כי כמו . . . "נר" בפע"ח. כל נשמה יש לה עבודה פרטית במוחין ומדות כפי טבעה וענינה. וכתב מאויבי תחכמני, מההטיות הרעות שמרגיש במדותיו הטבעיות, מזה מתחכם ויודע איך לכלכל תקון מדותיו ושעבוד הכחות שלו בעבודת השי"ת.		

יום ראשון
תהלים:
מפרק מד
עד פרק מח

יום רביעי	ט ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש"י. תהלים: מט-נז. תניא: והנה אף דדחילו . . . באריכות. ניט הייזער און געלד איז דער אידישער רייכטום. דער אידישער אייביקער רייכטום איז, אז מען איז אידען וואָס היטען אָפּ תורה און מצות, און מ'בריינגט אויף דער וועלט קינדער און אייניקלאך וואָס היטען אָפּ תורה און מצות. תרגום חפשי לא בתים וממון הם העושר היהודי, העושר היהודי הנצחי הוא שאנו יהודים השומרים תורה ומצוות, ומביאים לעולם בנים ונכדים השומרים תורה ומצוות.		

יום שני
תהלים:
מפרק מט
עד פרק נז

יום חמישי	י ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד. בדבר התעמולה בענין טהרת המשפחה במושבו, יתבונן בזה: אילו יצויר, אשר ה' אנה לידו להציל מושב יהודים מכליון, ר"ל, הנה בטח הי' מוסר נפשו על זה, והי' מהלל ומשבח את השי"ת, על גודל החסד לזכותו בזכות גדול כזה. כן ויותר מכן היא תעמולה זו, שהיא הצלת נפשות ממש.		

יום שלישי
תהלים:
מפרק נה
עד פרק נט

יום ששי	יא ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש"י. תהלים: ס-סה. תניא: והנה ה' . . . "112" ותפילין. ביום ההולדת, על האדם להתבודד, ולהעלות זכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תקון ותשובה ישוב ויתקנם.		

יום רביעי
תהלים:
מפרק ס
עד פרק סה

שבת	יום חמישי
יב ניסן, שבת הגדול הפטורה: וארבעה אנשים. במנחה: עבדים היינו. שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש"י. תהלים: סו"סח. תניא: וגם יתבונן . . . "112" והמוח כו'. מזמן יציאת מצרים נקראו בני ישראל צבאות ה'. ההפרש בין עבדים – שנקראו כן בנ"י – וצבאות הוא: עבד עושה עבודת רבו – ובזה כמה דרגות נוקב מרגליות, עושה שאר מלאכות, עושה מלאכות פשוטות – ויש בזה יגיעה ועמל רב, אבל אין זה ענין של מסירת נפש. צבא הם עבדים שעובדים ביגיעה רבה ועמל ובמסירת נפש, הן במלחמת הגנה והן במלחמת תנופה, ועומדים על משמרתם בתכלית התוקף מבלי התפעל מהמנגד ושונא, ועבודתם זו אינה ענין של השגה, כי הם מתנהגים ע"פ הוראת מצביאם. והנה נש"י במצרים היו בתכלית השפלות בעיניו קשים ומרים, ועם זה לא שינו שמם ולשונם ולבושיהם, ועמדו על משמרתם בתכלית החזק, כי ידעו שהקב"ה הבטיח לגאול אותם, והמתנהג כזה במצב זה הוא מצבא ה', דה' עוזרו בדרך מלמעלה מן הטבע בטבע.	תהלים: מפרק סו עד פרק סח

יום ראשון	יום שני
יג ניסן שיעורים. חומש: אחרי מות, פר' ראשונה עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: ובעטיפת ציצית . . . "נז" לאדונו ומלכו. הילולא של כ"ק הצ"צ. נסתלק שנת תרכ"ו בליובאוויטש, ושם מ"כ. מספורי אאזמו"ר: הצ"צ התחיל לכתוב נגלה ודא"ח בהיותו בן שתים עשרה שנה.	תהלים: מפרק סט עד פרק עא

יום שני	שבת קודש
יד ניסן בדיקת חמץ אחר תפלת ערבית. שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: משא"כ . . . "נז" לידועים. בבית רבינו נוהגים שלא לעשות את הרב למורשה, אלא למכור לו את החמץ ובערב קבלן. באפית השמורה ערב פסח אחר חצות, הי' אאמו"ר נוכח, ואומר ג"כ הלל, והי' מפסיק – גם באמצע פרק – להורות בהנוגע להלישה, אפי' וכה"ג.	תהלים: מפרק עב עד פרק עז

יום ראשון

תהלים:

מפרק עז
עד פרק עח

יום שלישי

טו ניסן, א דחג המצות

ה'תש"ג

למרור וחזרת - הן חריין והן סאלאט [חסה]. קידוש בעמידה. הא לחמא - ההא בצירי.
בברכת אכילת מרור מכוונים גם על מרור שבכורך.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עז"עח.

תניא: והנה . . . "114" ולבושיהן כנ"ל.

בסדר הראשון הי' אאמו"ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי' מאריך.
מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג'ד אחר חצות, והי' מאריך בביאור ההגדה.

אדמו"ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא ["מאכל האמונה"] - לילה הראשון; מיכלא דאסותא ["מאכל הרפואה"] - לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואָס ער זאָגט א דאנק דיר ג"ט פאר מיין רפואה, איז ער דאָך געווען קראנק. אָבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק [כאשר הרפואה מביאה (גורמת) את האמונה, שאומר "תודה לך ה' על רפואתי" - הוא הרי היה חולה; אך כשהאמונה מביאה את הרפואה - מלכתחילה לא חולים].

יום שני

תהלים:

מפרק עט
עד פרק פב

יום רביעי

טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר

ה'תש"ג

ליל ב דחהמ"צ קשעהמ"ט כמו בכל יו"ט.

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תניא: אך אמנם . . . "116" אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות"
["אבא, אשאל אותך ארבע קשיות"], וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון:
הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

יום ראשון

חלומות בראי ההלכה

(גיטין ב) !

ואכן, יש הטוענים כי לענין איסור, יש לאסור מספק (העמק

שאלה כט, ט).

ואולם, מדברי הר"ן עולה בבירור כי לא חוששים לחלום אף בנוגע לאיסור. מסתבר שזו גם דעת הרמב"ם, והראיה: בחלום הנזכר כאן נאמר שהמעוה "של מעשר שני הן", אותם אסור לאכול מחוץ לירושלים, ועל חלום זה הוא כותב "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין".

מן הראוי לציין כי למרות האמור, מצינו בהלכה אי אלו ענינים בהם התחשבו בחלום, וכמו לענין מי שנידוהו בחלום (רמב"ם ת"ז, יב), וכן אודות תענית חלום בשבת (ש"ע או"ח רפח).

[ע"פ כלי חמדה, וירא אות ד]

הלכות זכיה ומתנה פרק י, הלכה ז: אָמְרוּ לוֹ בְּחִלּוֹם: 'כִּךְ וְכִךְ הֵן [המעוה], וּבִמְקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, וְשָׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂה שְׁנֵי הֵן, וּמִצָּאָן בְּמִקְוֶה. . אָמְרוּ חֲכָמִים: 'דְּבָרֵי חֲלֻמוֹת - לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

הלכה זו, דבר חידוש יש בה. למרות שחלום הוא "אחד משישים בנבואה" (ברכות נז), ובפרט במקרה הנזכר בו החלום הוכח כצודק – בכל זאת אין בכוחו להוציא ממון מבעליו. ויש לכך נימוק מפתיע: אמירת "בעל החלום" ("שר המראה חלומות" – רש"י סנהדרין ל) אינה עדיפה מדברי עד אחד, שאינו מהימן להוציא ממון (ר"ן שם). לאור זאת ניתן להסתפק מה הדין אם נאמר לו בחלום שיש איסור בדבר מסוים, כגון שחתיכה זו הינה חלב. כאן זו כבר שאלה של איסור והיתר, לגביה נאמר "עד אחד נאמן באיסורין"

יום שני

תביעה לפירוק שותפות

וזכותו כבעלים לתבוע אפשרות שימוש מושלמת, באמצעות פירוק השותפות.

שונה הוא הדבר בנוגע לעסק משותף, שהבעלות המשותפת בו אינה מחייבת שימוש משותף, אלא ניתן למוסרו לידי מנהל עבודה וכדומה. אי לכך אין כאן כל טענה המחייבת לתבוע חלוקה.

מנגד צידדו חלק מהראשונים שאף במקרה זה ניתן לתבוע חלוקה. כנראה כך סבור גם הרמב"ם, שלא חילק בענין זה.

בטעם הדבר נראה, כי בכל אופן בו אחד הצדדים מעוניין בפירוק השותפות, מאחר והדבר מועיל לו, ואילו לשני לא נגרם כל הפסד מכך – בכגון דא נאמר הדין "כופין על מידת סדום", היות ש"זה נהנה וזה לא חסר".

[עיין רא"ש למסכת בבא-בתרא, פרק א, נא]

הלכות שכנים פרק א, הלכה ב: אֶחָד מִן הַשְּׁתֵּפוּיִן שֶׁאֵמַר לַחֲבֵירוֹ. . 'מִכּוֹר לִי חֲלָקָה בְּכֶךְ וְכֶךְ, אוֹ קִנְיָה מִמֶּנִּי חֲלָקִי בְּשַׁעַר הַחָוִי - הָדִין עִמּוֹ, וְכּוֹפִין אֶת הַנִּתְבָּע.

שני אנשים מחזיקים עסק משותף. והנה, בדעת האחד לפתח עסק באופן עצמאי, ולשם כך הוא מעוניין לפרק את השותפות. אלא שרעהו מעדיף להשאיר את השותפות על כנה. האם ניתן לתבוע בדין את פירוק השותפות?

הדבר תלוי במחלוקת הראשונים:

יש הגורסים כי ההלכה שלפנינו, הקובעת שניתן לתבוע מהשותף 'מכור לי חלקך או קנה אתה את חלקי' – לא נאמרה אלא בבית או בכלי, המיועדים לשימוש אישי על ידי הבעלים. באופן זה יכול האחד לטעון כי השימוש המשותף לא נוח לו,

יום שלישי

"יישוב הארץ" - גם בחו"ל

אך האור שמח מקבל את דברי הרמב"ם כפשוטם. לדיוו, סתימת הלשון "משום יישוב הארץ", מבלי לפרט שהכוונה לארץ ישראל – משמעוה שהאיסור חל גם בחוץ לארץ.

ניתן להוכיח זאת מהעובדה שבהמשך הלכות שכנים (פי"ד) אומר הרמב"ם שאם הקונה רוצה לבנות בית על הקרקע, ובן המצר רוצה לזרוע אותה – הקונה זוכה "משום יישוב הארץ". כשם שדין זה נוהג בכל העולם, כן הוא באשר לעקירת עצי זית. עם זאת, הדברים אמורים רק במקום שיהודים מצויים בו. דברי הגמרא "משום יישוב ארץ ישראל" נועדו אפוא לשלול מקומות בחו"ל שאינם מיושבים ביהודים.

הלכות שכנים פרק ד, הלכה י: שְׁטַף נְהָר זֵיתִי, וְשָׁתַלְתָּ בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ, וְאָמַר הֵלֵךְ: 'זֵיתִי אֲנִי נוֹטֵל' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוֹם יֵשׁוּב הָאָרֶץ; אֲלֵא יַעֲמֵדוּ בְּמִקְוָמָן.

האם מותר לעקור עצי זית בחוץ לארץ?

לכאורה, מהעובדה שהרמב"ם כתב שעקירת עצי הזית אסורה "משום יישוב הארץ", ושינה מלשון הגמרא "משום יישוב ארץ ישראל" (ב"מ ק) – יש להסיק כי האיסור חל גם בחו"ל. ברם, הכסף משנה כבר מעיר כי לשינוי לשון זה אין משמעות. ואכן, בשולחן ערוך נפסק שדין זה נוהג בארץ ישראל בלבד (חו"מ קסח, א).

יום רביעי

תוספת בניה ברכוש משותף

להשתמש ברכוש משותף, ואילו האחר מתנגד לכך; לעיתים אומנם מסיבות מוצדקות, אך פעמים הדבר נובע מצרות עין גרידא. האם ניתן לכפות על השכן לתת את הסכמתו? הלא כלל נקוט בידינו: כאשר זה נהנה וזה לא חסר – כופים על מידת סדום!

הלכות שכנים פרק ח, הלכה ד: הַמַּעֲמִיד סֵלָם קָמָן. . בְּתוֹךְ חֲצֵר חֲבֵירוֹ. . אֵינוֹ יָכוֹל לְמַנְעוֹ, שֶׁהָרִי אוֹמְרִין לוֹ: 'אֵין עָלֶיךָ הַפֶּסֶד; כֹּל זֶמַן שֶׁתִּרְצֶה, אֲתָה מְבַטְלוֹ.

דבר מצוי הוא שבין שכנים מתגלע סכסוך כאשר האחד מעוניין

לדעתו, דין הכפיה נאמר רק כאשר ראובן מעוניין לבנות בחצירו שלו, ושמעון מעבד בעדו בטענה כי הדבר יחסום את כיווני האוויר לביתו. מאידך, ראובן מוכן לשלם עבור פתיחת חלונות בקיר אחר בבית שמעון, כדי שהלה לא ייצא נפסד בשום צורה. במקרה כגון זה, כופים על שמעון להסכים, מאחר והשימוש לא נעשה בתוך רשותו.

[שר"ת מרדכי"ם חור"מ, תט]

הרמב"ם, כך נראה, נוקט כי יש להחיל גם כאן את דין הכפיה. כפי שהוא פוסק בהלכה הנזכרת שהמעמיד סולם בתוך חצר חברו – אין הלה יכול למנעו, כי אומרים לו: כל זמן שתצעה, תטלנו, וחברך נהנה בלי שתפסיד מאומה (מ"ב)! ואולם, מדברי ה'טור' עולה כי דין "כופים על מדת סדום" לא נאמר ביחס לרכושו הפרטי של אדם. וכי ניתן לחייבו שיכניס אנשים לדור בביתו בגלל שיש לו חדר פנוי?!

יום חמישי

נזקי הרוח

מסביר הגר"ח מבריסק שיש להבדיל בין המקרים: נזקי האש באים מכוח פעולת האדם, ומתייחסים למנעשה ידיו, בבחינת "אדם המזיק". בנוגע למעשה ידיו מחדשת ההלכה כי יש לחייבו גם אם היה גורם נוסף – כמו הרוח – שסייע. המקרה שלנו, לעומת זאת, מוגדר כ"ממון המזיק". חלקו של האדם היה רק בכך שלא הרחיק את ממונו, אך הנזק לא נוצר ממעשה ידיו. היות והרוח היא שהעיפה את המון – האדם פטור, כי אין לחייבו במידה וגורם חיצוני הוא זה שהפך את ממונו ל"מזיק".

[חידושי רבינו חיים הלוי, ע"ש באריכות]

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ב: אם הוליקה הרוח המצויה את המין ואת העפר והיוקה בן, הרי זה פטור מלשלם; שהרוח היא שסייעה אותו, ואין נזק זה בא מבח המזיק עצמו.
ההלכה עוסקת בבעל גורן שלא נקט באמצעי הרחקה להבטיח שהמון והעפר לא יעופו החוצה, והרוח אכן העיפה אותם, מה שגרם נזק לשכנים. קובע הרמב"ם שהלה פטור כי היה רק גורם עקיף ("גרמא"), שהרי "הרוח הוא שסייע אותו". קביעה זו עומדת בסתירה לדבריו בהלכות נזקי ממון (פ"ד ה"ז): אם אדם ליכה דליקה, וגם הרוח הוסיפה ללבות – חייב, "שהרי הוא גרם".

יום שישי

זכות השכן קובעת

בהסבירו את דין בן המצר, פונה רש"י אל לבו של הלוקח: "דבר שאי אתה נחסר כל-כך, שתמצא קרקעות במקום אחר, ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקים" (ב"מ קח). כלומר: זו הנהגה מוסרית מצד הלוקח גרידא. ואולם הרמב"ם מדגיש בעיקר את זכות השכן מלכתחילה: "אמרו חכמים, הואיל והמכר אחד הוא, טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר" (לעיל פ"ב, ה"ה). ברוח זו יובנו דבריו כאן, בתארו כיצד המוכר מתדיין עם הקונה והשכן. ולכאורה, זה סכסוך פנימי בין הקונה והשכן, ואיך נכנס המוכר לסיפור? אלא שכאמור, לשכן יש זכות כלשהי בגוף הנכס עוד בהיותו ביד המוכר.

[לקוטי שו"ת, כרך יט, עמוד 155]

הלכות שכנים פרק יד, הלכה א: הרוצה למכר שדהו, ויחביא בן המצר שלו וזה שהוא רוצה לקח ממנו לבית דין..
בבואנו לעמוד על מהותו של דין 'בן המצר' – בו השכן קודם לקונה חיצוני – אנו מוצאים שתי גישות בדבר: אפשר לומר שלשכן אין שום זכות ממונית. רק לאחר שהנכס נקנה, פונים בית הדין ללוקח באומרים: נהג בצורה מוסרית ותן את הנכס לשכן!
אך ניתן גם לפרש, כי לשכן יש זכות ממונית בגוף הנכס, ומלכתחילה הוא המועמד הטבעי והראשוני לקנותו. זאת ועוד: היות שלפי זה זכותו מתחילה הרבה לפני המכירה, הרי שהיא מחלישה במעט אף את בעלות המוכר.
מתברר שזו מחלוקת בין רש"י והרמב"ם:

שבת-קודש

השלוחים הצעירים

אינו כמו המשלח, כך שאינו יכול לשמש כ"שלוחו של אדם כמותו". כלומר: בנוגע למעשה השליחות היה מקום לומר שעשייתו תחשב כמעשה המשלח; אבל כיון שאין הוא "כמותו", הריהו מופקע מגדר השליחות, ובלתי אפשרי שיחול עליו שם שליח גם לעניינים בהם לא צריך דעת (ע"פ לקו"ש לג, ע' 116). וכן כתבו ראשונים שאף כי במצוות התורה מעשיו של הקטן מועילים במקרה בו אדם גדול עומד ומשגיח עליו – מכל מקום גם אז מעשיו לא יועילו בתור שליח, לעניינים בהם נדרשת שליחות, כמו כתיבת גט (וראה שו"ת אדה"ז סי' לג).

הלכות שליחות פרק ב, הלכה ב: אכל מי שאינו בן דעה, והוא חרש שומע וקמן - אינו נעשה שליח.
ממקור הלכה זו בגמרא (גיטין כג) שילד אינו נעשה שליח כי אינו בן דעה – דייק רבי עקיבא איגר (ש"ב) שבמקום בו לא נדרשת דעת בשליחות, גם ילד יכול להעשות שליח. הדברים תואמים לכלל (חולין יב) שלקטן יש מעשה ואין כוונה, ואם כן, בדברים שאינם צריכים כוונה אלא מעשה בלבד, ניתן לייחס את מעשיו הקטן אל המשלח.
אלא שאדמו"ר הזקן (לקו"ת ויקרא א, ג) מסביר פשט אחר. העובדה שאי אפשר למנות ילד בתור שליח נובעת מפני שהוא

יום ראשון (ט"ו ניסן)

היתר עיסקא - מה ולמה

ההשקעות שכר על טירחתו בחלק הפיקדון. שאם לא כן, נראה שהסכמתו לטרוח בחלק הפיקדון באה כתמורה להלוואה שקיבל, וזה 'אבק רבית'.

בנוסף לכך נדרשת חלוקה בהפסדים – המשקיע (המלווה) סופג את הפסד החצי שניתן כפיקדון, שהרי מנהל ההשקעות אינו אלא שומר חנם; ומנהל ההשקעות (הלווה) סופג את הפסד החצי שניתן בהלוואה, שהרי הלווה חייב להחזיר את ההלוואה בכל מקרה.

היות שבדרך זו המשקיע אינו בטוח בכספו לגבי מחצית הקרן, ואין לו ביטחון שהעיסקה תניב רווחים – הציעו הפוסקים כמה דרכים בהם יוכל המשקיע לקבל את מלוא הקרן, ובהתאם לכך תוקנו נוסחאות שונות של היתר עיסקא.

[ע"פ תורת ריבית עמוד רנד]

הלכות שלוחין ושותפין פרק ו, הלכה ב: תִּקְנוּ חֲכָמִים, שְׂכָל הַנּוֹתֵן מַעוֹת לְחֵבְרוֹ לְהַתְעַפֵּק בָּהֶן - וַיְהִי חֲצֵי הַמַּעוֹת בְּתוֹרַת הַלּוֹאֶה, וַחֲרֵי הַמַּתְעַפֵּק חֵבב בְּאַחֲרֵיאוֹ אִף עַל פִּי שְׂאֵבֵר בְּאַנְהוּ, וַתִּהְיֶה הָאֲחֵר בְּתוֹרַת פִּקְדוֹן, וַחֲרֵי הוּא בְּאַחֲרֵיאוֹת בְּעַל הַמַּעוֹת לְשִׁלָּם. מדובר באדם המשקיע כסף ביד חברו, כדי שיעשה בו עסקים. כך יוצא שהמשקיע מרוויח תמורת הלוואתו, דבר המוגדר כריבית. כדי למנוע זאת תיקנו חכמים לחלק את ההשקעה לשניים – חצי מכסף יהא הלוואה, וחציו האחר יוגדר כפיקדון, והמשקיע מרוויח אך ורק כפי חלקו בכספי הפיקדון. זה היסוד עליו מבוסס "היתר עיסקא" הנהוג בזמננו – הכסף מושקע כך שמחציתו הלוואה ומחציתו פיקדון, ורווחי הפיקדון בלבד מועברים למשקיע.

בהמשך מוסיף הרמב"ם כי על המשקיע לתת למנהל

יום שני (ט"ז ניסן)

גם עולם הזה, גם עולם הבא

בתום עבודתו. מפני מה אנו זוכים לקבל מהקב"ה שני סוגי שכר – הן בעולם הזה והן בעולם הבא?

התשובה לכך מצויה בהלכה שלנו. אדם נתן ביצים לבעל לול תרנגולים, כדי שיגדל את האפרוחים שיבקעו, ובתמורה יחולק הרווח ביניהם. מחדש הרמב"ם שמלבד חלוקת הרווח הסופי, בעל הביצים צריך לתת לבעל הלול גם מזון ושכר יומימי על עבודתו.

מקרה זה תואם לעבודה שהקב"ה הטיל עלינו. הוא נתן לנו את העולם הזה כדי שבמעשינו נגלה את האלוקות החבויה בו, ובתמורה נהי' שותפים ברווח העתידי – בגילוי אלוקות שיהא בעולם הבא. במקביל, אנו מקבלים גם שכר שוטף ותנאי מחיה נאותים כל משך העבודה, בעולם הזה.

[ע"פ לקוטי שיחות, כרך כט, עמוד 142]

הלכות שלוחין ושותפין פרק ח, הלכה א: הַנּוֹתֵן בִּיצִים לְבַעַל תְּרֵנְגוּלִין לְהוֹשִׁיב הַתְּרֵנְגוּלִין עָלֶיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֵפְרוּחִים, וַיִּגְדַּל אוֹתָן בְּעַל תְּרֵנְגוּלִין, וַיְהִי הָרוּחַ בֵּינֵיהֶן - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שֹׂכֵר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ . . . בְּכָל יוֹם.

חובותיו של המעביד כלפי העובד בעניני המשכורת, כפי שנפסק בהלכה, משליכים במידה מסוימת אף ביחס לשכר שהקב"ה נותן לנו, בני ישראל, על קיום מצוותיו. כמאמר חז"ל "מה שהוא (הקב"ה) עושה, אומר לישראל לעשות".

במקורות התורניים מוצאים אנו שני סוגים של שכר מצוה. האחד, שכר בעולם הבא, דבר המתואר בהרחבה בספרי הנביאים; השני, שכר בעולם הזה, כדברי הכתוב "אם בחוקותי תלכו . . ונתתי גשמיכם בעיתם".

בדרך כלל, מעביד מחויב לתת לפועל משכורת אחת ויחידה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - ח' ט"ז ניסן ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות זכיה ומתנה פרק י

א. שכיב מרע שאמר: 'תנו מנה לפלוני', ומת - יתנו לאחר מיתה; שדכרי שכיב מרע, ככתובין וכמסורין הן; ואין חוששין שמא על מנה שיש לו קבור נטמון במקום כלשהו] הוא אומר.

ב. וכן שכיב מרע שאמר: 'הלוואה או הפקדון שיש לי ביד פלוני, תנו אותה לפלוני' - דכרי קימין, ואינו צריך למעמד שלשתן. וכן אם אמר: 'תנו שטר פלוני לפלוני', וזה במה שיש בשטר, וכאלו כתב ומסר, אף על פי שלא משף השטר; ואין הירוש יכול למחל שטר זה, שנתן במתנת שכיב מרע. ומפני מה המוכר או הנותן שטר חוב לתבירו וחרו הירוש ומחלו, מחול, ושכיב מרע שנתן שטר חוב, אין הירוש יכול למחל? מפני שקנן הראיה שבשטר, מדבריהם. לפיכך, הירוש, עדין זה השטר שלו הוא מן התורה ומחלו; ומתנת שכיב מרע - אף על פי שהיא מדבריהם, עשו אותה כשל תורה, וכאלו קנה ממון שבשטר מן התורה, והגיע לידו, ולא נשאר לירוש בו קנן, ולפיכך אינו מחול.

ג. שכיב מרע שאמר: 'מנה לפלוני ביד' - אם אמר 'תנו', נותנין; לא אמר 'תנו', אין נותנין, שמא לא אמר 'מנה יש לפלוני ביד', אלא בדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להן ממון.

ד. לפיכך, אם אמר דבר זה דרך הודאה, ולא היה שם חשש ערמה - נותנין, אף על פי שלא אמר 'תנו'.
ה. פיוצא בו, ראו את אביהן שהטמין מעות בשדה תבה ומגדל, ואמר: 'של פלוני הן', 'של מעשר שני הן' - אם כמותר דכרי להן, הרי דכרי קימין; אם כמצרים, לא אמר כלום.

ו. וכן אם בא אחד ואמר להן: 'אני ראיתי את אביהן שהטמין מעות בשדה תבה ומגדל, ואמר של פלוני הן, של מעשר שני הן' - אם היו טמונין בבית, לא אמר כלום; בשדה, דכרי קימין. כללו של דבר: כל שאלו יכול לטלן, דכרי קימין; ואם לאו, לא אמר כלום.

ז. הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ולא ידע היכן החביאן, ואמרו לו בתלום: 'כף וכו' הן, ובמקום פלוני הן, ושל פלוני הן', או 'של מעשר שני הן', ומצאן במקום שנאמר לו, וכמנן שנאמר לו - זה היה מעשה, ואמרו חכמים: 'דברי חלומות - לא מעלין ולא מורידין'.

ח. שכיב מרע שהודה שיש לפלוני ביד מנה, ואמרו יתומים: 'חור ואמר לנו אבינו: פרעתיו' - נאמנין, ונשבעין על זה שבועת הסת.

ט. אמר 'תנו', ואמרו יתומים: 'חור ואמר לנו אבא: פרעתיו' - אין נאמנין.

י. אמר: 'מנה לפלוני ביד', ואמרו יתומים: 'נתנו' - אין נאמנין; שהרי לא אמר 'תנו', ומנין ידעו שחביבין לת?.
יא. אמר: 'תנו', ואמרו יתומים: 'נתנו' - נאמנין, ונשבעין הסת שנתנו.

יב. שכיב מרע שנתן מנה לאחד ואמר לו: 'הולף מנה זו לפלוני', הולף ומצאו שמת - אם קים היה בשעה שנתן לו השכיב מרע, נתנו ליורשי מי שנשתלחו לו; שדכרי שכיב מרע, ככתובין וכמסורין הן. ואם לא היה קים, יחרו ליורשי המשלח; שאין קנן למת.

יג. שכיב מרע שאמר: 'תנו מאתים זו לפלוני, ושלש מאות זו לפלוני, וארבע מאות זו לפלוני' - אין אומרי: 'כל הקודם בשטר וכה'. לפיכך, אם לא הניח תשע מאות - חולקין הנמצא לפי מה שכתב להן. ואם יצא עליו שטר חוב - גובה מכל, מכל אחד ואחד כפי מה שנתן לו. פיצד? היה החוב ארבע מאות וחמשים - בעל המאתים נותן מאה, ובעל השלש מאות מאה וחמשים, ובעל הארבע מאות נותן מאתים.

יד. אכל אם אמר: 'תנו מאתים זו לפלוני, ואחריו שלש מאות לפלוני, ואחריו ארבע מאות לפלוני' - כל הקודם בשטר וכה. לפיכך, אם יצא עליו שטר חוב, גובה מן האחרון; אין לו, גובה משלפניו; אין לו, גובה משלפני פניו.
טו. שכיב מרע שאמר: 'ידור פלוני בבית זה', 'יאכל פלוני פרות דקל זה' - לא אמר כלום; שלא הקנה להם דבר שיש בו ממש, שהדינה והאכילה וכיוצא בהן, הרי הן כדבור וכשנה שאין נקנין. אכל אם אמר: 'תנו בית זה לפלוני כדי שידיור בו עד זמן פלוני', או: 'תנו דקל זה לפלוני כדי שיאכל פרותיו' - דכרי קימין; שהרי הקנה להן הגוף לפרות, והגוף דבר שיש בו ממש. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות זכיה ומתנה פרק יא

א. שכיב מרע שאמר: 'נכסים אלו לבני', אין הבנות בכלל. היה לו בן אחד ובת אחת, או בן וכן הדין - אף על פי שאמר 'לבני', שהוא לשון רבים, אין נותנין אלא לבנו; שהבן האחד נקרא 'בנים'.

ב. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לטוביה', ומת, ובא אחד ששמו טוביה, ואמר: 'אני הוא' - נוטלן. ואם החזק שמו 'רב טוביה', אינו נוטלן; ואם היה שכיב מרע גם [רגיל] בו, וקורא אותו בשמו - נוטלן.

ג. באו שנים לתבוע, וכל אחד מהן מחזק שמו 'טוביה' - אם היה אחד מהן תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם; אין בהן תלמיד חכמים, והיה בהן שכן או קרוב - הוא קודם; היה אחד שכן ואחד קרוב, השכן קודם. שניהם קרובים או שניהם שכנים או שניהם תלמידי חכמים, יעשו הדינין כמו שיצאה להם: כל מי שדעתן נוטה ששל זה אמר, נותנין לו. וכן אם היו רבים.

בתי' - הרי זה כמי שנתן לו שתי מתנות, כל איזה מהן שירצה - יקח; לפיכך, אם רצה לקח המעות, ולא ישא הבת - יקח. אבל אם אמר: 'יקח בתי ותנו לו ארבע מאות זוז' - הרי זה תנאי, ולא יזכה במעות עד שיקח הבת.

כא. שכיב מרע שאמר: 'תנו ארבע מאות זוז לפלוני בתי בכבתה', או 'לכתבתה' - אם דרך אנשי העיר להוסיף בשומת הנדונאי, ולכתב שוה מנה במאמים - אינה נוטלת אלא מאמים; שהרי לא אמר 'ארבע מאות זוז' סתם, אלא 'בכתבתה'; כלומר: 'תנו לה מה שתהיה שומתו בככתבתה ארבע מאות זוז'.

כב. אמר: 'תנו נדוניא לבתי כך וכך בגדים, וכך וכך פלים, ונלו הבגדים והפלים אחר כן - הרוח ליתומים, ונותנין לה כשער הזול. וכן אם אמר: 'תנו ארבע מאות זוז דמי הנין לבתי', והוקר הנין - הרוח ליתומים, ונותנין לה ארבע מאות זוז בלבד. מעשה באחד שהיה יוצא בקולר [הובל לגרדום], ואמר: 'תנו לפלוני ארבע מאות זוז מנין מקום פלוני', ואמרו חכמים: 'טל ארבע מאות זוז מדמי אותו הנין, שלא נתפנו זה לתן לו מן הנין משקל ארבע מאות זוז, ולא נתפנו אלא לדמים; וזה שיחדן בנין, ליפות את פחו'. ושוב מעשה באחד שאמר: 'הדקל לבתי ומת, והניח שני חצי דקל; ואמרו חכמים: 'תטל השני חצי, ושלזה נתפנו. והן שקרא דקל'. ושוב מעשה באחד שאמר: 'תנו לפלוני בית המחזיק מאה פדין, ונמצא הבית שיש לזה המצוה מחזיק מאה ועשרים, ואמרו חכמים: 'זכה בבית זה; שהדברים מראין שפונתו לזה היתא; שכל הנותן, בעין יפה נותן'. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

כג. שכיב מרע שאמר: 'תנו לבני שקל בכל שבת', או שאמר: 'אל תתנו להם אלא שקל', ונמצא שאין מספיק להם אלא סלע בכל שבת - נותנים להם כל צרכן; שלא נתפנו זה להרעב את בניו, אלא לנרז אותן, שלא ירויחו בהוצאה [יגדילו את ההוצאות] יתר מדי.

כד. שכיב מרע שצוה ואמר: 'אל יספדוהו, אין סופדין אותו. אל תקברוהו מנקסיו' - אין שומעין לו, שייחוס על ממון בניו, ויפיל עצמו על הצבור, שאסור להניחו בלא קבורה; אלא כופין את היורשין לקברו מנקסיו.

הלכות זכיה ומתנה פירק יב

א. שכיב מרע שאמר: 'בני פלוני יירשני' - הרי זה יורש אותו לבדו, ולא יירשו שאר הבנים. וכן אם אמר על בת בין הבנות, או אח בין האחים, או שאר היורשין - דבריו קניין.

ב. אבל הבריא, אין דבריו קניין.

ג. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לפלוני, ואחריו לפלוני' - אין לשני אלא מה ששיר ראשון.

ד. ואם היה הראשון ראוי לירשו, כגון שהיה בן מפלל הבנים - אין לשני כלום; שכל לשון מתנה לירוש, הרי היא פלשון ירשה; וירשה - אין לה הפסק, ואף על פי שאמר 'ואחריו לפלוני'.

ה. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לפלוני ופלוני ופלוני' - חולקין בשוה, אפילו הן מאה.

ה. אמר: 'נכסי לפלוני ולבני' - פלוני נוטל מחצה, וכל בניו מחצה. ומעשה באחד שאמר לאשתו: 'נכסי לך ולבניך', ואמרו חכמים: 'תטל היא מחצה, וכל הבנים מחצה'.

ו. אמר: 'לפלוני ופלוני ובני פלוני' - נוטלין בני פלוני מחצה, והשנים הראשונים מחצה.

ז. שכיב מרע שאמר: 'יחלק פלוני בנכסי' - יטל מחצה. 'תנו חלק לפלוני בנכסי' - יטל אחד מששה עשר; ויש מי שהורה שיטל רביע הנכסים.

ח. שכיב מרע שאמר: 'תנו חלק לפלוני בבור היין שיש לי' - יטל רביע היין. אמר: 'תנו לו בו חלק בבכית' - הרי מעט, ויטל שמין היין. אמר: 'תנו לו בו חלק לקדחה' - נוטל חלק משנים עשר מן היין. אמר: 'תנו לו בו חלק לטפיח' [כד שתייה קטן] - נוטל חלק מששה עשר מן היין שבבור, שהרי גלה דעתו שלחלק מועט נתפנו.

ט. ואין גומרין מן השעורין האלו לדין אחר.

י. שכיב מרע שאמר: 'תטל אשתי באחד מן הבנים' - נוטלת באחד מבניו; ואם נולדו לו בנים אחר הצואה - מצטרפין עם אלו שהיו בשעת הצואה, ונוטלת חלק עם כלן. כיצד? היו לו שלשה בנים בשעת הצואה, ולאחר מכן נולדו לו שנים - נוטלת חלק באחד מן החמשה, שהוא שתות כל הממון.

יא. ואינה נוטלת עמהן אלא בנכסים שהיו לו בשעת הצואה, אבל נכסים שבאו לו אחר הצואה - אין לה בהן חלק; שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו.

יב. שכיב מרע שאמר: 'משלטלין שלי לפלוני' - נוטל פלי תשמישו, אבל לא חטים ושעורים וכיוצא בהן; אמר: 'כל משלטלין שלי' - נוטל הכל.

יג. והעבדים בכלל המשלטלין; אבל לא רחים התחתונה וכיוצא בה, שהרי היא מחברת בארץ.

יד. אמר: 'כל המשלטלי' - נוטל אף הרחים התחתונה וכיוצא בה.

טו. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לפלוני' - נוטל כל המשלטלין וכל הקרקעות, והעבדים והעבדים והבהמה והעופות, והתפלין עם שאר ספרים; הכל בכלל נכסים. אבל ספר תורה, יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים או אינו; לפיכך אם תפשו, אין מוציאין מידו.

טז. שכיב מרע שאמר: 'תנו מאתים זוז לפלוני בני בכורי בראוי לו' - נוטלן, ונוטל בכורתו.

יז. אמר: 'בבכורתו' - ידו על העליונה; רצה חלק בכורה, נוטל; רצה מאתים זוז, נוטל.

יח. וכן אם אמר: 'תנו מאתים זוז לפלונית אשתי בראוי לה' - נוטלתן, ונוטלת כתבתה. ואם אמר: 'בכתבתה' - ידה על העליונה.

יט. אמר: 'תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי בראוי לו' - נוטלן, ונוטל חובו. אמר: 'בחובו' - אין לו אלא חובו. **כ.** שכיב מרע שאמר: 'תנו ארבע מאות זוז לפלוני, וישא

בחי' הבעל ובחי' אם אביה, ואחר כך מתה הזקנה; ואמרו חכמים: 'אין הבעל יורש אותן הנכסים, מפני שהן ראויין לאשתו, ולא זכת בהם האשה אלא אחר שמתה'. אבל אלו הניחה הבת בן או בת - היו יורשין הנכסים, שמשמע יורשיו ואפלו יורשי יורשיו. ואלו אמר: 'וכשתמות הזקנה - הרי הם לבתי מעכשו', היה הבעל יורש אותם אחר מיתת אשתו.

יג. הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו - הרי הגוף של בן מזמן השטר, והפרות לאב עד שימות. לפיכך, האב אינו יכול למכר, מפני שהן נתונין לבן, והבן אינו יכול למכר, מפני שהם ברשות האב. מת האב, והניח פרות מחברין לקרקע - הרי הן של בן, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו. היו תלושין, או שהגיעו להבצר - הרי הן של יורשין. עבר האב ומכר - מחברין עד שימות, וכשתמות האב - הבן מוציא מיד הלוקח. ואם היו שם פרות מחברין, שמין אותן ללוקח ונותן הבן דמיהן; היו תלושין, או שהגיעו להבצר - הרי הן של לוקח. עבר הבן ומכר - אין ללוקח כלום עד שימות האב. מכר הבן בחי' האב, ומת הבן ואחר כך מת האב - כשתמות האב, יקנה הלוקח; שאין לאב אלא פרות, קנן פרות אינו קנן הגוף.

יד. מתנת בריא שכתוב בה: 'מהיום ולאחר מיתה' - הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאינה קונה אלא לאחר מיתה; שמשמע דברים אלו - שאף על פי שקנה הגוף מהיום, אינו זוכה בו ואוכל פרות אלא לאחר מיתה.

טו. שטר מתנה שכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה, בין שהיה בשטר קנן בין שלא היה בו קנן - כיון שכתוב בו זמן ובזמן זה חי היה, הזמן מוכיח שמחיים הקנה לו, ואינו זוכה אלא לאחר מיתה; שאלו היה בדעתו להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה, לא היה כותב בו זמן. לפיכך, אף על פי שאין כתוב בו 'מהיום ולאחר מיתה', קונה לאחר מיתה. וזה שפותרין בכל המתנות והממכרות 'מעכשו', ואף על פי שיש בשטר הזמן - להרויח הדבר כותבין בן, אף על פי שאינו צריך.

טז. בריא שנתן מתנה, וכתב בשטר: 'בחי' ובמות' - הרי זו מתנה גמורה מחיים, שהרי כתוב בה 'בחי' וזה שכתוב בו 'ובמות', כמו שאומר: 'מעתה ועד עולם', וקמו נוי השטר הוא זה.

יז. הצדיקים הגמורים ואנשי המעשה, לא יקבלו מתנה מאדם; אלא בנזקים בה' ברוך שמו, לא בנזדיקים; והרי נאמר: "ושונא מתנת - יחיה".

ברוך רחמנא דסייען

יום שני

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות - לידיע דין חלוק הקרקעות בין השתפין, והרחקת נזקי כל אחד מהן משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר. ובאור כל הדינים האלו - בפרקים אלו.

ה. אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זו, וכתב לזה: 'נכסי לך ואחריו לפלוני' - אין לשני אלא מה ששיר ראשון, בין שהיה הראשון ראוי לירשו, בין שלא היה ראוי לירשו.

ו. שכיב מרע שאמר: 'נכסי לך ואחריו לפלוני', והיה הראשון ראוי לירשו, ופרש ואמר: 'לא משום ירשה אני נותן לך שאין לה הפסק, אלא במתנה, והרי הפסקתיה' - השני קונה מה ששיר הראשון. לפיכך, אם נתן המעות על ידי שלישי, או שאמר: 'נתנו לבני שקל בכל שבת, ולא משום ירשה אני נותן להם, והנשאר מן הנכסים אחר מותם יהיה לפלוני' - אין נותנין להם אלא שקל, אף על פי שאינו מספיק להם.

ז. 'נכסי לפלוני, ואחריו לפלוני' - מת ראשון, קנה שני; מת שני, הרי אלו לירשי השני; מת השני בחי' הראשון, הרי יהיו הנכסים לירשי הראשון.

ח. אף על פי שאין לשני אלא מה ששיר הראשון, אסור לראשון למכר ולתן גופן; אלא אוכל הפרות עד שימות, ויזכה השני.

ט. ואם עבר הראשון ומכר ונתן במתנה, אין השני מוציא מיד הלוקח; שאין לשני לא מן הגוף ולא מן הפרות, אלא הנשאר. וכל המשיא עצה לראשון למכר, נקרא 'רשע'. ואפלו היה בהן עבדים והוציאן הראשון לחרות, או בלים ועשאן תכריכין למת - מעשיו קימין.

י. כמה דברים אמורים? בשמכר הראשון או נתן מתנה לאחרים. אבל אם מכרן הראשון או נתן במתנה לבנו או לאחד מירשיו, לא עשה כלום. וכן אם נתן במתנת שכיב מרע, אפלו לאחרים - לא עשה כלום; שאין מתנת שכיב מרע קונה אלא לאחר מיתה, וכשתמות - יקנה השני.

יא. היה חוב על הראשון, או כתבת אשה, ובאו לבית דין להפרע מנכסים אלו - אף על פי שהראשון קים - אין בית דין מגבין אותן מגוף הנכסים, אלא מן הפרות בלבד שמין להם. מת הראשון, ובא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו - אין מגבין להם כלום; אפלו עשאן הפותיקי (ייחד אותם לגביה) או שיחדן לאשתו בכתבתה - אינן גובין מנכסים אלו כלל, שהרי הן של שני.

יב. שכיב מרע שאמר לאשה פנויה: 'נכסי לך, ואחריו לפלוני', ועמדה ונשאת - בעל לוקח הוא, ואין השני מוציא מיד הבעל. היתה אשת איש כשנאמר לה 'ואחריו לפלוני' - השני מוציא מיד הבעל; שפיון שזכת בנכסים על תנאי זה כשהיא נשואה, נמצא באלו אמר לה בפרוש 'אחריו יקנה פלוני', לא הבעל. לפיכך אם מכרה נכסים אלו כשהיא תחת הבעל, ומתה תחת הבעל - יעמדו נכסים ביד הלוקח; שאם יוציא בעל מיד לוקח, מפני שמכרה כשהיא נשואה, הרי השני מוציא מיד הבעל, והלוקח חוזר ומוציא מיד השני - שהרי מכרה לו, ואין לו אלא מה ששיר ראשון; ואין בשלשון מי שהוציא ממונו אלא הלוקח, ולפיכך תעמד בידו. מעשה באחד שאמר: 'נכסי לאמי, ואחריו לירשי', והיתה לו בת נשואה, ומתה הבת

הלכות שכנים פרק א

א. אחד הקונה מחברו חצי שדהו, או שנים שקנו מאחד שדה, או שירשו, או שנתנה להן במתנה, או שהחזיקו בה מן ההפקר או נכסי גר - כללו של דבר: כל שיש ביניהן שתפות בקרקע, ובקש אחד מן השתתפין לחלק ולטל חלקו לבדו - אם יש באותה קרקע דין חלקה, כופה את שאר השתתפין וחולקין עמו; ואם אין בה דין חלקה, אין אחד מהן יכול לכף את חברו לחלק. וכן הדין במטלטלין. במה דברים אמורים? בשאין אחד מהן מכיר את חלקו במקום שהן שתתפין בו, אלא יד בלזן משתמשת בכל המקום; אבל אם היה כל אחד מהן מכיר חלקו - אף על פי שאין בה דין חלקה, כופה כל אחד מהן את חברו להבדיל בין חלקו וחלק חברו.

ב. אחד מן השתתפין שאמר לחברו במקום שאין בו דין חלקה, או בדבר שאי אפשר שיחלק, כגון שפחה או כלי: 'מכר לי חלקך בכך וכך', או קנה ממני חלקי בשער הזה' - הדין עמו, וכופין את הנותנע למכר לחברו או לקנות ממנו. אבל אם אין התובע רוצה לקנות, או לא ימצא במה יקנה - אינו יכול לכף את חברו לקנות ממנו, אפלו בשער הזול; שהרי חברו יכול לומר לו: 'אין רצוני שאקנה, אלא שאמכר'. לפיכך, שני אחיו, אחד עני ואחד עשיר, שהניח להן אביהן מרחץ או בית הבד - אם עשאו האב לשכר, השכר לאמצע כל זמן שירצו לעמד בשתפות; עשאו האב לעצמו - אינו יכול לכף את אחיו להשכיר אותם, אלא משתמשין בהן כדרך שהשתמש אביהן. והרי העשיר אומר לעני: 'קח לך יתיים, ובוא ועשה אותן בבית הבד', 'קנה לך עבדים, ויבואו וירחצו במרחץ'. ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו, אלא אם כן אמר לו: 'קנה ממני או מכר לי, והריני לזה וקונה, או מוכר לאחרים וקוני' - הדין עמו. אמר כל אחד מהן: 'איני קונה, אלא הריני מוכר חלקי' - מוכרין אותה לאחרים. אמר כל אחד מהן: 'איני מוכר', אלא כל אחד מהן רוצה שיקנה חלק חברו, או שאין אחד מהם רוצה לא לקנות חלק חברו ולא למכר חלקו אלא ישארו שתתפין בגוף - הויאף הם עושין? אם היה המקום עשוי לשכר - משכירין אותו, וחולקין שכרו. ואם אינו עשוי לשכר - אם חצר היא, שוכנין בה שנה שנה, שאי אפשר שישכנו שניהן כאחד, מפני הזק ראיה, שהרי אין בה דין חלקה; ואין אדם עשוי לטרוח כל שלשים יום לפנות מחצר לחצר, אלא משנה לשנה. ואם מרחץ היא, נכנסין לה שניהן תמיד בכל יום. וכן כל דבר שראוי להשתמש בו תמיד, ואינו עשוי לשכר, כגון מרחץ או שפחה או ספר תורה - אינו יכול לומר לו: 'השתמש אתה יום, ואני יום', שהרי אומר לו: 'בכל יום אני רוצה להשתמש בזה'.

ג. אחד השוכר מחברו מקצת חצר, או שדה שאין בהן דין חלקה, או שנים ששכרו מקום אחד בשתפות - כל אחד מהן יש לו לכף את חברו ולומר לו: 'או שכר ממני חלקי, או השכר לי חלקך'; ואם יש בה דין חלקה, חולקין.

ד. איזה הוא דין חלקה? כל שאלו יחלק לפי השתתפין, יגיע לפחות שבהם חלק ששם הכל קרוי עליו; אבל אם אין שם הכל נקרא על החלק, אין בה דין חלקה. כיצד? כל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, אינה קרויה חצר; וכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבין, אינה קרויה שדה; וכל גנה שאין בה כדי זריעת חצי קב, אינה קרויה גנה; וכל פרדס שאין בו כדי זריעת שלשה קבין, אינו קרוי פרדס. לפיכך, אין חולקין את החצר, עד שיהיה בה ארבע אמות לכל אחד ואחד מן השתתפין; ולא את השדה, עד שיהיה בה בית תשעת קבין לכל אחד ואחד; ולא את הגנה, עד שיהיה בה בית חצי קב לכל אחד ואחד; ולא את הפרדס, עד שיהיה בו בית שלשת קבין לכל אחד ואחד. במה דברים אמורים? בארץ ישראל וכיוצא בה. אבל בבבל וכיוצא בה, אין חולקין את השדה, עד שיהיה בה כדי חרישת יום לזה וחרישת יום לזה; ולא את הפרדס, עד שיהיה בו ששה ושלשים אילנות לזה וששה ושלשים אילנות לזה, כדי עבודת אדם אחד ביום אחד; ושדה שמשקין אותה בדלי, עד שיהיה בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה ויום אחד לזה.

ה. אין חולקין את הטרקלין, ולא את המזנון (ארמון), ולא את השוכף, ולא את בית הבד, ולא את המרחץ, ולא את הטלית, עד שיהיה בכל חלק מהן כדי לזה וכדי לזה. אם מרחץ חלקו, עד שיהיה בכל חלק כדי מרחץ; ואם שוכף, עד שיהיה כל חלק שוכף בפני עצמו; וכן בטלית ובשאר כל הדברים. אם אין בהן כדי לזה וכדי לזה, מעלין אותן בדמים, ויש לו לומר לחברו: 'או מכר לי, או קנה ממני'. אמר אחד מהן: 'חלק זה, אף על פי שאין החלקין שוים, אני אטל את הפחות, וטל אתה את היתר' - אין שומעין לו, שהרי אומר לו: 'אין רצוני לקח מתנה, אלא הואיל ואין בה דין חלקה בשנה, הרי אני מעלין אותה בדמים'.

הלכות שכנים פרק ב

א. חצרות הכפרים, שכל אחד ואחד בונה לו בית, ונמצאת החצר שבין הבתים משתפת לכל בני הבתים - הרי יש לכל פתח ופתח ארבע אמות לפניו, ברחב כל הפתח. והנשאר מן החצר - אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל שתף ושתף, חולקין אותה; ואם לאו, אין חולקין אותה, שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, אינה קרויה חצר, כמו שבארנו. כיצד? היו שני שתתפין, לזה שני בתים ולזה בית אחד - זה שיש לו שני בתים, מודדין לו מן החצר ארבע אמות לכל בית ובית על רחב הפתח, אפלו היה עשור אמות; וזה שיש לו בית אחד, נותנין לו ארבע אמות ברחב פתחו לפני פתחו. והנשאר מן החצר - אם יש בו שמונה אמות כדי שיהיה לזה ארבע אמות על ארבע אמות ולזה ארבע אמות על ארבע אמות, חוץ משל פתחים - יש בה דין חלקה, וחולקין; פחות מזה, אין בה דין חלקה.

יד. חצר השתפין שיש בה דין חלקה, או שחלקיה ברצונם אף על פי שאין בה דין חלקה - יש לכל אחד מהן לכף את חבירו לבנות הכתל באמצע, כדי שלא יראה חבירו בשעה שמשתמש בחלקו, שהזקק ראה - הזקק הוא; ואין לו חזקה בחצר, אלא אף על פי שעמדו כף שנים רבות בלא מחיצה, כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה. **טו.** רחב מקום הכתל, משל שניהם. וכמה יהיה רחבו? הכל כמנהג המדינה, ואפלו נהגו לעשות מחיצה ביניהן בקנים ובהוצין [כפות תמרים]; ובכלבד שלא יהיה בה אור שיתכל בו ויראה את חבירו.

טז. כמה גובה הכתל? אין פחות מארבע אמות. וכן בגנה, כופהו להכדיל גגותו מגגות חבירו במחיצה גבוהה עשרה טפחים. אבל בבקעה, אין צריך להכדיל בקעתו מבקעת חבירו אלא במקום שנהגו. רצה להכדיל בקעתו מבקעת חבירו - בונים לתוף שלו, ובונה, ועושה חזית [סימן בולט] כמו אמה בסיד מבחוץ, כדי להודיע שהכתל שלו; לפיכך אם נפל הכתל, המקום והאבנים שלו. ואם עשו מדעת שניהן - בונים הכתל באמצע, ועושים חזית מכאן ומכאן; לפיכך אם נפל הכתל, המקום והאבנים של שניהם.

יז. המוכר גנה לחבירו סתם, והיתה מערבת עם גנות אחרות - כופין את הלוקח לבנות את הכתל ביניהן, ואפלו במקום שנהגו שלא לגדר בגנות. אבל אם מכר בקעה סתם - אין מחיבין אותו לגדר, אלא במקום שנהגו.

יח. מקום שנהגו לבנות הכתלים המכדילין בחצרות או בגנות באבנים שאינן גזית [מחוקצעות], זה נותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים; בגזית, זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה; בכפיסין [שני חצאי לבנה וטיט באמצע], זה נותן טפחים וזה נותן טפחים; בלבנים, זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה. וכל השעורין האלו, עבי הכתל עם הסיד. והואיל ומקום הכתל משל שניהם - אם נפל הכתל, הרי המקום והאבנים של שניהם. ואפלו נפל לרשות אחד מהן, או שפנה אחד מהן את כל האבנים לרשותו, וטען שמכר לו חבירו חלקו, או נתנו לו במתנה - אינו נאמן; אלא הרי הן ברשות שניהם, עד שיקרא ראיה.

הלכות שכנים פרק ג

א. כתל חצר המכדיל בין שני שתפין, שנפל - יש לכל אחד משניהן לכף את חבירו לבנותו עד גובה ארבע אמות, כדי שלא יראה זה את זה; אבל יתר על ארבע אמות, אין מחיבין אותו. רצה האחד והגביה הכתל יתר על ארבע אמות - אם בא חבירו ויבנה כתל אחר גובה כנגד הכתל שביניהן, מחיבין אותו לתן חלקו בגובה שפגג פתלו. פיצד? בנה האחד כתל שביניהן, והגביהו עשר אמות, ובא חבירו ויבנה כתל אחד כנגדו או בצדו לעשות לו בית, והגביה הכתל האחר שש אמות - מחיבין אותו לתן חלקו בשתי האמות שהוסיף על הארבע; שהרי נראה ממשעו שהוא רוצה בהן. וכן אם חקק בראש הכתל שביניהן מקום

ב. בית שיש לו פתחים רבים מכל רוחותיו, יש לו ארבע אמות לכל רוח; ואם יחד לו פתח, אין לו אלא ארבע אמות כנגד פתחו.

ג. אכסדרה [יש לה גג ללא דפנות] - אם אפשר לו להכנס לתוכה במשאו, אין לה ארבע אמות; ואם לאו, יש לה ארבע אמות; שלא אמרו שיש לכל פתח ארבע אמות, אלא כדי לפרק משאו שם.

ד. בית שעז [ביתו שלפני הפתח] או מרפסת, יש להן ארבע אמות; היו חמשה בתים פתוחים למרפסת, והמרפסת פתוחה לחצר - אין לה אלא ארבע אמות.

ה. לול של תרנגולין, אין לו ארבע אמות.

ו. בית - חציו מקרה וחציו אינו מקרה, בין שקרויו לפנים או כלפי חוץ - אין לו ארבע אמות.

ז. בית סתום [אטמו את פתחו], יש לו ארבע אמות; פרץ את פצימיו [מסגרת הפתח], אין לו ארבע אמות.

ח. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אין לו ארבע אמות בחצר; אלא אם יש בכל החצר ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה עד פתח הבית הזה - חולקין. והנכל של חצר, מתחלק לפי הפתחים; אבל האכסניא של מלה, לפי בני האדם.

ט. השתפין שרצו לחלק דבר שאין בו דין חלקה, אף על פי שהן מפסידין את שמו - חולקין. ובכתבי הקדש - אף על פי שרצו, לא יחלקו. כמה דברים אמורים? בכרך אחד; אבל בשתי פריכות - אם רצו לחלק, חולקין.

י. מקום שאין בו דין חלקה, שרצו השתפין לחלקו - אף על פי שקנו מידן שרצו, כל אחד מהן יכול לחזור בו; שזה קנין דברים הוא, כמו שבארנו. אבל אם קנו מידם שזה רצה ברוח פלונית, וזה רצה ברוח פלונית - אינן יכולין לחזור. וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו, וזה בעצמו והחזיק בחלקו - אף על פי שלא קנו מידן, אין אחד מהן יכול לחזור בחבירו.

יא. האחין שחלקו, ועשו ביניהן גורל - בין שעלה הגורל לאחד מהן, קנו כלן; בהנה שנועשית להן ששמעו זה מזה לדבר שהסכימו עליו, גמר כל אחד מהן והקנה לחבירו.

יב. האחין שחלקו, הרי הן פלקוחות זה מזה; ואין להן דרך זה על זה, ולא סלמות זה על זה, ולא חלונות זה על זה, ולא אמת המים זה על זה; שפיהן שחלקו, לא נשאר לאחד מהן זכות בחלק חבירו. לפיכך, יש לו לומר לאחין: 'כשהיתה השדה פלה לאחד, היה מעביר בה אמת המים הזאת ממקום למקום; אבל עתה שנועשה זה חלקי, יש לי להסיר אמת המים מעלי'. וכן סותם החלון המשקיף על חלקו, ובונה בצד הסלם, אף על פי שהוא מבטל את תשמישו. והוא הדין בשנים שקנו שדה מאחד, וחלקו - לא נשאר לאחד מהן זכות בחלק חבירו, ומפסיק אמת המים מחלקו, וסותם החלונות.

יג. אבל שנים שקנו שדה משני אחים או משני אנשים - אין לאחד מהן להפסיק אמת המים, ולא לשנות דבר מן הנזקים שהחזיקו בהן המוכרין.

ה' לא לך יציאותיך, ואטל אבני' - אין שומעין לו. אבל אם לא פנה - לא קנה, שלא אמר לו אלא לדחותו.

ט. חמש גנות המספקות מים ממעין אחד, ונתקלקל המעין - כלן מתקנות עם העליונה. נמצאת התחתונה מתקנת עם כלן, ומתקנת לעצמה; והראשונה אינה מתקנת עם השנייה, ולא משניה ולמטה. וכן חמש חצרות ששופכות מים לביב אחד, ונתקלקל הביב - כלן מתקנות עם התחתונה. נמצאת העליונה מתקנת עם כלן, ומתקנת לעצמה; והתחתונה אינה מתקנת עם השנייה, ולא משניה ולמטה.

י. בגי הנער משקין על הסדר: רצה אחד מהן לסכר כדי שיחזיר לו המים וישקה תחלה, ואחר כך יפתח, ואחר רוצה להשקות תחלה - כל המתגבר זכה. ובור הקרוב לאמה [תעלה המוליכה מים] מתמלא ראשון, מפני דרכי שלום.

יום שלישי

הלכות שכנים פרק ד

א. מי שהיתה לו עליה למעלה מביתו של חברו, ונפל כתל מביתו הבית - אין בעל העליה נותן לו ביציאותיו כלום, וכופה את בעל הבית לבנותו פשהיה; אבל אין בעל הבית כופה לבעל העליה לבנות כתל עליה שנפל. והתקרה של בית, הרי היא של בעל הבית; והמעזיבה [רצפה] שצל התקרה, הרי היא של בעל העליה.

ב. נפלו שתייהם, הבית והעליה - הרי שניהן חולקין בעצים ובאבנים ובקעפר. ואם נשתברו מקצת האבנים, רואין איזו ראויות להשתבר, אם אבני הבית, או אבני העליה; ודבר זה יודע מדרך הנפילה: אם נפל העליון על התחתון והרסו, או נשטט התחתון ונפל העליון ונהרס. ואם אינן יודעין כיצד נפל, חולקין האבנים השלמות והשבורות.

ג. אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות הבית כדי שיכנה עליתו על גביו, והוא אינו רוצה - הרי בעל העליה בונה את הבית פשהיה, ויושב ודר בתוכו עד שיתן לו את כל יציאותיו; ואחר כך יצא ויכנה עליתו, אם רצה.

ד. ואם אין אחד מהן יכול לבנות - בעל העליה נוטל שלישי הקרקע, ובעל הבית נוטל שני שלישים.

ה. רצה בעל הבית לבנות ביתו, בונה אותו פשהיה. ואם בא לשנות בכתלים - אם חזק אותן והרפה ברחבן יתר ממה שהיו, שומעין לו; רצה למעט ברחבן או לפחת מחזקן, כגון שהיו אבנים ובקש להחזירן לבנים וכיוצא בזה - אין שומעין לו. בא לשנות את התקרה לקורות כבדין וחזקין, שומעין לו; פחות ממה שהיו, אין שומעין לו. הרפה בחלונות או שהוסיף בגובה הבית, אין שומעין לו; מעט בחלונות או שמעט בגובה הבית, שומעין לו. וכן בעל העליה בונה אותה, אם רצה, פשהיה. ואם בא לשנות את הכתלים להרחיב ולחזק - אין שומעין לו, מפני שהוא מכביד על כתלי התחתון; אבל למעט מהן, שומעין לו. וכן בקורות תקרת העליה - אם שנה אותן לקלים ממה שהיו, שומעין לו; לכבדים מהן, אין שומעין לו. הרפה

להניח בו הקורות, או שפנה עליו קורה גדולה שהקורות נשענין עליה - מחיבין אותו לתן חלקו בשש האמות כלן שהוסיף חברו על הארבע, אף על פי שלא בנה כנגד כל הכתל; שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בכל הגבה הזה.

ב. אחד מן השתפין שפנה הכתל המבדיל בינו ובין חברו עד ארבע אמות, ותבע חברו לתן חלקו בהוצאה, ואמר: 'נתתי חלקי' - הרי זה בחזקת שנתן, ונשבע הסת שנתן ונפטר; עד שיביא התובע ראיה שלא נתן. אבל אם בא לתבע אותו לתן חלקו בהוצאת שאר הגבה שהוסיף על ארבע אמות, מפני שסמך לו או כנגדו, ואמר: 'נתתי' - אינו נאמן; אלא חברו נשבע בנקיטת חפץ שלא נתן לו, ונוטל ממנו, כדין כל הנשבעין ונוטלין; עד שיביא זה ראיה שנתן לו.

ג. מי שהיה לו חרפה בין חרבות חברו, ועמד חברו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית, עד שנמצאת חרפה זו מקפת גדר משלש רוחותיה - אין מחיבין אותו לתן מן ההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו, והרי חרבתו פתוחה לרשות הרבים פשהיתה. לפיכך, אם גדר לו רוח רביעית, עד שנמצאת חרבתו מקפת גדר - מגלגלין עליו את הכל, ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע הרוחות עד ארבע אמות, ובלבד שיהיה מקום הכתל של שניהם.

ד. אבל אם היה הכתל של זה שפנה, ובחלקו בנה - יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינים, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. וכן אם הנקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית - הרי גלה דעתו; ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות, אם היו הכתלים של שניהם. וכן כל פיוצא בזה.

ה. שני בתים זה בצד זה, והיו גגיהן עשוין לדירה, אפלו היו בשני צדי רשות הרבים - זה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו, וזה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו. זה שלא כנגד זה ומעדיף, כדי שלא יראו זה את זה. ואף על פי שבני רשות הרבים רואין אותן, יכול כל אחד מהן לומר לחברו: 'אלו אין רואין אותי אלא ביום בעת שאעמוד על גג, ואתה רואה אותי תמיד'.

ו. גג הסמוך לחצר חברו, עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות. אבל בין גג לגג משאר הגגין, אינו זקוק לארבע אמות, שאין בני אדם דרין בגגות, לפיכך אין בגגות הזק ראייה; אבל צריך לעשות מחיצה בין שני הגגין גבוהה עשרה טפחים, כדי שיתפש אותו כנגב אם נכנס לרשותו. ז. שתי חצרות זו למעלה מזו, לא יאמר העליון: 'הריני בונה מכנגדי ועולה'; אלא בונים שניהן מלמטה ועולין, ובונה העליון לבדו מכנגדו ולמעלה. ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חברו, אין העליון זקוק לתחתון כלל.

ח. מי שהיה כתלו סמוך לגגת חברו, ונפל - כופין אותו לפנות אבניו. אמר לו: 'הגיעוד, ויהי הן שלך' - אין שומעין לו. ואם רצה בהן בעל הגג, ואמר לו 'הי' - אם פנה אותן - קנה, ואינו יכול לחזור בו; ואפלו אמר לו:

הדברים אין משעבדין אותו; ואם היה שריו עמהן באותה חצר, משעבדין אותו על הכל.

ג. אחד מן השתפין בחצר שבקש להעמיד בה בהמה או רחם, או לגדל בה תרנגולין - חבירו מעכב עליו. וכן שאר הדברים שאין דרך אנשי המקום לעשותן בחצרותיהן, בכלל השתפין מעכבין זה על זה - חוץ מן הכביסה, לפי שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על גב הנקה.

ד. אחד חצר השתפין, ואחד מבוי שאינו מפלש - כל בני המבוי מעכבין זה על זה שלא להשתמש במבוי, אלא בדברים שדרך בני המדינה להשתמש בהן במבואות.

ה. אחד מן השתפין בחצר שהעמיד בהמה או רחם וכיוצא בהן בחצר, ולא מזה בו שתפו - הרי זה מעכב עליו כל זמן שירצה. ואם העמיד בפני בהמה זו וכיוצא בה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, החזיק; שהשתפין מקפידין על המחיצה; והואיל והניחו, מחל. במה דברים אמורים? בחצר השתפין. אבל בחצר חבירו - אפלו העמיד בהמתו ועשה לה מחיצה, לא החזיק; שהדבר ידוע שאין זו אלא דרך שאלה. והוא הדין לכל מעמיד תנור וכירים ומגדל תרנגולין וכיוצא בהן - שאם תאמר החזיק, אין לך אדם שמשאיל מקום לחבירו.

ו. אחד מן השתפין שבקש לפתח לו חלון בתוך ביתו לחצר - חבירו מעכב עליו, מפני שמסתכל בו ממנו; ואם פתח, יסתם. וכן לא יפתחו השתפין בחצרן פתח בית כנגד פתח בית, או חלון כנגד חלון; אבל פותח אדם לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, מפני שהוא אומר לו: 'הריני פתח מבני רשות הרבים שראין אותך'.

ז. אף על פי כן, לא יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חבירו, שזה הזק קבוע תמיד; שהרי בני רשות הרבים עוברים ושבים, וזה יושב בחנותו כל היום ומביט בפתח חבירו.

ח. אחד מן השתפין בחצר שלקח בית בחצר אחרת, אינו יכול לפתח פתחו לחצר השתפין שלו. אפלו בנה עליה על גג ביתו - לא יעשה לה פתח לתוך החצר, לפי שמרבה עליהן את הדרך; שהרי היה לזה שכן אחד, ונעשו לו שכנים הרבה. אבל פותח הוא פתח העליה לתוך ביתו; ואם רצה לחלק חדרו לשנים, חולק.

ט. מכאן אתה למד, שאחד מן השתפין שהביא אצלו לביתו אנשי בית אחר - יש לחבירו לעכב עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך. וכן המשפיר ביתו לבצל בית אחד, והביא עמו קרוביו ומידעיו לשפן עמו כאחד בבית זה - הרי המשפיר מעכב עליו.

י. היה פתח של אחד מן השתפין קטן - אינו יכול להרחיבו, שהרי שתפו אומר לו: 'בפתח קטן אני יכול להסתיר מקדך בשעת תשמישי, ואיני יכול להסתיר בפתח גדול'. ואם היה הפתח גדול - לא יעשנו שנים; שהוא אומר לו: 'בפתח אחד אני יכול להסתיר, בשנים אני יכול'.

יא. אבל מי שיש לו פתח קטן לרשות הרבים ורצה להרחיבו, או היה רחב ורצה לעשותו שנים - אין חבירו

בחלונות או שמעט בגובה העליה, שומעין לו; אבל אם מעט בחלונות או שהרבה בגובה, אין שומעין לו.

ו. נדלדלו קורות הבית, וירדו לאויר הבית - אם הגיעו לתוך עשרה טפחים, סותר ובונה; ואם לא הגיעו, יכול בעל העליה לעכב עליו. ואפלו אמר לו בעל הבית: 'אני אשכר לך מקום כדי שתדור בו עד שתתקן התקנה' - אין שומעין לו, שהרי אומר לו: 'אין רצוני שאטרח ממקום למקום כדי שתתקן אתה את ביתך'.

ז. התנו ביניהן על דבר זה, אם נשאר בגובה הבית כדי שישקח אדם חבילה בינונית על ראשו ויפנס בה פתח קורות אלו שצמקו - אינו סותר; ואם אינו יכול להפנס בה עד שיכף את ראשו - סותר ומתקן ובונה. ואין בעל העליה יכול לעכב, שהרי התנו ביניהן תחלה.

ח. בית הכד שהוא בנוי בעבי הדר, וגגת אחר על גביו, ונפחתו שמי [תקרת] בית הכד בארבעה טפחים או יתר - הרי בעל הגג יורד וזורע למטה, עד שיעשה זה לבית בדין כפין [תקרה], ויתקן העליון קרקע גגתו, ויזרע כל גגתו.

ט. שתי גגות זו על גבי זו, והדרך ביניהם בגובה עבי הארץ שביניהן - כל שהעליון יכול לפשט את ידו ולטל אותו מעקרו, הרי הוא שלו, ובלבד שלא יאגס עצמו; והשאר של תחתון. היה מגיע לנופו, ואינו מגיע לעקרו - לא יטל העליון; ואם נטל, אין מוציאין מידו. אבל האילן העומד על המצר - אף על פי שהוא נוטה לתוך שדה אחד מהן, הרי שניהן חולקין בפרותיו.

י. שטף נהר זיתיו, ושחלם בתוך שדה חבירו, ואמר הלה: 'זיתי אני נוטל' - אין שומעין לו, משום ששוב הארץ; אלא יעמדו במקומן. ואם עקרו הנקה בגושיהן כששתלן - יחלקו הפרות בעל השדה עם בעל הזיתים, כל שלש שנים; ולאחר שלש, הכל לבעל השדה. ואם לא נעקרו בגושיהן, הכל לבעל הקרקע מיד.

יא. כיוצא בו המוכר זיתיו לעצים - אם פסק עמו לקץ מיד - כל הפרות שיעשו, הרי הן לבעל הקרקע; ואם התנה עמו שיקץ כל זמן שירצה - כל הפרות שיוציאו, לבעל העצים. מכר סתם - אם עשו פחות מרביעית לסאה חוץ מן ההוצאה, הרי אלו של בעל הזיתים; עשו רביעית לסאה חוץ מן ההוצאה, הרי אלו יחלקו.

הלכות שכנים פרק ה

א. חצר השתפין - כל אחד מהן כופה את חבירו לעשות לה בית שער [ביתן לשומר] ודלת, וכן כל הדברים שהחצר צריכה להן צרך גדול, או דברים שנהגו בני המדינה לעשותן. אבל שאר הדברים, כגון ציור וכיור [סוג של ציור] וכיוצא בהן - אינו כופהו. עשה אחד מהן מעצמו - אם גלה השני דעתו שנוח לו במה שעשה חבירו, מגלגלין עליו את הכל, ונותן חלקו בהוצאה.

ב. מי שיש לו בית בחצר אחרת - בני חצר משעבדין אותו לעשות עמהן דלת ונגר [בריח] ומנועול, אבל בשאר

ה. וכל הדר בעיר שנים עשר חדש, או שקנה בה בית דירה - נותן עם בני העיר בכל הדברים שצריכין לתקון החומה והדלתות ושכר הפרשין השומרין את המדינה, וכל פיוצא באלו מדברים השומרין את העיר.

ו. כל הדברים שצריכין לשמירת העיר - לוקחין מכל אנשי העיר, ואפלו מן התומים, חוץ מתלמידי חכמים, לפי שאין החכמים צריכין שמירה - התורה שומרתם. אבל לתקון הדרכים והרחובות, אפלו מן החכמים. ואם כל העם יוצאין ומתקנין בעצמן - לא יצאו תלמידי חכמים עמהם, שאין דרך תלמידי חכמים להודלול בפני עמי הארץ.

ז. היו חופרין נהר להביא בו מים למדינה - גובין אף מן התומים, שזו זכות להם כדי שישקו ממנו שדותיהם וכרמיהם; לפיכך, אם ארע להם דבר ולא באו המים, הואיל ולא נהנו מהם התומים, מחזירין להם כל מה שנקלח מהם. וכן כל פיוצא בזה.

ח. כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חיט, ולא ברסי [מעבד עורות], ולא אחד מבצלי אמניות. היה שם במבוי אחד מבני המבוי אמן, ולא מחו בו, או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחיס, ובא חברו ועשה מרחץ אחרת כנגדו או טחון [טחנת קמח] אחרת - אינו יכול למנעו מפניו ולומר לו: 'אתה פוסק חיי'. ואפלו היה מבני מבוי אחר - אינו יכולין למנעו, שהרי יש ביניהם אותה אמנות. אבל גר ממדינה אחרת שפא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ בצד מרחץ של זה - יש להן למנעו. ואם היה נותן עמהן מנת המלח, אינו יכול למנעו. ט. רוכלין המחזירין בעצירות, אין בני העירות יכולין לעצבן, שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירין, כדי שיהיו הבשמים מצויין לבנות ישראל. אבל אין קובעין מקום יושבין בו, אלא מדעת בני העיר; ואם תלמיד חכמים הוא, קובע בכל מקום שירצה.

י. הסוחרים שמביאין סחורתן למכר בתוך העירות, בני העיר מעצבין עליהם. ואם מכרו ביום השוק בלבד, אין מונעין אותן; והוא שימכרו בשוק. אבל לא יחזרו על הפתחים, אפלו ביום השוק. ואם יש להן מלוג בעיר - מוכרין כדי פרנסתם, אפלו בלא יום השוק, עד שיפרעו חובן, וילכו להן.

יא. אחד מבני מבוי שאינו מפלש שבקש להעשות רופא [מוהל], אמן [מקוי דם], או גרדי [אורג בגדים], או מלמד תינוקות של גויים - בני מבוי מעצבין עליו, מפני שמרבה עליהם הנכנסין והיוצאין. וכן מי שיש לו בית בחצר השתפין - לא ישפירנו לא לרופא, ולא לאמן, ולא לגרדי, ולא לסופר יהודי שכותב השטרות, ולא למלמד תינוקות של גויים.

יב. חנות שבחצר, יכולין השכנים למחות בידו ולומר לו: 'אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין', אלא עושה מלאכתו בתחתו ומכר בשוק. אבל אינו יכולין למחות בידו ולומר לו: 'אין אנו יכולין לישן מקול הפטוש או מקול הרחיס', שהרי החזיק לעשות בן. וכן יש

שפגדו מעכב עליו; ואין צריך לומר בני רשות הרבים, שאינן יכולין לעכב עליו.

יב. כופין בני מבוי זה את זה לעשות להם לחי וקורה למבוי.

יג. ומי שיש לו פתח במבוי - אין בני מבוי כופין אותו לעשות דלת למבוי; שיכול לומר: 'רצוני שאבנס בחבילתי עד פתחי'. ומבוי המפלש לרשות הרבים, ובקשו בני המבוי להעמיד להם דלתות - בני רשות הרבים מעצבין עליהן, שפעמים דוחקין הרבים ונכנסין בו.

יד. מי שבקש לפתח לו פתח במבוי שאינו מפלש - בני מבוי מעצבין עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך; ואם היה מבוי מפלש, פותח כל פתח שירצה לכתחלה.

טו. היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפלש, הרי זה פותחו בכל עת שירצה; ואם פרץ את פצימיו [מסגרת הפתח], בני המבוי מעצבין עליו. וכן אחד מבני המבוי שבקש לסתם פתחו ולהחזירו למבוי אחר - בני המבוי מעצבין עליו; שמא יבוא להן מס, ומתמעט מחלקן מן המס הקצוב על בני המבוי. לפיכך, מקום שאין המס קצוב על בני המבוי, הרי זה סתם פתחו בכל עת שירצה.

טז. חמש תצורות הפתחות למבוי שאינו מפלש - בלן משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת לעצמה. וכן השניה משתמשת לעצמה, ומשתמשת עם החיצונה, ואינה משתמשת עם השאר. נמצאת הפנימית משתמשת עם בלן, ומשתמשת לעצמה. לפיכך, אם בנה בעל השניה אצטבא [ספסל] כנגד פתחו, וסתמו - אין החיצונה יכולה לעכב עליו. אבל כל הפנימיות מעצבין עליו, מפני שמרבה להן בארץ הדרך, שהרי מקיפין באצטבא. וכן בעל השניה שפתח לחצרו פתח שני בינו ובין החיצונה - אין החיצונה מעצבת עליו, שאין לה להשתמש אלא מפתחה ולחוץ; אבל אם פתח פתח השני בינו ובין השלישית - הפנימיות מעכבות עליו, שאין לו להשתמש במבוי אלא מפתח חצרו הראשון ולחוץ. וכן הדין בכלן.

הלכות שכנים פרק ו

א. כופין בני העיר זה את זה לעשות חומה דלתים ובריח לעיר, ולבנות להן בית הנקסט, ולקנות להן ספר תורה וביאים וכתובים כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור.

ב. מי שלקח עיר בארץ ישראל - כופין אותו בית דין לקח לו דרך מארבע רוחותיה, משום ישוב ארץ ישראל. וכופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהן חריץ [תעלה] וכן חריץ [תעלה קטנה].

ג. מי שיש לו חצר בעיר אחרת, בני העיר משעבדין אותו לחפר עמהן בורות שיחין ומערות ואמת המים; אבל בשאר כל הדברים, אין משעבדין אותו. ואם היה שרוי עמהן באותה העיר, משעבדין אותו על הכל.

ד. כשהן גובין מאנשי העיר לבנות החומה, גובין לפי קריבת הבתים מן החומה; כל הסמוך לחומה, נותן יתר.

שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: 'תִּזְקֵק לִי בְּרֹאשִׁי; וְאִם עַל פִּי שֶׁהִיא גְבוּהָה, תַּעֲלֶה בְּסֶלֶם וְתִרְאֶה'.

ו. הָרִי שֶׁפָּתַח חֲלוֹן לְחֹצֵר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל לוֹ בַּעַל הַחֹצֵר, אוֹ שֶׁגָּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהֵינִחוּ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיעַ עִמּוֹ, אוֹ שֶׁיָּדַע הַנֶּזֶק וְלֹא עָרַעַר - הָרִי זֶה הַחֲזִיק בַּחֲלוֹן, וְאִינוֹ יָכוֹל אַחֵר כֵּךְ לְחֹזֵר וּלְעָרַעַר עָלָיו לְסַתֵּם. וְכִיצַד דִּינָה שֶׁל חֲלוֹן זֶה שֶׁהֵינִחוּ לְפָתְחָהּ? אִם חֲלוֹן שָׂרְאֵשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה הִיא, אוֹ שֶׁהֵיכָה לְמִטָּה מְאַרְבַּע אַמּוֹת אֵף עַל פִּי שָׂאִין רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הַחֹצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנָגְדָהּ אוֹ מִצְדָּדֶיהָ, אֲלָא אִם כֵּן הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ז. הֵיכָה חֲלוֹן קִטְנָה שָׂאִין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה, וְהֵיכָה לְמַעַלָּה מְאַרְבַּע אַמּוֹת - בַּעַל חֹצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנָגְדָהּ וּבִצְדָדֶיהָ; שְׁהָרִי טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'לֹא הִנְחִיתִיךָ לְפָתַח אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קִטְנָה וּגְבוּהָה; אֲכַל שֶׁתִּחְזִיק עָלַי עַד שֶׁאֲרַחֵק הַבִּנְיָן, לֹא הִנְחִיתִי'. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְתָּהּ לְתַשְׁמִישׁ, אוֹ כְּדֵי שִׁכְנֹס בָּהּ הָרוּחַ. אֲכַל אִם פָּתְחָהּ לְאוֹרָה - אֲפֹלוּ הֵיכָה קִטְנָה בְּיֹתֵר, וּגְבוּהָה בְּיֹתֵר - הוֹאִיל וְלֹא עָרַעַר, הַחֲזִיק, וְאֵין בַּעַל הַחֹצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנָגְדָהּ אוֹ מִצְדָּדֶיהָ עַד שֶׁיִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָפִיל עָלָיו; שְׁהָרִי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן מִי שֶׁהֵיכָה לוֹ חֲלוֹן מְחֻזָּקָתוֹ, וְכֵן חֲבֵרוֹ וּבָנָה כְּנָגְדָהּ אוֹ מִצְדָּדֶיהָ בְּלֹא הִרְחָקָהּ, אוֹ סִתְמָהּ, וְשִׁתַּק בַּעַל הַחֲלוֹן - אִינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר וּלְעָרַעַר לְפָתַח הַחֲלוֹן אוֹ לְהִרְחִיק הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּינֵן שֶׁשִּׁתַּק, מָחַל - שָׂאִין אָדָם עֲשׂוֹי שְׁסוּתָמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוּתָק, אֲלָא אִם כֵּן מָחַל.

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חֲלוֹנוֹת לְמִטָּה בְּכֶתְלוֹ, וְכֵן חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת בְּפִנְיָהֶן, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֲנִי אֶפְתַּח לָךְ חֲלוֹנוֹת אַחֲרוֹת בְּכֶתְלִי זֶה עֲצָמוֹ לְמַעַלָּה מֵאֵלֵי' - הָרִי זֶה מַעֲכָב עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: 'בָּעֵת שֶׁתִּפְתַּח הַחֲלוֹנוֹת תִּרְעִיד אֶת הַכֶּתֶל וְתִקְלַקֵּל אוֹתוֹ'. וְאֲפֹלוּ אָמַר לוֹ: 'אֲנִי אֶסְתֵּר כָּל הַכֶּתֶל, וְאֶכְנֶה לָךְ אוֹתוֹ בְּנֵן חֲדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲלוֹנוֹת, וְאֶשְׁכַּר לָךְ בֵּית שֶׁתְּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶכְנֶה' - יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֲטַרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם'. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שֵׁם טַרַח כָּלֵל, וְאִינוֹ צָרִיךְ לִפְנוֹת - אִינוֹ יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו; וְכּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוּתָם חֲלוֹן זֶה שֶׁלְמִטָּה, וְעוֹשֶׂה לוֹ חֲלוֹן לְמַעַלָּה; שֶׁזוֹ מִדַּת סְדוּם. וְכֵן כָּל דֶּכֶר שֶׁזֶה נִהְיָה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מִפְסִיד וְלֹא חֶסֶר כְּלוֹם - כּוֹפִין עָלָיו.

ט. אֲכַל בַּעַל הַחֲלוֹן שָׂרַעָה לְשֹׁנוֹת מְקוֹם חֲלוֹנוֹ, בֵּין לְמַעַלָּה בֵּין לְמִטָּה - אֲפֹלוּ הֵיכָה גְדוּלָּהּ, וְאוֹמֵר: 'אֶפְתַּח חֲלוֹן אַחֲרֵת קִטְנָה וְאֶסְתֵּם זוֹ' - בַּעַל הַחֹצֵר מַעֲכָב עָלָיו. וְכֵן אִינוֹ יָכוֹל לְהִרְחִיב בַּחֲלוֹן כָּל שֶׁהָיָה.

י. שְׁנֵי אַחֲרֵי שֶׁחֲלָקוֹ חֹצֵר מִדַּעְתּוֹ, וְשָׂמוּ הַבִּנְיָן וְהַעֲצִים זֶה כְּנָגְדָהּ זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת הָאֵוִיר, וְהִגִּיעַ לְאַחַד מֵהֶן בְּחִלְקוֹ תִּרְבֵּץ הַחֹצֵר [גִּינָה], וְלִשְׁנֵי הָאֲכֻסְדָּרָה [מִרְפֶּטֶת] - אִם רָצָה בַּעַל הַחֹצֵר לִבְנוֹת כֶּתֶל בְּסוֹף חֲלָקוֹ, בּוֹנֶה בְּפִנְיָ הָאֲכֻסְדָּרָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁמֵּאָפִיל עָלָיו, שְׁהָרִי לֹא שָׂמוּ הָאֵוִיר.

לוֹ לְלַמֵּד תִּינוּקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין הַשְׁתַּפֵּין יָכוֹלִין לְמַחֲוֹת בִּידוֹ וְלֹאֵר לוֹ: 'אֵין אָנוּ יָכוֹלִין לִישֵׁן מִקּוֹל הַתִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן'.

יג. מִי שֶׁיָּשׁ לוֹ בּוֹר לְפָנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס בְּשַׁעַר שְׁדָרְךָ בְּנֵי אָדָם וְיוֹצֵא אֶת בְּשַׁעַר שְׁדָרְךָ בְּנֵי אָדָם יוֹצֵאִין; וְאִינוֹ מְכַנִּים בְּהִמָּתוֹ וּמִשְׁקָה מְבוּרוֹ, אֲלָא מְמַלֵּא וּמִשְׁקָה מִבְּחוּץ. וְשִׁנְיָהּ עוֹשִׂין פּוֹתַחַת [מִנְעוּל] עַל הַבּוֹר; בַּעַל הַבּוֹר - כְּדֵי לְשַׁמֵּר אֶת מִימָיו, וּבַעַל חֹצֵר - מִשּׁוּם חֲשֹׁד אֲשֶׁתּוֹ, שֶׁלֹּא יִכְנָס לָשֵׁם אֲלָא מִדַּעְתּוֹ.

יד. מִי שֶׁיָּשׁ לוֹ גִּנָּה לְפָנִים מִגִּנְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס בְּשַׁעַר שְׁדָרְךָ בְּנֵי אָדָם וְיוֹצֵא אֶת בְּשַׁעַר שְׁדָרְךָ בְּנֵי אָדָם יוֹצֵאִין. וְאֵין מְכַנִּים לְתוֹכָהּ תַּגְרִים, וְלֹא יִכְנָס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֲרָת. וְהִחִיצוּן זוֹרֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ. הַחֲזִירוֹ הַדֶּרֶךְ מִן הַצֵּד מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה נִכְנָס בְּשַׁעַר שֶׁהוּא רוֹצֶה, וְיוֹצֵא בְּשַׁעַר שֶׁהוּא רוֹצֶה; וּמְכַנִּים לְתוֹכָהּ תַּגְרִים, וְלֹא יִכְנָס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֲרָת. וְכֵן אַחַד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲכָב עַל חֲבֵרוֹ בְּזִרְעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַצֵּד.

יום רביעי

הלכות שכנים פרק ז

א. מִי שֶׁהֵיכָה לוֹ חֲלוֹן בְּכֶתְלוֹ, וְכֵן חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חֹצֵר בְּצִדוֹ - אִינוֹ יָכוֹל לֹאֵר לְבַעַל הַחֲלוֹן: 'סַתֵּם חֲלוֹן זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִבְטֵשׁ בִּי'; שְׁהָרִי הַחֲזִיק בְּהֹזֵק זֶה. וְאִם בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כֶּתֶל כְּנָגְדָהּ הַחֲלוֹן כְּדֵי שִׁסְטִיר הֹזֵק רֹאשִׁיתוֹ - צָרִיךְ לְהִרְחִיק אֶת הַכֶּתֶל מִכְּנָגְדָהּ הַחֲלוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָפִיל עָלָיו.

ב. הֵיכָה הַחֲלוֹן לְמִטָּה בְּכֶתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כְּנָגְדָהּ בְּרוּחוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלִהְגִּבִּיּהּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְטֵשׁ בּוֹ מִן הַחֲלוֹן.

ג. הֵיכָה הַחֲלוֹן לְמַעַלָּה בְּכֶתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֶּתֶל כְּנָגְדָהּ הַחֲלוֹן מִלְמִטָּה - אִם הָיָה מֵרָאשׁ הַכֶּתֶל שְׂכֵנָה עַד הַחֲלוֹן גְּבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יֹתֵר, אִינוֹ יָכוֹל לְמַנְעוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֶּתֶל הַחֲלוֹן כְּלוֹם, שְׁהָרִי לֹא יֵאָפִיל עָלָיו וְאִינוֹ מְזִיקוֹ בְּרֹאשִׁי. אֲכַל אִם נִשְׂאָר מֵרָאשׁ הַכֶּתֶל שְׂכֵנָה עַד הַחֲלוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֶה לְמַעַט הַכֶּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֵד עַל רֹאשׁ הַכֶּתֶל וְיִשְׁקֹף מִן הַחֲלוֹן, אוֹ יִגְבִּיּהּ הַכֶּתֶל עַל הַחֲלוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת וְיִהְיֶה הַכֶּתֶל רְחוּק מִן הַחֲלוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָפִיל וְלֹא יִצִּיץ וְיִרְאֶה.

ד. בָּנָה כֶּתֶל אַחַד בְּצִד הַחֲלוֹן - צָרִיךְ לְהִרְחִיק מִן הַחֲלוֹן טַפַּח, וּמִגְבִּיּהּ הַכֶּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת עַל הַחֲלוֹן, אוֹ כּוֹנֵס רֹאשׁ הַכֶּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיִצִּיץ.

ה. בָּנָה שְׁנֵי כֶתֶלִין מִשְׁנֵי צִדֵי הַחֲלוֹן - צָרִיךְ לְהִיזֵת בִּינְיָהֶן רַחֲב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְהַחֲלוֹן בְּאֶמְצַע הָאֶרְבַּע; וְלֹא יִסְכֹּף עַל גְּבִיּהֶן אֲלָא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסְכּוֹף מִן הַכֶּתֶל שֶׁיָּשׁ בּוֹ הַחֲלוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָפִיל עָלָיו. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁבָּא לְפָתַח חֲלוֹן לְחֹצֵר חֲבֵרוֹ - בֵּין חֲלוֹן גְּדוּלָּהּ בֵּין חֲלוֹן קִטְנָה, בֵּין לְמַעַלָּה בֵּין לְמִטָּה - בַּעַל הַחֹצֵר מַעֲכָב עָלָיו;

ז. כחל שבין ראובן ושמעון - אם היו שותפין בו, שניהן משתמשין בו: זה חופר מצד זה ומכניס קורותיו כל שהן, וזה חופר מצד האחר ומכניס קורותיו כל שהן. הנה הכתל של ראובן לבדו, אין שמעון יכול להשתמש בו. חפר שמעון בכחל זה והכניס בו קורה אחת, ושתק ראובן ולא מחה בו - החזיק במקום הקורה; אפלו היתה קטנה, ורצה שמעון להחליפה בקורה גדולה או עבה - מחליף. היתה הקורה קורת ספת עראי - כל שלשים יום, לא החזיק בה, שהרי ראובן אומר לו: 'לא מחלתי והנחתיה, אלא מפני שהיא עראי'. לאחר שלשים יום - החזיק, שאין זה עראי. ואם ספת החג היא - כל שבועת ימי החג, לא החזיק; לאחר שבועה, החזיק. ואם חפר ראש הקורה בכחל בטיט, מיד החזיק; והוא, שביא ראיה שראובן סיע עמו או ראה ולא מחה.

ח. מי שהחזיק בכחל זה בקורה אחת - אינו יכול להכניס בו קורה שניה, שהרי לא מחל לו אלא על אחת. במה דברים אמורים? בשהודה שאין הכחל הזה שלו, אלא חברו מחל לו על הכנסת קורה זו. אבל אם טען 'שכחל זה, שתף אני בו' - הואיל והשתמש בו בקורה אחת, נאמן; ומשתמש בכלן, אחר שישבע הסת שהוא שתף בכל הכחל.

ט. היו קורותיו של ראובן בתוך הכחל, ומצד שמעון מקומות חפורין להכניס בהן ראשי הקורות - לא החזיק שמעון להכניס בהן קורות, ואינו יכול לטען שהוא שתף בו; שהרי אין לו בו תשמיש. ויכול ראובן לטען: 'שאני חפתי מקומות אלו מצדך, כדי שיהיו מוכנים עד שתקנה ממני או שתבקש ממני ואמחל לך' - תכניס הקורות בלא חפירה בכחל, כדי שלא יתמטמט כחלי בעת חפירה.

הלכות שכנים פרק ט

א. לא יחפר אדם בור ולא שיח [סוג בור ארוך וצר] ולא מערה [בור מכוסה בתקרה], ולא יביא אמת [תעלת] המים, ולא יעשה ברכת מים לשרות בה הבגדים לכבוס, בצד כחלו של חברו - אלא אם כן הרחיק מכחל חברו שלשה טפחים, ויסוד בסיד לכחל בור זה, או מקנה מים זה, או כחל האמה מצד חברו, כדי שלא יבלעו המים ויזיקו כחל חברו.

ב. מרחיקין את הגפית [פסולת זיתים] ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכחלו של חברו שלשה טפחים, או סד בסיד. מרחיקין את הנרעים ואת המחרשה ואת הגמה שמתקבץ בה מי רגלים מן הכחל שלשה טפחים. ג. מרחיקין את הרחים שלשה טפחים מן הרחים התחתונה, שהן ארבעה מן העליונה, כדי שלא יניד אותו, או כדי שלא יבהלנו בקול הרחים.

ד. ומרחיקין את התנור מן הכחל שלשה טפחים מקרקעיתו, שהן ארבעה משפתו [קצה העליון], כדי שלא יחם הכחל.

ה. אכן שהכובס מפה הבגדים עליה עד שיתלבנו, צריך להרחיק אותה ארבע אמות מכחלו של חברו; שבועת שפוכים עליה - המים נותזין, ומזיקין את הכחל.

הלכות שכנים פרק ח

א. המבקש להוציא זיו [מוט] מכחלו על אור חצר חברו כל שהוא - בעל החצר מעכב עליו, שהרי מזיקו בראיה בעת שתולה בו ומשתמש בו. הוציא את הזיו, ולא מחה בו לאלתר בעל החצר - הרי החזיק בעל הזיו.

ב. הנה בזיו טפח, החזיק באור החצר כנגדו; ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיו ולבטל תשמישו - בעל הזיו מעכב עליו. ואם אין בזיו טפח, לא החזיק באור החצר; ובכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו של זיו - אין בעל הזיו יכול לעכב עליו.

ג. הנה הזיו שהוציא רחבו טפח, ומשוף באור חצרו של חברו ארבעה טפחים, ולא מחה בו - החזיק בארבעה טפחים על ארבעה טפחים. ואם רצה להרחיב את הזיו עד שיעשה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים - הרי זה מרחיב; ואין בעל החצר יכול לבנות באור חצרו תחת הזיו בלו, אלא אם כן הניח לו תחתיו גבה אור עשרה טפחים כדי שישתמש בזיו.

ד. המעמיד סלם קטן שאין לו ארבעה חוקין [שלבים] בצד כחלו בתוך חצר חברו או בתוך שדהו - לא החזיק בגג זה; וכל זמן שירצה בעל החצר - בונה בצד הסלם, ומבטל תשמישו. ואם היה סלם גדול שיש לו ארבעה חוקין או יתר, החזיק; ואם בא לבנות ולבטלו - בעל הסלם מעכב עליו עד שירחיק פשעור, שהרי מחל לו להעמיד סלם גדול. לפיכך, כשיבוא בעל הגג להעמיד סלם גדול - בעל החצר יכול למחות בו, כדי שלא יחזיק עליו; אבל אם העמיד סלם קטן - אינו יכול למנוע, שהרי אומרים לו: 'אין עליך הפסד; כל זמן שתדע, אתה מבטל'.

ה. הרוצה להוציא צנור על חצר חברו כדי שיקלח שם המים, או שיעשה שם מזחילה על כחלו שהרי המים נחלין ויורדין לחצר חברו - בעל החצר מעכב עליו; ואם לא מחה בו, החזיק זה בצנור או במזחילה. רצה אחר כך בעל הגג לסתם הצנור, בעל החצר מעכב עליו; שפשם שהחזיק בעל הגג לשפף מימיו לחצר חברו, כך החזיק בעל החצר שיהיו מימי גגו של חברו באין אצלו לרשותו. רצה בעל הגג לעקר הצנור מצד זה ולהחזירו לצד אחר, או שהיה ארץ ורצה לקצרו - אין בעל החצר יכול לעכב עליו; שלא החזיק אלא במימי הגג, והרי הן באין לו מכל מקום. וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצנור, אין בעל הגג יכול לעכב עליו; שאין הצנור עשוי לתשמיש בזיו, כדי שיחזיק באור חצר; ואינו עשוי אלא לקלוח המים.

ו. מי שהוריד מי גגו על חצר חברו, ולא מחה בו, והחזיק בדבר זה - אם היו המים מנוטפין [מטפטפים], ורצה לקבצן למקום אחד ולעשותן צנור - עושה; וכן אם היו באין ממקום אחד, וחלקן על רחב הכחל, והחזיקו נוטפין - עושה; ואפלו לבנות על גגו כמין צריך, עד שיירדו המים במהרה לחצר חברו - בונה; שהרי החזיק מימיו של זה לירד לחצר זו.

נחתום קדם שיכניס פרות לאוצר, או שהתחיל לאצר שומשמן או רמונים או תמרים וכיוצא בהן, וקדם זה ועשה התנור קדם שיאצר החטין, או שיעשה בעל התננות מחלה על גבה להבדיל בין התננות ובין האוצר - בכל אלו בעל האוצר מעכב עליו; ואם עבר ועשה תנור וכיוצא בו - אין בעל האוצר יכול להסיר התנור בכל אלו.

יום חמישי

הלכות שכנים פרק י

א. מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, ובהרוב ובשקמה [עץ תאנים] חמשים אמה, מפני נזאי [יופי] העיר. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר בפחות מזה, קוצצין אותו. ואם האילן קדם, נותנין לו בני העיר את דמיו; ואם היה הדבר ספק ולא נודע איזה מהן קדם, אין לו לבעל האילן דמים, אלא נוטל עציו, והולך.

ב. מרחיקין גרן קבוצה [שדשים את התבואה והרבה מוץ במקום] מן העיר חמשים אמה, כדי שלא יוליד הרוח התבן בעת שזורה, וזוהי לבני העיר. וכן לא יעשה אדם גרן קבוצה בתוך שלו, אלא אם כן היה לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חברו או לנירו [מקום חרוש].

ג. מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הברסקי מן העיר חמשים אמה.

ד. ואין עושין ברסקי [מפעל לעיבוד עורות] אלא למזרח העיר, מפני שרוח מזרחית חמה וממעטת הזק ריח עבוד העורות.

ה. מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חברו, שהרי מי המשרה נבלעין בארץ והולכין ומפסידין הירק, או שננטע בירשין קרוב מן הבצלים של חברו, שהן מפגיגין טעמן, או שננטע חרדל בצד פגרת דבורים, שהרי הדבורים אוכלין העלין ומפסידין הדבש - בכל אלו וכיוצא בהן, אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק; ועל הנזק להרחיק את עצמו, אם ירצה, עד שלא יגיע לו הנזק; שזה בתוך שלו הוא עושה, והנזק בא לחברו מאליו. במה דברים אמורים שאינו מרחיק? בשהיה הנזק בא מאליו אחר שיפסקו מעשיו של מזיק. אבל אם היו מעשיו של זה שעושה ברשותו מזיקין את חברו בשעת עשייתו, הרי זה כמי שמוזיק בידו; הא למה זה דומה? למי שעמד ברשותו, ויורה חצים לחצר חברו ואמר: 'ברשותי אני עושה', שמונעין אותו. וכן כל ההתקנות האמורות למעלה בענין זה - אם לא הרחיקו, הרי זה כמי שהזיק בחציו. לפיכך, צריך להרחיק משרה מן הירק, וברשין [חציר] מן הבצלים, וחרדל מן הדבורים, שלשה טפחים או יותר מעט - כדי שלא יהיה הזק בידים; אבל להרחיק עד שלא יבוא הנזק מאליו, אינו צריך.

ו. בעל עליה שהיה שופך מים, והן יורדין על הדר בבית למטה - אם היתה שם מעזיבה [טיח ספיגה] שהמים כלין בה בעת שפיכה, ואחר שיפסק עליון מלשפך יבלעו המים

ו. לא ישתין אדם מים בצד פתלו של חברו, אלא אם כן הרחיק ממנו שלשה טפחים. במה דברים אמורים? בכתל לבנים. אבל בכתל אבנים, ירחיק טפח; ואם היו האבנים צחיח [יבש] סלע, משתין בצדו בלא הרחקה.

ז. מרחיקין את הסלם מן השוכן ארבע אמות, כדי שלא תקפץ הנמיה [חיה קטנה טורפת עופות] בעת שמניית הסלם, ותעלה לשוכן ותאכל הגוזלות.

ח. ומרחיקין את הכתל מן המזחילה [מרחב] של חברו ארבע אמות, כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה לזקף סלם ולתקן מזחילה שלו, הואיל והחזיק בה.

ט. ראובן שהיה פתלו סמוך לכתל שמעון כמין גס [אות יוונית דומה ל "ר"], ובא ראובן לעשות פתל שני כנגד פתל שמעון עד שיעשו השלשה פתלין כמין ביי"ת - הרי שמעון מעכב עליו, עד שירחיק מכנגדו ארבע אמות, כדי שיהיה המקום בין שני הפתלים רחב, כדי שידישו בו רבים ותתחזק הארץ. במה דברים אמורים? בכתל גנה או בכתל חצר בעיר חדשה; אבל בעיר ישנה - כבר נתחזקה, ובונה כנגדו בלא הרחקה. וכן אם לא היה בארץ פתל שמעון שבונה כנגדו אלא פחות מארבע אמות, בונה כנגדו ואינו מרחיק, ואף על פי שמונע הרגל מלהלך שם; שהכתל שהוא פחות מארבע אמות אינו צריך חזק הארץ. י. מי שבא לחפר בור בסוף שדהו סמוך למצר חברו - אם שדה חברו אינה עשויה לבורות, סומך ואינו יכול למחות בידו. ואם ימלך חברו לחפר בור בצדו - צריך להרחיק מכתל הבור שלשה טפחים, עד שיהיה בין חלל שני הבורות עבי ששה טפחים. היתה שדה חברו עשויה לבורות - אינו סומך, עד שירחיק מן המצר שלשה טפחים ויחפר; וכשיבוא חברו לחפר - ירחיק גם הוא שלשה טפחים בתוך שדהו, ויחפר.

יא. הבית והעליה של שנים - לא יעשה בעל הבית תנור בתוך ביתו, אלא אם כן יש לו על גביו [של התנור, עד לתקרה] גבה ארבע אמות; וכן לא יעמיד בעל העליה תנור, עד שיהיה תחתיו מעזיבה [טיח התקרה] שלשה טפחים, ובכירה טפח. ואם תנור של נחתומין הוא, צריך שיהיה תחתיו ארבעה טפחים; וכירה של נחתומין, שלשה טפחים. ואף על פי שהרחיק בשעור, אם יצאת האש והזיקה - משלם מה שהזיק, כמו שנתבאר במקומו.

יב. מי שהיתה לו חנות תחת אוצר חברו - לא יעשה בה לא נחתום, ולא צבע, ולא רפת בקר, ולא יכניס לה אספסתא וכיוצא בה מדברים שעולה מהן הכל חם הרבה, מפני שהחם מפסיד פרות שבאוצר. לפיכך, אם היה אוצר בין בארץ ישראל, שאין החם מפסידו - הרי זה עושה בחנותו כל מלאכת אש; אבל לא יעשה רפת בקר, מפני שמפסיד ריח היין. ואם החזקה חנות בתחלה לרפת או לנחתום וכיוצא בו, ואחר כך רצה בעל העליה לעשות עלייתו אוצר - אינו יכול למחות בידו.

יג. כבד בעל העליה ורביץ [זוף בה מים] עליתו, או שרבה בחלונות, כדי לעשותה אוצר, וקדם זה ועשה

ד. כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה - אם לא הרחיק, וראה חברו ושתק - הרי זה מחל, ואינו יכול לחזור ולהצריכו להרחיק. והוא, שיראה ממנו שמחל - כגון שסייע עמו ביד, או שאמר לו לעשות, או שראהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק ולא הקפיד על זה; שכל המחזיק בנזק, וזה בו כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשאר נזקין, חוץ מארבעת מיני נזקין אלו האמורות בפרק זה - שהן: העשן, וריח בית הפסא, והאבק וכיוצא בו, ונדנוד הקרקע; שכל אחד מאלו, אין לו חזקה. ואפילו שתק הנזק במה שנים, הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן הוזק ראה במקום שצריך מחיצה, כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו. ולמה שנו נזקים אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו; וחזקתו שאינו מוחל, שהוזק הוזק קבוע. ואם קנו מידו שמחל בנזקין אלו, אינו יכול לחזור בו.

ה. מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבלות וכיוצא בהן במקומו, ובבוא העורכים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הן מצרין לחברו בקולן וצפצופן, או בדם שברגליהן שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פרותיהן - אם היה חברו קפדן או חולה שצפצופן זה מזיקו, או שהפרות שלו נפסדין בדם - חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד שלא יבוא הוזק מחמתו; ששנזק זה דומה לריח בית הפסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה. וכן בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו שהרי החזיק, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות ממנו, ושתקו - לא החזיק בדבר זה, ויש להן בכל עת לעכב ולומר: 'אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין'; שזה הוזק קבוע הוא, כמו העשן והאבק. וכן הורו הגאונים.

ו. מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון, או העביר אמת המים, או לא הרחיק מה שראוי להרחיק, והרי המחזיק טוען: 'אתה אמת לי לעשות', או 'מחלת לי אחר שראיתי', או 'שהפר הנזק ושתקת ולא מחית בי', והנזק אומר: 'עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם', או שאמר: 'בשראיתי מחיתי בך, ואתה אומר עתה ארחיק או אסתם, ואתה מרחק אותי מיום ליום כדי שתקבע הזקק' - בכל אלו וכיוצא בהן, על הנזק להביא ראיה; ואם לא הביא, ישבע המחזיק הסת [שבועת דיינים] - ללא נקיטת פסול.

ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן וריח בית הפסא וכיוצא בהן, וטען המחזיק שקנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה שקנה מידו; ואם לא הביא ראיה, ישבע הנזק הסת שלא קנו מידו על כך, ויסלק זה הזקק.

הלכות שכנים פרק יב

א. האחין או השתפין שבאו לחלק את השדה, ולטל כל אחד מהן חלקו - אם היתה פלה שוה ואין שם מקום טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה בלבד. ואם אמר אחד מהן: 'תנו לי חלקי מצד זה, כדי שיהיה

וירדו וינטפו על התחתון - צריך התחתון לתקן ולהרחיק עצמו מן הנזק; ואם אין שם מעוזבה, אלא כשישפך ירדו המים מיד - הרי זה כמזיק בחציו, והעליון מתקן, או ימנע מלשפך. וכן כל כיוצא בזה.

ז. מי שהיה לו בור בתוך שדהו, ובא חברו ונטע אילן בתוך שדהו קרוב לבור חברו - אין בעל הבור יכול לעכב עליו ולומר לו: 'הרי שרשי האילן נכנסין לבור שלי ומפסדין אותו'; שזה נזק הפא מאליו הוא לאחר זמן, ובעת שנטע אינו מזיקו; וכשם שזה חופר בתוך שלו, כך זה נוטע בתוך שלו. וכן ראובן שחפר בור, וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו - קוצץ וחופר, והעצים שלו. ואם היה קרוב לאילן שמעון בתוך שש עשרה אמה - השרשים של שמעון, קוצצין ונותנין לו. ואם אינו צריך לחפר, ויצאו השרשים של שמעון לתוך שדהו - הרי זה מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרשה, וכל שרש שימצא בתוך שלשה טפחים - קוצצו; ואינו חושש שפא ייבש האילן של חברו, שזה בתוך שלו הוא חופר.

ח. מי שהיתה שדה חברו נטועה גפנים או שאר אילנות, ובא הוא לנטע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים או אילנות בצד אילנות - צריך להרחיק ארבע אמות. במה דברים אמורים? בארץ ישראל. אבל בחוצה לארץ, ירחיק בין גפנים לגפנים שתי אמות; ובין גפנים לשאר אילנות, או בין אילנות לאילנות, ארבע אמות בכל מקום. היה גדר ביניהם, זה סומך לגדר וזה סומך לגדר בכל מקום. מי שהיה אילן חברו נוטה לתוך שדהו, קוצץ מלא מרדע על גבי המחרשה; ובחורב ובשקמה - קוצץ כל הנוטה, עד שיהיה שקול כנגד המצר. וכן אם היה נוטה על בית השלהין של חברו, או על בית האילן - קוצץ את כל הנוטה, עד שיהיה שקול כנגד המצר.

הלכות שכנים פרק יא

א. מי שעשה גרן בתוך שלו, או קבע בית הפסא, או כל מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהן - צריך להרחיק כדי שלא יגיע העשן או ריח בית הפסא או האבק והעפר לחברו, עד שלא יזיקו. אפילו היתה הרוח היא שמסיעת אותו בעת שעושה מלאכתו, ומולכת העפר או נערת הפשתן והמץ וכיוצא בהן, ומגיעת לחברו - הרי זה חייב להרחיק כדי שלא יגיעו ולא יזיקו, ואפילו על ידי הרוח המצויה; שכל אלו כמי שהזיק בחציו הן.

ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק כל כך - אם הולכה הרוח המצויה את המץ ואת העפר והזיקה בהן, הרי זה פטור מלשלם; שהרוח היא שסיעה אותו, ואין נזק זה בא מכח המחזיק עצמו.

ג. הכותש את הריפות [סומטומים] וכיוצא בהן בתוך שלו, ובעת שמפכה מנדנד חצר חברו עד שיתנדנד כסוי החבית על פי החבית - הרי זה כמזיק בחציו, וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד, או יבטל ממלאכתו שמוקת. ואם הזיק בעת הנדנוד - חייב לשלם, שהרי מבחו בא הנזק.

ט. הממשפן מקום, ואחר כך מכרו לזה שהוא ממשפן בידו - אין בו משום דין בן המצור. וכן המוכר מקום רחוק כדי לגאל מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאל מקום יפה בדמיו, או שמכר כדי לתן מנת המלך, או שמכר לקבורה, או שמכרו למזון האשה או הפנות - אין באחד מאלו דין בן המצור, אלא זכה הלוקח.

י. ולמה אין בהן דין בן המצור? שכל אלו טרודין למכר, ומפני צורך גדול מוכרין, ואם תאמר 'יש בה דין בן המצור', לא ימצאו לוקח, שהרי הוא אומר: 'למה אטרח ואקח, וכבא זה ויסלק אותי? ואין הבדלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המצור מעות ויקנה.

יא. הרי שטען הלוקח ואמר: 'מפני המס וכיוצא בו מכר לי המוכר', ובעל המצור אומר: 'שקר אתה טוען לבטל זכותי' - על בעל המצור להביא ראיה, ואחר כך יוציא מיד הלוקח; ואם לא הביא ראיה, ישבע הלוקח הסת.

יב. אפלו היה שם בדבר ספק, אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שמביא בעל המצור. לפיכך, אם טען הלוקח ואמר לו: 'גזלן אתה לשדה זו', 'אריס אתה', או 'שוכר אתה' או 'ממשפן' - צריך בעל המצור להביא ראיה שהוא בעל המצור, ושקרקע זו בחזקתו. וכן כל כיוצא בזה.

יג. המוכר ליתומים קטנים, אין בו דין בעל המצור; הטוב והישר שעושים חסד עם אלו, יתר מבעל המצור.

יד. וכן המוכר לאשה - אין בו דין בעל המצור, מפני שאין דרכה לטרח תמיד ולקנות, והואיל ולקחה, חסד הוא שתעמד הקרקע בידה.

טו. מכר לטמטום ונאדרגיס, אין בעל המצור יכול לסלקו, מפני שהן ספק אשה.

טז. היתה הקרקע של אחד, והבנן או האילנות של אחד - אם יש לבעל הבנן או לבעל האילנות זכות בקרקע, כל אחד מהן בן מצר של חברו; לפיכך, אם מכר אחד מהן חלקו, חברו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנן כלום בקרקע, אלא כל זמן שירצה יאמר לו: 'עקר אילנך או הרס בנך', ומכר בעל השדה - זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנן מסלק אותו. ואם מכר בעל האילנות או בעל הבנן, הרי בעל הקרקע מסלק אותו.

יז. היה מפסיק בינו ובינו מצר חברו רכב [שורה] של דקלים, או בנן גבוה וחזק, או גמא וכיוצא בהם - רואין: אם יכול להכניס אפלו תלים אחד בתוך הדבר המפסיק, עד שיתעברו שתי השדות - הרי זה בן מצר שלו, ומסלק הלוקח; ואם לאו, אינו מסלק הלוקח.

יום שישי

הלכות שכנים פ"ק יג

א. הנותן מתנה, אין בה דין בן המצור. היה כתוב בשרט מתנה שאחריות מתנה זו על הנותן, יש בה דין בן המצור; והואיל ויש בה אחריות - מכירה היא, ולא כתב מתנה, אלא לבטל זכות בן המצור. וכמה נותן לו? מה שהיא שוה.

סמוך לשדה האחרת שלי ויהיה הכל שדה אחת - שומעין לו, וכופה אותן על זה; שעכובן בדבר זה, מדת סדום היא. אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב לנהר יותר, או קרוב לדרך, ושמו אותה היפה בנגד הרע, ואמר: 'תנו לי בשומא שלי מצד זה' - אין שומעין לו, אלא נוטל בגורל. אמר: 'תנו לי חצי מדתה מן הצד הרע בלא שומא, וטלו אתם את החצי הטוב, כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי' - הורו מקצת הגאונים ששומעין לו; ולזה דעתי נוטה, וכו' ראוי לדון.

ב. הבכור שחלק, נוטל שני חלקים שלו באחד. אבל היכם שחלק עם אחיו בנכסי האב, נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל; ואם עלו במקום אחד, עלו; ואם עלו לו בשני מקומות, עלו. ארץ מרבעת שהיה הנהר מקיף לה מזרח וצפון, והדרך דרום ומערב - חולקין אותה באלקסון, כדי שיעיץ לזה נהר ודרך, ולזה נהר ודרך. ואם אמר: 'תנו לי החצי שמצד זה שהוא בצד שדי', שומעין לו. כללו של דבר: כל דבר שהוא טוב לזה, ואין על חברו הפסד כלל - כופין את חברו לעשותו.

ד. אחד מן האחים או מן השתפין שמכר חלקו לאחר - מסלקין את הלוקח, ונותנין לו שאר האחים או השתפין דמים שנתן, והולך, כדי שלא יבנס זר ביניהם.

ה. ולא עוד, אלא כל המוכר קרקע שלו לאחר - יש לחברו שהוא בצד המצור שלו לתן הדמים ללוקח, ויסקל אותו, וזה הלוקח הרחוק, כאלו הוא שליח של בן המצור; בין שמכר הוא, בין שמכר שלוחו, בין שמכרו בית דין, בין שמכר שלוחו - יש בו דין בן המצור. אפלו היה הלוקח תלמיד חכמים ושכן וקרוב למוכר, וכן המצור עם הארץ רחוק - בן המצור קודם, ומסלק את הלוקח. ודבר זה, משום שנאמר: 'ועשית הישר והטוב'; אמרו חכמים: הואיל והמכר אחד הוא - טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצור, יתר מן הרחוק. היו בני המצור רבים - כלם זוכים בזו השדה הנמכרת, והיא ביניהן לפי מנינן, ונותנין כלן הדמים ללוקח; והוא, שבאו כלן פעם אחת. אבל אם קדם אחד מהן וסלק הלוקח - זכה בה לבדו, והואיל והוא בן המצור. וכן אם באו מקצתן, ומקצתן במדינה אחרת - מסלקין אותו אלו העומדין כאן בלבד, והיא להן. וכן המוכר לאחד מבני המצור, או לאחד מן השתפין שלו במשא ומתן - אף על פי שאינו שתפו בקרקע, זכה בה; ואין שאר השתפין או שאר בני המצור נוטלין עמו.

ו. המוכר כל נכסיו לאחד - אין בעל המצור של שדה אחת מהן מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא ואחרת קנה באחד. וכן המוכר לבעלים הראשונים, או הלוקח מן הגוי - אין בו דין בן המצור.

ז. המוכר לגוי - משמתין [מנדיים] אותו עד שיקבל כל אנס שיבוא מן הגוי, עד שינהג הגוי עם בן המצור הזה שלו כדיני ישראל בכל. ואם אנסו בדבר שלא כדין ישראל, משלם המוכר.

ח. השכירות, אין בה משום דין בן המצור.

יב. כל בעל חוב שטרף בחובו, יש לבעל המצור לסלקו; לא יהיה כח הטורף גדול מכח הלוקח. ואם ירצה הנטרף לתן הדמים שהיו חוב עליו - תחזור לו שדהו לעולם, כמו שיתבאר במקומו.

יג. קטן שהיה בן המצור, וראוי בית דין שזכות היא לו - מסלקין לו את הלוקח, או יטלו לו חלק עם שאר בעלי המצור כמו שיראו.

יד. בעל שהיתה אשתו בן המצור, הרי זה מסלק את הלוקח; שכל נכסי אשתו ברשותו, וכל זכות שתבוא לה - זכות היא לו. אפלו קנו מיד אשתו שמחלה בזכות זו ללוקח - אינו מועיל, אלא הבעל מסלקו. עמדה האשה מדעתה, וסלקה את הלוקח, וכן העבד שהיה נושא ונותן בנכסי אדוניו, שסלק את הלוקח - אם רצה הבעל או האדון, מקדים על ידיה; ואם רצה, לא יקדים, ותחזור ללוקח, ויחזיר הדמים.

הלכות שכנים פרק יד

א. הרוצה למכר שדהו, והביא בן המצור שלו וזה שהוא רוצה לקח ממנו לבית דין, ואמר לבן המצור: 'אם תרצה לקנות בכך וכך קנה, ואם לאו - סלק עצמך, והרי זה לוקח' - הרי זה לא נשארה לו טענה; אלא או מכיא מעות מיד וקונה, או בטלה זכותו. אמר: 'אטרח ואביא', אין שומעין לו. 'אלף ואביא' - אם הוא אמוד שיש לו, ממתינין לו עד שילף ויביא; ואם אינו אמוד, אין שומעין לו, שאינו רוצה אלא להשטמ. לפיכך אומרים לו: 'או הוציא עתה זונים, או בטלה זכותך'; שאין קובעין זמן לבעל המצור. הוציא בן המצור המעות, והוציא הלוקח מעות - אם היו של לוקח טובים מזוניו, או ממהרין לצאת יתר מזוניו - בטלה זכותו, ואין לו דין בן המצור. הרי רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים, ובן המצור רוצה לזרעה - הלוקח זוכה, משום 'שוב הארץ', ואין בה דין בן המצור.

ב. בא הלוקח ונמלך בבן המצור, ואמר לו: 'הרי פלוני בן המצור שלך רוצה למכר לי שדה זו, אלף ואקח ממנו'; ואמר לו: 'לך וקח' - לא בטל זכותו; ויש לו לסלק אותו אחר שקנה, אלא אם בן קנו מידו. במה דברים אמורים שצריך קנין? בשמחל לו קדם שקנה. אבל אם מחל לו זכותו אחר שלקח, כגון שבא בן המצור וסיע עמו, או שכר ממנו, או שראה אותו בונה וסותר כל שהוא ומשתמש ולא מחה בו ולא ערער - הרי זה מחל, ושוב אינו יכול לסלקו.

ג. היה בן המצור במדינה אחרת, או חולה, או קטן, ואחר זמן הבריא החולה, או הגדיל הקטן, ובא ההולך - אינו יכול לסלקו; שאם אתה אומר בן - אין אדם יכול למכר קרקעו, שהרי הלוקח אומר: 'לאחר כמה שנים תצא מדי'. וכנה הורו הגאונים.

ד. המוכר שנה מאתים במנה - אם לכל העם מוזיל ומוכר, נותן לו בן המצור מאה ומסלקו; ואם אינו מוזיל לכל העם - נותן לו מאתים שהיא שנה, שהמוכר נתן לזה מתנה. לקח שנה מנה במאתים - אינו יכול לסלקו, עד

ב. אמר הלוקח: 'בן הוא, והערמה עשינו ומכירה היא, ובכך וכך קניתי' - נשבע בקניטת חפץ, ונוטל כדין כל השלוחין (שנשבעים ונוטלים). ונראה לי שצריך לטען דמים שהן ראויין, או יתר מעט; אבל אם אמר על שנה מאה: 'במאתים קניתי', אינו נאמן.

ג. היה כתוב בשטר מתנה: 'וקבלתי עלי אחריות מתנה זו, שאם תצא מידו אתן לו מאתים' - נותן לו בן המצור מאתים, ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינה שנה אלא מנה.

ד. החליף חצר בחצר, אין בה דין בעל המצור. החליף חצר בבקמה או בשאר מטלטלין - רואין דמי אותה הבקמה או אותן המטלטלין, ונותן לו בן המצור ומסלקו; ואינו יכול לומר לו: 'תן לי כמין שלקחתי בו', שהו הערמה היא, ואינה מועלת כלום.

ה. מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך מכר לו קרקע בצד אותה שבאמצע - רואין: אם אותו המעט שמכר לו תחלה הוא עדיית או זבורית לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה - זכה הלוקח, ואין בן המצור יכול לסלקו, שהרי הוא עצמו בן מצור הוא, מפני אותו המעט שקנה באמצע. ואם אותו המעט כמו זאת שמכר לו בסוף בצדו - הרי זה מערים, ובן המצור מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף.

ו. המוכר על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח - אין בעל המצור יכול לסלקו עד שיתקיימו התנאים, וזוכה הלוקח בקרקע ולא תשאר בה עלה כלל; ואחר כך יסלק אותו.

ז. הלוקח שבנה והשבים, או סתר והפסיד - בן המצור מסלקו ונותן לו דמים הראויין לו, והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח. וכן אם לזה הלוקח קדם שישלם אותו בן המצור, וסלקו בן המצור - אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצור. זה הוא העקר בכל אלו הדינים: שכל הלוקח בצד מצור חבירו, הרי הוא כמו שליח לחבירו, ולתקן שלחו, ולא לענות. לפיכך, אם השבים - נוטל הוצאה; ואם הפסיד וחסר והרס או אכל פרות - מנפין אותו מן הדמים. במה דברים אמורים שמתשבין לו הפרות? בשאכלן אחר שבא בן המצור והביא מעות לסלקו. אבל כל הפרות שאכל מקדם - שלו הוא אוכל, ואין מחשבין אותן.

ח. אחד שלקח משנים שדה אחת, ובא בעל המצור לסלקו מחציה בלבד שלקח מן האחד - אינו יכול, אלא מסלקו מכלה או מניח בלה. אבל המוכר קרקע לשנים - יש לבעל המצור לסלק שניהם, או לסלק האחד ולהניח אחד.

ט. בן המצור שבא לסלק את הלוקח, וקדם שישלם לו מכר את השדה שיש לו על המצור - אבד את זכותו.

י. שליח שמכר, והרי הוא בעל המצור - אינו מסלק את הלוקח; שהרי הוא מכר לו, ואין לך מחילה גדולה מזו.

יא. בעל חוב של מוכר שטרף השדה מיד בעל המצור - הרי בעל המצור חוזר ונוטל מן הלוקח שסלקו, והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר.

- ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו. אמר לו: 'מכר לי שדי', ולא פירש - אפלו מכרה למאה, ממכרו קנים.

ה. הנותן מעות לשלוחו לקח לו בהן חטים, או מין ממיני סחורה, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת. נתן לו מעות לקח בהן חטים בין לאכילה בין לסחורה, והלך ולקח לו בהן שעורים, או שנתן לו לקנות שעורים והלך ולקח לו חטים - אם פחתו דמי זה שלקח, פחתו לשליח, מפני שהוא משנה; ואם הוסיפו דמיהן, הוסיפו לבעל המעות. היה השער קצוב וידוע, והוסיפו לשליח במנן או במשקל או במדה - כל שהוסיפו לו המוכרים, הרי הן של שניהם; וחולק התוספת, השליח עם בעל המעות. ואם היה הדבר שאין לו קצבה, הכל לבעל המעות.

ו. מי שהיה חייב לחברו ממון, בין משום מלוה בין משום פקדון או שכירות, ונתן הממון ביד השליח, ואמר לו: 'הולך ממון זה לבעל חובי' - אין השליח צריך להטפל ולתן לו בפני עדים; ואם אמר לשליח: 'אל תפרע חוב זה אלא בעדים', ופרעו שלא בעדים - חייב לשלם. וכן אם היה החוב בשטר, בין שאמר לו: 'קח לי השטר ונתן לו המעות', בין שאמר לו: 'תן לו המעות וקח השטר', ונתן בלא עדים ולא לקח השטר - חייב לשלם, שהרי לתמן שלחו, ולא לענות.

ז. השולח ממון שבכדו ביד שליח, ואמר לו: 'הולך ממון זה לפלוני שאני חייב לו', והלך ונתן לו שלא בעדים - השליח אומר: 'נתתי', ובעל חוב או הפועל אומר: 'לא לקחתי', והרי שלשתי עומדין - השליח נשבע הסת שנתן, ובעל חוב או הפועל נשבע הסת שלא לקח, וישלם הלה לבעל חובו או לפועל או לבעל הפקדון. ואפלו היו השלוחין שנים - אין עדותן מועלת, מפני שהן כנוגעים בעדותן, שהרי חייבין להשבע הסת. במה דברים אמורים? בשניה השליח מכחיש את בעל חוב, והרי שלשתי עומדין. אבל אם בא שליח ואמר: 'נתתי כמו שאמרתי לי' - אינו יכול להשביעו הסת שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי שלא נעשה שליחותו. וכן אם מתו השלוחין, או הלכו להן למדינת הים, ובא בעל חוב לתבע חובו - אינו יכול להשביעו הסת שלא פרעו השליח, שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי שלקח; אלא מחרים הלוה סתם, ומשלם החוב שעליו. וכן כל כיוצא בזה.

ח. ראובן ששלח כתב לשמעון, ואמר לו: 'מנה שיש לי בידך, שלחהו לי ביד לוי' - אם רצה לשלחו, אינו חייב באחריותו, בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון; והוא, שפיר שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר: 'לא כתבתי ולא שלחתי לך' - ישבע הלוה הסת שכתב ידו בא אליו ולפיכך שלח, ויפטר; וכזה הורו רבותי. אבל אם לא היה הפתב בכתב ידו, או שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו - אפלו היה כתובין בו סימנים ואותות שביניהן בייחוד - אם טען ראובן ואמר: 'לא שלחתי כתב ואחרים רמו בד', שמעון חייב באחריותו, וישלם לראובן

שיתן המאמים. טען בן המצר שזו קנוניא בייניהן - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ, ונוטל מאתם. ואם היו שם עדים שנתן מאתם, ובן המצר טוען שאמנה היתה בינו ובין המוכר, ואני יודע בודאי שלא לקח ממנו אלא מאה - הרי זה נותן המאמים כמו שהעידו העדים, ואחר כך מסלקו, ומשביעו הסת שלקח במאמים, ונפטר.

ה. כל הרוצה למכר קרקע, ובאו שנים, כל אחד מהן אומר: 'אני אקח בדמים אלו', ואין אחד מהן בעל המצר - אם היה האחד מיושבי העיר ואחד משכני השדה, בן העיר קודם; שכן ותלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם; קרוב ותלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם; שכן וקרוב, השכן קודם; שגם זה בכלל הטוב והישר הוא. קדם אחד מהן וקנה, וזה; ואין חבירו שראוי לקדם לו יכול לסלקו, הואיל ואין אחד מהן בעל המצר; שלא צוו חכמים בדבר זה דרך דין, אלא דרך חסידות ונפש טובה היא שעושה כך.

ברייך רחמנא דסייען

הלכות שלוחין ושתפין

ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושיכרן. ובאור כל הדינים האלו - בפרקים אלו.

הלכות שלוחין ושתפין פרק א

א. האומר לשלוחו: 'צא ומכר לי קרקע או מטלטלין', או 'קנה לי' - הרי זה מוכר ולוקח לו ועושה שליחותו, וכל מעשיו קיימין. ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים, אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו; ואין צריכין עדים אלא לגלות הדבר, אם כפר אחד מהם, כשאר כל הטענות. ב. שליח שעבר על דבריו משלחו, לא עשה כלום. וכן אם טעה בכל שהוא, בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר, שהרי אומר לו: 'לתמן שלחתיך, ולא לענות'. ולא אמרו שהונגה במטלטלין שתות, והעבדים והשטרות והקרקעות אין בהן הונגה, אלא במוכר שלו, או קונה לעצמו; אבל השליח שטעה בכלן בכל שהוא, חוזר. ג. נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא באחריות - הרי זה עוות; והשליח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעשה, וחוזר ומוכר אותה למשלח באחריות; הואיל וקנה אותה במעותיו, האחריות על השליח. וכן כל כיוצא בזה. לפיכך, אם התנה עליו שעשה שליח בין לתמן בין לענות - אפלו מכר לו שוה מאה בדינר, או לקח שוה דינר במאה - אינו יכול לחזור בו, וחייב המשלח לתן לו כפי התנאי.

ד. האומר לשלוחו: 'מכר לי משדה שלי בית סאה', ומכר לו בית סאתים - הרי זה מוסיף על דבריו, וקנה הלוקח בית סאה בלבד. אמר לו: 'מכר לי בית סאתים', ומכר לו בית סאה - הרי זה מעביר על דבריו, ולא קנה לוקח. אמר לו: 'מכר לי שדי לאדם אחד', והלך השליח ומכרה לשנים

ו. הסרסור - שליח הוא, אלא שהוא נוטל שכר על שליחותו; לפיכך, אם שנה על דעת הבועלים, משלם מה שהפסיד. ביצד? הרי שנתן ראובן חפץ לשמעון הסרסור, ואמר לו: 'מכר לי זה, ואל תמכר בפחות ממאה', והלך ומכרו בחמשים - משלם חמשים מביתו; מכרו במאתים - הכל לראובן. וכן כל פיוצא בזה. ראובן אומר: 'במאה אמרתי לך למכר', והסרסור אומר: 'בחמשים אמרתי לך, וכן מכרתי בחמשים' - נשבע הסרסור שבועת התורה, שהרי הודה במקצת. ואם כבר נתן לו החמשים - נשבע הסת שיעשה שליחותו, וזוכה הלוקח. ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא, ושנה המוכר לו סרסור הוא - יחזיר החפץ לבעליו; ויחזיר על מי שנתן לו רשות למכר בחמשים, או שרצה בחמשים, וחזר בו אחר שקניתי.

ז. כל סרסור שהודיע ללוקח שחפץ זה או קרקע זה של ראובן, ואחר שקנה הלוקח אמר ראובן: 'איני רוצה למכר בידים אלו' - מחזיר הלוקח, שהרי לא פסק ונקב בסכום של דמים ואמר לו 'מכר בכך וכך'. וכל סרסור שאבד החפץ מידו, או נגנב, או נשבר - חייב לשלם, מפני שהוא נושא שכר.

ח. הלוקח כלים מבית האמן לשגרן לבית חמיו, ואמר לו: 'אם מקבלין אותן ממני, אני אתן לך את דמיך; ואם לאו, אתן לך שכר מעט', ונאנסו בהליכה - הרי זה חייב לשלם; ואם נאנסו בחזרה, פטור. נטלן על מנת למכרן לאחרים, ואמר לו: 'אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן פלוני, אתן לך דמים כך וכך, ואם לא ימכרו, אחזירם לך', ונאנסו, בין בהליכה בין בחזרה - חייב לשלם.

ט. כל שליח שטען שארעו אנס פלוני, והפסיד כך וכך - הרי זה נשבע שבועת השומרים על טענתו, ויפטר. ואם היה האנס במקום שאפשר להביא עליו עדים, או דבר שהוא גלוי וידוע לכל, שהרי ימצא עדים - הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו; ואם לא הביא עדים - אינו נאמן, ומשלם. מעשה באחד שאמר לשלוחו: 'קנה לי ארבע מאות גרבי יין', ממעות שהיו לו בידו, וקנה לו, ונמצאו חמץ. ואמרו חכמים: מנין גדול בזה שהחמץ, קול יש לו; והואיל ואפשר להביא ראיה, שהיה יין בעת שלקחו ויפטר; ואם לא יביא ראיה, ישלם. וכן כל פיוצא בזה מדברים שהראיה מצויה בהן. אבל דבר הנעלם שאין ראיתו מצויה, ישבע עליו השליח. וכן הדין בכל טענה שיטען השתף פיוצא בזה, וכן הדין בטענת השומרים - אם הראיה יכולה להיות - או יביא ראיה על טענתו, או ישלם, כמו שבארנו.

הלכות שלוחין ושתפין פרק ג

א. מי שהיתה לו קרקע פחת יד אחת, או שהיו לו מטלטלין פקדון, ורצה לעשות שליח לדון עם זה, ולהוציא הקרקע או הפקדון מתחת ידו - הרי זה כותב לו הרשאה (שהקנה לו הזכויות). וצריך לקנות מידו שהרשאה, ואמר לו: 'לך דון וזכה והוצא לעצמך', וכיוצא בענינים

אחר שיתקיים על מי ששלח כתב זה מדעתו ולא יודה. ויש מי שהורה שישבע ראובן ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

ט. לוי שכא בשליחות ראובן, ולקח חמשים משמעון, וביא ראובן ואמר: 'לא שלחתיו לקח אלא עשרים, ועשרים בלבד הביא לי' - הרי ראובן נשבע שלא שלחו לקח אלא עשרים ועשרים בלבד הביא לו, כדין כל מודה במקצת; ולוי נשבע הסת שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן. וישלם שמעון מביתו, אם היה חייב לראובן. וכן כל פיוצא בזה.

שבת קודש

הלכות שלוחין ושתפין פרק ב

א. אין הגוי נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם, וכן אין ישראל נעשה שליח לגוי לדבר מן הדברים, שנאמר: "בן תרימו גם אתם" - מה "אתם" בני ברית, אף שלוחכם בני ברית; והוא הדין לכל התורה כלה. ומה משלחכם בן ברית, אף בכל התורה כלה המשלח בן ברית.

ב. עושה אדם שליח איש או אשה, ואפלו אשת איש; ואפלו עבד ושפחה - הואיל והן בני דעת וישנן במקצת מצוות, נעשין שלוחין למשא ומתן. אבל מי שאינו בן דעת, והוא חרש שוטה וקטן - אינן נעשין שלוחין; ולא עושין שליח, אחד הקטן ואחד הקטנה. לפיכך, השולח בנו קטן אצל התנאי (ובחשבונו "זכות" בשני איסורים), ומדד לו באסר (סוג מטבע) שמן, ונתן לו את האסר (הנותן - בתור "עודף"), ואבד את השמן ואת האסר - התנאי חייב לשלם; שלא שלחו אלא להודיעו, ולא היה לו לשלח אלא בן דעת. וכן כל פיוצא בזה. ואם פרש ואמר: 'שלח לי עם הקטן', הרי זה פטור.

ג. האומר לחברו: 'מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין מלוה, שלחה לי ביד פלוני' - אפלו היה קטן - אם רצה לשלחו בידו, נפטר; ואינו חייב באחריותו. וכן שנים שהתנו ביניהן שכל מי שירצה לשלח לחברו, ישלח ביד מי שירצה המשלח - הרי זה משלח ביד מי שירצה לו שהוא ראוי להוליך דבר זה; ואם אבד או נגנב בדרך, או שכפר בו השליח - הרי המשלח פטור, שכל תנאי שבממון קיים.

ד. השליח שקנה או שמכר, והודיע שהוא שליח בדבר זה לפלוני - אף על פי שמשה או שהמשיך, ונמצא שעבר על דעת משלחו - בטל המקח, ומחזיר. ואם לא הודיע שהוא שליח - נקנה המקח, ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו.

ה. ראובן שקנה שדה משמעון, ואמר לו: 'ללוי קניתי אותה', וכתב שטר מכר בשם לוי, וחזר ראובן ואמר לשמעון: 'לעצמי קניתי', חזר וכתב שטר מכר בשמי' - אין כופין את המוכר לכתב לו שטר אחר בשם ראובן. ואם התנה עמו בתחלה ואמר לו: 'לעצמי אקנה, וזה שאכתב שטר בשם לוי כדי שלא ידעו בי שאני הוא הקונה' - הרי זה כופהו לחזר ולכתב לו שטר אחר בשמו.

כמו שבארנו, או בהקניית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה, מפני שהוא מקנה השעבוד שבו. זה הוא הדין שניראה לי מן התלמוד. אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המלוה, כדי שלא יטל כל אחד ממון חברו, וילך לו למדינה אחת; ועוד תקנו, שאם הרשהו לטל מעות שיש לו ביד חברו או לתבע ממנו הלואה, ולא היתה קרקע למקנה - מקנהו ארבע אמות מחלקו שבארץ ישראל, ומקנה לו המעות על גבן. ודברים אלו דברים קלים הם עד מאד, ורעועים: שזה מי יאמר [מנין לנו] שיש לו חלק בארץ ישראל? ואפלו הוא ראוי, אינו בראשיתו. והגאונים עצמם שתקנו תקנה זו אמרו, שאין אומרים בה 'קב הדין את הדין', ואינה אלא כדי לאים על הנתבע: אם רצה לדון בהרשאה זו ולתן, נפטר. ולמה נפטר? שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו בעדים. אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו - אין כופין אותו לא לתן לו ולא להשבע, עד שיבוא בעל דינו. וכן הורו, שאם היתה לו מלוה אצל חברו, בין בשטר בין בעדי קנן - אף על פי שפטר בה בבית דין - כותבין עליו הרשאה, מפני שהיא כפירת שעבוד קרקעות; אבל מלוה על פה שפטר בה, לא תקנו שיתבטל עליה הרשאה.

ח. מי שהרשה לאחד, ורצה לבטל השליחות ולהרשות לאחר - הרי זה מבטל. ואין למרשה רשות לכתב לאחר הרשאה, שזה אומר לו: 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'. לפיכך, אם התנה עליו שירשה הוא לאחר, ואחר לאחר - הרי השליח כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי; הכל לפי תנאו.

ט. הבא בהרשאה שמחל לזה הנתבע, או שמכר לו, או שמחל לו על השבועה, או שעשה עמו פשרה - לא עשה כלום, שהרי אומר: 'לתקן שליחתי, ולא לענות'. לפיכך אם התנה, בין לתקן בין לענות - אפלו מחל לו על הכל, הרי זה מחול.

י. ראובן שבא בהרשאה, ותבע שמעון - אין שמעון יכול לדחות ולומר לו: 'שמא המשלם אותך הרשה אחר ובטל שליחותך'; שהרי ראובן אומר לו: 'תן לי הפקדון שיש בידך, וזה הרשאתי תהי אצלך'; אם המפקיד הרשה אחר, הוא הפסיד על עצמו. ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן. יא. ראובן שבא בהרשאת שמעון, ותבע לוי, ואמר: 'לא היו דברים מעולם, אבל ישבע שמעון ויטל' - מוציאין הממון מיד לוי, ויהיה מנח בבית דין עד שיבוא שמעון וישבע ויטל. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון - ידון עם ראובן, ויהיה הממון מנח עד שיבוא שמעון וישאל; ויש לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי לעכב הממון ולאחרו. נתייב לוי שבועה - אינו יכול לעכב ולומר: 'איני נשבע, עד שאחרים בפני שמעון על מי שטוען עלי טענות שקר'; שאין זה החרם אלא תקנה קלה שתקנוה הגאונים האחרונים כדי שיכנונו בעלי דינים טענותיהן, ואין מעכבין שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה.

הללו; ואם לא כתב לו כן, אינו יכול לדון עמו, מפני שהוא אומר לו: 'אין אתה בעל דיני'. אף על פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וכל מה שניקה בו, הרי הוא של משלחו. וכל ההוצאות שיוציא השליח על דין זה שהרשה בו, הרי המשלם חייב בהן; שפך כותבין בהרשאה: 'כל שתוציא בדין זה, עלי לשלמו'.

ב. הקנה לזה המרשה שליח או רביע מה שיש לו ביד חברו, הרי זה דין על הכל; הואיל ודן על חלקו, והרי הוא בעל דינו בחלקו - דין על הכל.

ג. אחד מן האחים שלא חלקו, או מן השתפין, שבא לתבע - תובע על הכל; הואיל ויש לו חלק בזה הממון, אין צריך הרשאה משאר שתפין. ואין השתף האחר יכול לומר לשתפו שדן: 'אלו אני הייתי התובע, הייתי טוען טענה אחרת ומחייב בעל דיני', שהרי אומרים לו: 'למה לא באת לתבע גם אתה?' לפיכך, אם בא ממדינה אחרת, יש לו לחזור על בעל הדין, ולדון עמו, ולומר לו: 'אני איני מודה בכל מה שטוען שתף שלי'; לפיכך יש לנתבע לעכב ולומר לזה: 'או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה, שהרי ממון שניכם בדי וישניכם בעלי דיני, ולמחר יבוא אחיך או שתפך ויתבע גם הוא'.

ד. הבעל בנכסי אשתו, צריך הרשאה; ואם יש שם פרות בקרקע - מתוך שיש לדון על הפרות שהרי הן שלו, דן על הקרקע, ואין צריך הרשאה מאשתו, שאם אין קרקע אין פרות.

ה. מי שהיה לו ביד חברו פקדון או מלוה, בין מטלטלין בין מעות, ונעשה שליח בעדים להביאן לו - הרשות ביד זה שהן אצלו: אם רצה לתן - נפטר ואינו חייב באחריותו, שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן - אינו נותן, שאין זה בעל דינו עד שיבוא בהרשאה על הפקדון. וכל הבא בהרשאה, הרי הוא בכלל הנאמר בהן: 'ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו'.

ו. התובע חברו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, וכפר בו - אינו יכול לכתב הרשאה עליו; שנמצא זה כמשקר - שהוא אומר לו: 'הרשיתיך לטל מה שיש לי ביד פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו כלום'. וכן מי שנתחייב לו חברו שבועה, אינו יכול להרשות עליו אחר להשפיעו; שאין שם דבר שיקנה לו, ואין אדם מרשה על תביעת דברים, שאין הדברים נקנין אלא עם תביעת הממון. ז. מי שהיה לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה להרשות שליח להביאן - אין הקנין [סוד] מיד מועיל בה, שאין המטבע נקנה בחליפין. אלא כיצד עושה? נותן לו קרקע כל שהוא, ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו, והולך ודן עמו, ומוציאן. היתה לו מלוה ביד אחר - אינו יכול לכתב הרשאה עליה, ואפלו היה חוב בשטר, מפני שמלוה להוצאה נתנה, ואין אדם מקנה לחברו דבר שאינו בעולם. ואין לה דרך שיקנה אדם בה חוב, אלא או במעמד שלשתן, והוא דבר שאין לו טעם

הלכות שלוחין ושתפין פרק ד

א. כשיצאו השתפין להשתתף, במה יקנה כל אחד מהן ממון חבירו להשתתף בו? אם במעות נשתתפו - יביא זה מעותיו, ויביא זה מעותיו, ויטילו אותן לכיס אחד, ויגביהו את הכיס שניהם. אבל אם כתבו שטר והעידו עדים - אף על פי שקנו מיד שניהם שביא זה מאה וזה מאה וישתתפו בהן - לא קנו, ועדין לא נעשו שתפין; שאין המטבע נקנה בחליפין. לפיכך, אם נשתתפו בשאר מטלטלין, כיון שקנו מידם שביא זה חביתו של יין וזה פדו של דבש, והרי נשתתפו בהן - נעשו שתפין בהן. וכן אם ערכו פרותיהן, או ששכרו מקום בשתפות, והניח זה חביתו וזה פדו שגשתתפו בהן - הרי אלו שתפין. כללו של דבר: בכל הדרכים שקונה הלוקח, באותן הדרכים עצמן קונין השתפין זה מזה הממון המטל ביניהן להשתתף בו.

ב. האמנין שנשתתפו באמנות - אף על פי שקנו מידם, אינם שתפין. כיצד? שני חטים או שני אורגים שהתנו ביניהן שכל שיקח זה וזה במלאכתו, יהיה ביניהם בשוה - אין כאן שתפות כלל, שאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם. אבל אם היו לוקחין הבגדים מממון עצמן ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין השתי והערב ממעותיהן ואורגין ומוכרין, ונשתתפו בממון שלוקחין בו - הרי אלו שתפין; וכל שירויחו בשכר מלאכתן ובמשאן ומתנן, הרי הוא לאמצע.

ג. השתפין שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים וזה שלש מאות, ונתעסקו כלם בממון, ופחתו או הותירו - השכר או הפחת ביניהן בשוה לפי מנינם, לא לפי המעות. ואפלו לקחו שור לטביחה, שאלו טבחוהו היה כל אחד נוטל מבשרו כפי מעותיו - אם מכוהו חי ופחתו או הותירו, השכר או הפחת לאמצע. במה דברים אמורים? בשנשאו ונתנו במעות שנשתתפו בהן. אבל אם המעות קמין, ועדין לא הוציאו אותן, ופחתו או הותירו מחמת המטבע, ששננהו המלך או אנשי המדינה - חולקין השכר או ההפסד לפי המעות. במה דברים אמורים? בסתם. אבל אם התנו שישל בעל המאה שלשה רבעים מן השכר, וישל בעל המאתים רביע, ואם יפחתו לא יפחות זה שישל שלשת רבעי השכר אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה שנוטל רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת - הרי אלו חולקין לפי מה שהתנו; שכל תנאי שבממון קיים.

ד. שתפין שהתנו ביניהן שיעמדו בשתפות זו עד זמן קצוב - כל אחד מהן מעכב על חבירו, ואינו יכול לחלק עד שיגיע הזמן, או עד שיכלה כל ממון השתפות. ואין אחד מהן יכול לטל חלקו בקרן ולא בשכר, עד סוף הזמן הקצוב. נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן - הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהם, וזה נוטל חלקו מן הסחורה וזה נוטל חלקו. ואם לא היה באותה הסחורה דין חלקה, או היה בחלקה הפסד - הרי אלו מוכרין

אותה, וחולקין את הדמים. היה זמן ידוע למכירת אותה הסחורה - יש לכל אחד מהן לעכב שלא לחלקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה. ואין אחד מהן נוטל לא מן הקרן ולא מן הרוח, עד זמן החלקה, אלא אם בן התנו ביניהן. היה להם חוב אצל אחד - אינו יכול לומר לחבירו: 'לא נחלק עד שנגבה כל חוב שיש לנו', אלא חולקין; וכשיפרעו החובות, יטל כל אחד חלקו. היה עליהם חוב לאחד - אם אינן אתראין זה על זה, חולקין; ולכשיגיע זמן החוב לפרעו, יתן כל אחד חלקו. ואם הן אתראין - כל אחד מעכב לחלק, עד שיגיע זמן השטר לפרעו ויפרעו החוב. ולמה מעכב? שהרי חבירו אומר לו: 'הואיל וכל אחד ממנו חזב לשלם כל השטר, נשא ונתן בדמים אלו עד שיגיע הזמן'. אמר לו חבירו: 'נחלק, וטל את הדמים כנגד כל השטר, ונעשה בהן סחורה לעצמך, ותשלם כל השטר בזמנו' - יש לו לעכב עד זמן ולומר לו: 'שמא נפסיד, והשנים יתר מרויחין מן האחד'.

ה. הנותן לחבירו ממון לילך בו למדינה פלונית לסחורה, או לקנות פרות לסחורה, או לישב בו בחנות - אינו יכול לחזור בו ולהחזיר הממון מיד השתף, עד שילך למקום שהתנו ויחזור, או שיקנה אותן הפרות וימכר, או עד שישב בחנות; שזה כמי שקבע זמן הוא.

יום ראשון (ט"ו ניסן)

הלכות שלוחין ושתפין פרק ה

א. המשתתף עם חבירו בסתם, לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה. ולא ילך למקום אחר, ולא ישתתף בה עם אחר, ולא יפקיד ביד אחר, ולא יתעסק בסחורה אחרת, ולא ימכר בהקפה - אלא אם בן התנו בתחלה, או שעשה מדעת חבירו. עבר ועשה שלא מדעת חבירו, ואחר כך הודיעו ואמר לו: 'עשיתי כך וכך', והסכים למעשיו - הרי פטור. ואין כל אלו הדברים צריכין קנין, אלא בדברים בלבד.

ב. אחד מן השתפין שעבר ומכר בהקפה, או פרש בים, או הלך למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת, וכל פיוצא באלו הדברים - כל פחת שביבא מחמת שעבר, חזב לשלם לבדו; ואם יהיה שם שגר, השכר לאמצע כמו מה שהתנו ביניהם בשכר. לפיכך, הנותן מעות לחבירו בתורת שתפות לקנות בהן חטים לסחורה, והלך וקנה שעורים, או שנתן לו לקנות שעורים וקנה חטים - אם פחתו, פחתו לזה שעבר; ואם הותירו, הותירו לאמצע. וכן אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השתפות - אם הפסיד, הפסיד לעצמו; ואם נשתפר, השכר לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו - אם פחת, פחת לעצמו; ואם הרויח, הרויח לעצמו. ואם התנו ביניהן, הכל לפי התנאי.

ג. הנותן מעות לחבירו לקח בהן פרות למחצית שגר, רשאי לקח לעצמו מאותו המין; וכשהוא מוכר, לא ימכר שניהם כאחד, אלא מוכר אלו בפני עצמן, ואלו בפני עצמן. ולא יקח לעצמו חטים ולחבירו שעורים, אלא או

ובהפסד כל מה שירצו, כמו שבארנו. אבל אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן בממון השתוף - אף על פי שהממון של שניהם, הרי זאת השתפות נקראת 'עסק'; וזה הנושא ונותן נקרא 'מתעסק', שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן, ושתפו שאינו נושא ונותן, נקרא 'בעל המעות'.

ב. תקנו חכמים, שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן - יהיה חצי המעות בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב באחריותו אף על פי שאבד באנס, והחצי האחר בתורת פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות, ואם אבד או נגנב החצי של פקדון, אין המתעסק חייב לשלם; ולפיכך יהיה שכר זה החצי אם הרויחו, לבעל המעות. ולפי תקנה זו, אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשונה; שאם אתה אומר בן - נמצא בעל המעות נוטל שכר חצי מעותי שהן פקדון, ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהללו, ונמצאו באין לידי אבק רבית [מדברנו]. והיאך יעשו אם רצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשונה? יתן למתעסק שכרו בכל יום ויום מימי השתפות, כפועל בטל של אותה מלאכה שפוטל ממנה. ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה, אינו צריך להעלות לו שכר כל יום ויום, אלא אפלו העלה לו דינר אחד בכל ימי השתפות, דיו; ואם פחתו או הותרו, יהיה לאמצע בשונה. וכן אם אמר לו: 'כל הרוח שתרויח יהי לך, שלישי או עשיריתו בשכריך' - הואיל ויש לו עסק אחר, הרי זה מתר; ואם הפסידו, בפסיד מחצה. ואם היה זה המתעסק אריסו [עובד על בסיס אחוזים], והיה לו עסק אחר - אינו צריך להעלות לו שכר כלל, שהאריס משעבד הוא לבעל השדה.

ג. ועוד תקנו חכמים, שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן, ופחתו או הותרו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל יום, ולא התנו ביניהם שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק באותו החצי של פקדון שלישי רוח הפקדון, שהוא שתות רוח כל הממון. לפיכך, אם הרויחו - יטל המתעסק שני שלישי הרוח; חצי הרוח של חצי המעות שהן מלוה, ושתות הרוח בשכר שנתעסק בפקדון; נמצא הכל שני שלישי הרוח. ויטל בעל המעות שלישי הרוח. ואם פחתו - יפסיד המתעסק שלישי הפחת; שהרי הוא חייב בחצי הפחת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון; נמצא שנשאר עליו מן הפחת שלישי. ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת.

ד. יש מי שטועה ואומר, שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם שכר, יטל המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד, יפסיד שלישי; ואין הדבר כן, אלא אם התנו על דבר זה בפרוש. וכן אם התנו שיפסיד המתעסק מחצה, ואם יהיה שם שכר יטל שני שלישי הרוח - הרי זה מתר. וכן אם התנו שאם יהיה שם שכר, יטל המתעסק תשיעיתו, ואם יהיה שם הפסד, יפסיד עשיריתו - הואיל והתנו שיהיה רוח המתעסק יתר על הפסדו, תנאו קנס; ותוספת זו, היא כנגד עמלו.

בכלן חטים או בכלן שעורים, כדי שיהיו מעות שניהן שוין בחבלה.

ד. אחד מן השתפין שאמר: 'נוליד הסחורה למקום פלוני שהיא ביקר ונמכר שם' - אף על פי שקבל עליו כל אנס או כל פחת שיבוא להם, הרי חברו מעבב עליו; שהרי אומר לו: 'אין רצוני שאתן מעות שבדתי, ואהיה רוזף אחריך לדין להוציא מדך'. וכן כל פיוצא בזה.

ה. אחד מן השתפין שבא לישן את הפרות עד זמן הידוע, אין חברו מעבב עליו; ואם אין זמן לאותן הפרות, הרי חברו מעבב עליו.

ו. שתפין ששמו פרותיהן ונשתתפו בהן, יש להן אוניה זה על זה. ערכו פרות בלא שומא, ומכרום ונשאו ונתנו בדמיהן - הרי אלו מחשבין את הפרות כמה היו שוין בעת שנשתתפו, ומחשבין את השכר או את ההפסד.

ז. שתפין שמחלו להן מוכסין, מחלו לאמצע. ואם אמרו: 'משום פלוני מחלנו' - מה שמחלו, מחלו לו. היו באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים וגזלו את השירה, והציל אחד מן השתפין - הציל לאמצע; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל', הציל לעצמו.

ח. דבר הידוע לשני שתפין - אף על פי שהוא ברשות אחד מהן, אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השתפות; ואינו יכול לטען שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה, ונאמר לאחר המוציא מחברו עליו הראיה, אלא הרי הוא בחזקת שניהם, עד שיביא האחד ראיה.

ט. אחד מן השתפין שבא לחלק שלא מדעת חברו, חולק בפני שלישה אפלו הן הדיוטות, ובלבד שיהיו נאמנין, ויודעין בשומה; ואם חלק בפחות משלשה, לא עשה כלום. במה דברים אמורים? בשחלק פרות; אבל אם היו מעות, המעות כחולקין הן, ויש לו לחלק שלא בפני בית דין, ומניח חלק חברו בבית דין. במה דברים אמורים? בשהיו המעות בלן מטבע אחד ושוין. אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן לשנים, ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות ומקצתן רעות - הרי הן פפרות, ואין חולקין אותן אלא בבית דין.

י. אסור להשתתף עם עובד עבודה זרה - שמה יתחייב לו שבועה, וישביעו בקראתו. [בעבודה זרה] ובכר בארנו במקומו, שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית, ולא בכורות, ולא בנבלות, ולא בטפרות, ולא בתרומות, ולא בשקצים, ולא ברמשים. ואם עבר ועשה, השכר לאמצע; ויראה לי, שאם הפסיד - הפסיד לעצמו, מפני שעבר.

יא. אחד מן השתפין או מן המתעסקין שמת - בטלה השתפות או העסק, אף על פי שהתנו לזמן קבוע; ששכר יצא הממון לרשות היוורשין. וכזה הורו הגאונים.

הלכות שלוחין ושתפין פרק ו

א. שנים שהן נושאים ונותנים בממון השתפות - אף על פי שהממון של אחד מהן, הרי זו נקראת 'שתפות'; ואם פחתו או הותרו, הרי הוא לאמצע. ויש להן להתנות בשכר

המזמן - יש מי שהורה שישלם המתעסק שלישי, כמו שבארנו, אם אבד מקצת המזמן. ויראה לי שהוא משלם מחצה, שהוא בתורת מלנה; וזה שאמרו חכמים שהוא משלם שלישי בהפסד, בשלא הגיע ההפסד לטל בעל המעות פחות מחצי ממנו. כיצד? ראובן שנתן לשמעון מאה ועשרים, ונשא ונתן ופחת תשעים - הרי שמעון משלם שלשים, ונמצא ראובן נוטל ששים. אבל אם פחת שמעון מאה וחמשה, אין אומרים: 'יפסיד שמעון חמשה ושלשים'; שאם אתה אומר כן - נמצא ראובן נוטל חמשים, ולעולם לא יטל ראובן פחות מששים. לפיכך, שטר עסק היוצא על היתומים שהיה אביהם מתעסק בו - נשבע בעל השטר, וגובה מחצה שהוא בתורת מלנה, אף על פי שלעולם טוענין לירוש. הנה למדת, שאינו נוטל לעולם פחות ממחצה. ולמה אני אומר שאין פותחין לו כאן, כנגד שכרו שנתעסק בפקדון? שהרי אבד כל החצי של פקדון, ולא נשאר כאן פקדון כלל, כדי שנאמר: 'אם לא יטל שכרו יראה כרביית', שהרי חצי המלנה בלבד נוטל. וכן אם התנו שישלם המתעסק רביע השכר, ואבד המזמן כלו - משלם הרביע כלו, שהוא בתורת מלנה. אבל אם נשאר מן המזמן מעט, כדי שאם תוסיף על אותו המעט שתות ההפסד שפחת יבוא הפל רביע המזמן או יתר - הרי זה משלם שתות בלבד, מן הטעם שפכר בארנו.

ב. המתעסק שהפסיד, וחזר וטרח עד שהרויח - אינו יכול לומר לבעל המעות: 'בוא ונחשב ההפסד שהפסדנו תחלה ותפסיד שני שלישי, ונחשב הרוח שהרוחנו באחרונה, ותטל שלישי'; אלא מחשב באחרונה בלבד על הרוח או על ההפסד, ואין לו אלא ברוח שהוסיף על הקרן.

ג. נתן לו מאתים יריעות במאתים דינר בעסק, וכתבן בשני שטרות, מאה בכל שטר - מחשב הוא על שטר שטר בפני עצמו, ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו. נתן לו מאה יריעות במאה דינר, וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של זין במאה דינר, וכתב לו שטר עסק אחד במאתים דינר - אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו. כיצד? שאם מכר המאה יריעות במאה ושלשים, והמאה החביות בשבעים - בעל המעות נוטל הפל; מפני שעשה שטר אחד, הרי הפל מאתים ולא הרויח כלום. אבל אלו הניחם שני עסקים כשהיו - היה מרויח המתעסק בחלקו בפגדים עשרים, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה, והיה נוטל עשרה. וכן כל פיוצא כזה.

ד. אין המתעסק יכול לחלק המעות של עסק או הסחורה, ולומר: 'אטל אני החצי שבתורת מלנה לעצמי ואשא ואתן בו, ואניח החצי שבתורת פקדון בבית דין'; שלא נתן לו מזמן זה, אלא להתעסק בכלו. ואם חלק ועשה זה, אפלו בבית דין הגדול - לא עשה כלום; אלא השכר או ההפסד ביניהם, על אותן הדרכים שבארנו.

ה. המתעסק שנתן מתנה לאחר מן המטלטלין של עסק, או ממעות העסק, והביא בעל המזמן ראיה ברורה שאלו

ורבותי הורו, שאין תנאי זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר; אבל אם אין לו עסק אחר, צריך שיהיה שכר המתעסק יתר על הפסדו בשתות כמו שבארנו, שדכר זה אסור הוא, ואין התנאי מועיל בו. ולא יראה לי זה.

ה. הורו רבותי, שאם התנו שישלם המתעסק שלשה חלקים מן השכר, ובעל המעות רביע השכר, נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקדון, ושלשה רבעים בתורת מלנה; לפיכך, אם היה שם הפסד, יפסיד המתעסק שלשה רביעי ההפסד פחות שלישי הרביע, ויפסיד בעל המעות רביע ושלישי רביע, שהוא שלישי כל ההפסד. כיצד? נתן לו מאה דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ועשרים - בעל המעות יפסיד רביע ושלישי רביע, שהוא שלישי כל ההפסד, נמצא מפסיד שמונה, והמתעסק משלם ששה עשר; ועל דרך זו לעולם. כל חלק שיש לבעל המעות בשכר - אם יש שם רוח, נוטל כמו שהתנו; ואם יש שם הפסד, יפסיד אותו החלק ותוספת שלישי. נמצאת למד לפי מדה זו, שאם התנו שישלם המתעסק רביע השכר - אם פחתו, לא ישלם המתעסק כלום, שהרי רביע ההפסד שהוא חייב לשלם מפני המלנה, יש לו כנגדו שלישי מה שישלם בעל המעות שהוא רביע; ונמצא זה כנגד זה. וכן אם התנו על הפחת, ולא הזכירו הרוח - אם פחתו, פוחת המתעסק כפי מה שהתנו; ואם הוסיפו - נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי מה שנתן בעל המעות. כיצד? התנו שאם היה שם הפסד, יפחת המתעסק רביע, והפחיתו - משלם רביע הפחת; ואם הוסיפו, נוטל מחצה. ואף על פי שהדברים אלו שהורו דברי טעם הן, אם תלך על דרך זו, נמצא המתעסק אפשר שיפחות, ויטל שכר. כיצד? כגון שהתנה עמו שישלם המתעסק אחד משבעה בשכר, ופחתו - נוטל המתעסק אחד משבעה יתר על זה ההפסד. כיצד? כגון שפחתו שבעה דינרים - הרי המתעסק אומר לו: 'אני חייב לך דינר אחד כפי התנאי, ואתה חייב לשלם לי שנים שהן שלישי חלק הפקדון'; נמצא בעל המעות חייב לתן לו דינר בשכר שהפסיד שבעה. ואלו הפסיד ארבעה עשר, היה חייב בעל המעות לתן לו שני דינרים. וזה תמה גדול, ודכר שאין הדעת סובלתו; ואין זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל הדרך והדין האמת שיראה לי, שכל שירויח המתעסק - אם יהיה שם הפסד, יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח. וכן אם התנו על ההפסד, והרויחו - יטל כמו אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי חלק חבירו. נמצאת אומר לפי מדה זו, שאם התנו שישלם המתעסק רביע השכר, והפסיד - הרי זה משלם שתות. ואם התנו שיפסיד רביע, והרויח - יטל מחצה. ועל דרך זה לא תמצא תמה, ויצא הדין בקו הצדק.

הלכות שלוחין ושתפין פרק ז

א. הנותן מעות לחבירו סתם להתעסק בהן, או שהתנו בפרוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה, ואבד כל

אותה או עובד בה, ונהנה בשכרה ובעבודתה. ואין שמין עגל עם אמו, ולא סיוח עם אמו - שהעגל והסיוח אינו עושה כלום, ויש בו עסק.

ד. השם בהמה לחברו, עד מתי חייב להטפל בה? באתונות, שמונה עשר חדש; ובגדרות, והן הצאן והבקר - עשרים וארבעה חדש. ואם בא לחלק בתוך זמן זה - חברו מעכב עליו, מפני שנשתתפו סתם. לפי שאינו דומה טפולה של שנה ראשונה, שהוא מרבה והרונח מועט, שאינה משתמנת בתחלה אלא בקשי, לטפולה של שנה האחרת, שהוא מועט והרונח מרבה, שהרי היא משתמנת הרבה ומוספת בכל יום; לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה שניה. ולזה הבהמה השומה [נשמו אותה] אצלו, הרי הולד מכלל הרונח לאמצע. ומקום שנהגו לגדל והולדות, יגדלו ואחר כך ימכרו. ומקום שנהגו שלא לגדל, חייב המתעסק להטפל בהולדות, בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום, וחולקין. רצה להטפל בהן יתר מזמן זה, שם אותם בפני שלשה ביום שלשים וביום חמשים, וכל שיריחו אחר כך - יטל המתעסק שלשה חלקים, וחברו רביע הרונח; שהרי יש לו חצי הולד, ומפני שמתעסק בחצי של חברו נוטל חצי אותו החצי; הרי שלשה רבעים. ואם לא התנה בן בפני שלשה - הרי מחל, והולדות ביניהם בשנה כמות שהם. מקום שנהגו להעלות שוכר בתוך למעות העסק - מעליו, ויהיה כל השוכר שנוטל המתעסק בשוכר שנושא על כתפו בכלל שוכר המעות; וכן אם דרך להעלות שוכר הבהמה, מעליו. מקום שנהגו להעלות ולדות בשוכר עמלן, מעליו. וכל המתעסק או המשתתף סתם, לא ישנה ממנה המדינה.

ה. ראובן שהיתה לו שדה, והוריד שמעון לתוכה לזרעה או לנטעה ולהוציא עליה הוצאות ולמכר הפרות, וכל היתר על ההוצאה יהיה ביניהם - בין שהתנו שיתחלקו בשווה, בין שהתנו שיטל ראובן יתר, בין שהיתה ההוצאה כלה משל ראובן, בין שהיתה ההוצאה משל שמעון - כל זה מתר, ואין כאן אבק רבית. ושמעון המטפל בעבודת הארץ ובהוצאה ובמכירת הפרות, הוא הנקרא 'אריס'. אריס אומר: 'למחצה ירדתי', ובעל השדה אומר: 'לשליש הורדתי' - הולכין אחר מנהג המדינה; וזה שטען שלא כמנהג, עליו להביא ראיה.

ו. בעל שהוריד אריסין בנקסי אשתו, וגרשה - אם היה הפעל אריס - הואיל ונסתלק בעל, נסתלקו הם, ואין להם מן ההוצאה, אלא שעור השכר ובשבועה. ואם אין הפעל אריס - על דעת הארץ ירדו, ושמין להם באריס.

ז. האחין או שאר היוורשין שלא חלקו ירשת מורישן, אלא כלן משתמשין בה ביחד - הרי הן כשתפין לכל דבר ודבר. אחד מן האחין או מן השתפין שנפל לאמנות המלך, הרונח לאמצע. חלה אחד מהן ונתרפא - נתרפא מן האמצע; ואם חלה בפשיעה, כגון שהחלה בשלג, או בחמה בימי החם, עד שחלה, וכן כל פיוצא כזה - הרי זה מתרפא משל עצמו.

המטלטלין או המעות משל עסק הן - מוציאין אותן מידן; ואפלו שנה אותן המקבל מתנה ומכרן, או נתנן לאחר, או שהפסיד - חייב לשלם. והכל בראיה ברורה. כבר בארנו, שהמתעסק שמת, נשבע בעל המעות וגובה מחצה; ואם יש שם עדים שמטלטלין אלו מן המעות של עסק הן, נוטל אותן בעל המעות בלא שבועה. ואין בעל חוב ולא האשה נוטלים מהן כלום, אלא אם בן היה בהן רוח; הרי חלק הרונח של מת, של יורשים; ויטל מאותו חלק, בעל חוב או האשה.

ו. הנותן מעות לחברו לקח בהם פרות למחצית שוכר, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת; ואם נודע בראיה ברורה שלקח ומכר, הרי זה מוציא ממנו השוכר בעל כרחו. ז. נתן לו מעות לקח בהן פרות למחצית שוכר, לוקח בהן מפל מין שירצה; ולא יקח לא כסות ולא עצים. וכן כל פיוצא כזה. המושיב את חברו בחנות למחצית שוכר - אם היה אמן, לא יעסק באמנותו, לפי שאין עניו על החנות בשעה שעוסק באמנותו; ואם היה שתף עמו בחצר, מתר. ולא יהיה לוקח ומכר דברים אחרים; ואם לקח ומכר, השוכר לאמצע.

יום שני (ט"ז ניסן)

הלכות שלוחין ושתפין פרק ח

א. הנותן ביצים לבעל תרנגולין להושיב התרנגולין עליהן עד שיצאו האפרוחים, ויגדל אותן בעל התרנגולין, ויהיה הרונח ביניהן - צריך להעלות לו שוכר כפועל בטל. וכן השם עגלים וסוסיים על הרועה להיות מתעסק בהן עד שיגדלו, והשוכר לאמצע - חייב להעלות לו שוכר עמלו ומזונו כפועל בטל בכל יום; ומגדלין אותן עד שהיה העגלים בני שלש שנים, והחמור עד שתהיה טוענת. ואינו יכול למכר שלא מדעת חברו בתוך זמן זה. וכן השם בהמה על המפטם להיות מפטם אותה, והשוכר לאמצע - צריך לתן לו שוכר עמלו כפועל בטל; ואם אמר לו: 'הרי הראש או האליה שלך בעמלק יתר על מחצית השוכר', מתר. היו לפטם בהמות אחרות שמפטם אותן עם זו השומה אצלו, וכן אם היו לו עגלים וסוסיים אחרים או ביצים אחרות שלו - הואיל והוא מתעסק בשלו ובשל חברו - אפלו לא העלה לו אלא דבר מועט בכל ימי השתפות הזאת, דיו; וחולק בשוכר בשווה. ואם היה אריסו - הואיל והוא מטפל בשלו ובשל בעל השדה, אינו צריך להעלות לו כלום.

ב. השם עגלים וסוסיים, או הושיב תרנגולין, או שם בהמה על הפטם למחצית שוכר, ולא העלה לו שוכר - הרי דינו כדין העסק של מעות: רואין בכמה שמו הבהמות או הפיצים, וכמה הרויחו, ונוטל המתעסק שני שלישי השוכר. ואם הפסידו, משלם שלישי ההפסד.

ג. שמין פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכל, ויהיה השוכר לאמצע בשווה; אף על פי שנה מתעסק, הרי יש לו רונח אחר לעצמו בעבודת הבהמה, שהרי שוכר

הלכות שלוחין ושתפין פרק ט

א. השתפין בלן, והאריסין, והאפטרופין שמונו אותן בית דין על היתומים, והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, או שהושקה בעלה חנונית, וכן הבית - כל אחד מאלו נשבע מדבריהן בטענת ספק; שמו גזל חברו במשא ומתן, או שמו לא דקדק בחשבון שביניהם. ולמה תקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמן, שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות ראוי להן, מפני שטורחין ונושאים ונותנים; לפיכך תקנו להם חכמים שתיבין שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהם בצדק ואמונה.

ב. ואין אחד מכל אלו נשבע בטענת ספק, עד שיחשד המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין של כסף, כמו שיתבאר; אבל אם חשדן בפחות מזה, אין נשבעין.

ג. מכאן הורו רבותי, שאם מת השתף האחד, אין היורש יכול להשביע שתפו של אביו בטענת 'שמו', שהרי אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי, כדי שיחשד אותו זה היורש בשתי כסף. ויש מי שהורה שמשביע אותו היורש בטענת 'שמו'; ולא ראינו מי שדן כך.

ד. אף על פי שאין שם עדים שזה שתפו או אריסו או בן ביתו, אלא הרי הוא מודה מפי עצמו ואמר: 'שתפו' או 'אריסו' או 'בן ביתו אני', אבל לא גולתי כלום' - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ; שאין אומרים 'מגו' לפטרו משבועה, אלא לפטרו מממון. איזה הוא בן הבית שיש לו להשביעו בטענת ספק? זה שמוציא פועלים ומכניס פועלים, מכניס לו פרות ומוציא לו פרות. אבל בן הבית שאינו נושא ונותן, אלא נכנס בגליו ויוצא בלבו - אינו יכול להשביעו מספק. וכן אפטרופוס שמנהו אבי יתומים, אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק. וכן האשה שלא נעשית אפטרופא בחיי בעלה, ולא נשאה ונתנה אחר קבירת בעלה - אין משביעין אותה מספק. וכן אם נשאה ונתנה בין מיתה לקבורה, אין משביעין אותה על זה שנשתמשה בו בין מיתה לקבורה; שאם אתה אומר תשבע על זה, לא תמכר לקבורה; ונמצא המת מתגול.

ה. המשלח ביד חברו חפץ למכרו, או ששלח בידו מעות לקנות לו סחורה או פרות - אף על פי שלא נתן לו שכר על זה, ואין לו חלק ולא הניה בשליחותו זו, הואיל ונשא ונתן בממון חברו, הרי זה כבן בית; ויש לו להשביעו מספק, שלא גזלו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה, או המעות שמכר לו בהן.

ו. השתפין שנושאים ונותנים ביחד, או שהיה האחד נושא ונותן ומפקיד הסחורה או מקצתה או המעות עם השני בלא משקל ולא מנזן ולא מדה - הרי שניהם נכנסו לספק, ויש לכל אחד מהן להשביע חברו שבועת השתפין. אבל אם היה האחד הוא שנושא ונותן, והשני לא נתעסק עמו כלל - אין נשבע אלא זה שנושא ונותן.

ז. חלקו השתפין והאריסין, ונתגרשה האשה, ונפרד מעליה בן הבית, והביא לו השליח סחורה שקנה לו או

מעות שמכר לו בהן, ושתק, והלכו להן ולא תבעו מיד - אינו יכול לחזור ולהשביעו בטענת ספק. אבל אם היתה לו טענת ודאי - משביעו עליה, ומגלגל בה כל מה שירצה. וכן אם נתחייב לו שבועה אחר זמן, בין של תורה בין של דבריהם, כגון שנעשה לו שתף או בן בית פעם אחת - הרי זה יכול לגלגל עליו שלא גולתני בשתפות זו שבינינו, ולא כשהיית שתפי או אריסי או בן ביתי או אפטרופי בראשונה. וכן כל פיוצא בזה.

ח. השתפין שחלקו, ונשאר להן חובות אצל אחרים - אינן יכולין להשביע זה את זה מספק; שהרי חלקו, והחוב שנשאר דבר ידוע הוא; כל מה שייפרעו, יקח זה חלקו וזה חלקו מן החוב. וכן אם נשאר להן מעות בפני, וכבר ידעו אותן ועדין לא נטל כל אחד חלקו - אין משביעין זה את זה, שהמעות פחלוקין הן. וכן אם עשו חשבון על כל השתפות, ונשאר לאחד מהן אצל חברו דבר קצוב וידוע - אף על פי שעדין לא נטלו, הרי חלקו. אבל אם נשאר ביניהן כל שהוא מן הפרות, ועדין לא חלקו אותן ולא ידעו משקלם, או שנשאר ביניהם צד מן השתפות שלא עשו בו חשבון, ולא ידע כל אחד מהן כמה חלקו המגיע - הרי השתפות קימת עדין, ומשביעין זה את זה.

ט. מי שתבע חברו אחר חלקה, אינו יכול להשביעו אלא על ידי גלגול, כמו שאמרנו; אבל יש לו להחרים סתם על מי שגזלו כלום כשהיה שתפו או אריסו או בן ביתו, ולא יודה כמה שגזל.

הלכות שלוחין ושתפין פרק י

א. שתף שטען על חברו שסף היה תנאי בינינו, והלה אומר: 'לא היה תנאי זה מעולם', או שטען שהקנן שלי היה כך וכך, והלה אומר: 'אינו אלא פחות מזה', או שטען שפכר נתתי לך מן השתפות, והלה אומר: 'לא לקחתני', או שטען שסחורה זו משלי, והלה אומר משל אמצע, וכל פיוצא בטענות אלו - הרשות ביד התובע בשבועה. כיצד? אם רצה התובע שלא ישביע השתף שבועת השתפין, וישביעו הסת על הטענה שפופר בה ואומר 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה משביעו. ואם רצה - מגלגל עליו כל אלו הדברים בשבועת השתפין, ומשביעו בטענת ספק שלא גולתני כלום כל ימי השתפות, ושהיה בינינו תנאי כך וכך, ושזו הסחורה שלך, ושנתת לי כך וכך; וכן כל פיוצא בזה.

ב. התובע שתפו להשביעו שבועת השתפין, הנתבע אומר: 'כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום', והתובע אומר: 'עדין לא חלקנו, ולא עשינו חשבון', או שאמר התובע: 'חלקנו על מנת שנשביע אותך שבועת השתפין בכל עת שנרצה ועדין לא נשבעת, ואתה מודה אותי מיום ליום' - אינו יכול להשביעו בטענת ספק. אפלו אמר הנתבע: 'כן חלקנו, ונשאר לך אצלי, וזה הנשאר אינו אלא חוב שזקפתו עלי, או פקדון הנחתו אצלי' - אף על

יגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה; ואם לא נתעסק שמעון בשתפוטות זו כלל - ישבע שמעון שבועת הסת שאינו יודע בודאי בזה ההפסד, ויפטר. ולא עוד, אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון, חולקין אותו בשוה; שאין השתף מן הנשבעין ונוטלין, כדי שישיבע ויטל מה שביד חברו, אלא ישבע ונפטר, או נוטל מדבר שהוא תחת ידו. והנהר בדין זה, ששכר טעו בו בעלי הוראה.

ו. טען שמעון שיש ללוי עלי חוב בזה השתפוטות מנה - אם היה בידו כדי החוב, והיה יכול לתנו ללוי - נאמן; ונותנין החוב, ואחר כך מחשבי. ואם אין בידו לתן, אינו נאמן להוציא מיד ראובן הממון או הסחורה הידועה לשתפוטות - שמה קנוניא הן עושין שמעון ולוי על נכסי ראובן. ואפלו היתה המלוה בשטר, אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום. אבל אם טען שמעון שראובן יודע בודאי שנה החוב שעלי מחמת השתפוטות הוא, והחוב אצלנו הוא - ישבע ראובן הסת או על ידי גלגול, שאינו יודע שחוב זה אצלנו; וישלם שמעון החוב משלו. וכן אם יצא שטר חוב על לוי בשם שמעון במאה דינרין מממון השתפוטות, ואמר שמעון: 'נפרעתי והחזרתיו לכיס', או שאמר שמעון: 'קבעתי לו זמן לשנה או לשתיים' - אינו נאמן, שמה קנוניא הוא עושה על נכסי ראובן. וכיצד דנין בדין זה? לוי כפר נפטר בהודאת שמעון; ואם לא הביא שמעון ראיה - ישלם מביתו, ויתבע לוי בסוף זמן שאמר. וכן כל פיוצא בזה.

בריש רחמנא דסיעין

פי שיש עדים שהיה שתפו, אינו יכול להשביעו בטענת ספק, ואינו יכול להשביעו הסת ששכר חלקו או שלא נשתתפו מעולם, ואפלו על ידי גלגול; לפי שאין משביעין הסת ואין מגלגלין, אלא על טענה שאם יודה בה יהיה חייב לשלם ממון; אבל דבר שאפלו הודה בו, אינו חייב אלא שבועה - אינו נשבע עליו, ואפלו על ידי גלגול. וכנה הורו כל הגאונים בעלי הוראה.

ג. טען שעדין שתפי אתה ונשאר לי אצלך כך וכך, וזה אומר: 'כפר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום', או: 'לא היית שתפי מעולם' - הרי הנתבע נשבע הסת שאין לו בידו כלום, ומגלגל עליו שלא גזלתני כלום מעולם; ואינו מגלגל עליו שלא היית שתפי מעולם או ששכר חלקנו בו, מן הטעם שבארנו.

ד. טען שעדין שתפין אנהנו ויש לי להשביעך בטענת ספק, והלה אומר: 'לא נשתתפנו מעולם', והביא התובע עדים שהיה שתפו, וחזר הנתבע אחר כך ואמר: 'חלקנו' - אין שומעין לו; שהרי החזק בפרן לשבועה זו, וישבע שבועת השתפין. וכן כל פיוצא בזה.

ה. ראובן שהטיל לכיס ארבע מאות דינרים, והטיל שמעון מאתים, ונשתתפו ונשאו ונתנו ביחד, והרי הממון בלו ביד ראובן, וטען ראובן שפחת מן הקרן חמש מאות - אין אומרים: 'ישבע ראובן שבועת השתפין שפחתו כך, וישלם שמעון חמשים מביתו', אלא ישבע ראובן שבועת השתפין, וילך במנה שבידו בלבר, ולא ישלם שמעון כלום. טען ראובן ששמעון ידע בודאי בפחת זה שפחתו,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' ט"ז ניסן ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות פרה אדמה פרק י

חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה; ולא לשיטם על פני המים, ולא יעמד בצד הנהר מפאן ויזרקם לצד השני. אבל עובר הוא אדם במים עד צוארו, ובידו אפר פרה או מים מקדשין. וכן אדם וכלים הריקנין שהן טהורין לחטאת, ומים שנתמלאו לחטאת ועדין לא נתקדשו - מעבירין אותן בנהר ובספינה.

ג. וכן מעבירין מים מקדשין בספינה בים הגדול, ושטין בהן על פני המים; שלא גזרו אלא על המים המקדשין ועל האפר, בנהר [ולא בים].

ד. המוליך מים לקדשן, ואין צריך לומר מים שנתקדשו - לא יפשיל הכלי לאחוריו, אלא לפניו, שנאמר: 'למשמרת למי נדה' - בזמן שהם שמוירין, הן מי נדה; ואם לאו, פסולין. הרי שמלא שתי חביות - נותן לפניו אחת, ואחת לאחוריו, מפני שאי אפשר [אחורת].

ה. מי חטאת ששקלן במשקל - אם הסיח דעתו [מהם], פסולין; ואם לא הסיח דעתו, בשרין. אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת - הואיל ועשין משקלת, פסול;

א. הממלא מים לקדוש [מי חטאת] - אינו צריך שיהיה הוא עצמו המקדש והמזה, אלא מקדש אחד ומזה אחר. וכן ממלא אדם בכלי, ומערה בכלי לכלי, ומקדש בכלי אחר; ומערה המים המקדשין בכלי לכלי, ומזה בכלי אחר.

ב. ממלא אדם מים, ומניחן אצלו בלא קדוש כל זמן שירצה, ואין בכך כלום. ומוליכן ממקום למקום, ומעיר לעיר, ונותן עליהן אפר ומקדשן בכל עת שירצה. וכן המים המקדשין [שניתן בהם האפר], מניחן אדם אצלו ימים ושנים, ומזה מהן בכל יום שהוא צריך, עד שיתמו; ומוליכן ממקום למקום, ומעיר לעיר. ומשמר אדם אפר הפרה אצלו, ומוליכו ממקום למקום, ומעיר לעיר. פעם אחת, הוליכו כלי שהיה בו מי חטאת בספינה בירדן, ונמצא פזית מן המת בקרקע הספינה, ונטמאו המים. באותה שעה גזרו בית דין הגדול, שאין מעבירין מי

בד וכד - גבועל אחד. וטובל ראשי גבועלין במי נדה שבפלי, ומתכונ ומזה על האדם או על הכלים, ביום השלישי וביום השביעי, אחר שתגן החמה; ואם הנה משעלה עמוד השחר, כשר. ואחר שנה עליו ביום השביעי, טובל ביום; ומעריב שמשו, והרי הוא טהור לערב. טבל את האזוב בלילה, והנה ביום, או שטבל את האזוב ביום, והנה בלילה - הניתו פסולה. והמים מטמאין משום מי חטאת, כמו שיתבאר, עד שתהיה טבילת האזוב במים והניתו ממנו ביום השלישי וביום השביעי אחר שתגן החמה; ואם עבר ועשה משעלה עמוד השחר, כשר כמו שבארנו.

ב. מי שנטמא במת, ושהה כמה ימים בלא הנהיה - כשיבוא להזות, מונה בפניו שלשה ימים; ומזין עליו בשלישי ובשביעי, וטובל בשביעי ומעריב שמשו. במה דברים אמורים? בעם הארץ שבא להזות, שאפלו אמר 'היום השלישי שלי' - אינו נאמן, שמה היום נטמא; לפיכך צריך למנות בפניו. אבל חבר [- תלמיד חכם] שבא להזות, מזין עליו או על כליו מיד. מי שהנה עליו בשלישי, ולא הנה עליו בשביעי, ושהה כמה ימים - טובל בכל עת שירצה אחר השביעי, בין ביום בין בלילה, ומזין עליו ביום, בין קדם טבילה בין אחר טבילה; אפלו טבל בליל תשיעי, או בליל עשירי - מזין עליו למחר אחר הגן. ג. כל הטמאין מקבלין הנהיה. כיצד? זכים וזבות נדות ויולדות שנטמאו במת - מזין עליהן בשלישי ובשביעי, והרי הן טהורין מטמאת מת, ואף על פי שהן טמאין בטמאה אחרת, שנאמר: "והנה הטהור על הטמא" - הנה למדת, שהנהיה מועלת לו, אף על פי שהוא טמא. וכן הערל מקבל הנהיה. כיצד? ערל שנטמא במת, והנה עליו שלישי ובשביעי - הרי זה טהור מטמאת מת; וכשימול - טובל, ואוכל בקדשים לערב.

ד. מצות אזוב - שלשה קלחין, ויכל קלח וקלח גבועל אחד; נמצאו שלשה גבועלין. ושייריו שנים [אם אבד בד אחד אחר שאגדס כשר]; ואם לקח שנים בתחלה, ואגדן - כשר. נתפרדו הגבועלין ונשרו העלין, אפלו לא נשאר מכל גבועל מהם אלא כל שהוא - כשר; ושיירי [- שארית] האזוב, כל שהוא. קלח שיש בו שלשה בדין - מפסקן [מפריד], ואחר כך אוגד שלשתן; שמצותו להיות אגדה, אף על פי שלא נתפרש בתורה שיהיה אגדה. פסקו ולא אגדו, או שאגדו ולא פסקו, או שלא פסקו ולא אגדו, והנה בו - כשר. האזוב הקצר - אוגדו [- קושרו] בחוט על הכוש [- מקל] וכיוצא בו, וטובל במים ומעלה, ואוחז באזוב ומזה; נסתפק לו אם מן החוט הנה, או מן הכוש, או מן הגבועל - הניתו פסולה.

ה. אין מזין לא ביונקות האזוב, ולא בתמרות, אלא בגבועלין. אלו הן היונקות? גבועלין שלא גמלו [- לא בשלד]. ומי שהנה עליו ביונקות, ונכנס למקדש - פטור. ומאימתי מזין באזוב? משניגן [הפרח]. ואזוב שהנה בו מי נדה, כשר לטהר בו את המצער. כל אזוב שיש לו שם לוי

שאין זו משמרת. כל אלו הטהורין שממלאין או שמקדשין או שמוזין, וכן כל הכלים שממלאין ומקדשין בהן ושמזין מהן - אם היו טבולי יום [- טמאים שטבלו היום] - אף על פי שלא העריב שמשו, הרי אלו כשרים; שכל מעשה הפרה והמלוי והקדוש וההנהיה כשר בטבולי יום, כמו שבארנו. ומפני הצדוקין מטמאין את כל כלי שטף [- המיטהרים במקווה], ומטבילין אותן, ואחר כך משתמשין בהן במי חטאת.

ו. הכל כשרין להזות - חוץ מאשה, וטמטום, ואנדורגיגוס, ותינוק שאין בו דעת; אבל קטן שיש בו דעת, כשר להזות. והערל [- שאינו מהול] כשר להזות, שאין הערל טמא. קטן שיש בו דעת שהנה, והאשה מסעדתו [- מסייעתו], כגון שאחזה לו המים בדה - הניתו כשרה; ובכלבד שלא תאחו בידו בשעת הנהיה; ואם אחזה, הניתו פסולה.

ז. המזה צריך להתפון, ולהזות על הטמא לטהרו; ואם הנה שלא בכונה, הניתו פסולה. אבל זה שמזין עליו - אינו צריך כונה, אלא מזין על האדם לדעתו ושללא לדעתו. המתפון להזות לפניו, והנה לאחוריו, לאחוריו, והנה לפניו - הניתו פסולה; נתפון להזות לפניו, והנה לצדדין של פניו - הניתו כשרה.

ח. המזה אינו צריך טבילה [במי הפרה] לכל הנהיה, אלא טובל את האזוב, ומזה הנהיה אחר הנהיה עד שיגמרו המים [מהאזוב]. ומזה הנהיה אחת על כמה בני אדם או כמה כלים באחד - אפלו מאה; כל שנגע בו מן המים כל שהוא - טהר; והוא, שיתפון המזה להזות עליו. טבל את האזוב, ונתפון להזות על דבר שמקבל טמאה או על האדם, והנה מאותה הטבילה על דבר שאינו מקבל טמאה, או על הבהמה - אם נשאר מים באזוב, אינו צריך לחזור ולהטביל, אלא מזה מן השאר על האדם, או על הכלים הטמאים; שהרי תחלת טבילתו כשרה היתה. אבל אם טבל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טמאה, או על הבהמה, והנה על האדם, או על הכלי הטמא - הניתו פסולה; עד שיתחור ויטבל האזוב פעם שניה, ויתפון להזות על האדם או על דבר המקבל טמאה.

ט. הטביל את האזוב, ונתפון להזות על דבר שאינו מקבל טמאה - המים המנטפים, כשרין; לפיכך, אם נטפו בפלי, ויתחור והטביל בהן את האזוב בכונה להזות על דבר המקבל טמאה - הניתו כשרה.

י. מי חטאת שנתמעטו - טובל אפלו ראשי גבועלין [של האזוב], ומזה; ובכלבד שלא יספג [- יקנח מדפני הכלי]. צלוחית שפיה צר - טובל ומעלה בדרכו, ומזה; ואינו צריך להזהר שמה יגע בצדי הכלי בפעם שניה.

יום שני

הלכות פרה אדמה פרק יא

א. כיצד מטהרין טמא מת במי נדה? לוקח אדם טהור שלשה קלחין [- בדים] של אזוב, ואוגדן אגדה אחת, ובכל

בשעת מלאכה - גזרה משום שלא בשעת מלאכה; ולעולם אם הנה על אחד מהם, לא טהר חברו עד שיזה גם עליו. הנה למדת, שכל מקום שאפה שומע 'חבור לטמאה, ואינו חבור להזהה' - אין זה אלא גזרה מדבריהם, על הדרך שבארנו.

ה. שני כלים שחברן עד שנעשו כגוף אחד, כגון שתפר שני בגדים או שתי יריעות - הרי אלו חבור לטמאה ולהזהה, מפני שהן ככלי אחד.

ו. שלל [- תפירה חלשה] הכובסין, והבגד שהוא תפור בכלאים - הואיל והן עומדין להתירן, אינן חבור להזהה, והרי הן חבור לטמאה. וכן הסלים שבפנתל [שקשורים ומונחים מצידי החמור], והמטה של טרבל [- כלי המסייע לדיש], וקרן [- רגל] של פליכה [- מיטת מתים], וקרנים [- כלי שתיה] של יוצאי דרכים, ושלשלת [שתלויים בה] - המפתחות - חבור לטמאה, ואינן חבור להזהה, אלא צריך שיגעו המים מן המזהה בכל סל וסל, ובכל מפתח ומפתח, ובכל קרן וקרן, ובכל קורה וקורה ממשה זו המפצלת.

ז. המחבר שלש פסות [- שמיכות] של צמר, ושש של פשתן, או שלשה סדינין, או שתיים עשרה מטפחות - הרי אלו חבור לטמאה ולהזהה; יתר על כן - חבור לטמאה, ואינן חבור להזהה. חלוק אחד, וטלית אחת, וקלובקרין אחד - הרי הן חבור לטמאה ולהזהה; אפלו היו ארסין ביותר, או רחבין ביותר, כל שהן. ואיזה הוא קלובקרין? זה שני בגדים שמיניחין צמר גפן ביניהן, ותופרין אותן באחת, ועושין מהן חלוק לימות הגשמים.

ח. פסוי המחס [- דוד] שהוא מחבר [למיחס] בשלשלתו - הזהה על המחס, טהר הכל; הזהה על הפסוי - לא טהר המחס, עד שיזהה עליו.

ט. הווג והענבל [- הפעמון ולשונית שלו], חבור לטמאה ולהזהה; ואם הזהה על אחד מהן, טהרו שניהן.

י. הטוו [- כלי טוויה] שטוין בו הפשתן, או שזורין בו החבלים - שלשה גופין יש בו; העץ שמלפפין עליו הטווי [- החוט], הוא הנקרא 'פוש' [- מקל]; והנחשת או הפרזל שבראש העץ הזה, הוא הנקרא 'צנירה', שבה פותלין וטווין; והרחים שבאמצע הכוש, והיא הנקראת 'פקה'. הכוש שפותלין בו החבלים שנטמא - לא יזהה לא על הפקה שלו, ולא על הכוש, אלא על הצנירה; ואם הזהה על אחד משלשתן, טהר הכל. ושל פשתן - מזהה על אחת משלשתן לכתחלה, ששלשתן חבור.

יא. עור של צריסה [שבתחתית עריסת התינוק] שהוא מחבר לפקות [- כפתורים] - חבור לטמאה ולהזהה; המלפן [של עץ] של מטות - אינו חבור לא לטמאה ולא להזהה.

יב. כל ידות הפלים הקדוחות, כגון נצב [קת] הספין וכיוצא בו, שהנצב נקוב והפרזל נכנס בו - חבור לטמאה ולהזהה; אבל הידות הקדוחות [- רפופות], כגון עץ התניית שהעץ נכנס בפרזל - אינו חבור להזהה.

[- נוסף], פסול; והאזוב שקוראין אותו 'אזוב' ביחוד [- בלבד] - הוא הכשר, והוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים. אבל זה שקוראין אותו 'אזוביון', ו'אזוב בחלית', ו'אזוב מדברי', ו'אזוב רומי' - פסול.

ו. אזוב של אפרה [עץ שניטע לעבודה זרה], ושל עיר הנחת, ושל עבודה זרה, ושל תרומה טמאה - פסול. של תרומה טהורה, לא יזהה; ואם הזהה, כשר.

ז. אזוב שלקטו לעצים [- להסקה], ונפלו עליו משקין - מנגבו, והוא כשר להזהה. לקטו לאכלה, ונפלו עליו משקין - אף על פי שנגבו, פסול; שהרי נטמא להזהה - שכל המשקין וכל האכלין וכל הפלים, הרי הם כטמאין לענין חטאת, כמו שיתבאר. לקטו לחטאת, הרי זה כנקלט לעצים; ואם נפלו עליו משקין, מנגבו ומזהה בו.

יום שלישי

הלכות פרה אדמה פרק יב

א. אדם שנטמא במת, והזהה עליו - כיון שנגע כל שהוא ממי הנדה בכל מקום מעור בשרו של טמא - עלתה לו הזהה; אפלו נפלה הזהה על ראש אצבעו, או על ראש שפתו [- שפתי]. אבל אם נגעה בלשונו, אינה כלום; אף על פי שהלשון כאברים שבגלוי לענין טמאה, כמו שבארנו, אינו כאברים שבגלוי לענין הזהה וטבילה. וכן כלי שנטמא במת, והזהה עליו - כיון שהגיע לגופו של כלי כל שהוא ממי נדה, עלתה לו הזהה.

ב. שני כלים או שני בני אדם, שנתפנו להזות על שניהן כאחד, והזהה על אחד מהן, ונטפו המים מעל הראשון על השני - הרי השני בטמאתו; עד שיפלו המים עליו מהזית המזהה, לא מן התמצית [- שנתמצו ממקום אחר]. הזהה על שני כלים, ונסתפק לו אם הזהה על שניהן כאחד, או מחברו נמצה עליו - הזיתו פסולה.

ג. מחט שהיא נתונה על החרש, והזהה עליה, ספק על המחט הזה, ספק מן החרש נמצה עליה - הזיתו פסולה.

ד. כלים המפצלין [- מורכבים מחלקים] שהן מחברין זה לזה במסמרין, כגון מספרת [- מספריים] של פרקין [- חלקים] ואזמל של רהיטי וכיוצא בהן - בשעת מלאכה, חבור לטמאה ולהזהה; ושלא בשעת מלאכה, אינן חבור לא לטמאה ולא להזהה. ביצר הן חבור לטמאה ולהזהה? שאם נטמא אחד מהן בשעת מלאכה, נטמא השני; ואם הזהה על אחד מהן בשעת מלאכה - עלתה לשניהן הזהה, וכאלו הן גוף אחד. וכיצד אינן חבור לטמאה ולהזהה? שאם נטמא אחד מהם שלא בשעת מלאכה, לא נטמא חברו; ואם נטמאו שניהם, והזהה על אחד מהם שלא בשעת מלאכה - לא טהר חברו, אף על פי שהם מחברין. וזה הוא דין תורה. אבל מדברי סופרים גזרו שיהיה חבור לטמאה אפלו שלא בשעת מלאכה - גזרה משום שעת מלאכה; ולעולם אם נגעה טמאה באחד מהם, נטמא חברו. וכן גזרו עליהם שלא יהיו חבור להזהה, אפלו

יום רביעי

הלכות פרה אדמה פרק יג

א. מעלות [חומרות] תרות עשו בטהרת החטאת [פרה אדמה]: שהאדם טהור, אפלו טבל לקדש, ועומד ומשמש על גבי המזבח - אינו טהור לחטאת, ולא לשרפה, ולא למלוי המים, ולא לקדש [נתינת האפר לתוכו], ולא להזות, עד שיטבל לשם חטאת, ואמר כף יהיה טהור לחטאת. וכן הכלים - אפלו מזרק שבעורה - אינו טהור לחטאת, עד שיטבילוהו לשם חטאת. וכן כל האכלין והמשקין - אף על פי שהן טהורין, הרי הן לענין החטאת כאכלין ומשקין הטמאין.

ב. כל כלי הראוי למשכב או למושב - אף על פי שהוא טהור לגבי הקדש - הרי הוא כמדרס הזב (משכב מושב מרכב ומדרס שנשמאו באופנים שונים ע"י הזב), עד שיטבילוהו לשם חטאת. [התנא - יוחנן בן גודגדה היה אוכל [חולין] בטהרת הקדש כל ימיו, והיתה מטפחתו כמדרס הזב לענין החטאת.]

ג. כל ולד [נולד מן -] הטמאות - אף על פי שאינו מטמא אדם ולא כלים אפלו לקדש, כמו שבארנו - הרי הוא מטמא אדם וכלים לחטאת. לפיכך אמרו: 'המקדש מי חטאת, לא ינעל את הסנדל' - שמא יפלו משקין על הסנדל, ונמצא הסנדל טמא; שכל המשקין טמאין הן לגבי החטאת, ויתטמא זה המקדש בנגיעתו בסנדל, ונמצאו מי חטאת טמאים.

ד. מי שנטמאו ידיו בלבד בדברים המטמאים את הידים, כגון שנגע באכלין או במשקין וכיוצא בהן - אף על פי שהוא טהור לקדש, ואינו צריך אלא טבילת ידיו בלבד, כמו שיתבאר - הרי נטמא כל גופו לענין חטאת, וצריך טבילה; אפלו לא נטמא אלא ידו אחת - נטמא כלו, והרי הוא ראשון לטמאה.

ה. כל הטעון טבילה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים - מטמא את החטאת ואת אפר החטאת ואת המזה מי חטאת, במגע ובמשא. וכן מטמא את האזוב המכשר, ואת המים שנתמלאו ועדין לא נתקדשו, ואת הפלי הריקן הטהור לחטאת; מטמא כל אחד מאלו במגע, אכל לא במשא. ונטמא שנגע במקצת אפר החטאת, פסל את כלו. ו. אין מונין לחטאת ראשון שני ושלישי, כדרך שמונין לתרומה ולקדש. כיצד? עשרה שטבלו לשם חטאת, ונטמא אחד מהם, אפלו לא נטמא אלא לגבי חטאת בלבד, כגון שנטמא ידו בלבד, ונגע בחבירו, וחבירו בחבירו, אפלו הם מאה - כלם טמאין לחטאת. וכן כלים הטהורים לחטאת, שנטמא כלי מהן, אפלו לא נטמאו אלא אחריו בלבד לגבי חטאת, כגון שנגעו משקין באחריו, ונגע כלי זה בכלי שני, ושני בשלישי - נטמאו הכלים כלן לגבי חטאת, ואפלו הן מאה.

ז. כל הראוי להתטמא כמדרס הזב, אף על פי שהוא טהור לקדש, אם הנידו [היוזן] הטהור לחטאת - נטמא,

אף על פי שלא נגע בו. וכן הטהור לחטאת שהניד את האדם שאינו טהור לחטאת, או שהניד את רקו, או את מימי וגליו של אדם זה - נטמא, אף על פי שלא נגע בו. אבל כלי שאינו ראוי למדרס - אינו מטמא את הטהור לחטאת, אלא אם כן נגע בו.

ח. כלי הטמא טמא [טומאת] מת, אם הנידו הטהור לחטאת - נטמא, ואף על פי שלא נגע בו, ואף על פי שאין טמא מת מטמא במשא, כמו שבארנו. כיצד? מפתח שהוא טמא מת שהיה תלוי בדלת, וסגר הטהור לחטאת את הדלת - הואיל והניד את המפתח הטמא, נטמא. וכן אם הסיט את השרץ ואת שכבת זרע - הרי זה טמא לחטאת, אף על פי שאין אלו מטמאין במשא, כמו שיתבאר.

ט. הטהור לחטאת שנגע בכלים שהיו למעלה מן הזב וכיוצא בו, והם הנקראין 'מדר' - אף על פי שהוא טהור לקדש, נטמא לחטאת; וכן כלי הטהור לחטאת שנגע במדר, נטמא לחטאת.

י. הטהור לחטאת שנגע באכלין ומשקין - בין טמאין בין טהורין, שכל אכלין ומשקין לגבי חטאת אינם טהורין - אם נגע בהם בידו, נטמא כל גופו, כמו שבארנו. נגע בהם ברגלו או בשאר גופו, או שהסיט בידו ולא נגע בהם - טהור. וכן אם נגע בידו בתנור, וכיוצא בו משאר כלים שאינם טהורין לחטאת - נטמא כלו; אבל אם נגע ברגלו בהם, הרי הוא טהור לחטאת כמו שהיה.

יא. הטהור לחטאת שהכניס ראשו ורבו לתוך מים שנתמלאו לחטאת - נטמא; מפני שהם שאובין, ומדברי סופרים, שהבא ראשו ורבו במים שאובין - נטמא, כמו שיתבאר.

יב. הכל נאמנין על טהרת החטאת, ואפלו עמי הארץ; מפני חמדתה ומעלות אלו שנגעשו בה, הכל נזהרין בה; והרי נאמר בתורה: "היתה לעדת בני ישראל למשמרת", כל ישראל ראויין למשמר. לפיכך, עם הארץ שהביא כלי מביתו, אפלו כלי חרש, ואמר: 'כלי זה טהור לחטאת' - הרי זה טהור; ומקדשין בו ומזין ממנו, ואף על פי שאותו כלי טמא לקדש ולתרומה. וכן עם הארץ שאמר: 'טהור אני לחטאת', או שהיו מי חטאת אצלו, ואמר: 'טהורין הן' - נאמן, שאין אדם מישראל מזלזל בה.

יום חמישי

הלכות פרה אדמה פרק יד

א. כלי חרש שהיה בו אפר חטאת [פרה אדמה], ונגע בו שרץ מצדו - טהורין; שאין כלי חרש מטמא מגבו, אפלו לגבי חטאת. הניח הפלי על גבי השרץ - אף על פי שלא נטמא הפלי, הרי האפר טמא, שנאמר: "והניח מחוץ למחנה במקום טהור", ואין זה מקום טהור. ולא על גבי השרץ בלבד, אלא אפלו הניחו על גבי אכל שני [לטומאה], וכיוצא בו מדברים שטמאתן טמאה קלה, והן מדברי סופרים - הרי נטמא האפר, שנאמר: "במקום טהור", שלא יהיה על גבי שם טמאה בעולם. וכן כלי

את הטהור לחטאת, עד שיגע בו בידו, אלא אם כן היה ראוי למדרס, כמו שבארנו.

ט. כל ספק הטמאות שהוא טהור לגבי תרומה, כמו שיתבאר - הרי הוא טהור לחטאת. וכל הספקות שתולין עליהן את התרומה [- מטמאים מספק] - אם נולדו בחטאת, הרי אלו נשפכין; ואם נעשו טהורות על גבי אותם פלים, ואדם שנולדו להם ספקות אלו שהחטאת נשפכין עליהם - הרי אותן הטהורות תלויות. והרפפות [- רשתות מנסרים] אינן ככלים, והרי הן טהורות לתרומה ולקדש ולחטאת. י. דבילה [- גוש תאנים] של תרומה ששפלה לתוך מי חטאת, ונטלה ואכלה - אם יש בה כביצה, המים טמאין, בין שהיתה הדבילה טמאה, בין שהיתה טהורה; שכל האכלין, אפלו אכל קדש, אינו טהור לחטאת. והאוכלה חיב מיתה - מפני שאכל תרומה, והוא כבר נטמא במי נדה. ואם אין בה כביצה, המים בטהרתם; שאין האכל מטמא את אחרים, עד שיהיה בו כביצה - בין לתרומה בין לקדש בין לחטאת.

יום שישי

הלכות פרה אדמה פרק טו

א. הנוגע במי חטאת שלא לצורך הנזה, בין אדם בין פלים - טמא, ואינו מטמא בגדים בשעת מגעו, שנאמר: "והנגע במי הנדה, יטמא עד הערב"; הנה למדת, שמי הנדה - אב מאבות הטמאות של תורה, וטמאת מגעם בכל שהוא. ואם היה בהם כדי הנזה, מטמאין במגע ובמשא; והנוגע בהן או הנושאן שלא לצורך - מטמא בגדים בשעת מגעו או בשעת משאו, עד שיפרש ממטמאיו, שנאמר: "וימזה מי הנדה, יכבס בגדיו"; אינו מדבר במזה על הטמא - אם טהר את הטמא, קל וחמר שיהיה הוא טהור. מפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שנה שנאמר: "וימזה מי הנדה", לא נאמר אלא לשעור [טומאה] - שהנוגע או הנושא מי הנדה שיש בהם כדי הנזה, שלא לצורך הנזה - טמא ומטמא בגדים, דין תורה. וכמה הוא שעור הנזה? כדי שיטבל ראשי גבעולין של אזוב במים. במה דברים אמורים, שמי חטאת מטמאין? בזמן שנגע בהם או נשאם שלא לצורך, קדם שיעשו מצותם; אבל אחר שעשו מצותם, אינם מטמאין כלל. ביצד? הרי שטבל את האזוב והזה על האדם הטמא או על הכלים, והיו המים שותתין על הארץ או על הטהור - הרי אותם המים טהורים, והנוגע בהם והנושאם טהור. הטביל את האזוב להיות על דבר שאינו מקבל טמאה - הרי המים המנטפין פשרין להזות מהם, כמו שבארנו; לפיכך מטמאין טמאת מי חטאת, לפי שלא עשו מצותם - שהרי הטבילה היתה לשם דבר שאינו מקבל טמאה.

ב. אין מי חטאת מטמאין את הכל, קדם שיעשו מצותם - עד שיהיו טהורין וכשרין להנזה. אבל מי חטאת שנפסלו - כגון שנתערב בהם מים, או ששתת מהם

חרש שהיה בו אפר חטאת, ונתון על ארבה שבכית טמא - אם היה הפלי משלשל לבית [לחלק הארובה שבבית] - נטמא האפר, אף על פי שאין בארבה פותח [- חלל] טפח. ואם לא היה משלשל - אם היה בארבה פותח טפח, טמא. ב. היה הפלי של אבן - בין שיש בה פותח טפח בין שאין בה, האפר טהור.

ג. וכן כלי חרש שיש בו אפר, או מים מקדשין, ומקף צמיד פתיל [- כיסוי מהודק], ונתון באהל המת - הרי האפר והמים טמאים, שאין החטאת נצלת בצמיד פתיל, שנאמר: "במקום טהור", ואין זה מקום טהור.

ד. וכן אכלין ומשקין של קדש, אינם נצולין בצמיד פתיל; אבל מים שאינן מקדשין, וכלי ריקן הטהור לחטאת - נצל בצמיד פתיל. במה דברים אמורים? בשחיו הבועלים טהורים; אבל אם נטמאו הבועלים, נפסלו המים בכל מקום שהם. ביצד? היו מימיו מקפין צמיד פתיל, והוא והם באהל המת - שניהם טמאים; הוא מבחוץ, והמים שאינם מקדשין מבפנים - שניהם טהורין; הוא בפנים, והמים בחוץ - כשם שהוא טמא, כך מימיו פסולין.

ה. הטהור לחטאת שהיה עומד על גבי התנור, וכיוצא בו מפלים שאינם טהורים לחטאת, ופשט ידו חוץ לתנור, וכלי שיש בו מי חטאת בידו, וכן קנה המטל על גבי התנור, ושני כלים שיש בהם מי חטאת תלוין בו, אחד מכאן ואחד מכאן - הרי אלו טמאין, לפי שאינן במקום הטהור לחטאת; והואיל והן נשענין על התנור, הרי הן כאלו מנחין על גביו. אבל אם היה עומד על התנור, וכידו כלי ריקן הטהור לחטאת, או מים שאינם מקדשין - הרי אלו טהורין כמות שהיו; היה עומד חוץ לתנור, ופשט יד לחלוץ, ונטל כלי שיש בו מי חטאת, והעבירו על גבי התנור - הרי זה טהור. וכן היתה שעברה על גבי טמאה, כגון משכב ומושב [של זב] וכיוצא בהן - הרי זו טהורה. ו. כלי שיש בו מי חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה - הרי נטמא כלי של חטאת וכל שיש בו; אבל כלי הקדש, טהור כשהיה. וכן אם נגע הטהור לחטאת בשניהם בשתי ידיו כשהם מנחין על הארץ - הרי נטמא של חטאת; שהרי הטהור לחטאת נטמא בנגיעת הפלי שאינו טהור לחטאת, כמו שבארנו, וחסר וטמא את מי חטאת. ז. הגביה שני הפלים בשתי ידיו, שניהם טמאין; זה של חטאת נטמא מפני שנגע בו אדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת, ושל קדש נטמא מפני זה שהגביהו והוא טמא בנשיאת מי נדה, שהם מטמאין במשא, מפני שנטמאו מתמת הפלי של קדש. לפיכך, אם היה הפלי של קדש פרוץ בגני, והגביהו בגני ולא נגע בו, והגביה החטאת בידו שניה - שניהם טהורין; שהרי לא נגע בפלי, ולא נטמא לחטאת. אבל אם היה כלי הקדש - אפלו היה של חטאת בגני, שניהם טמאין.

ח. הסיט [- חזיון] את שני הפלים בידו, ולא נגע בהם - שניהם טהורין; שאין הפלי שאינו טהור לחטאת מטמא

הכתוב בתורה; (ב) שלא יקץ סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנחש; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו וקריעת ראשו ונטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שניגלח המצרע את כל שערו כשיטהר; (ז) דין צרעת הבגד; (ח) דין צרעת הבית. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות טמאת צרעת פרק א

א. צרעת עור הבשר - הוא שילבין מקום מן העור, ותהיה הלבנונית כקרום ביצה ומקרום ביצה ולמעלה - לבו יותר; אבל לבנונית שהיא דקה [כחה] מקרום הביצה ולמטה - אינה צרעת, אלא בהק [פריחה] הוא.

ב. וארבע מראות יש בצרעת עור הבשר, ואלו הן: לבן עז ביותר שאין למעלה ממנו, שהוא נראה בעור הבשר כשגלג; הוא הנקרא 'בהרת'. ולבן שהוא דקה [כחה] מזה מעט, שנראה כצמר נקי של כבש בן יומו; הוא הנקרא 'שאט'. ולבן שדקה מן השאט מעט, שנראה כסיד ההיכל [בבית המקדש]; הוא תולדת הבהרת, ונקראת 'ספחת' - נספח וספל. ולבן שדקה מסיד ההיכל מעט, והרי הוא כקרום ביצה; הוא תולדת השאט, וגם זה נקרא 'ספחת'. הנה למדת, שהמראה שהוא כסיד ההיכל, הוא ספחת הבהרת, והמראה שהוא כקרום ביצה, הוא ספחת שאין לשון ספחת, אלא טפלה. מכאן אמרו חכמים: 'מראות נגעים - שנים [המפורשים בתורה] שהן ארבעה: בהרת וספחתה, שאט וספחתה'.

ג. ארבע מראות נגעים אלו - כלן מצטרפין זה עם זה, בין להקל בין להחמיר, בין בתחלת ראית הנגע, בין בסוף השבעה [של ההסגרים], בין לאחר שנפטר [נטהר] המצרע או נחלט [- נטמא]. ביצר? אחד נגע שהיה בלו לבן כשגלג, או כסיד ההיכל, או כצמר נקי, או כקרום ביצה, ואחד נגע שהיה מקצת הלבן כמראה הבהרת, ומקצתו כמראה השאט, ומקצתו כמראה הספחת - הכל כמראה אחד הוא חשוב. אם פן למה מנאום חכמים, ואמרו 'מראות הנגעים שנים שהן ארבעה'? כדי להבין במראות; שכל כהן שאינו מכיר במראות ושמותיהם כשמלמדין אותו ומודיעין אותו - לא יראה הנגע, עד שייבין ויכיר ויאמר: 'זו היא הבהרת, וזו היא ספחתה'; 'זו היא השאט, וזו היא ספחתה'.

ד. היה כמראה הלבן מארבעה מראות אלו, מקצת אדמיות מערבת בו - גם זה נגע צרעת הוא, שנאמר: "או בהרת לבנה אדמדתה"; והוא הדין לשאט, ולספחת של שאט ולספחת הבהרת. והמראה הזה המערב מלבנונית ומעט אדם, הוא הנקרא 'פתוך' [- מעורב]. וכיצד מראה הפתוך בארבעה מראות אלו? רואין כאלו הן ארבעה כוסות מלאות חלב, ונתערב בכוס הראשון שני טפי דם, ובשני ארבעה טפין, ובשלישי שמונה טפין, וברביעי שש עשרה טפין. הפתוך שבבהרת, הוא כמראה הכוס הרביעי; והפתוך שבספחת הבהרת, כמראה כוס שלישי; והפתוך שבספחת השאט, כמראה הכוס הראשון.

בהמה, וכיוצא בהן מדברים הפוסלין אותם - אם נגע בהם הטהור לתרומה, נטמא; בין שנגע בגדיו, בין שנגע בשאר גופו. נגע בהן אדם הטהור לחטאת, ואפלו בגדיו - הרי הוא טהור כמות שהיה.

ג. מי חטאת שנטמאו, ונגע בהם אחר שנטמאו אדם הטהור לתרומה - בין בגדיו, בין בגופו - נטמא. נגע בהם הטהור לחטאת בגדיו, נטמא; נגע בשאר גופו, הרי הוא טהור כמות שהיה.

ד. מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעין, או מי מקנה, או מי פרות - אם רב מי חטאת, מטמאין במשא; ואם רב מי פרות, אין מטמאין; מחצה למחצה, מטמאין. אפר פרה שנתערב באפר מקלה [- שריפה], וקדש בכלן - אם היה הרב אפר פרה, מטמאין כמי נדה; ואם היה הרב אפר מקלה - אין מטמאין במגע, אבל מטמאין במשא.

ה. אפר פשר שנתנו על גבי המים שאינן ראויין לקדשן, ונגע בהם הטהור לתרומה - בין בגדיו, בין בגופו - נטמא; נגע בהם הטהור לחטאת, אפלו בגדיו - הרי זה טהור כמות שהיה.

ו. מי חטאת שנופסלו, לא יגבלם [- יערבבם] בטיט - שלא יעשם תקלה לאחרים, שמה יגע בטיט ונטמא; שמי חטאת אינם בטלין בטיט, שנאמר: "חטאת היא".

ז. מי חטאת ששתאמת פרה - אף על פי שנושחטה בתוך עשרים וארבע שעות [- מהשתיה], בשרה טהור, שנאמר: "למשמרת למי נדה" - בזמן שהם שמורין, אינם בטלין; אבל בזמן ששתאמת אותן פרה - בטלו [מהיות מי נידה], שיהי אינן שמורין.

ח. המזה מחלון שמזין ממנו על הרבים [הטמאים], והזה עליו, ונכנס למקדש, ואחר כך נמצאו המים פסולין - הרי זה פטור; שחוקת המים שמזין מהם על הרבים, שהם פשרין, והרי זה כאנוס. אבל אם הזה עליו מחלון של יחיד, ונכנס למקדש, ונמצאו המים פסולין - חייב בקרבן עולה ויורד; מפני שהיה לו לבדק על המים, ואחר כך יכנס למקדש. מחליקים היו העם במים ששותתים בארץ מחלון של רבים [שהוהו שם], ודורסים אותם, ונכנסים למקדש; ולא היו חוששין להם שמה פסולין הם.

ט. המזה באזוב הטמא לחטאת - אם יש בו כביצה - המים פסולין, והזיתו פסולה; אין בו כביצה - המים פשרים, והזיתו פסולה. ואזוב זה מטמא חברו, וחברו לחברו, אפלו הם מאה; שאין מניין [דרגות טומאה] לחטאת. י. המגביה פלי שהזה עליו, והרי עליו מים כדי הזיה - טהור; שהמים שעשו מצותן אינם מטמאין, כמו שבאנונו.

ברוך רחמנא דיסיען

שבת קודש

הלכות טמאת צרעת

יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם כדניה

יום ראשון (ט"ו ניסן)

הלכות טומאת צרעת פרק ב

א. שער לבן, שהוא סימן טמאה בצרעת - אין פחות משתי שערות; וכמה יהיה ארךן? כדי שיהיו נטלות בזוג [- מספריים]. היתה אחת ארבה ואחת קצרה משעור זה, או אחת שחרה ואחת לבנה, או אחת מלמטה [בשורשה] ונחלקה למעלה ונראת כשתיים, או שהיה עקרון [שורשן] משחיר וראשן מלבין - הרי זה טהור; הנה עקרון מלבין וראשן משחיר - אף על פי שהלבן כל שהוא, טמא.

ב. שתי שערות לבנות שהן בתוך הנגע - אף על פי שיש שער שחר ביניהן, והן מפזרות אחת הנה ואחת הנה - הרי אלו סימן טמאה; אפלו היה הנגע בגריס מצמצם [- בדיוק], אין מקום שער השחר ממעטו. ובין שהיו שתי השערות בתוך הפהרת והיא מקפצתן, ובין שהיו בסוף הפהרת - הרי זה טמא; אבל אם היו בצד הפהרת מבחוץ - הרי זה טהור, עד שיהיה העור שצומחות בו שתי השערות הלבנות לבן. היו שתי שערות בתוך הנגע, ושוכבות חוצה לו - טמא; היו חוצה לנגע, ושוכבות בתוכו - אינן סימן טמאה.

ג. לבן השערות, מטמא בכל מראה; בין שהיו לבנות פשלג, בין שהיו לבנות לבן דקה [כחה] ביותר - הואיל ומראיהן לבן, טמא.

ד. אין שער לבן סימן טמאה, עד שיהיה בגופה של פהרת. כיצד? פהרת ותוכה שחין [- מכה] או מכה [- כוויה] או בהק [- פריחה] או מחית [- קרום] השחין או מחית המכה, ושתי שערות לבנות בתוך השחין או המכה או הפהק שבתוך הנגע - אינו סימן טמאה; והרי זו כפהרת שאין בה שער לבן, ויסיגיר - אף על פי שהפהרת מקפת את השחין או את המכה או את מחיתן או את הפהק שיש בהן שתי השערות. וכן אם היה שחין או מכה או מחיתן או פהק מקיף את שתי השערות הלבנות, או סמוך להן בצדן, או שהיה חולק בין שתי השערות - הרי אלו אינן סימן טמאה; והרי הפהרת כפהרת שאין בה שער לבן, ויסיגיר [שבעה ימים].

ה. הלכו להן השחין והפהק והמכה שהיו מקיפין את השערות הלבנות, או נסמכין להן, או חולקין אותן, ונמצאו שתי השערות בתוך הפהרת בגופה, בסוף השבוע הראשון, או בסוף השבוע השני - הרי זה מחלט [- טמא]; ואם לא הלכו להן, יפטר אותו [הכהן].

ו. אין שער לבן סימן טמאה, עד שתקדים הפהרת את השער הלבן - שנאמר: "והיא הפכה שער לבן", שתהפך אותו הפהרת [את השער לבן]; אבל אם קדם שער לבן את הפהרת - הרי היא כפהרת שאין בה סימן טמאה, ויסיגיר. ז. היתה בו פהרת, ובה שער לבן, והחלט בו [נחיה טמא], ואחר כך הלכה הפהרת, והניחה שער לבן במקומו, וטהר, ואחר כך חזרה פהרת אחרת במקום הפהרת הראשונה, והרי השער הלבן בתוכה - זה הוא הנקרא 'שער פקדה' [- "פקדון"]

ה. כל המראות, בין הלבן בין הפתוף - מצטרפין זה עם זה, וכמראה אחד הן חשובין; ובין שהיה הנגע פלו לבן, או מקצתו לבן ומקצתו אדמדם - הכל כמראה אחד הוא, בין להקל בין להחמיר.

ו. כל מראה צרעת עור הבשר - אינה קרויה 'נגע' ולא מטמאה, עד שיהיה מראה הנגע עמק מעור הבשר; לא עמק במשישתו [- שניתן למשוש], אלא כמראית העין - כמראה החמה הנראית לעין עמקה מן הצל; אבל אם היה מראה הלבן או הפתוף בשוה עם שאר העור, או גבוה מן העור - אינו נגע, אלא כמו צמח מן הצמחים [- פריחה] העולים בגוף.

ז. שעור כל נגעי צרעת, בין צרעת אדם בין צרעת בגדים - כגריס [פול] הקלקי [שם מקום] שהוא מרבע; והוא מקום מרבע מעור הבשר, כדי צמיחת שלשים ושש שערות, שש שערות ארך ושש שערות רחב. וכל הפחות מזה, אינו נגע צרעת.

ח. נגע שהיה רחבו כדי צמיחת חמש שערות - אפלו היה ארכו אמה, הרי זה טהור; ואינו נגע צרעת, עד שיהיה בו רבוע כגריס. וכל השעורין, הלכה למשה מסיני. ט. כל מקום שנאמר 'פהרת', הוא הדין לשאר ארבעה מראות של לבן או של פתוף; והוא - שיהיה הנגע כגריס או יותר, ויהיה עמק מעור הבשר; וזה הוא שאנו קוראין אותו 'פהרת' סתם. פהרת שהיא עזה פשלג, נראית באדם שהוא לבן כהה; ובהרת שהיא כהה, נראית כפוש עזה; לפיכך, אין משערין הכל אלא כבינוני, שאינו לא לבן ולא שחר.

י. שלשה סימני טמאה הן בצרעת עור הבשר: שער לבן, והמחיה [- בשר בריא באמצעה], והפשיון [- התפשטות הצרעת]; ושלשתן מפרשין בתורה. כיצד? מי שנולדה בו פהרת, ובה שער לבן או מחית בשר חי - כשיראהו הכהן, יחליטו ויאמר 'טמא'. לא היה בה שער לבן ולא מחיה - יסיגיר שבועת ימים, ובשביעי רואהו: אם נולד בפהרת שער לבן, או מחיה, או שפשתה [- פשטה] והוסיפה - הרי זה מחלט; לא נולד בה לא מחיה ולא שער לבן, ולא פשתה בעור - יסיגיר שבוע שני. אם נולד בה אחד משלשתן, מחליטו. ואם לאו - הרי זה טהור ויפטרנו, שאין בנגעי עור הבשר הסגר יתר על שני שבועות; ואם לאחר שפטרנו וטהר, פשה הנגע, או נולד בו שער לבן, או מחיה - הרי זה מחלט לטמאה.

יא. פהרת שהיתה עזה פשלג, ולאחר ההסגר נעשת כהה כקרום ביצה, או שהיתה בתחלה כקרום ביצה, ונעשת פשלג - הרי היא כמות שהיתה; שאין עזות המראה סימן טמאה, ולא כהיתו [- חולשתן] סימן טהרה; אלא אם נתמעט מארבע מראות, ונעשת כהה מקרום ביצה - שהרי נעשת בהק [- פריחה], ולפיכך טהור. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "והנה כהה הנגע, ולא פשה הנגע בעור - וטהרו הכהן"? שאם כהה מארבע מראות, טהור; וכן אם לא כהה, ולא פשה, ולא נולדה בו לא שער לבן ולא מחיה - הרי זה טהור.

שְׁהִיָּה תַּחַת הַמַּחֲזִיָּה, או שְׁהִיָּה בַּצֵּדָה, או שְׁהִיָּה מִקִּיפִין אוֹתָהּ, או שְׁהִיָּה נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, וְנִמְצְאָה הַמַּחֲזִיָּה לְבָדָה בְּתוֹךְ הַבִּהָרָה בְּסוֹף שְׁבוּעַ רָאשׁוֹן, או בְּסוֹף שְׁבוּעַ שְׁנִי - הָרִי זֶה יִחְלִיט [- יִסְמְאֵהוּ הַכַּהֵן]; וְאִם לֹא הִלְכוּ לָהֶן, יִפְטֹר.

ד. הַמַּחֲזִיָּה - סִימָן טַמְאָה לְעוֹלָם, בֵּין שְׁקָדְמָה מַחֲזִיָּה אֶת הַבִּהָרָה, בֵּין שְׁקָדְמָה בִּהָרָה אֶת הַמַּחֲזִיָּה; לִפִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר בָּהּ: "וְהָיָה הַפֶּכֶה". זֶה שְׁנֶאֱמַר בְּתוֹכָהּ: "וְהָיָה הַפֶּכֶה שֶׁעַר לָכֵן, וּמַחֲזִיָּה בְּשָׂר חַי בְּשִׂאָתָּה" - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁנִיָּהּ, לְשֶׁעַר וּלְמַחֲזִיָּה; אֲלֹא כָּל אֶחָד מֵהֶן סִימָן טַמְאָה. וְלֹא נֶאֱמַר שֶׁעַר לָכֵן עִם הַמַּחֲזִיָּה, אֲלֹא לִתֵּן שְׁעוֹר לְמַחֲזִיָּה - שֶׁתִּהְיֶה [בְּגוֹדֵלָה] כְּדִי לְקַבֵּל שֶׁעַר לָכֵן, שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת.

ה. בִּהָרָה כְּגָרִיס מְצַמְצֵם [- בְּדִיּוֹק], וּבְאִמְצָעָה מַחֲזִיָּה בַּעֲדָשָׁה מְצַמְצֵמָה - הָרִי זֶה מִחֻלָּט. נִתְמַעֵט הַבִּהָרָה, או שְׁנִתְמַעֵט הַמַּחֲזִיָּה, וְכֵן אִם רָכְתָה הַמַּחֲזִיָּה שְׁבִתוֹף בִּהָרָה זֶה - טָהוֹר; שְׁאִין הַבִּהָרָה מִטַּמְאָה בְּמַחֲזִיָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה יִתְרָה עַל הַמַּחֲזִיָּה רַחֵב שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת מִכָּל צֶדֶד. הִיתָה הַמַּחֲזִיָּה פְּחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָכְתָּ [- גְּדוּלָה] הַמַּחֲזִיָּה עַד שֶׁנַּעֲשֶׂת בַּעֲדָשָׁה - הָרִי זֶה מִחֻלָּט; נִתְמַעֵט הַמַּחֲזִיָּה מִמָּה שֶׁהִיתָה, או שֶׁהִלְכָה לָהּ - הָרִי זֶה כְּמוֹת שְׁהִיָּה, וְאִין כָּאֵין סִימָן טַמְאָה.

ו. בִּהָרָה יִתְרָה מִכְּגָרִיס, וּבִהָרָה מַחֲזִיָּה יִתְרָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָכְבוּ או שְׁנִתְמַעֵטוּ - טַמְאָה; וּבִלְבָד שְׁלֹא תִתְמַעֵט בִּהָרָה מִכְּגָרִיס, וְלֹא תִתְמַעֵט הַמַּחֲזִיָּה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא תִקְרַב הַמַּחֲזִיָּה לְסוֹף [- קֶצֶה] הַבִּהָרָה בְּפָחוּת מִכְּדִי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ז. בִּהָרָה כְּגָרִיס, וּבְשָׂר חַי בַּעֲדָשָׁה או יִתְרָה מִקִּיף אוֹתָהּ מִבְּחוּץ, וּבִהָרָה שְׁנִיָּה מִקִּפָּה אֶת הַבְּשָׂר הַחַי - הָרִי הַבִּהָרָה הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהָרִי אֵין בָּהּ סִימָן טַמְאָה; וּבִהָרָה הַחִיצוֹנָה לְהַחֲלִיט, שֶׁהָרִי הַמַּחֲזִיָּה בְּאִמְצָעָה. נִתְמַעֵט הַבְּשָׂר הַחַי שֶׁבִּינְיָהֶן, או שֶׁהִלָּךְ בָּלוּ - בֵּין שְׁהִיָּה מִתְמַעֵט וְכִלָּה מִכְּפָנִים, בֵּין שְׁהִיָּה מִתְמַעֵט מִבְּחוּץ - הָרִי שֶׁתִּיָּהֶן כְּבִהָרָה אֶחָת שְׁאִין בָּהּ סִימָן טַמְאָה.

ח. בִּהָרָה שֶׁהִיתָה בְּרָאשׁ אֶכָּר מִן הָאֶכָּרִים, וְהַמַּחֲזִיָּה בְּאִמְצָע הַבִּהָרָה בְּרָאשׁ הָאֶכָּר - אֵינָה סִימָן טַמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּחֲזִיָּה חוֹלְקָה אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיֹרֵד מִכָּאֵן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיֹרֵד מִכָּאֵן; וְנֶאֱמַר בְּנִגְעִים: "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן", עַד שֶׁהִיָּה רוֹאֶה הַנֶּגַע בְּלוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רִאשֵׁי אֶכָּרִים שְׁאִינָן מִטַּמְאִין בְּמַחֲזִיָּה: רִאשֵׁי אֶצְבָּעוֹת יָדִים וְרִגְלִים, וְרִאשֵׁי אֲזָנִים, וְרִאשׁ הַחֹטֶם, וְרִאשׁ הָעֵצְמָה, וְרִאשֵׁי הַדְּדִין שֶׁל אִשָּׁה; אֲבָל רִאשֵׁי הַדְּדִין שֶׁל אִישׁ, וְהִיבִלָּת [- יִבְלָת], וְהִדְלִילוּן [גְּדוּלָה בְּעוֹר] - מִטַּמְאִין בְּמַחֲזִיָּה.

ט. וְכָל רִאשֵׁי אֶכָּרִים אֵלּוּ, שֶׁהִיָּה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב [- שְׁטוּחַ] כְּגָרִיס - מִטַּמְאִין בְּנִגְעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגָלִין כְּרֹב בְּרִית [- טַבַּע] בְּנֵי אָדָם, טָהוֹרִין. כִּיצַד? בִּהָרָה כְּגָרִיס בְּרָאשׁ חֲטָמוֹ, או בְּרָאשׁ אֶצְבָּעוֹ, שׁוֹפֵעַת אֵילָף וְאֵילָף - טָהוֹר, שְׁנֶאֱמַר: "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן", עַד שֶׁיִּרְאָהוּ בְּלוֹ כְּאַחַד.

מִהִבְהָרָה הָרִאשׁוֹנָה], וְאֵינוֹ סִימָן טַמְאָה, שְׁנֶאֱמַר: "וְהָיָה הַפֶּכֶה שֶׁעַר לָכֵן" - שֶׁהִפְכָּתוֹ הָיָה, לֹא שֶׁהִפְכָּתוֹ תְּכַרְתָּהּ.

ח. הִיתָה בּוֹ בִּהָרָה כְּגָרִיס, וּבָהּ שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת, וְהַחֲלֵט, וְהִלָּךְ מִמֶּנָּה פְּחָצִי גָרִיס, וְטָהַר, וְנִשְׁאַרְוּ שְׁתֵּי הַשְּׁעוֹרוֹת בְּפָחִי גָרִיס הַנִּשְׁאַר, וְחֹזֵר פְּחָצִי גָרִיס בְּמִקְוֶה זֶה שֶׁהִלָּךְ, וְהָרִי שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת לְבָנוֹת בִּבְהָרָה כְּגָרִיס - אֵינָן סִימָן טַמְאָה; עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׁתֵּי הַשְּׁעוֹרוֹת בִּהָרָה אֶחָת.

ט. בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלָדָה בַּצֵּדָה בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וּבָהּ שְׁעָרָה אֶחָת - הָרִי זֶה לְהַסְגִּיר; בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וּבָהּ שְׁעָרָה אֶחָת, וְנוֹלָדָה לוֹ בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וּבָהּ שְׁעָרָה אֶחָת - הָרִי זֶה לְהַסְגִּיר. בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וּבָהּ שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת, וְנוֹלָדָה לָהּ בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וּבָהּ שְׁעָרָה אֶחָת - הָרִי זֶה לְהַסְגִּיר. בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלָדָה לוֹ בִּהָרָה פְּחָצִי גָרִיס, וּבָהּ שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת - הָרִי זֶה לְהַחֲלִיט; שֶׁהָרִי קֹדְמָה הַבִּהָרָה לְשְׁתֵּי הַשְּׁעוֹרוֹת הַלְּבָנוֹת. סֶפֶק שֶׁעַר לָכֵן קֹדֵם, סֶפֶק הַבִּהָרָה קֹדְמָה - הָרִי זֶה טַמְאָה; וְיִרְאָה לִי, שֶׁטַּמְאָתוֹ בְּסֶפֶק.

יום שני (ט"ז ניסן)

הלכות טמאת צרעת פרק ג

א. אֵין הַמַּחֲזִיָּה [- בְּשָׂר בְּרִיא בְּאִמְצָע הַנֶּגַע] סִימָן טַמְאָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּעֲדָשָׁה מְרַבֵּעַת או יִתְרָה עַל זֶה; וְכַמָּה שְׁעוֹרָה? כְּדִי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׁעוֹרוֹת, שְׁתֵּים אַרְבָּע וּשְׁתֵּים רֹחֵב; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַמַּחֲזִיָּה בְּאִמְצָע הַבִּהָרָה, וְהַבִּהָרָה מִקִּפָּה אוֹתָהּ מִכָּל צֶדֶד, וְהָיָה [הַבְּהָרָה] יִתְרָה עַל הַמַּחֲזִיָּה רַחֵב שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת מִכָּל צֶדֶד או יִתְרָה. אֲבָל אִם הִיתָה הַמַּחֲזִיָּה בַּצֵּד הַבִּהָרָה, אֵינָה סִימָן טַמְאָה; הִיתָה מְפֹרָשָׁה, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה בְּשָׂר חַי בְּחֻדְדֵּל [- שִׁיעוֹר קוֹט] בְּמִקְוֶה זֶה וּבְשָׂר חַי בְּחֻדְדֵּל בְּמִקְוֶה אֲחֵר - אֵף עַל פִּי שֶׁהִלָּךְ בְּאִמְצָע הַבִּהָרָה, אֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה, עַד שֶׁהִיָּה בְּמִקְוֶה אֶחָד בְּאִמְצָע הַבִּהָרָה, כַּעֲדָשָׁה מְרַבֵּעַ או יִתְרָה.

ב. הַמַּחֲזִיָּה מִטַּמְאָה בְּכָל מְרָאָה - בֵּין שְׁהִיָּה מְרָאָה הַמַּחֲזִיָּה אָדָם, או שְׂחֹר, או לָכֵן; וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה הַלָּכֵן מֵאַרְבַּע מְרָאוֹת שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ג. אֵין הַמַּחֲזִיָּה סִימָן טַמְאָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוֹפָה שֶׁל בִּהָרָה. כִּיצַד? בִּהָרָה שֶׁהִיָּה בְּאִמְצָעָה שְׁחִין [מִכָּה] או מְכוּה [כְּוִוִּיָּה] או מַחֲזִיָּתָן [- קְרוֹם שְׁעִלִּיהֶם] או בֶּהֱק [- פְּרִיחָה], וְהַמַּחֲזִיָּה בְּתוֹף הַשְּׁחִין או בְּתוֹף הַמְכוּה או בְּתוֹף מַחֲזִיָּתָן או בְּתוֹף הַבֶּהֱק - אֵף עַל פִּי שֶׁהַמַּחֲזִיָּה בְּאִמְצָע הַבִּהָרָה, אֵינָה סִימָן טַמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בְּתוֹף הַשְּׁחִין או הַמְכוּה או מַחֲזִיָּתָן, או בְּתוֹף הַבֶּהֱק. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אֶת מַחֲזִיָּתוֹ, וְהַמְכוּה אֶת מַחֲזִיָּתוֹ, וְהַבֶּהֱק אֶת הַמַּחֲזִיָּה, או שֶׁנִּסְמָךְ [- נִצְמַד] אֶחָד מֵהֶם לְמַחֲזִיָּה מַצֵּדָה, או שֶׁחֲלַק אֶחָד מֵהֶן אֶת הַמַּחֲזִיָּה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָה סִימָן טַמְאָה; וְהָרִי זֶה כְּבִהָרָה שְׁאִין בָּהּ סִימָן, וְיִסְגִּיר [שְׁבִיעָה יָמִים]. הִלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין או הַמְכוּה או הַבֶּהֱק

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ח' ט"ז ניסן ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות עשה רמה.

הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' מ' (בבא) קמא.

יום שישי, שבת קודש

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט:): בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כף תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר וחזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבארו משפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' מ' (בבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' מ' (בבא) בתרא.

יום שני, יום שלישי

יום רביעי, יום חמישי

מצות עשה רלו.

יום ראשון, יום שני (ט"ו-ט"ז ניסן)

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט:): בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כף תקנו

המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט:): בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כף תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר וחזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבארו משפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' מ' (בבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' מ' (בבא) בתרא.

המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והכה-איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש כתוב הכולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה פן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או את-הבהמה — הרי פל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין

מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְּבָאָר לָךְ, שְׁנֵה שְׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תִּקְנָה, כְּמוֹ שְׁנִתְּבָאָר בְּמִקְוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שְׁבִהֶן נִקְנֹת הַקְּרָקְעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוּמָר שְׁטָר וְחִזָּקָה —

הַסְּמִיכוֹן לְפִסּוּקִים. וּכְבָּר נִתְּבָאָרוּ מְשִׁפְטֵי דִין זֶה, כְּלוּמָר: יִדְּעֵת הַדְּרָכִים שְׁבִהֶן מִתְּקִים הַמִּקָּח בְּכָל-סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א' מְקֻדָּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מְ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מְ(בבא) בְּתָרָא.

יום ב – היום יום אחד לעומר:

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה נוסף על השיעורים הקבועים – דף ליום דף ליום

היום יום ז' אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה"סיום" דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

ובהקדם - "קלאץ-קשיא" בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים "כחות השערה":

מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ"ט דפים - בהתאם למ"ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ"ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל המסכתות) - בדף ב', ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח' יום אחד ממ"ט ימי הספירה, אין זה "שבע" שבתות תמימות!

ויש לומר - ש"דף-השער" דמסכת סוטה משלים את המנין דמ"ט הדפים המכוונים כנגד מ"ט ימי הספירה. והביאור בזה:

"דף-השער" הוא בבחינת "שומר" על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו דברים בלתי רצויים. וכפי שידוע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש"דף-השער" של "סידור", "תהילים" וכיוצא-בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו, וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא-בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל"פנים" הספר, ובנדון-דידן - מסכת סוטה.

אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת-העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא רק הקדמה וכיוצא-בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם-כן, כיצד ייתכן שביום זה ילמדו את ה"שער" בלבד?

(1) אמור כג, טו. וראה טוש"ע ואדה"ז) או"ח סתפ"ט ס"ח (סכ"ג-כד).

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

ולכן, יש לומר, ש"דף השער" אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל בו, אלא אדרבה - יש בו עילוי לגבי כל המסכת:

ב"דף-השער" נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא-מינה לדינא בנוגע למכירת ספר (מסכת) על-ידי "שטר", שכאשר כותבים ב"שטר" את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב"שמות הסכמיים", ועל אחת כמה וכמה ב"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש", אשר, כתורת הבעל שם טוב², מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

ולהעיר מדברי השל"ה³: "אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל-פה . . ושמות כל המסכתות . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם".

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת "סוטה" - להיותו מהמסכתות ששמן נזכר בגמרא⁴.

ונמצא, ש"דף-השער" אינו "שומר" בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחזיק את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של "דף-השער" ליום א' דספירת-העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א' דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער" (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק "בכוח" בלבד, אלא) באופן של "כלל", ומזה נמשכים ה"פרטים" - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א'.

ועל פי זה יש לבאר את העניין ד"נעוץ סופן בתחילתן"⁵ - דלכאורה, מכיוון שב"סופן", לאחר שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש"נעוץ סופן בתחילתן", "תחילתן" ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחר שכתב התחיל - שוב אינו אווז בהתחלה ממש)? ! והביאור - על פי האמור - שב"תחילתן", ב"דף-השער", ישנו כל העניין באופן של "כלל".

יא. על-פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - "סוטה".

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב"ם⁶: "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה". מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', כדלקמן.

והעניין בזה:

הפירוש ד"סוטה" הוא - מלשון "שטות", כדרשת חכמינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸ "איש כי תשטה אשתו", "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד"נכנס בו רוח שטות" - אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שעניין כזה ("סוטה") יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה? !

ואף שהקב"ה הוא "כל יכול", מכל מקום, הרי נאמר⁹ "לא יהי' לך אלהים אחרים על פני", ואם כן, נשאלת

(6) ה' תשובה פ"ג ה"ח.

(7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ"ד.

(8) נשא ה, יב.

(9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.

(2) שעהיוה"א פ"א.

(3) יג, סע"א ואילך בהג"ה.

(4) סוטה בתחילתה.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב"ה - "על פני" - יהי עניין של "רוח שטות" שעלול להביא לעבירה על רצונו ית', שזהו עניין ד"אלהים אחרים"¹⁰?

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי', כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל-תשובה לגבי צדיק¹¹, וזהו גם הדיוק בלשון "ננס בו רוח שטות" - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש"ננס בו" ממקום אחר, באופן ד"נורא עלילה על בני אדם"¹², וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

וכן הוא בנוגע לירידה ד"סוטה", שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי העילוי ד"ונקתה ונזרעה זרע", "אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריוות, נקבות יולדת זכרים כו"¹³, וכמסופר בגמרא¹⁴ בנוגע לחנה: "אם ראה תראה"¹⁵. . אמרה חנה לפני הקב"ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע".

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי' - כמאמר רבותינו ז"ל¹⁶ "גדול השלום שהשם [שם הוי', שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, "שם המפורש"¹⁷] שנכתב בקדושה, אמר הקב"ה, ימחה על המים שבביל להטיל שלום בין איש לאשתו", שבה מודגש גודל העילוי דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש"מזבח מוריד עליו דמעות"¹⁸, אלא יתירה מזה, שהקב"ה אומר שבביל עליו זה מותר ש"ימחה שמי על המים", תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר, ובלבד שיהי' "שלום בין איש לאשתו"].

יב. ביאור העניין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה "אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו" - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור¹⁹), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש²⁰ בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי' מעלה עמו את כל אנשי העיר שברך, ו"בדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים", כלומר, שזיכה רבים מישראל בעניין ד"יראה כל זכורך אל פני האדון ה"²¹, "כדרך²² שבא ליראות כך בא לראות"! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי' "ונקתה ונזרעה זרע" - הרי זה על-דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) "האומר אחטא ואשוב", ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"²³ (אלא אם כן "דחק ונתחזק כו"²⁴)!

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו', אלא רק "אמרה . . אלך ואסתתר כו'", אבל אף על פי כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

(10) ראה תניא שם.	(17) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.
(11) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. ובכ"מ.	(18) גיטין בסופה.
(12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג, א ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך.	(19) ראה צפע"נ הל' סוטה פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"ח ע' 61.
(13) סוטה כו, א. הובא בפרש"י עה"ת נשא שם, כח.	(20) יל"ש ש"א רמז עז.
(14) ברכות לא, ב.	(21) משפטים כג, יז.
(15) ש"א א, יא.	(22) חגיגה בתחלתה.
(16) במדבר"ר פ"א, ז. וש"נ. וראה שבת קטז, א. וש"נ.	(23) יומא פה, ב - במשנה. רמב"ם הל' תשובה רפ"ד.
רמב"ם הל' חנוכה בסופן.	(24) ראה תניא פכ"ה. אגה"ת פ"א.

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי' העניין ד"ונקתה ונזרעה זרע" - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא²⁵, ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב"סתירה" זו עניין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד"סתירה" - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר "דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו", וטעם הדבר - מכיוון שמצד פנימיות העניינים לא הי' כאן עניין של חטא.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה, אפילו לאחר שנתברר שהי' עניין של היפך הטהרה כו' - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי' דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח"²⁶.

ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה - דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי'²⁷.

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי' "דחק ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר²⁸.

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁹, שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰, שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - "אוריאל תליתא", שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, "חוט המשולש"³¹, וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

(28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16.

(29) בא י, ט.

(30) עקב יא, יב.

(31) ראה קהלת ד, יב.

(25) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ. וראה לקו"ש ח"כ ע' 426

הע' 78. וש"נ.

(26) תניא ספל"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג.

(27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ח ע' 236 הע' 14.

ח"ח ע' 395. וש"נ.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

רמט דינים השייכים לערב שבת. ובו י"ג סעיפים:

א אסור לאדם* שיהלך בערב שבת יותר מג' פרסאות* מתחלת היום*, כדי שגיע למקום שביתתו בעוד היום גדול ויוכל להכין שם צרכי שבת. ואפלו אם הוא בענין שאם ילך יותר יגיע לביתו, ובני ביתו אפשר שישמו אל לבם שמה יבא היום והכינו גם בשבילו - אף על פי כן אסור, שמה לא שמו אל לבם כלל מביאתו ולא הכינו לו כלום. אבל אם ידוע להם בודאי שיבא היום, כגון ששילח להם שליח להודיעם או שהודיעם קדם נסיעתו מביתו - מותר לו לילך כל היום:

ב וכל זה כשהוא במקום שיוכל להכין שם צרכי שבת או שאחרים יכינו לו. אבל אם הוא במקום שאי אפשר להכין צרכי שבת וגם אחרים לא יכינו לו, מוטב שילך אפלו כמה פרסאות אולי יגיע למקום שיוכל להכין שם צרכי שבת או שאחרים יכינו לו, משישאר שם שבודאי לא יוכל להכין. ואפלו אם יש עמו צדה* כדי צרכי שבת, מכל מקום אם הוא במקום שאינו ישוב בטוח מותר לו לילך משם* אפלו כמה פרסאות עד שגיע למקום ישוב בטוח, ששאינו במקום ישוב בטוח אין לו ענין שבת כלל:

ג וכל זה כשהולך ברגליו, אבל אם רוכב על סוס או הולך בקרון*, יכל לילך כמה פרסאות ואף על פי כן יוכל להגיע למקום שביתתו בעוד היום גדול. (ומכל מקום* לא יהלך יותר מכדי שעור שהוא מהלך ג' פרסאות של אדם בינוני מההלך ברגליו, דהיינו ד' שעות וד' חמשים* משעות בינוניות* שהן כ"ד למעת לעת, עין סימן תנ"ט):

ביאורים

שהוא "מצוה", מצד עונג שבת, ולכן דוחה את איסור הליכת ג' פרסאות שאף הוא מצד מצות עונג שבת.⁵ הולך בקרון – והוא הדין במכונית וכל אמצעי תחבורה אחר, אלא שבמטוסים ודומיהם יש לכלול בתוך זמן הנסיעה גם את הזמן שיש להגיע קודם הטיסה, וכן זמן ההמתנה וכו'. כן יש לקחת בחשבון שמכונית עשויה להתקלקל, ולנסוע רק בדרכים שישנם מקומות לשבות על הדרך, או שישנה אפשרות למצוא אמצעי תחבורה חלופיים.⁶ מכל מקום – בספר 'קיצור הלכות'⁷ העירו שרבינו הכניס איסור זה בחצאי-עיגול, מצד הספק שיש בזה, כיון שהמגן אברהם הקיל כשנסע בקרון, ובלבד שיבוא למקום שביתתו בעוד היום גדול. ד' שעות וד' חמשים – ארבע שעות וארבעים ושמונה דקות.⁸ משעות בינוניות – שמחלקים את כל היום והלילה לעשרים וארבע שעות, ללא חילוק אם היום יותר ארוך מהלילה או להיפך.

אסור לאדם – מי שהוא פועל מושכר אצל בעה"ב ועבודתו לנסוע בכפרים לעניני מסחר, אפשר דרשאי לנסוע גם בע"ש יותר מג' פרסאות.¹

ג' פרסאות – 11.52 ק"מ (7.16 מייל)². מתחילת היום – מעלות השחר, ואם עבר מתחלת היום שיעור הילוך פרסה – רשאי לילך רק ב' פרסאות, ואם עבר שיעור ג' פרסאות אסור לילך כלום.³

אם יש עמו צידה – אפשר לומר הכוונה היינו שיש עמו בשר או דגים וירקות בלתי מבושלים שיכול להכין מהם צרכי שבת ע"י בשול, ובתחלה כתב רבינו שאם במקום המצאו לא יוכל להכין צרכי שבת כלל – מוטב שילך אפי' כמה פרסאות, וכן אם יש עמו מאכלים מבושלים ומוכנים יכול לילך כמה שרוצה – אפילו אינו במקום סכנה, וכאן מוסיף שאם יש עמו מאכלים שצריך להתעסק בהכנתם ואם ילך יותר מג' פרסאות – יתכן שלא יהיה לו די זמן להכיןם, התירו לו רק כשנמצא במקום סכנה.⁴ מותר לו לילך משם – אבל אינו חייב לילך משם, אלא

מקורות

- (6) ראה בדי השלחן סי' סט ס"ק ה.
- (7) סימן זה הערה 3.
- (8) ע"פ דעת רבינו (והמג"א) בסי' תנט ס"י שהובא בהערה הבאה, אבל דעת שו"ע המחבר ועוד פוסקים הוא שלוש שעות ושלושים ושש דקות.
- (9) סעיף י: שם יבואר שיעור מהלך מיל שהוא כ"ד דקות, וכשאינן הפסד מרובה יש להחמיר כדעיה הא' שהובאה שם, וכן מבואר בסידור 'סדר הכנסת שבת', עוד הובא שיעור זה בסי' קפד ס"ג, וסי' שלא ס"ה.

- (1) כמו שמצינו לענין איסור עשיית מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה דפועל אצל בעה"ב רשאי עד סמוך לשקיעת החמה, וה"ה לענין הליכה יותר מג' פרסאות (בדי השלחן סק"ג).
- (2) וראה סעיף ג' שיעור זמן מהלך זה.
- (3) בדי השלחן סק"א מהפרי מגדים.
- (4) בדי השלחן סי' ס"ט ס"ק ד.
- (5) אבל אם בשבת עצמה נמצא במקום שאינו בטוח, אין מצוה זו של עונג שבת שאינה חיוב גמור – דוחה את איסור תחומין אפילו דרבנן, לקו"ש ח"א ע' 64 הערה 15 ובשו"ג.

הלכות תפילין

למעלה, כמו שהפופה היא למעלה. וצריכה להיות ארפה לכתחלה כשעור שתהיה ראויה להעשות פ"א כפופה אם תכפפנה.

צ כפופה — ראשה הראשון? היא כפוף קצת כלפי מעלה, מטעם שנתבאר למעלה. וירכה ידביק באמצע צוארה, ולא למטה פן תדמה לעיניו. וראשה השני כמו וי"ן, מטעם שנתבאר למעלה. וצוארה קצת ארוך, כדי להסמיק אות אצל ראשה. ומושבה משוף לצד שמאל היטב, כי תאר גופה היא כמו נוי"ן כפופה וי"ד עליה. ותהיה עגלה למטה בצד ימין לכתחלה, כמו בכל הפופות.

ועל פי קבלת האר"י ו"ל כל הצד"י שבתפלין? היא ראש ימין כמו יו"ד הפופה ושמאלה נוי"ן כפופה.

ז פשוטה — תהא ראשה כמו של כפופה. ורגלה תרד למטה מדבוק הראשים לכתחלה, בכדי שיהא ראוי לעשותה כפופה.

ק — צריך להיות תג קטן על גגה בצד שמאל לכתחלה. וירכה הימנית צריכה להיות עקמה היטב לצד רגל שמאל התלויה. ויש למשוך רגל שמאל התלויה באלקסון קצת לצד ימין.

חלק א' סימן לו, דין דקדוק כתיבתו סעיף ב, אותיות טק-

ס — צריך שתהא מלמעלה גגה שנה לכתחלה, כי היא מחברת משתי אותיות: כ"ף כפופה דבוקה עם וי"ו בסופה. וצריך שתהא עגלה בשלש זוויותיה. וגגה למעלה? זה לכתחלה עובר חוץ לסתימה בעי קולמוס, שהוא שעור גגו של וי"ו הדבוקה בסופה.

ע — יהיה ראש הראשון בעין יו"ד שפניה מעט למעלה, מטעם שנתבאר למעלה באות ט. וגופה יהיה בעמידה, כדי שיוכל להסמיק אות אצלה. וראש השני הוא כמו וי"ן עומד בה, מטעם שנתבאר למעלה שם.

אבל על פי קבלת האר"י ו"ל יהיה שני קוין של העינין שבתפלין כשתי וי"ן ישרות.

פ כפופה — קבלה מהחסיד לעשות לה זוויות לכתחלה למעלה בצד ימין מבפנים ומבחוץ. אבל למטה תהיה עגלה מבחוץ, כמו כל הפופות שצריך להיות עגלות למטה לכתחלה. אבל מבפנים שם תהא לה זוויות, כדי שיהא בלכון שבפנים צורת ביי"ת, כי פן קבלה מהחסיד.

ף פשוטה — צריכה להיות עגלה למעלה בצד ימין לכתחלה, כמו שהפופה היא למטה. אבל קבלת החסיד לעשותה מרבעת

לקוטי תורה

ועל כן נק' מצת חסר וי"ו, להיותו עדיין בבחינת קמנות שהוא חסר עדיין.

גם מצת חסר וי"ו הוא מלשון מצותא, כמו מצה ומריבה, שהמריבה הוא להיות ביטול היש והנסות, על דרך מאמר רז"ל לעולם ירגיו אדם יצ"מ על יצה"ר בו'.

מאחר שבמדרגה זו עדיין קיימת ישות האדם מצד הגוף והנפש הבהמית, צריך האדם להלחם ולריב עם גופו ונפשו הבהמית. ועל זה אמרו רז"ל לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, שהאדם צריך לעשות "מריבה" עם יצרו הרע.

ועל כן היתה קודם חצות.

הצורך בעבודה זו הוא לפי שעדיין עומדים במצב שלפני שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים כו' בחצות לילה.

משא"כ ענין המצה הב' הוא אחר חצות דוקא, אחר קרבן הפסח, היינו אחר שנגלה עליהם כו' שהיא תוצאה מקרבן פסח.

דהנה ענין הפסח הוא מ"ש "ופסח ה'", שהוא ענין דילוג והמשכה שלא בסדר ההשתלשלות, כמו

תוכן הפרק: המשמעות הפנימית ד"ושמרתם את המצות" ומה ש"לא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ" והנה בחינת מצה זו שאכלו קודם חצות, צריכה שימור במ"ש ושמרתם את המצות (דקאי על המצות שנצטוו לאכול בערב), דהיינו לשמור מן החיצונים שלא לבוא לבחינת חימוץ שהוא הגסות וההתנשאות.

כבר נתבאר לעיל ש"יראה תתאה", מה שהאדם מכניע את עצמו בבחינת "בטל רצונך מפני רצונו", אינה שוללת לגמרי את רגש ה"ישות" של האדם. ולפיכך עדיין צריך האדם "שמירה" שלא יפול שוב בגסות והתנשאות.

והיינו להיותה בבחינת יראה תתאה והתקשרות האמונה בלבד, למטה מן המעם ודעת, על כן צריכה שימור.

וכמו כן הוא בענין האמונה שבבחינת "קטנות" - שהיא כהתקשרות תינוק באביו בלי הכרה שכלית - דאע"פ ששרש האמונה הוא מעומק הנפש, מכל מקום, מאחר שבא לידי ביטוי באמונה פשוטה בלי הכרה פנימית וידעיה שכלית באלקות, צריכה "שימור", כי בקל יוכל ליפול ממדרגתו.

זהו ההבדל בין שתי הלשונות "יראה" (ל' נקבה) ו"מורא" (ל' זכר). כי זכר ונקבה הם משפיע ומקבל, כידוע - ולפיכך:

היראה הנפעלת בעולמות ובבני ישראל מחמת גילוי מלכותו יתברך בכל עולם ועולם לפי ערכו (היינו כפי מדריגת המקבל) נקראת "יראה" (ל' נקבה), והיא בחינת "יראה תתאה", שהיא היראה שהאדם מקבל על עצמו עול מלכותו יתברך (כנ"ל), וכן בעולמות עליונים, שהם בבחינת "מציאות" אלא שהם מבטלים את עצמם לקבל עול מלכות שמים.

אכן מורא גדול לשון זכר זהו בחינת יראה עילאה שהוא בחינת דבר, ונמשך על ידי גילוי בחינת מלך מלכי המלכים כנ"ל.

היראה הבאה מחמת התגלות עצם מלכותו יתברך, "מלך מלכי המלכים" (כמשל יראתו של העומד לפני המלך בהיכל מלכותו) - נקראת "מורא", לשון זכר (מדריגת המשפיע), והיא "יראה עילאה", הנולדה באדם מחמת גילוי המלך עצמו.

וזהו ענין המצה חב' שאחר חצות.

דהנה מצה הוא בחינה ביטול כנ"ל, אך במצה גופא יש שתי בחינות: מצה דקודם חצות היא בחינת יראה תתאה ואמונה כמו שנתלבשה בבחינה שלמטה מהדעת המושג כנ"ל.

וזהו בחינת "כי נער ישראל כו'", "חסד נעוריד כו'", "וממצרים קראתי לבני כו'" - שבעת יציאת מצרים נקראו ישראל "נער", בחינת קטנות, ובקריאת התינוק אבא כו'.

אבל בחינת הביטול דמצה זו שאחר חצות היא בחינת ביטול אמיתי ויראה עילאה, שנמשך בחינת גילוי מה שלמעלה מהדעת המושג, שהאיר אז בנפשם.

והיינו מבחינת הגילוי אור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות שהאיר אז עליהם מלמעלה למטה בבחינת אתערותא דלעילא.

גילוי אור אין סוף ב"ה ממש - "מלך מלכי המלכים הקב"ה" - אינו בא על ידי עבודת האדם, שהרי הוא ית' רם ונשא מכל העולמות ואינו בגדר נבראים, אלא רק בדרך "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), כלומר, בדרך מתנה מלמעלה, שזהו "גילוי שכינה".

דילוג גשמי שהאדם עובר ממקום למקום שלא בסדר והדרגה, וכמ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה, שהוא בחינת אור אין סוף ב"ה שלמעלה מעלה מהשתלשלות העולמות, שהיה מאיר ומתגלה אז בנפשם האלקית.

גאולת מצרים היתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, כי רק ע"י גילוי אור אין סוף ב"ה ממש, שלמעלה מכל העולמות שב"סדר ההשתלשלות", נמשך בבני ישראל ביטול מוחלט אליו יתברך, הפועל "יציאה" מכל מיצרים וגבולים.

וזהו ענין "ופסח ה'", המורה על התגלות אור אין סוף ב"ה שלמעלה מ"סדר השתלשלות", דאור אלקי הנמשך בסדר השתלשלות מתגלה בסדר והדרגה, משא"כ אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו מתגלה שלא בסדר והדרגה, אלא בבחינת "דילוג".

וזהו עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, פירוש, מלכי המלכים הן ד' בחינות מלכות ("מלכי" לשון רבים ומיעוט רבים שנים, ו"מלכים" לשון רבים, הרי עוד שנים, סך הכל ארבע), שמאיר בארבע עולמות - אצילות בריאה, יצירה, עשי'.

וזהו פירוש "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה", ד"כפשוטו המלכים הם המלכים שלמטה בעולם הזה, ומלכי המלכים הם השרים העליונים שבצבא מרום", אבל ע"פ חסידות, גם "מלכי המלכים" קאי על מלכותו יתברך, אלא שזהו כפי שמלכותו באה לידי גילוי בד' העולמות (שבסדר ההשתלשלות), אצילות בריאה יצירה עשי'.

ו"מלך מלכי המלכים" הוא בחינת מלכות דאין סוף שלמעלה מעלה מהשתלשלות ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשי'.

משא"כ "מלך מלכי המלכים" הוא עצם מלכותו של הקב"ה, כפי שהוא בעצמותו (ונק' בכתבי האריז"ל "מלכות דאין סוף").

שעל ידי בחינת הגילוי זה דוקא "וגאלם", וכמ"ש ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך.

ולבן נקרא גילוי זה ובמורא גדול [בלשון זכר].

כי יראה לשון נוקבא, זהו בחינת יראה תתאה הנמשך מבחינת מלכות דאצילות בריאה יצירה עשי', בכל עולם לפי ערכו.

ולכן, אף שבהליכתם ממצרים עד בואם לרעמסס אף שהיה להם קפיצת הדרך מ"מ בצירוף עד שהציתו האש לאפות ודאי שהה הכצק יותר מכדי שיעור חימוץ, ועם כל זה לא חמץ מטעם הנ"ל.

ע"פ פשט קשה להבין איך לא הספיק בצקת להחמיץ, שהרי אע"פ שנסעו בקפיצת הדרך מ"מ בוודאי הי' יותר מכדי שיעור חימוץ. אבל ע"פ פנימיות הענינים מיושב היטב, דחמץ מורה על ישות והתנשאות, ומצד הגילוי דמלך מלכי המלכים הקב"ה נתבטלו בנ"י בביטול במציאות בלי שום נתינת מקום לישות (חמץ).

ומזה ש"לא הספיק להחמיץ" ברוחניות, "נשתלשל" גם בבצק הגשמי שלא החמיץ.

ועל כן נאמר כאן מצות מלא בוי"ו, שהוי"ו הוא המשכה, הנמשך בהם מבחינת מורא גדול ויראה עילאה.

וכמו שאומרים בתפלה והנורא אל עליון, בתוספת וי"ו [ולא "הנורא"], משא"כ הגדול הנבור בלא וי"ו. "נורא" מורה על "יראה עילאה" הנופלת על האדם, שהיא תוצאה מהמשכה והתגלות עליונה ("א-ל עליון") כנ"ל בארוכה, ולכן דוקא אצל "נורא" נתוספה וי"ו ("והנורא"), כי הוי"ו מורה על המשכה וגילוי.

משא"כ בחינת יראה תתאה נק' עדיין מצת חסר וי"ו, ולכן היא צריכה שימור מהחיצונים, אבל בחינת מצה הב' שנק' מצות מלא בוי"ו א"צ שימור:

ד"ה ששת ימים פרק ד

[ומכל מקום, אף שגילוי זה בא רק בדרך מתנה מלמעלה, אי אפשר שגילוי זה יהי' נקלט וימשיך בו יראה אלא אם כן הקדים האדם לפני' העבודה דיראה תתאה].

וזהו ענין ובמורא גדול זו גילוי שכינה. ונמצא ש"יראה עילאה" (מורא גדול) באה רק ע"י הגילוי מלמעלה.

ועל כן בחינת מצה זו א"צ שימור מחימוץ כלל, שחימוץ הוא בחינת הישות והגסות, מאחר שאין לחיצונים בחינת אחיזה ויניקה כלל מבחינה זו.

וזהו ענין שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם, שקאי על בחינה הב', דאין ביכולתו להחמיץ כלל מפני עוצם הגילוי דבחינת מלך מלכי המלכים שנגלה עליהם, שאין שם יניקה ואחיזה לחיצונים שהוא היש וההתנשאות שנק' חמץ. הפירוש הפנימי ב"לא הספיק כו' להחמיץ" אין משמעו חוסר זמן אלא שלא הי' אפשר להחמיץ (היינו לבוא לידי "ישות") מחמת עוצם הגילוי דמלך מלכי המלכים כו'.

וזהו ויאפו את הכצק כו' עוגות מצות כי לא חמץ, רצה לומר שלא בא לידי חימוץ, פירוש, שלא הי' יכול לבוא לידי חימוץ, והיינו להיות כי גורשו ממצרים, שהגילוי מלמעלה "גירש" אותם בעל כרחם מכל מיצרים וגבולים, לפי שאין שום אחיזה כלל למצרים בבחינה זו שנגלה עליהם כו', וא"כ ממילא נמשך מזה כי לא חמץ כו'.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

שבאור הנאצל שבא מכח בחי' התפשטו' אור המאציל בנאצל שנק' בחי' מטי כנ"ל מזה בא במלאכי' באופני' שאו' ברו"ך כו' בהתפעלו' מורגש בהשג' והוא בבחי' ירא' ופחד אלקי' שמקורב דוקא כנ"ל באריכות וד"ל.

ומעתה יש להבין מה שענין בחי' רוי"ש הנ"ל נק' בל' המקובלים בשם מ"ה וב"ן דוקא ובכל עולם ועולם לפי ערכו ובכל מלאך ונשמה' שיש בו מבחי' רוי"ש כנ"ל היינו בחי' מ"ה וב"ן שבו עד בחי' פרצופי' עליוני' דאצי', כל בחי' רוי"ש דכל א' היינו בחי' מ"ה וב"ן שבו

והנה לפי שאור השפע שבא בנאצלי' הוא עולה בבחי' רוי"ש עכ"פ כנ"ל ע"כ גם ענין השפע דע"ס דאצי' כבי"ע ע"י בחי' המל' כנ"ל בא ג"כ באופן שיהי' בהם בחי' רוי"ש דוקא, דהיינו מבחי' רצוא שבאור הנאצל שבא מכח בחי' הסתלקו' השפע דעצמו' המאציל שנק' לא מטי כנ"ל הוא הנק' קד"ש העליון באצי', ומזה נמשך בשרפי' וכה"ג שאו' קדו"ש בתשוקה והתכללות מצד בחי' הפלא' והעדר ההשג' והוא בחי' ביטול והסתלקו' למעלה מצד שנבדל ומרומם דלית מחשב' תפיס' כו' כנ"ל, ומבחי' שו"ב

הוא בחי' מה דחכמ' שלמעלה מהשג' דבינה כידוע שהחכמה הוא בחי' איין כו' ובינה הוא בחי' יש והיינו ענין מ"ה ובין דרך כלל, וא"כ יובן מזה בירידת אור השפע הזאת דרו"ש שנק' מ"ה ובין מעצמות המאציל עד הנברא שלמטה זהו ג"כ עד"ו שמבחי' מ"ה שבעצמו המאציל נמשך בחי' מ"ה בנאצלי' ומהם נמשך בנברא' בחי' מ"ה ומבחי' ב"ן של עצמו המאציל יורד בנאצלי' ומהם נמשך בחי' ב"ן בכל נברא כו' דהיינו שבחי' מ"ה ביטול לאיין דשרפי' שאו' קדוש שרשו הראשון משם מ"ה העליון שבעצמו המאציל ובחי' ב"ן דאופני' שאו' ברוך שרשו הראשון בבחי' שם ב"ן העליון דעצמות המאציל וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

כו' והיינו דבחי' הרצוא שבנברא שהוא בחי' העדר ההשג' והתפיס' ע"כ נכלל ובטל כו' הוא בחי' מ"ה שבו וכמו מה פשפשת מ"ה ידעת, דכאשר ההשג' האלקי' עמוק ממנו ולא יכיל לאדבקא כו' ונבדל ומופלא הימנו כמו בחי' קדו"ש הנ"ל עד שאור האלקי אצלו למעלה מכלי השגתו בערך נבדל כו', אזי נק' בחי' מ"ה כלו' מ"ה פשפשת שלא השגת כלום כו' וכמו החקר אלוה תמצא כו', וכאשר בא ונמשך אור האלקי בהשג' ממש כמו בחי' ברוך דהיינו בחי' ממלא כ"ע עד שנתפשט בכלי המוח והתפעלו' הלב במורגש כו' היינו בחי' ב"ן, דפי' ב"ן מלשון בינה שמבין הדבר ומשיגו והוא ענין ההתבוננ' בגדולות הכורא ית' שהוא בחי' התפשטותו להחיו' העולמות כנ"ל (אבל מ"ה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ובזה יובן פי' הפסוק למנצח על השמיני' שארז"ל (מנחות מ"ג) שזוהי השירה שאמר דוד על המילה שניתנה בשמיני דלכאורה קשה מדוע תלה דוד שירה שלו במה שניתנה בשמיני דוקא ומה לו אילו היתה ניתנה בשביעי מאחר שעיקר השירה שלו על הברית שחתם בבשרינו כידוע שאמר זה כשראה עצמו בבית המרחץ ערום כו' אך הענין מטעם שנת"ל שמעלת ומדריגת המילה היא בהיותה גלוי האור עליון שלמעלה מהשתלשלות ד' עולמות אבי"ע והוא האור כללי אשר הוא ראשית ההמשכה ממנו ית' להיות חיות כללי לכל העולמות ונק' רעוא דרעוין שהוא חפץ ורצון עליון ית' המאיר בנפש האדם ע"י המילה והוא הנק' בחי' שמיני כי הוא ענין מלך הח' הדר וכמשנת"ל באורך, ואמרו שירה זו בלשון ניצוח כמ"ש למנצח וכדפי' בזהר תמן נצח תמן מ"ל ופי' מ"ל נת"ל שהם ע' אורות דחסדים המתגלים במקום הגלוי דז"א ע"י המילה וזה בא ע"י הנצח תמן נצח דוקא אז תמן מל, והענין כי כל ההשתלשלות דאבי"ע מתחיל מנה"י דא"ק וכמ"ש בדוכתי טובא בע"ח ומהם בשער תלת רישין ובשער עתיק ע"ש שהתחלת פרצוף ע"י הוא מהטבור דא"ק ולמטה משא"כ בעולמות שלמטה שא"א מלביש לז"ת דע"י ולא לנה"י לבד וכן או"א מלבישים לזרועות כידוע: וביאור זה הנה ביאור ענין המדות למעלה ידוע ע"ד מ"ש באגה"ק (סי' טו) במאמר המתחיל להבין דברי חכמים וחידותם כו' אך להבין בתוס' ביאור ענין הנצח שהוא הנק' ענף החסד, ומבשרי אחזה כי יש ג' בחי' בחסד ע"ד מ"ה האיש שעושה חסד בטוב טעם ודעת שמשכיל

ג) וענין הפריעה שארז"ל מל ולא פרע כו' כאילו לא מל (שבת קל"ז א') ואברהם מל ופרע (תוס' יבמות ע"א ב' ד"ה לא ניתנה וד"ה מאי) ובמדבר לא פרעו עד שלדור באי הארץ אמר ה' אל יהושע כו' מול את בני' שנית כו' (יהושע ה' ב') והיינו לפרוע כדאי' בפ' הערל ביבמות (דף ע"א ב'), והענין כי הנה באופן התגלות דאור א"ק יש כמה מדריגות ואם הגילוי בא ממקום גבוה ומדריגה נעלית ביותר אזי צריך להסיר גם בחי' הערלה הדקה היא עור הפריעה שהיא עור של העטרה תחת הערלה הגסה כי גם היא מונעת לגילוי אור זה כי לגבי אור זה גם היא להסתר והעלם יחשב וע"ד הנ"ל בענין ההפרש בין האצ"י לא"ק ע"ש אבל כשאין הגילוי בא שם ממקום ומדריגה הגבוה כ"כ אזי א"צ להסיר רק בחי' הערלה הגסה בלבד אבל בחי' הערלה הדקה אינה מזקת כ"כ ובהיות בני' במצרים עדיין לא האיר מבחי' פנימית דא"ק זה ע"כ לא נצטוו עדיין על מצות פריעה אלא על המילה בלבד עד כבואם לארץ ארץ אשר ה' דורש אותה ועיני ה' בה נצטוו גם על הפריעה*:

[הג"ה]

(*) להבין זה נוכל לומר ע"ד ארז"ל (ב"ק נ') וסביביו נשערה מאד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה וכמו ענין תאוות היתר שלבאי סוד ה' צריכים להתרחק גם מהם ונדרים סייג לפרישות כי כל מי שיטעה מחשבותיו להשרות עליו קדושה עליונה צריך להתרחק ביותר משמץ הרע וכמ"ש בכל ספרי המוסר וע' בהקדמה לע"ח באזהרת הרח"ו למי שרוצה לטייל בפרדס:

ממדות המוטבעים באדם, ועד"ז הי' נתינת אברהם לאכול לערביים שבודאי לא הי' אוהב אותם. ועד"ז יובן ענין בחי' נצח דא"ק הגם כי אין ערוך מלדמות אליו ית' ממעשה בנ"א וכמ"ש שם באגה"ק (סי' ט"ו) ע"פ ואנכי עפר ואפר כו' (בראשית י"ח כ"ז) מ"מ דברה תורה כלשון בנ"א לשכך האוון במה שיכולה לשמוע שמצד ריחוק מעלת כל העולמות ואפיסתם אצלו ית' כי כלא חשיבי' ממש ולזאת כינוי ההשפעה אליהם מא"ס ע"י הא"ק בשם מדת הניצוח בלבד כאילו הוא רק בחי' ניצוח לבד בלא טעם ודעת עד"מ שהרי באמת היו כלא היו כל הנבראים ואין עוד מלבדו ומה נחשבים המה להשפיע חיות אליהם ע"י העלמות והסתרים אלא שכך עלה במחשבה כו' לזאת כל ההשתלשלות מתחיל מנצח דא"ק וכמ"ש בע"ח דבחי' עתיקא קדישא הוא הארת אא"ס שבנה"י דא"ק המתלבש בע"י ע"ש:

ספר המצוות – מצות מילה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

הוא על שם אד' מלשון אדון, ואיך אמר נאה לקרות הוי' וגם מביא פסוק אני הוי' הוא שמי. אלא שעל שם הוי' שייך לומר גם בחי' אדנות ג"כ¹¹⁸ להיותו אדון מושל ושולט, והיינו שההתהוות שנתהוה ע"י שם הוי' הוא בדרך ממילא ומאליו כמ"ש יהללו וגו' כי הוא ציוה ונבראו, כמ"ש ביאור ד"ז במ"א¹¹⁹, וע' בלק"ת בד"ה קול דודי¹²⁰, ובד"ה קול דודי שלא נדפס ובכ"ד בת"א ובלק"ת¹²¹, וזהו עצמו ענין אדנות כו'. ועד"ז אמרו על רשב"י מאן פני האדון להיותו מושל ושולט להמשיך להם שפע הפנימיות, ובכח תורתו הי' יכול להמשיך השפעת גשמי', וכמו משה

בחכמתו שצריך לעשות הטוב והחסד ההוא והוא בחי' שכל ומוחין שבמדות וכמו מתן אדם לצדקה ביד פתוחה ונפש חפיצה ודעת שלימה מידיעתו במעלת מצות הצדקה המביאה חיים ורב טוב לעולם. הב' החסד אשר אין בו הכרח וחיוב מצד השכל כלל רק מצד שטבעו מחייב ומכריח שישפיע טוב גם שהוא בלתי טעם רק מצד הטבע והוא עצמית החסד ועם היות כי אין בו הארת המוחין מ"מ יש בו טוב טעם ותענוג עצום מאד בהשלימו מדתו וכמו שמצינו באברהם שנטע אשל ונצטער אם לא הי' מוצא למי ליתן לאכול ולשתות שהצער הוא היפוך העונג. והג' הוא הנצח ענף החסד ר"ל איש שאינו חסדן בטבעו כ"כ רק שמתנצח לעשות חסד גם שאין לו בזה טוב טעם ותענוג כלל וכאילו הוא מתעקש לומר מ"מ כך אעשה עם כי אין בזה טעם ודעת אשר בחי' זו נק' ניצוח והיא ג"כ מדה

[נב] ומה שאמרו פני האדון דא רשב"י היינו לפי דכתי' הנה האדון ה' צבאות מסעף וגו'¹¹⁵, פ"י ה' צבאות הוא בחי' שם שבכריאה אות הוא בצבא דילי' וכמ"ש בת"א בד"ה ויהי וגו' יצאו כל צבאות ה' בפ' בא¹¹⁶. ואומרו האדון ה' הוא להיות כי על שם הוי' שייך לאמר גם ל' אדנות ג"כ להיותו מחי' ומהוה, וכמשארו"ל במד"ר ששאל הקב"ה מאדה"ר ואני מה שמי א"ל לך נאה לקרות הוי' שאתה אדון לכל בריותיך¹¹⁷ הה"ד אני הוי' הוא שמי, הוא שמי שקרא לי אדה"ר, ולכאור' אינו מובן כלל, מהו שאומר לך נאה לקרות הוי' שאתה אדון שהטעם

(115) דכתי' הנה האדון ה' צבאות מסעף וגו': ראה ישעי' י, לג: הנה האדון ה' צבאות מסעף פארה (יפשה) (יכרית) פאורות עיקר ענפי אילנותיו רש"י.

(116) בת"א בד"ה ויהי גו' יצאו. ב' בא: דף ס, ב ואילך.
(117) לך נאה לקרות הוי' שאתה אדון לכל בריותיך הה"ד אני ה' הוא שמי: במד"ר בראשית יז, ד שלפנינו הגירסא: לך נאה לקרות אדני-י". אך כהגירסא שהובא בפנים נמצא בב"ר עם שינויי נוסחאות (הוצאת תיאדור-אלבק). ובתנחומא שמיני ח. חוקת ו. וביל"ש בראשית רמז כג. ועוד. [ולהעיר שבד"ה לה"ע רשב"י תשמ"ה (סה"מ מלוקט ח"ב שם ע' שו-ז, המיוסד על מאמר ידין) מבאר זה עפ"י הגירסא לך נאה לקרות אדני-י". עיי"ש].

(118) מהו שאומר לך נאה לקרות הוי'. אלא שעל שם הוי' שייך לומר גם בחי' אדנות ג"כ: ראה בביאור יותר בסה"מ תרנ"צ ע' קט: דלכאור' הנה מטעם זה דהוא ית' אדון על כל בריותיו הי' צ"ל השם אד' המורה על האדנות ולמה אומר שם הוי', אלא להיות דהוה שם הוי' דלתתא דפירושו לשון מהוה. ראה עד"ז לעיל ד"ה כמה גדולים יורדי הים: ב' שמות הוי' הם כו' שם הוי' הא' כו' שמקור לסדר ההשתלשלות

כו' לשון מהוה כו' וכמארז"ל במד"ר ואני מה שמי לך נאה לקרות אדון שאתה אדון לכל בריותיך כו', אמנם שם הוי' דלעילא. עיי"ש. וראה (באור"א) בסה"מ תרל"ב ח"ב ע' סז: וי"ל למה אמר הוי', היינו מפני כי נכתב בשם הוי' ונקרא בשם אד', ועל שם הקריאה אמר כן. (וראה עד"ז בפ"י עין יוסף תנחומא שמיני ח. חוקת ו). ועוד ביאור ע"ז בסה"מ תרפ"ב ע' לב (וסה"מ תשי"ז ע' 97): זהו מורה על גודל השגתו (של אדה"ר), דההתהוות הוא העלם והסתור הכורא מן הנברא כו', וזהו לך נאה לקרות הוי' מפני שאתה אדון דההתהוות הוא משם הוי' אמנם הוא באופן כזה שאינו נרגש כלל, וכמו העבד שעושה מה שהאדון מצוה עליו מפני עצם מהותו שהוא עבד.

(119) ממילא ומאליו כמ"ש. כי הוא ציוה ונבראו כמ"ש ביאור ד"ז במ"א: ראה סה"מ תרכ"ט ס"ע קלה ואילך. תרל"ב ח"א ע' כ ואילך. ושי"ג. כח ואילך. [ובהנסמן בהערות שלאח"ז].

(120) ונ' בלק"ת בד"ה קול דודי: לקרית שה"ש יד, ג.
(121) ובד"ה קול דודי שלא נדפס ובכ"ד בת"א ובלק"ת: מאמרי אדה"ז תקס"ט ע' מב ואילך. וראה גם תו"א מג"א צו, ג. לקרית ראה כ, ג. ועוד.

העולם לא נזדכך כלל עדיין, וכמשל ב' בנ"א אחד עומד בעמק ואחד עומד בהר¹²⁷, שיש ב' אופנים באופן יחודם, או שהתחתון יעלה למעלה או שהעליון ירד למטה, ומוכן אשר בעליית התחתון לגבי העליון כמה עקולי ופשוירי איכא¹²⁸, אבל בירידת העליון אין שום מניעה וכענין וירד הוי' על הר סיני ומי יעכבו. כן עד"ז יובן בענין תחא"מ שעם היות שיהי' אחר הזדככות הנבראי, שז"ע כל העבודה דעכשיו לזכך כו', מ"מ הגילוי יהי' ע"ד מלמעלמ"ט, ולכן אברהם אע"ה שיושב יותר מג' אלפים שנה בג"ע יבוא להתלבש בגוף בכדי לחזות בנועם ה' שיתגלה בתחא"מ כו'.

ועד"ז יובן ההפרש בין ההמשכה שע"י התפלה, שעם היות שע"י התפלה ממשיכים בחי' יהי רצון כנ"ל, אמנם הנה עליות התפלה היא בבחי' מלמעלמ"ע, אמנם ע"י התורה נמשך זה מלמעלמ"ט. וזהו שביקש משה ליכנס לארץ היינו בשביל להמשיך הכח בנשי' שיוכלו להמשיך המשכת אלקות מלמעלמ"ט כענין ההמשכה ע"י התורה, וכן גם השפעת גשמיות יומשך ג"כ ע"י ההמשכה מלמעלמ"ט וכמו שנצטוו ודברתם אל הסלע כמארו"ל שנה עליו פרק אחד¹²⁹ ועי"ז יוציא הסלע מימיו וזהו השפעה בגשמיות כו'. וכן מצינו ברשב"י שכשהיו צריכים לגשם דרש להם דרוש ע"פ הנה מה טוב¹³⁰ ומה נעים שבת אחים גם יחד ירד גשם כו', כמ"ש בזח"ג דג"ט ע"ב. ולכן אמרו עליו מאן פני האדון להיותו אדון מושל בכח תורתו להמשיך גם בחי' השפעות הגשמיות ע"י התו' מלמעלמ"ט.

המשך והחזרים תרל"א

ד"ה משכיל לאיתן האורח

שביקש לכנוס לארץ שנת' ע"ז במ"א¹²² שרצה להמשיך בנשי' הכח שיומשך להם הכל מלמעלמ"ט ע"ד ההמשכה שנמשך ע"י התורה, ולא כמו ההמשכה שע"י התפלה שהיא מלמעלמ"ע¹²³. ולכא' מהו ההפרש בין מלמעלמ"ט ובין מלמעלמ"ע יהי' איך שיהי' הלא נמשך כו'. אך הענין יובן שזהו ההפרש בין ג"ע לתחא"מ¹²⁴, שהרי אנו רואי' עד"מ אברהם נשמתו היא בג"ע יותר מג' אלפים שנה¹²⁵, ועכ"ז תרד בתחא"מ להתלבש עוד בגוף בכדי להשיג הגילוי שיהי' בתחא"מ, ולכאורה מדוע לא יסתפק בגילויי' שבג"ע שהרי הוא עולה במעלות כמ"פ ביום, שע"ז אמרו צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא לעוה"ב שנא' ילכו מחיל אל חיל, והיינו הגם שנא' בספרים רק ב' בחי' ג"ע, ג"ע התחתון והעליון¹²⁶, זהו בדרך כלל אבל בדרך פרט יש בחי' ג"ע בעילוי אחר עילוי עד אין קץ, שהרי נשמת אברהם עולה במעלות ג' פעמים בכל יום, וזהו יותר מג' אלפים שנה ועכ"ז היא עולה עוד כו', ולמה לא יסתפק בזה עד שיצטרך להתלבש בגוף בתחא"מ, הן אמת שגילוי' שבג"ע זהו מלמעלמ"ע, אבל בתחא"מ אם כי תחא"מ היא ג"כ מלמעלמ"ע שהתחתון יתעלה, ולא ע"ד מ"ת שירד הוי' על ה"ס הגם כי לא נזדכך העולם עדיין, אמנם בתחא"מ יהי' ע"ד מלמעלמ"ע היינו שהתחתון יתעלה ג"כ, אבל הגילוי יהי' מלמעלמ"ט. ונמצא שכמו ההפרש בין ג"ע למ"ת, שג"ע הוא עליות מלמעלמ"ע נאמר בו מי יעלה בהר ה' היינו בחי' ג"ע, נקי כפים ובר לבב כו', אבל במ"ת ירד הוי' על ה"ס הגם כי

(122) משה שביקש לכנוס לארץ שנת' ע"ז במ"א: לקו"ת ואתחנן ב, סע"ג ואילך. ג, ג ואילך. ובארוכה סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תכג. [ובהנסמן שם בתחילת המאמר].

(123) מלמעלמ"ט. ע"י התורה. התפלה שהיא מלמעלמ"ע: ראה בכ"ז בארוכה סה"מ תרכ"ז ע' רצב ואילך. שפט ואילך. תרל"ב ח"א ע' קסח ואילך. שיה ואילך.

(124) אך הענין יובן. ההפרש בין ג"ע לתחא"מ: בהבא לקמן בפסקא זו ראה תו"א יתרו עג, ב. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תכא ואילך. תצב ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' תשעט ואילך. סה"מ מלוקט ח"ג ע' לג ואילך. וש"נ. ח"ד ע' קעז ואילך. וש"נ. לקו"ש ח"ז ע' 344 ואילך. וש"נ. [נראה גם סה"מ תרל"ב ח"א ע' קכא-ב. ובהנסמן שם]. (125) אברהם נשמתו היא בג"ע יותר מג' אלפים שנה: ראה עד"ז בסה"מ תרל"ג ח"ב ע' תכא. תצב. המשך וככה תרל"ז פ"ה ע' (ז). ובכ"מ. ונת' בסה"מ מלוקט ח"ג ע' לו.

(126) הגם שנא' בספרים רק ב' בחי' ג"ע ג"ע התחתון והעליון: ראה

גם תו"א שמות מט, סע"א. ובכ"מ.

(127) וכמשל ב' בנ"א אחד עומד בעמק ואחד עומד בהר: ראה גם לקו"ת ראה כו, א. כז, ד. מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"ב ע' תרסז. תקס"ט ע' קלא. פרשיות ח"ב ע' תרצו. אמרי בינה שער הק"ש עג, ד. שערי תשובה ח"ב כו, ב. סה"מ תרל"ב ח"א ע' קיח [ובהנ"מ שם]. תרל"ג ח"ב שם ע' תכא ואילך [ובהנסמן שם בתחילת המאמר].

(128) בעליית התחתון לגבי העליון כמה עקולי ופשוירי איכא: בגוכי"ק נוסף כאן: אבל בירידת העליון לגבי התחתון יש הרבה מונעים שלא נזדכך עדיין ועוד כמה מניעות. אך בהמשך והחזרים תרל"א הנדפס בכת"י הר"ש סופר הוקף כ"ז בחצאי עיגול.

(129) ודברתם אל הסלע. שנה עליו פרק אחד: נתבאר בסה"מ תרכ"ז ע' קנ ואילך. תרל"ב ח"ב ע' שעח ואילך [ובהנסמן שם בתחילת המאמר].

(130) ברשב"י. דרש. ע"פ הנה מה טוב: נת' בארוכה בסה"מ תרכ"ז ע' רצא ואילך. וש"נ.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

בכלם או בענינים הרוחניים ובחיי עולם הבא, והדין ומשפט במה תהיה ההשפעה הוא בבית דין שלמעלה בהיכלות דבריה ויצירה כו', וזהו הדין ומשפט שבכל יום ממש וכמו שנתבאר.

והדין ומשפט בראש השנה ויום הכפורים הוא קצבת החסד שיומשך לכל העולם בכלל ולכל בריה בפרט במה מהחסד נקצב אליו, וזה עיקר הדין ובו תלוי הכל כי לפי ריבוי קצבת החסד כן תהיה הברכה והטוב כל השנה מה שאין כן במיעוטו חס ושלום, וכמו שנתבאר לעיל (מאמר יט פרק ב) דכאשר החסד בריבוי יש באפשרי שתהיה השפעת החסד בכל הדברים דבני חיי ומזוני ולפעמים אין באפשרי שיהיו כל הדברים כי אם שנים מהם או אחד מהם כו', וגם אם אפילו בכל הג' דברים יש נפקא מינה אם בריבוי או בצמצום חס ושלום, וזה תלוי בכללות קצבת החסד בראש השנה ויום הכפורים לכל העולם בכלל ואילו בפרט אם בריבוי או כו', מפל מקום יש דין ומשפט בפרט בכל יום מה יצטייר ויומשך מהחסד הזה, וכמו אם יש באפשרות החסד שנקצב אליו בראש השנה ויום הכפורים שיהיו ב' דברים מהג' הנ"ל איזה ב' דברים יהיו אם בני חיי או מזוני וחי וכדומה וכמו שנתבאר לעיל. וגם אם יש באפשרי על כל הג' דברים הנ"ל מפל מקום המשפט הוא אולי יהיה החסד הזה השפעות ענינים רוחניים או לחיי עולם הבא וכו', מאחר שבהחסד שנקצב בראש השנה אינו ניכר עדיין מה שיהיה ממנו ההשפעה בעשיה שאין שם תואר זה כלל כי אם זה תלוי בבית דין של מעלה. וזהו לפי מעשיו, כן הוא הדין ומשפט בהיכלות דבריה.

ונמצא שניהם אמת, דעיקר הדין על המשכת החסד הוא בראש השנה ויום הכפורים, ומפל מקום יש דין ומשפט גמור בכל יום.

קיצור. קצבת החסד דעתיק בראש השנה ויום הכפורים אין בו עדיין שום תואר מעניני עולם הזה, גם בלתי מחולק באיכות וכמות בבני חיי ומזוני, ועל זה הוא הדין בכל יום לדעת רבי יוסי ובכל שעה לדעת רבי נתן.

והנה זה שהאדם נידון בכל יום, הוא דעת רבי יוסי בברייתא בראש השנה (טז. א) ולדעת רבי נתן נידון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו (איוב ז. יח) והקשו על זה דאם כן לרבי יוסי ולרבי נתן אין בין ראש השנה לכל ימות השנה כלום לענין דין של מעלה ואיך יפרשו הפסוק דפי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב (תהלים פא. ה) דקאי על ראש השנה.

וגם מה שפתיב עיני ה' אלקיך ביה מראשית השנה (דברים יא. יב) שמוזה למדו בגמרא (שם ח סוף עמוד א) בראש השנה הוא ראש השנה לדין, ועוד מהו ענין מלכיות זכרונות ושופרות שאומרים בראש השנה, ומה יום מיומיים, ואין להעלות על הדעת כלל דלרבי יוסי ולרבי נתן אין חידוש בראש השנה לגבי שאר הימים, אלא ודאי אין מחלוקת בזה כלל אשר ראש השנה ויום הכפורים הוא יום הדין, וכן כתב בעשרה מאמרות מאמר חקור דין חלק ב פרק א ופרק כ"ו שלא נחלק אדם בדבר, והיינו דהכל מודים שאז נחתך קצבת החסד לכל בריה כו', ולכן אומרים מלכיות זכרונות ושופרות בראש השנה בכדי שתמליכוני עליכם כו' דבנין המלכות דאצילות הוא מראש השנה עד יום הכפורים, שאז בנעילה מקבלת המלכות מה גבורות דעתיק, והוא המשכת מקור החיות לבריה-יצירה-עשיה לכל השנה, והיינו דבראש השנה נמשך החסד כפי שנקצב לכל העולם בכלל, ובנעילה דיום הכפורים נחתם ונחתך קצבת החסד לכל אחד ואחד בפרט וזה לדברי הכל, אלא דמפל מקום סבירא ליה לרבי יוסי ולרבי נתן, דאדם נידון בכל יום דין ומשפט גמור על כל הענינים לחולי ולבריאות ולחיים כו', והיינו לפי שהחסד הקצוב לו בראש השנה ויום הכפורים אף שפכר נמשך לבחינת מלכות דאצילות אין בו עדיין שום תואר ותמונה מעניני עולם הזה, כי אין ערוך עשיה לגבי אצילות, על כן אף שיוכל להיות ממנו כל השפעות עניני עולם הזה, מפל מקום בראש השנה ויום הכפורים לא נגמר המשפט בפירוש מה יהיה מהחסד הזה ובמה תהיה ההשפעה אם בבני או בחיי או במזוני או

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

הצמצום עצמו הוא העלם והעדר הגילוי. אלא שזהו הקדמה שיהי' גילוי אח"כ. אבל מ"מ הרי הצמצום עצמו הוא העדר הגילוי. ואינו דומה לצמצום הקו. דהרי הקו הוא קו קצר ומצומצם. דהצמצום עצמו הוא גילוי דהיינו שבאופן כזה הוא מתגלה. וא"כ הנה זה מה שהוא קו קצר ומצומצם הגם שזהו צמצום אבל אין הצמצום העלם, אלא אדרבא הוא גילוי. משא"כ צמצום הראשון עם היותו סבת הגילויים שאחריו אבל הצמצום עצמו הוא העלם, ולכן נק' אלקים שהוא גבורה וצמצום, אבל, אלקינו שהוא רחמים הוא בחי' אור הקו. דהגם שיש בזה ג"כ צמצום שהרי הוא קו קצר ומצומצם. אבל הוא מה שבאופן כזה בא לידי גילוי. וזהו הוי' אלקים כולא חד שהו"ע ההתחברות דהוי' ואלקים, דמקור הגילוי הוא שם הוי' אלא שע"י שם אלקים הוא בא לידי גילוי. וא"כ מובן דשם אלקים הנה לבד זאת שאינו העדר הגילוי אלא עוד זאת שהוא דוקא המביא את הגילוי דשם הוי'. והיינו דשם אלקים מתייחד ומתחבר עם שם הוי' לפעול הגילוי ולכן אלקינו הוא בחי' רחמים שהוא בחי' גילוי הקו בכלל. וזהו כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלקיכם, שהעון הוא מחיצה המבדלת ומסתרת שלא יהי' נק' ח"ו אלקינו אלקה שלנו דהיינו שאינו מאיר האור האלקי בגילוי בנש"י. והגם דבקדושה יש ג"כ ענין ההבדלה¹¹³ וכמ"ש (שמות כו לג) והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. אמנם זהו דגם לאחר הפרסא הוא ג"כ קדש אלא שאינו כמו קודם הפרסא. אמנם ההבדלה בין קדש לחול היא הבדלה גמורה שמסתיר על בחי' גילוי אלקות ואינו מאיר כלל בחי' גילוי אלקות, לפי שהמסך הוא מסך עב ונק' כתנות עור¹¹⁴ משכא דחויא¹¹⁵ המסתיר. וכמו באור השמש דכשעושים מסך מזכוכית מ"מ נראה האור אבל כשעושים מסך מעור הרי מסתיר לגמרי על אור השמש. שהוא ק"נ המסתיר, ומ"מ הרי ק"נ יכולה להתהפך אל הקדושה, משא"כ חטא ועון שהוא מגקה"ט לגמרי שאינו יכול להתהפך לקדושה כלל. וזהו עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם דע"י חטא ועון נעשה מסך מבדיל לגמרי.

ד"ה סור מרע ועשה טוב

וזהו שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה כן אלקים אלקיך אנכי. כי כדי שיהי' גילוי אלקות בנש"י זהו ע"י צמצום. וזהו שנקרא אלקינו כי זה מה שנקרא אלקה שלנו הוא ע"י שם אלקים המצומצם. אמנם מזה גופא מובן דצמצום זה הוא יסוד ועיקר החסד, שאם לא הי' הצמצום לא הי' בבחי' גילוי כלל. וכזה יובן¹⁰⁸ מ"ש בספרי הקבלה¹⁰⁹ דשם אלקים הוא בחי' גבורה, ואלקינו הוא רחמים. והיינו לפי דצמצום זה הוא עיקר הרחמים. וידוע¹¹⁰ דשם אלקים הוא בחי' צמצום הראשון שענינו הוא בחי' העלם האור והתכללותו במקורו, וזהו בחי' גבורה שהוא בחי' העדר האור. והגם דכוונת הצמצום הי' בשביל גילוי הקו שאח"כ, דבכדי שיהי' הגילוי בבחי' קו מצומצם שמודר מדידת העולמות, שזהו כוונת הקו אשר בהמשכתו והתגלותו מודד מדידת העולמות, שהעולמות שהם בראשיתו ובקירוב בהם מאיר גילוי אור יותר מכמו העולמות שהם בריחוק מן הקו, וכן הוא מודד מדידת האורות והכלים בכל עולם, דלכל זה הי' צ"ל הצמצום תחלה. וכמו עד"מ בהשפעת השכל מהרב אל התלמיד, הנה בכדי שהרב יצמצם את השפעת השכל לפ"ע התלמיד הרי בהכרח שהרב יעלים תחלה את אור שכלו בעצמו. דכאשר מאיר אצלו אור שכלו בהתפשטות והתרחבות גדולה לפי עומק חכמתו אינו בערך כלל שימצא אצלו שפע השכל שבערך התלמיד, ומכש"כ שאינו בערך שימצא הדרכים והנתיבות איך להשפיע אל התלמיד, כ"א בתחלה צריך להעלים את אור שכלו העצמי בעצמו. דמשפיע בעצם הרי מהות ענינו הוא מה שהשכל נובע אצלו תמיד, וצריך להפסיק נביעת שכלו לגמרי ואז ימצא מה להשפיע ולגלות אל המקבל. ואחר המצא כללות הענין שבערך המקבל הנה אז צ"ל המדידה בעצמו באיזה אופן יגלה וישפיע לתלמידו. ובדוגמא כזאת הוא למעלה כבי' דבתחלה¹¹¹ הי' אוא"ס הבל"ג ממלא מקום החלל¹¹² ולא הי' בערך העולמות כלל, והי' הצמצום שהו"ע התעלמות והפסק האור. ואח"כ נמשך הקו בבחי' אור מצומצם לפ"ע העולמות. נמצא דהצמצום הוא סיבת הגילוי, מ"מ הרי

א ואילך. סהמ"צ להצ"צ ו, ב ואילך.

(114) בראשית ג, כא.

(115) ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). תכ"א (מח, ב). זהר ח"א לו, ב. עץ חיים שער מא (שער החשמל) ספ"א. שער מט (שער קליפת נוגה) פ"ד. שער נ (שער קיצור אבי"ע) פ"ב. תניא פל"א (מ, ב). פמ"ה (סד, ב). רפמ"ז. ספר החקירה להצ"צ סח, ב. וראה מדרש תהלים צב, א (ו). פרקי דר"א פ"כ. תיב"ע וריקאנטי בראשית שם.

(108) ראה אוה"ת וילך ע' א'תנו.

(109) רמ"ז לזח"ג רעא, ריש ע"ב.

(110) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קצ. ספר המאמרים עטר"ת ע' עד. תרח"ץ ע' קכב. ועוד.

(111) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.

(112) ראה לעיל ע' טו הערה 78.

(113) ראה תו"א לך לך יב, ב ואילך. יג, א. סידור עם דא"ח קמה,

של חסידות, לא לומדים חסידות כפי שצריכים ללמוד, לא עוסקים בעבודת התפלה - ונקראים "חסיד". מדכא באמת לראות אברכים עניים בידיעת החסידות, ריקים וערומים מכל פיסת רגש בענין של עבודה, ואלה מרשים לעצמם לנהוג בבעלי-בתיות ולהביע דעה בדרכי החסידות.

בעזרת השי"ת ברוך הוא אעשה הכל שלא להרשות לשנות ח"ו את הצורה החסידית, ואעזור בכל יכולתי שלימוד החסידות יהיה כמאז ומקדם כפי שיסדו וגילו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים.

יד. "תומכי תמימים" היתה מסודרת לחנך בעזהשי"ת חניכים בדרכי החסידות. אני מדגיש לומר בדרכי החסידות, שכן דרכי החסידות הן בכללות דבר השווה לכל נפש.

בתורת החסידות ישנם הבדלים, לא כולם שווים ולא כולם יכולים להיות שווים, ידיעת תורת החסידות תלויה בחושים ובכשרונות, במילא ישנם הבדלים של דעת בני אדם במעלות כשרונותיהם.

גם בבעלי עבודה ישנם הבדלים. ישנם כאלה שהעבודה שלהם, הן העבודה שבלב בעבודת התפלה והן העבודה עם הלב בבירור וזיכור המדות בשני הענינים, בסור מרע של מדות רעות אפילו בדקות שבדקות, ובעשה טוב של מדות טובות, באה בכוח ההשגה וההתבוננות בענין אלקי בתפלה, וישנם כאלה שהעבודה שבלב והעבודה עם הלב באה אצלם מתוך התעוררות של יראת שמים.

ובכל זה ישנם הבדלים בין בעלי חוש וכשרון. מי שהוא בעל חוש ובעל כשרון גדול יותר - השכלתו מהירה יותר, השגתו רחבה יותר, ובמילא גם ענין העבודה הבא מההשכלה וההשגה הוא באופן אחר.

כל אלה ששומעים אימרת חסידות יודעים את האימרה שמדובר אודותה בחסידות על מאמר רז"ל⁹ "ולעבדו בכל לבבכם - איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה" - התפלה היא עבודה שבלב ועם הלב, כלומר בעבודה ישנם שני ענינים: העבודה שבלב והעבודה שעם הלב.

עבודת התפלה היא עבודה שבלב, כל העבודה היא בלב עצמו.

טו. ישנם דברים שאינם ניתנים להימסר בדיבור ובסיפור. כמה שיהיה אדם ניחון בחושים ובכשרונות הטובים ביותר וביכולת לספר דבר בכל פרטיו ופרטי פרטיו, בסדר ובהסברה הטובים ביותר, שלמאזין יתואר הדבר מן ההכרח ברעיונו מעצמו, והתיאור יהיה תמונה

יב. כשראיתי בפעם הראשונה את החסיד המפורסם ר' חיים דוב ווילנסקי בליובאוויטש, היה זה בשנת תרמ"ט אחרי פסח. המאמר הידוע והנקוב בשם "אחרי רמ"ט" בו מדובר הענין של תהו ותיקון, אמר אבי בשבת שהחסיד ר' חיים דוב היה בליובאוויטש באחד הימים חזרתי מה"חדר" - שהיה בחדר השני של ה"מנין" - הביתה לאכול ארוחת צהרים, היה זה יום קייצי חם, וכשרצתי ב"חצר" נתקלתי בחסיד ר' חיים דוב ששאל אותי אם אני יכול להראות לו איך נכנסים לגן שהיה מאחורי ביתו של אבי, הראיתי לו את הכניסה לגן ליד באר המים, והמשכתי ללכת בעקבותי לראות מה יעשה בגן. בכניסה לגן היו מחופרים במקומות שונים ספסלים בקרקע. ר' חיים דוב בחר לו מקום לשבת, הסיר את כובעו ונשאר לשבת לבוש כיפה ואני הלכתי לביתי.

למדתי אז אצל המלמד השני ר' שמשון. סדר היום היה: בשעה שמונה - תפלה, מתשע ורבע עד השעה שנים - לימוד, משתים עד ארבע - ארוחת צהרים וכתובה, מארבע עד שבע בערב - שוב לימוד. כרגיל היינו, אני וכמה מחברי, הולכים לגן בשעה שבע להתוועד בהתאם להבנתנו.

כמה התפעלתי לראות, בבואי לגן, את החסיד ר' חיים דוב יושב באותו מצב שהשארתי אותו לפני חמש שעות כשהראיתי לו את הדרך לגן. מוחי הילדותי לא יכול היה להבין, איך יושב לו אדם חמש שעות במקום אחד וחושב, ראיתי שיושבים יום שלם ולומדים, אבל לשבת ולחשוב - הפליא אותי מאד.

אמנם מיד נזכרתי אז על שהותנו ביאלטה - חורף תרמ"ה - ואבי היה מטייל בין ההרים, מתיישב ליד ספר קטן ושוקע במחשבה לכמה שעות.

הייתי בהתפעלות גדולה כל כך, שלא יכולתי להתאפק, ורצתי לספר על כך לאבי.

כשבגרתי לא היו דברים כאלה מעוררים בי התפעלות. ראיתי שלחשוב במשך כמה שעות הוא מהדברים הרגילים. וככל שבגרתי יותר, התחלתי להבין יותר עד כמה נוגע כוח המחשבה להשכלה בכלל ולידיעת החסידות בפרט.

יג. לדאבון לבבנו, נוצר ציור אחר לגמרי של חסידים, המכניסים רוח זרה בדרכי החסידות.

קמה חבורה של בעלי "דעת עצמו", המתנהגים בהתאם להבנתם, וההבנה שלהם היא כפי שהם רוצים וכפי מה שהם רוצים.

אנשים בעלי "אני" פשוט וגס, לא "אני" מעובד, אלא "אני" בעל גס הרוח פשוט. את ה"אני" הזה עטפו בלבוש

רק על גוף הדבר, האברים החיצוניים שלו, ואילו בחיות ומה גם בנפש של הדבר לא הרגישו כששמעו את הסיפור. אך כשרואים את הדבר, הרי רואים גם את החיות שבו, ומכך באה התפעלות הנפש הגדולה, כאילו מדובר בדבר חדש שלא ראו אותו אף פעם.

יז. תפלה, תפלה חסידית, היא מהדברים שאינם ניתנים להימסר במלים ובסיפור. המלים והסיפור יהיו רק על האברים החיצוניים של התפלה. כל אשר ביכלתנו לספר ולדבר בתיאורה של תפלה חסידית לפנינו, הרי זה רק על חיצוניותו של המתפלל, איך שהיה מסור כל כולו בעבודת התפלה, לא ראה ולא שמע את הנעשה סביבו. אך, כל זה הוא רק החיצוניות של תפלה. תפלה עצמה היא עבודה שבלב, לב הוא חיים, תפלה היא חיות, עבודה שבלב היא תפלה, כלומר, חיים חיוניים.

רואים אנו בחיי היום יום הפשוט, כאשר יהודי פשוט מתפלל, הרי זה בחיות, הוא מבטא מלות התפלה בעונג תמימותי ובסקרנות כזו, שרואים שכל מלה מעניקה לו חיות. ה"ברכו", ה"קדושה", ה"אמן", ה"אמן יהא שמיה רבא" חיים ושמים אצלו. באותו רגע הוא נטול דאגות, הוא שבע בתפלתו ובאמירת התהלים שאחרי התפלה.

כך הדבר ביהודי הפשוט ביותר, היודע פירוש הפשוט של המלים החרותות על ה"עמוד" - "דע לפני מי אתה עומד". ישנם אבל יהודים תמימים פשוטים ונעימים כאלה, שגם את פירוש המלים הפשוט אינם יודעים, אלא חזקה בהם האמונה בהש"ת, והם יודעים שענין התפלה הוא שמדברים לפני הבורא היחיד יתברך. ידיעה זו נותנת להם חיות במלות התפלה, ב"אמן", וב"אמן יהא שמיה רבא".

ענין התפלה אצל בר הדעת הוא השתכחות הנפש, דבר של "יחידות", כל אחד לפי דרכו. בהשתכחות הנפש אין אופן כללי, בכל אחד היא בהתאם למהלך נפשו.

בליובאוויטש ראו איך מתפללים, מה נקרא - תפלה, גם תפלה של השכלה וגם תפלה של עבודה, תפלה של ימי חול ותפלה של שבת, תפלה של כל השנה ותפלה של ראש השנה ועשרת ימי תשובה - ומה שראו בליובאוויטש אי אפשר להביע במלים.

הריני בטוח שבחלק מסויים של אנ"ש ותלמידי התמימים, ד' עליהם יחיו, נשאר חקוק בלבותיהם וברגשותיהם מה שראו ושמעו בליובאוויטש, דבר שצריך לתת להם כוח לעסוק בחסידות, גם בלימוד החסידות ובעבודה שבלב ועם הלב וגם בדרכי החסידות.

יח. בדרכי החסידות אין חילוקי דרגות, הן דבר השווה לכל נפש, ואפילו מי שמוחו אינו מוכשר כל כך להבין ענין עמוק בחסידות, הרי לדרכי החסידות כולם מוכשרים. כמו כן דרכי החסידות הן דבר שבה על פי הרגילות.

הרוח בשיבת "תומכי תמימים" היתה, שדרכי

אמיתית שאודותו סופר כפי שהוא בחיים.

כפי שאנו יודעים במוחש, שאירעו דברים ששמענו אודותם, וכאשר שמענו עליהם - דומיינו הדברים בנו בהתאם להבנתנו את אשר סופר. וכאשר יצא לנו כעבור זמן לראות את הדברים עצמם - ראינו שהתיאור שתיארנו לעצמנו בעקבות הסיפור ששמענו - אמיתי.

אלא, כל אלה הם בדברים שניתנים להימסר במלים ובסיפור. אך, ישנם דברים שאינם ניתנים להימסר בשום אופן במלים, כמה כשרון שישקיע המספר וכמה כוחות שינצל לחפש את הביטויים הנכונים ביותר - לא תימסר האמת של הסיפור כפי שהוא בחיים.

ודאי הדבר שמי שהוא בעל כשרון נפלא בכל החושים והכשרונות השייכים להבעת ענין במלים, הרי גם הדבר המופלא ביותר יבטא אצלו בבהירות ובטוב, ובדאי שבמאזין לסיפורו תיווצר תמונה מדמות הדבר אך כל אלה הם האברים החיצוניים של הדבר ולא הדבר בעצם מהותו כפי שהוא בתמונת החיים האמיתית.

טז. בכל דבר ישנם גוף ונפש שהם לפי ערך אחד לשני. לא כאן המקום להסביר שגם בנפש יש גוף, ובדומם שעין הבשר שלנו אינה מבחינה בו שום תנועה של חיים - גם בו ישנה נפש.

הרי זה משל לשני דברים, שבעינינו, נבראים יושבי בתי חומר, הם שתי קצוות רחוקות והפכיות אחת מן השניה, נפש היא רוחנית, דומם הוא חומרי, לא רק גשמי אלא חומרי, וכדאי להסביר איך שברוחני הגדול ביותר שלנו ישנו גם גוף, אלא שהגוף הוא לפי ערך הנפש, ובחומרי ישנה גם נפש, אלא שהנפש היא לפי ערך הגוף. כך שבכל דבר ישנם גוף ונפש.

כוח הדיבור יכול "לתפוס" רק את החלק הגופני של הדבר אודותו הדיבור מדבר. גם כשהדיבור מסביר כוח או חוש מכוחות וחושי הנפש, ביכולתו להסביר רק את הגוף של הכוח או של החוש ולא את הנפש של הכוח והחוש. את הנפש של הכוח והחוש אין בכוח הדיבור להסביר. גם את החיות של הכוח והחוש אין בכוח הדיבור להסביר. שכן, כוח הדיבור "תופס" רק בחלק הגוף. ברם, שם הוא מבטא את כל הפרטים הנותנים למאזין האפשרות הטובה ביותר שהדבר יתואר ברעיונו בתמונתו האמיתית.

לכן רואים אנו שישנם דברים שאנו שומעים איך שמספרים אודותם, ובשעת מעשה מתדמין הדבר לפנינו בהתאם לסיפור, ואחרי שאנו רואים את הדבר עצמו, הרי למרות שהתיאור שתיארנו לעצמנו כששמענו את הסיפור תואם למציאות, אך ההתפעלות מראיית הדבר במציאות גדולה ביותר. ההתפעלות היא כמו מדבר שלא ראו אותו אף פעם.

טעמו של דבר הוא, כי כל מה ששמעו בדיבור הוא

נחוץ מאד שתלמידי התמימים דלויבאוויטש, יספרו לתלמידי התמימים הלומדים כיום בשיבות השונות הנושאות את השם הגדול "תומכי תמימים", על חייהם והתנהגותם בשיבת "תומכי תמימים" בלויבאוויטש, ונחוץ הדבר מאד שכל התלמידים יחיו הלומדים בשיבות "תומכי תמימים" יקבלו זאת כמורה דרך בחייהם. על יסוד הנהגה זו יעזור השי"ת להם להיות יראי אלקים, חסידים ולומדים שיקימו בעזה"י את קרן התורה והעבודה.

שמחת תורה, תרצ"ה

החסידות הפכו לענין של רגילות, בראש ובראשונה היתה רוח האהבה והחיבה בין התלמידים עצמם ובין לבין המשפיעים, המשגיחים וועד ההנהלה.

הישיבה היתה ביתו של התלמיד. תלמיד שבא לישיבה ונתקבל בה, היה זה מתוך קביעות. הקביעות היתה גם בזמן וגם בנפש. התלמיד ידע שהישיבה היא ביתו, ורוח הישיבה היא חייו. היה זה יסוד החינוך וציר החיים של התלמידים ה"תמימים", "לקלוט" את החינוך הטוב בדרכי החסידות.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת תרפ"ז לענינגראד

ידידי ווי"ח אי"א מו"ה אהרן אליעזר שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ח לחד"ז, שמחתי מאד על אשר משתדל בהתעוררות הראוי והיא חובת גברא לכל אחד מאנ"ש שי ובפרט התמימים שי אשר צריך להיות זאת להם לעבודה תמידית, לתת לבם ונפשם על עבודה זו לעבדה ולשמרה ולהיות יקר בעיניהם כל איש מישאל הבא לשמוע לימוד קיצור שו"ע ועין יעקב ובפרט מי שעולה בידו לפעול איזה לימוד לקטנים אשר ע"ז צריכים מס"נ מבלי להתחשב עם שום דבר שבעולם. ואין כוונתי בענין מס"נ בהנוגע אל מס"נ שבגוף מפני שאסור דבר זה כי ח"ו לא נאסר הדבר באופן כזה שיהי נדרש מס"נ (ובאם לא יעלה ולא יבוא הי באופן כך ח"ו הנה עפ"י התורה ידוע ענינו כהא דרע"ק וכדומה, אבל אין אנו מדברים עתה בהדין דמס"נ (דהנה מס"נ הוא ג"כ עפ"י דין. ויש בזה חילוקים בזמן הגזירה ל"ע ובשעת שלום ומנוחה יעזור השי"ת) כלומר במסירות הגוף שאין נדרש ח"ו ע"ז במס"נ) כי החוק הוא מפורסם לכל אשר כל אב יוכל ללמוד את בנו תורה ואין איש יכול להפריע אותו מזה.

ופי ענין מס"נ הוא דהנה ידוע דנפש ענינו רצון ומסירה ענינו כפול סילוק ושעבוד, וזהו מסירת נפש, סילוק הרצון ושעבוד הרצון כלומר לסלק רצונו מכל דבר שבעולם ולשעבד רצונו להדבר ההוא ובאופן כזה צריך להיות ענין העבודה

בכלל לעורר את ההרגש פנימי של הנפש, (ובדיוק יותר הכוונה של הנשמה) שזה בא בעבודה ויגיעה עצומה, אבל אפשר להגיע לזה וכחא דזכיננו לשמוע מפי קדה"ק חוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע איך פעלט הרגש (געפיאל און דערהער) פארשטיין חסידות איז נאר מיט הרגש און בפרט עבודה איז נאר הרגש דער געפיל איז העכער פון דערהער. דער ענין איז פשוט חסידות איז שכל עס איז טאקע שכל אלקי אבער עס איז דאך אין שכל אנושי, איז מים דערהער קאן מען פארשטיין אבער עבודה איז מער ניט ווי גיפיל אליין ואשרי איש (כן סיים) שהוא עובד אלקים.

ואשרי האיש הבוחר בחיים לשום לבו ונפשו ומאודו להרחיב אהלי תורה ועבודה. והחכם עיניו בראשו לייקר ולחבב כל הקרוב אל הדי' אמות של תורה בלי הבדל באיזה לימוד שיהי אם משנה גמרא מקרא הלכה ואגדה אשר בגלל הדבר הזה יאר ד' פניו אליו לברכו בברכה משולשת בבני חייא ומזונא רויחא.

ובזה הנני לברכם אשר בקרוב ישיגו מלמדים טובים לבניהם שי' ויחזק השי"ת את לבבו ולבב כל ההורים שי' החפצים בטובת בניהם שי' ויתן להם השי"ת פרנסה טובה בריות בנקל ובמנוחה בגו"ר.

הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק שניאורסאהן

[אג"ק מוהררי"צ, כרך א' עמ' תקנז]

יהושע ו א-כז

ו א ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא: ב ויאמר יהוה אל-יהושע ראה נתתי בידך את-יריחו ואת-מלכה גבורי החיל: ג וסבתם את-העיר כל אנשי המלחמה הקיף את-העיר פעם אחת כה תעשה ששת ימים: ד ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות היוכלים לפני הארון וביום השביעי תסבו את-העיר שבע פעמים והכהנים יתקעו בשופרות: ה והיה במשך בקרן היוכל בשמעכם בשמעכם את-קול השופר יריעו כל-העם תרועה גדולה ונפלה חומת העיר תחתיה ועלו העם איש נגדו: ו ויקרא יהושע בן-נון אל-הכהנים ויאמר אליהם שאו את-ארון הברית ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות יוכלים לפני ארון יהוה: ז ויאמרו ויאמר אל-העם עברו וסבו את-העיר והחלוץ יעבר לפני ארון יהוה: ח ויהי כאשר יהושע אל-העם ושבעה הכהנים נשאים שבעה שופרות היוכלים לפני יהוה עברו ויתקעו בשופרות וארון ברית יהוה הלך אחריהם: ט והחלוץ הלך לפני הכהנים יתקעו ותקעי השופרות והמאסף הלך אחרי הארון הלוך ויתקוע בשופרות: י ואת-העם צוה יהושע לאמר לא תריעו ולא תשמיעו את-קולכם ולא ייצא מפיכם דבר עד יום אמרי אליכם הריעו והריעתם: יא ויסב ארון-יהוה את-העיר הקיף פעם אחת ויבאו המחנה וילינו במחנה: יב וישכם יהושע

רש"י

(א) סגרת ומסגרת. כתרוממו: אחידא בדשין דפרזלא, ומתקפא בעברין דנחש: (ד) היובלים. אילים: (ה) במשוך. בתקיעה אחרונה, בהאריך התקוע את הקול: תחתיה.

מצודת דוד

(א) סגרת ומסגרת. רצה לומר, מעולם היתה סגורה בדלתים ובריח, ועתה הוסיפו לסגרה עוד מפני ישראל, ולא הניחו מי לצאת ממנה או לבא בה, שלא יודע מבואות העיר: (ב) גבורי החיל. רצה לומר, עם שהם גבורי חיל: (ג) כה תעשה. להקיף פעם אחת ביום: (ד) יתקעו. בכל יום בעת יקיפו: (ה) את קול. רצה לומר, הקול ההוא המאריך בתקיעה נמשכת: איש נגדו. לא יצטרכו להקיף ולעלות בה, כי כל החומה תפול:

(ח) ויהי כאמור. רצה לומר, כן עשו, כאשר אמר יהושע אל העם ושבעה כו': (ט) תקעי השופרות. חוזר על הכהנים הלוך ותקוע. רצונו לומר לא עמדו הכהנים בעת תקיעה, כי אם הלכו ותקעו: (יב) וישכם. ביום השני:

מצודת ציון

(ג) הקיף. ענין סבוב, כמו (תהלים פח יח) הקיפו עלי יחד: (ד) היובלים. האילים, כן תרגומו: (ה) במשוך. בהאריך הקול: (ז) והחלוץ. הם בני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה, כולם היו מזוינים ביותר, כמו שכתוב בהם (דברים ג יח) חלוצים תעברו: (ט) והמאסף. דגל מחנה דן נקרא מאסף, על שום שהלכו באחרונה, והיו מאספים כל הנכשלים מהמחנות שהלכו ראשונים:

בַּבֶּקֶר וַיֵּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה: יַגִּשְׁבֹּעָה הַכֹּהֲנִים נִשְׂאִים שִׁבְעָה שׁוֹפְרוֹת הַיְּבָלִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה הַלְכִים הַלֹּךְ וַתִּקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת וַהֲחִלּוּן הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם וַהֲמַאֲסָף הַלֵּךְ אַחֲרֵי אֲרוֹן יְהוָה הַלֹּךְ הַלֹּךְ וַתִּקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת: י וַיִּסָּבּוּ אֶת־הָעִיר בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי פַעַם אַחַת וַיֵּשְׁבוּ הַמַּחֲנֶה כֹּה עָשׂוּ שֵׁשֶׁת יָמִים: טו וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וַיִּשְׁכְּמוּ בַּעֲלֹת הַשָּׁחַר וַיִּסָּבּוּ אֶת־הָעִיר בַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה שִׁבְעַת פְּעָמִים רַק בַּיּוֹם הַהוּא סָבְבוּ אֶת־הָעִיר שִׁבְעַת פְּעָמִים: טז וַיְהִי בַּפֶּעַם הַשְּׂבִיעִית תִּקְעוּ הַכֹּהֲנִים בַּשּׁוֹפְרוֹת וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הֲרִיעוּ כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָעִיר: יז וְהִיתָה הָעִיר חָרָם הִיא וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ לַיהוָה רַק רָחֵב הַזּוֹנָה תַּחֲיָה הִיא וְכָל־אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבַּיִת כִּי תַחֲבֹאתָהּ אֶת־הַמִּלְאָכִים אֲשֶׁר שָׁלַחְנוּ: יח וְרַק־אֹתָם שָׁמְרוּ מִן־הַחָרֵם פֶּן־תַּחֲרִימוּ וְלִקְחֹתָם מִן־הַחָרֵם וְשָׂמֹתָם אֶת־מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל לְחָרֵם וְעִכְרֹתָם אוֹתוֹ: יט וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב וְכָלִי נְחֹשֶׁת וְכִרְיָל קֹדֶשׁ הוּא לַיהוָה אוֹצֵר יְהוָה יָבוֹא: כ וִירַע הָעָם וַתִּקְעוּ בַּשּׁוֹפְרוֹת וַיְהִי כַשְׁמֹעַ הָעָם אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיִּרְעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחֲתֶיהָ וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ וַיִּלָּכְדוּ אֶת־הָעִיר: כא וַיַּחֲרִימוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּעִיר מִאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מִנֶּעֶר וְעַד־זָקֵן וְעַד שׁוֹר וְשֵׂה וְחֹמֹר לִפְי־חָרֵב: כב וְלִשְׁנַיִם הָאֲנָשִׁים הַמְּרַגְלִים אֶת־הָאָרֶץ אָמַר יְהוֹשֻׁעַ בָּאוּ בֵּית־הָאִשָּׁה הַזֹּנָה וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ בְּאִשָּׁר נִשְׁבַּעְתָּם לָהּ: כג וַיָּבֹאוּ הַנְּעָרִים הַמְּרַגְלִים וַיִּצְיֹאוּ אֶת־רָחֵב וְאֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ וְאֶת־אֲחִיהָ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־

רש"י

העיר חרם. הקדש, כי היום שבת קדש, וראוי להיות קדש שלל הנשלל בו: (יח) ועכרתם. לשון מים עכורים: (כג) ויבואו הנערים

(יג) והמאסף. שבת דן הנוסע אחרון, והוא מאסף את כל המתעכבים האחרונים: (טו) ביום השביעי. שבת היה: (יז) והיתה

מצודת ציון

(טו) השחר. הוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם יעלה השמש: כמשפט הזה. רצה לומר, כמנהג הזה: (יז) חרם. פעם תשמש על חרמי גבוה והקדש, ופעם תשמש על כריתה ושמון: החבאתה. הסתירם: (יח) ועכרתם. מענין השחתה ובלבול, כמו (בראשית לד ל) עכרתם אתי: (כ) וירע. מלשון תרועה: (כא) לפי חרב. החדוד של החרב נקרא 'פה' בלשון המקרא (כמו בתהלים

קמט ו: וחרב פיפיות)

מצודת דוד

(יג) הלך ותקעו. כפל הדבר לומר שלא פסקו מלתקוע: (טו) כעלות השחר. להיות הזמן מספיק להקיף שבע פעמים: רק וכו'. ולזה הוצרכו להשכים אז יותר משאר הימים: (טז) תקעו. רצה לומר, תקיעה נמשכת וארוכה: (יז) חרם. לאבדון וכריתה: היא וכו'. רצה לומר, העיר עצמה ומה שבה מהדברים שאינם ראויים להביא לאוצר ה': לה'. רצה לומר, לשם ה' ולכבודו: (יח) שמרו. את עצמכם וזולתכם מלקחת מה מן החרם: פן תחרימו ולקחתם וכו'. פן תכריתו את ישראל במה שתקחו מן החרם כי כולם יאבדו, וזהו ושמרתם וכו': (יט) וכל כסף כו'. שהם הדברים הראויים לאוצר ה': (כ) וירע העם. וחזר

שהם הדברים הראויים לאוצר ה': (כ) וירע העם. וחזר

לָהּ וְאֵת כָּל־מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ הוֹצִיאוּ וַיְנִיחוּם מִחוּץ לְמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל: כִּד וְהָעִיר שָׁרְפוּ בָאֵשׁ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ רַק הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְכָל־הַנְּחָשֶׁת וְהַבְּרָזִל נָתְנוּ אוֹצֵר בֵּית־יְהוָה: כה וְאֶת־רַחֲב הַזֹּזֶנָה וְאֶת־לִבִּית אָבִיהָ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ הַחֲיָה יְהוֹשֻׁעַ וְהַשֵּׁב בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי הֶחֱפִיאוּ אֶת־הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר־שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ לְרַגֵּל אֶת־יְרִיחוֹ: כו וַיִּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אֲרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר יָקוּם וּבִנָּה אֶת־הָעִיר הַזֹּאת אֶת־יְרִיחוֹ בְּבִכְרוֹ יִסְדְּנָה וּבְצַעֲרוֹ יֵצֵיב דִּלְתֶיהָ: כז וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

רש"י

המרגלים. כאן היו צריכים זירוז, ונעשו מלאכים, נערים: (כו) בבכורו ייסדנה כנערים זריזים, ובלילה הראשון היו כמלאכים, ובצעירו. בתחלת יסוד שיבנה בה, ימות בנו ששמרו עצמן מן העבירה עם רחב הזונה, לכך הבכור, ויקברנו וילך עד שימות הצעיר בגמר נקראו שם מלאכים, ולכך נקראו אנשים, המלאכה, היא הצבת הדלתות:

מצודת דוד

ומפרש כשמוע העם קול השופר, כשהיא מארכת בתקיעה, אז הריעו: (כו) וישבע. הארור תקרא שבועה: בבכורו ייסדנה. כאשר יניח היסוד, ימות בכור בניו, ויתרם ימותו במשך זמן הבנין, וכשיעמיד דלתים, ימות צעיר בניו, ויתמו אם כן כולם:

דברי הימים א ה טז מא

מז וַיָּשְׁבוּ בְּגִלְעָד בְּבִשָּׁן וּבְבִנְתֵיהָ וּבְכָל־מִגְרָשֵׁי שָׂרֹן עַל־תּוֹצְאוֹתָם: יז כָּל־הַתִּיחִשׁוֹ בִּימֵי יוֹתָם מֶלֶךְ־יְהוּדָה וּבִימֵי יִרְבֵּעַם מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל: יח בְּנִי־רְאוּבֵן וְגָדִי וַחֲצִי שִׁבְט־מְנַשֶּׁה מִן־בְּנֵי־חֵיל אֲנָשִׁים נְשָׂאִי מִגֵּן וַחֲרָב וְדָרְכֵי קָשָׁת וּלְמוֹדֵי מִלְחָמָה אֲרָבָעִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף וּשְׁבַע־מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים יֹצְאֵי צָבָא: יט וַיַּעֲשׂוּ מִלְחָמָה עִם־הַהֲגָרִיאִים וַיִּטּוּר וַנְּפִישׁ וְנוֹדָב: כ וַיַּעֲזְרוּ עֲלֵיהֶם וַיִּנָּתְנוּ בְיָדָם הַהֲגָרִיאִים וְכָל שְׁעֵמָהֶם כִּי לֹא־לָהֶם זַעֲקוֹ בַּמִּלְחָמָה וַנַּעֲתוֹר לָהֶם

רש"י

(יח) בני ראובן וגד וחצי שבט מנשה מן בני חיל וגו'. כלומר כולם נתקבצו ועשו מלחמה עם הַהֲגָרִיאִים: (יט) וַיִּטּוּר וַנְּפִישׁ. בניו של ישמעאל הם: (כ) וַיַּעֲזְרוּ עֲלֵיהֶם. כי ה' עזרם:

מצודת ציון

(טז) ובבנותיה. הכפרים הסמוכים לה: מגרשי. הם הבתים העומדים מחוץ לחומות העיר הנראים כאלו נגרשו מן העיר: (יח) ודורכי. הדרך הוא לדרך ברגל על הקשת למתחו היטב לירות למרחוק: ולמודי. ענין ההרגל כמו וילמד לטרוף טרף (יחזקאל יט): (יט) ויטור וגו'. גם המה מבני ישמעאל: (כ) ונעתור. ענין רבוי כמו

מצודת דוד

(טז) ראש וכו'. היה ראש לבית אבותם של האנשים אשר עמו: (טז) על תוצאותם. כמו עד תוצאותם רצה לומר עד סופי הגבולים: (יז) התיחשו. חקרו לדעת סדר תולדותם בימי יותם כשהיה שופט מעת שנתנגע עוזיה אביו אבל לא מלך בימי ירבעם כ"א לאחר מותו כמ"ש במלכים ב': (יח) מן בני חיל. ר"ל מן בני חיל התאספו אנשים וכו': יוצאי צבא. הראוים לצאת בצבא מלחמה:

(כ) ויעזרו עליהם. היו נעזרים מה' להתגבר עליהם: וכל ששמעם. וכל אשר היו עמהם בעזרתם: ונעתור להם. קבל

כִּי־בָטְחוּ בּוֹ: כֹּא וַיֵּשְׁבוּ מִקְנֵיהֶם גְּמֻלָּיהֶם חֲמִשִּׁים אֶלֶף וַצֹּאן מֵאֲתֵיּם וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְחֲמֹרִים אֲלָפִים וְנֶפֶשׁ אָדָם מֵאָה אֶלֶף: כֵּן כִּי־חָלְלִים רַבִּים נָפְלוּ כִּי מִהָאֱלֹהִים הַמִּלְחָמָה וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתֵּיהֶם עַד־הַגִּלָּה: כֹּג וּבְנֵי חֲצִי שָׁבַט מְנַשֶּׁה יָשְׁבוּ בָּאָרֶץ מִבְּשָׁן עַד־בָּעַל חֶרְמוֹן וּשְׁנֵיר וְהַר־חֶרְמוֹן הָמָּה רָבוּ: כֹּד וְאֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵית־אֲבוֹתָם וְעֹפֶר וַיִּשְׁעִי וְאַלְיָאֵל וְעִזְרִיאֵל וִירְמְיָה וְהוֹדְוִיָּה וַיַּחְדִּיאֵל אֲנָשִׁים גְּבוּרֵי חַיִל אֲנָשֵׁי שְׁמוֹת רְאִשִׁים לְבֵית אֲבוֹתָם: כֵּה וַיִּמְעְלוּ בָּאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמִּי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הִשְׁמִיד אֱלֹהִים מִפְּנֵיהֶם: כו וַיַּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־רוּחַ פּוֹל מֶלֶךְ־אֲשׁוּר וְאֶת־רוּחַ תַּלְגַּת פִּלְגֶסֶר מֶלֶךְ־אֲשׁוּר וַיַּגִּלֵם לְרֹאוּבֵנִי וּלְגָדִי וּלְחֲצִי שָׁבַט מְנַשֶּׁה וַיָּבִיאוּם לַחֲלָח וְחִבּוֹר וְהָרָא וְנָהָר גּוֹזֵן עַד הַיּוֹם הַזֶּה: כז בְּנֵי לֹוִי גִרְשׁוֹן קָהָת וּמֶרְרִי: כח וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם יִצְחָר וְחִכְרוֹן וְעִזִּיאֵל: כט וּבְנֵי עֲמָרָם אֶהֱרֹן וּמִשֶּׁה וּמָרִים ס וּבְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֱלֻעָזָר וְאִיתָמָר: ל אֱלֻעָזָר הוֹלִיד אֶת־פִּינָחָם פִּינָחָם הוֹלִיד אֶת־אַבְיִשׁוּעַ: לא וַאֲבִישׁוּעַ הוֹלִיד אֶת־בָּקִי וּבָקִי הוֹלִיד אֶת־עֲזִי: לב וְעִזִּי הוֹלִיד אֶת־זֶרְחִיָּה וְזֶרְחִיָּה הוֹלִיד אֶת־מְרִיּוֹת: לג מְרִיּוֹת הוֹלִיד אֶת־אַמְרִיָּה וַאֲמִרְיָה הוֹלִיד אֶת־אַחִיטוֹב: לד וַאֲחִיטוֹב הוֹלִיד אֶת־צִדּוֹק וְצִדּוֹק הוֹלִיד אֶת־

רש"י

אחרי אלהי עמי הארץ ואיזה עם אשר השמידם אלהים מפניהם שאלהיהם לא היה יכול לעוזרם ולא שמו על לבם אחרי השמידם מפניהם ולא היה יכול לעוזרם ולנו כמו כן לא

וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם. אומות אחרים לעזרם: ונעתור להם. דוגמת ויעתר להם ה': (כה) ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם. פתרון הם זנו

מצודת ציון

ועתר ענן הקטורת (שם ה'): (כא) וישבו. מל' שביה: (כד) ועפר. הו"ו יתירה, או כן שמו בוי"ו וכמוהו רבים: (כו) ויער. מל' התעוררות: רוח פול. רצון פול:

מצודת דוד

עתר תפלתם: (כא) מקניהם. מתחלה כלל וחזור ומפרש גמליהם וכו': (כב) כי חללים רבים נפלו. כאומר אין לתמוה איך אפשר אשר מ"ד אלף ותש"ס יקחו בשבי מאה אלף כי בעבור שנפלו מן ההגריאים חללים רבים

כי נצחון המלחמה היתה מה' ובעזרתו ולזה נפל פחד היהודים עליהם ומסרו עצמן לשבי: תחתיהם. במקום ההגריאים: (כג) ישבו בארץ. המה חזרו מן המלחמה וישבו בארצם אולם התפשטו מבשן עד בעל חרמון וכו' כי המה רבו והיה צר להם המקום אשר ישבו בה מבראשונה ולזה התפשטו לשבת במקום אחיהם אשר הלכו מזה למקום ההגריאים: (כד) אנשי שמות. רצה לומר ידועים בשמותם לגודל החשיבות: (כה) אשר השמיד וכו'. כאומר והיה להם להבין אם אלהים המה מדוע לא הצילו את עצמם: (כו) ונהר גוזן. סמוך לנהר גוזן: עד היום הזה. רצה לומר והנה עודם שם כי לא חזרו בבנין בית השני: (כח) ובני קהת. מפני כבוד משה ואהרן הקדימו לגרשון: (לד) את צדוק. והוא הכ"ג הראשון שמשם בבה"מ והלכה הכהונה מאב לבן שנים עשר דורות:

אֲחִימֶעַץ: לֹה וְאֲחִימֶעַץ הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה וְעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־יֹחָנָן: לו וְיֹחָנָן הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה הוּא אֲשֶׁר כָּהֵן בְּבֵית אֲשֶׁר־בָּנָה שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַם: לז וַיֹּלִד עֲזַרְיָה אֶת־אֲמִרְיָה וְאֲמִרְיָה הוֹלִיד אֶת־אֲחִיטֹוב: לח וְאֲחִיטֹוב הוֹלִיד אֶת־צְדֹק וְצְדֹק הוֹלִיד אֶת־שָׁלוֹם: לט וְשָׁלוֹם הוֹלִיד אֶת־חֶלְקִיָּה וְחֶלְקִיָּה הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה: מ וְעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־שָׁרְיָה וְשָׁרְיָה הוֹלִיד אֶת־יְהוֹצָדֵק: מא וַיְהוֹצָדֵק הָלַךְ בְּהַגְלוֹת יְהוָה אֶת־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיַד נְבֻכַדְנֶאצַּר:

רש"י

לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה והוא עזריה שהיה בימי עוזיה (לקמן ב' כו) ובימי חזקיהו ועזריהו בן אחימעץ הוא אמריהו שכהן בימי יהושפט כמו שנקרא עוזיה עזריה דכתיב (במלכים ב' טו) בשנת עשרים וז' שנים לירבעם וגו' מלך עזריה ונקרא עזריה בן אחימעץ זכריהו דכתיב ויהי לדרוש אלהים (לקמן ב' כו) בימי זכריהו המבין ביראת אלהים וגו': (מא) ויהוצדק הולך בהגלות ה' את יהודה וירושלים. ומ"ש בספר (חגי א') יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לא יהוצדק שמש מעולם בכהונה גדולה דהא הוגלה לבבל בימי יכניה כדכתיב ויהוצדק הלך בהגלות וגו' אלא יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מבבל בבית שני ומה שלא היה עזרא בן שריה הסופר כהן גדול וכן אחיו יהושע בן יהוצדק כיהן זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא:

יעזור: (לו) הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה. יש מפרשים עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזריה עד שריה שהיה בחורבן הבית ח' כהנים ומכאן הוגהו ביומא בפ' א' ובויקרא רבה ובספרי פ' פנחס שמנה כהנים שמשו בבית הראשון ויש אומרים שמנה עשר ולא זה וזה יש בהם רוח חיים כי צדוק הוא היה הראשון שכהן בימי שלמה ועוד איזה אמריה היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש (ד"ה ב' י"ט) והוא (אמריה) בן עזריהו שהיה בימי עוזיהו בימי חזקיהו שהיה אחרי יהושפט וא"ת עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הכהן הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מצדוק יש לחשוב שנים עשר כהנים היו מצדוק עד שריה וכן מצינו בוויקרא רבא מדויק ומ"ש בעזריה הוא אשר כהן בבית מפורש בסיפרי ירוש' כך וכי הוא לבדו כהן בימי שלמה (כהן) והלא גם שאר כהנים כמו כן כהנו אלא לפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא הניח את עוזיהו להקטיר

מצודת דוד

(לה) את עזריה. יתכן שהוא אמריה שנזכר בדברי הימים ב' י"ט ועיין בסוף מלכים בחשבון הדורות: את יוחנן. יתכן שהוא יהוידע הנזכר במלכים ב' ובדברי הימים ב': (לו) הוא אשר כהן וגו'. ארז"ל וכי הוא לבד כהן אלא שמסר נפשו על עבודת הבית שמיחה בעוזיה המלך כאשר בא להקטיר קטורת כמו שכתוב בדברי הימים ב': (לז) את אמריה. יתכן שהוא אורי הנזכר במלכים ב' ט"ז: את אחיטוב. יתכן שהוא עזריה הנזכר בדברי הימים ב' ל"א: (מ) את שריה. הוא כ"ג האחרון והומת ביד נ"נ בזמן גלות צדקיה כמ"ש סוף מלכים ב' ובסוף ירמיה: את יהוצדק. והוא לא שמש בכהונה גדולה ובנו יהושע שמש בתחילת בית השני: (מא) הלך. בגולה לבבל:

טז א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי
 בְּנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמָתוּ כִּסְיִי:
 ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן אֶחֱיָיִךְ
 וְאֶל־יָבָא בְּכַל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
 אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי
 בַּעֲנֹן אֲרָאָה עַל־הַכַּפֹּרֶת כִּסְיִי: ג בָּזָאת יָבָא
 אֶהֱרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בַּפֹּר בֶּן־בָּקָר לַחֲטָאת וְאִיל
 לְעֹלָה כִּסְיִי: ד כְּתַנְתָּ־בְּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסִי־בְד
 יִהְיוּ עַל־בָּשָׂרוֹ וּבִאֲבִגֶּט בֹּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת
 בְּד יִצְנַף בְּגִדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרַחֵץ בַּמִּים אֶת־
 בָּשָׂרוֹ וְלִבָּשָׁם כִּסְיִי: ה וַיֵּמָאֵת עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עֲזִים לַחֲטָאת וְאִיל אֶחָד
 לְעֹלָה: ו וְהִקְרִיב אֶהֱרֹן אֶת־פֶּר הַחֲטָאת
 אֲשֶׁר־לוֹ וּכְפָר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ כִּסְיִי: ז וְלָקַח

א ומליל יי עם משה בְּתֵר דְּמִיתוּ
 תְּרִין בְּנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבִּיהֶון אֶשְׁתָּא
 נִוְכְּרִיתָא קָדָם יי ומיתו: ב ואמר
 יי למשה מלל עם אֶהֱרֹן אֶחֱיָיִךְ
 וְלֹא יְהִי עֲלֵל בְּכַל עֵדֶן לְקוּדְשָׁא
 מִגִּיו לְפָרֻכְתָּא לְקָדָם כַּפֹּרֶת דִּי
 עַל אֲרֹנָא וְלֹא יָמוּת אַרִי בַּעֲנָא
 אֲנָא מִתְגַּלִּי עַל בֵּית כַּפֹּרֶת:
 ג בָּדָא יְהִי עֲלֵל אֶהֱרֹן לְקוּדְשָׁא
 בְּתוֹר בֶּר תוֹרִי לַחֲטָאתָא וּדְכַר
 לְעֹלָתָא: ד כְּתוֹנָא דְּבוּצָא
 קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמִכְנָסִין דְּבוּצָא יִהְיוּ
 עַל בְּסָרָה וּבְהִמְיָנָא דְּבוּצָא יִסֵּר
 וּבְמִצְנֶפֶת דְּבוּצָא יַחַת בְּרִישָׁה
 לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אֲנוּן וְיִסְחִי בְּמִיָּא
 ית בְּסָרָה וְיִלְבָּשׁוּן: ה וּמֵן
 כְּנֻשָּׁתָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסֵּב תְּרִין
 צִפִּירֵי עֲזִין לַחֲטָאתָא וּדְכַר חַד
 לְעֹלָתָא: ו וַיִּקְרַב אֶהֱרֹן ית תוֹרָא
 דְּחֲטָאתָא דִּי לֵה וּכְפַר עֲלוּהִי
 וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָה: ז וְיִסֵּב ית תְּרִין

רש"י

ואף זו, לא בכל עת, כי אם ביום־הַכַּפֹּרִים, כמו
 שֶׁמֶפָּרֶשׁ בְּסוּף הַפָּרָשָׁה: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּעָשׂוֹר
 לַחֲדָשׁ": (ד) כְּתַנְתָּ־בְּד וגו'. מַגִּיד שְׂאִינוּ מִשְׁמֵשׁ
 לַפְּנִים בְּשִׁמּוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מִשְׁמֵשׁ בָּהֶם בַּחוּץ
 שֵׁישׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שְׂאִין קִטְגוֹר נַעֲשֶׂה סִנְגוֹר,
 (ר"ה כו) אֵלָּא בְּאַרְבָּעָה, כִּכְהֵן הַדִּיּוֹט, וְכֵלֶן שֶׁל
 בּוּץ: קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ. (ת"כ) שִׁיְהִיו מִשְׁל הַקֹּדֶשׁ: יִצְנַף.
 כְּתַרְגוּמוֹ: 'יַחַת בְּרִישָׁה', יֵנִיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ
 (בראשית לט טז): "וַתַּנַּח בְּגָדוֹ", וְאַחֲתַתָּה: וְרַחֵץ
 בַּמִּים. אוֹתוֹ הַיּוֹם טַעוֹן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו
 (יומא ל), וְחֻמֶּשׁ פְּעָמִים הָיָה מִחֲלִיף מַעֲבֹדֶת פָּנִים
 לַעֲבֹדֶת חוּץ, וּמַחוּץ לַפְּנִים, וּמִשְׁנֶה מִבְּגָדֵי זָהָב
 לְבָגְדֵי לָבָן וּמִבְּגָדֵי לָבָן לְבָגְדֵי זָהָב, וּבְכָל חֲלִיפָה
 טַעוֹן טְבִילָה וּשְׁנֵי קִדּוּשֵׁי יָדִים וְרַגְלִים מִן הַכִּיּוֹר:
 (ו) אֶת־פֶּר הַחֲטָאתָא אֲשֶׁר־לוֹ. הָאָמֹר לְמַעַלָּה.

(א) וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי
 אֶהֱרֹן וגו'. מַה תִּלְמוּד לומר? הֲיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה מוֹשְׁלוֹ מִשְׁל לְחֹלָה שְׁנוֹכֵס אֶצְלוֹ רופא.
 אָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צֹנֶן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב. בָּא
 אַחֵר וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צֹנֶן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב,
 שְׁלֹא תָמוּת כְּדֶרֶךְ שְׁמַת פְּלוּנִי. זֶה וְזֶה יוֹתֵר מִן
 הָרֹאשׁוֹן, לָכֵן נֶאֱמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אֶהֱרֹן":
 (ב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן אֶחֱיָיִךְ
 וְאֶל־יָבָא. שְׁלֹא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שְׁמַתוֹ בְּנִיו: וְלֹא
 יָמוּת. שְׂאֵם בָּא, הוּא מֵת: כִּי בַּעֲנֹן אֲרָאָה. כִּי
 תָמִיד אָנִי נִרְאָה שָׁם עִם עַמּוּד עָנָנִי. וְלִפִּי שְׁגָלוֹי
 שְׂכִינְתִּי שָׁם, יִזְהַר שְׁלֹא יִרְגִּיל לְבָא, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ;
 וּמִדְרָשׁוֹ: לֹא יָבָא כִּי־אִם בַּעֲנֹן הַקִּטְרֶת בְּיוֹם
 הַכַּפֹּרִים: (ג) בָּזָאת. גִּימְטְרִיא שְׁלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
 וְעֶשְׂרִי, רִמְזָה לְבֵית רֹאשׁוֹן: בָּזָאת יָבָא אֶהֱרֹן וגו'.

אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִם וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
 פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד: ^ח וַיִּתֵּן אֶהָרֹן עַל־שְׁנֵי
 הַשְּׁעִירִם גִּרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרֵל אֶחָד
 לַעֲזָאזֵל ^ט כִּסִּי: ^ט וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר
 עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַיהוָה וַעֲשָׂהוּ חַטָּאת ^{כס"ו}:
 וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַעֲזָאזֵל
 יַעֲמִד־חֵי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
 לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה ^{כס"ז}: ^י וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת־
 פֶּרֶךְ הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ
 וְשַׁחַט אֶת־פֶּרֶךְ הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ ^{כס"ח}: ^{ישראל}
 יִבְלֶקֶח מִלֹּא־הַמִּחְתָּה גִּחְלִי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
 מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֹּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים דָּקָה
 וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת ^{כס"ט}: ^י וַיִּתֵּן אֶת־הַקִּטְרֶת
 עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה ^י עֵנָן הַקִּטְרֶת אֶת־הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר

צִפִּירִין וִיקִים יְתֵהוּן גִּדָּם יי
 בתרע משפן זמנא: ח ויתן אהרן
 על תרין צפירין עדבין עדבא חד
 לשמא דיי ועדבא חד לעזאזל:
 ט ויקרב אהרן ית צפירא די
 סליק עלוהי עדבא לשמא דיי
 ויעבדנה חטאתא: י וצפירא די
 סליק עלוהי עדבא לעזאזל יתקם
 בד חי גדם יי לכפרא עלוהי
 לשלח יתה לעזאזל למדברא:
 יא ויקרב אהרן ית תורא
 דחטאתא די לה ויכפר עלוהי
 ועל אנש ביתה ויכוס ית תורא
 דחטאתא די לה: יב ויסב מלי
 מחתיתא גומרין דאשא מעלוי
 מדבחה מן גדם יי ומלי חפנוהי
 קטרות בוסמין דקיקין ויעל מגיו
 לפרכתא: יג ויתן ית קטורת
 בוסמיא על אשתא לגדם יי וחיפי
 על־האש לפני יהוה ויכסה

רש"י

"יעמד־חי" - עמידתו חי עד שישפילח; מכאן,
 ששליחותו למיתה: לכפר עליו. שיתודה עליו,
 כדכתיב: "והתודה עליו וגו'": (יא) וכפר בעדו
 וגו'. (ת"כ) ודוי שני עליו ועל אחיו הכהנים, שהם
 כלם קרויים ביתו, שנאמר: (תהלים קלה) "בית
 אהרן ברכו את־ה' וגו'". מכאן, שהכהנים
 מתכפרים בו, (ת"כ) וכל כפרתן אינה אלא על
 טמאת מקדש וקדשיו, כמו שנאמר: "וכפר על־
 הקדש מטמאת וגו'": (יב) מעל המזבח. החיצון
 (יומא מה): מלפני ה'. מצד שלפני הפתח, והוא צד
 מערב: דקה. (יומא שם) מה תלמוד לומר "דקה",
 והלא כל הקטרת דקה היא, שנאמר (שמות ל לו):
 "ושחקת ממנה הדק"? אלא שתהא דקה מן
 הדקה, שמערכ יום־הכפורים הִיָּה מחזירה
 למכתשת: (יג) על־האש. שבתוך המחתה: ולא

ולמדך כאן, שמשלו הוא בא ולא משל צבור:
 וכפר בעדו ובעד ביתו. (יומא לו, ת"כ) מתודה עליו
 עונותיו ועונות ביתו: (ח) ויתן אהרן על־שני
 השעירים גרלות. מעמיד אחד לימין ואחד
 לשמאל, ונותן שתי ידיו בקלפי, ונוטל גורל בימין
 וחרבו בשמאל, ונותן עליהם את שכתוב בו
 "לשם", הוא לשם, ואת שכתוב בו "לעזאזל",
 משתלח לעזאזל: עזאזל. (יומא טז, ת"כ) הוא הר
 עז וקשה, צוק גבה, שנאמר: "ארץ גזרה",
 חתוכה: (ט) ועשהו חטאת. כשמוניח הגורל
 עליו, קורא לו שם, ואומר: "לה חטאת":
 (י) יעמד־חי. כמו "יעמד חי", על־ידי אחרים;
 ותרגומו: "יתקם בד חי". (ת"כ) מה תלמוד לומר?
 לפי שנאמר: "לשלח אתו לעזאזל", ואיני יודע
 שלוחו אם למיתה אם לחיים, לכך נאמר:

עַל־הַעֲדוּת וְלֹא יָמוּת כִּס"י: יד וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר
וְהָיָה בְּאַצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכִּפָּרֶת קִדְמָה וְלִפְנֵי
הַכִּפָּרֶת יִזָּה שִׁבְע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם
בְּאַצְבָּעוֹ כִּס"י: טו וְשָׁחַט אֶת־שַׁעִיר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמּוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמּוֹ בְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּר וְהָיָה
אֹתוֹ עַל־הַכִּפָּרֶת וְלִפְנֵי הַכִּפָּרֶת כִּס"י: טז וְכִפֹּר
עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם
לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשָּׁכָן
אַתֶּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם כִּס"י: יז וְכָל־אָדָם
לֹא־יִהְיֶה | בְּאַהֲל מוֹעֵד בִּבְאוֹ לְכַפֹּר בַּקֹּדֶשׁ
עַד־יֵצְאוּ וְכִפֹּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וּבַעֲד
כָּל־קֹהֶל יִשְׂרָאֵל: ע"ב בחול שני יח וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֹּר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר
וּמִדָּם הַשַּׁעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב כִּס"י: יט וְהָיָה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ

עֲנָא קִטְרֵתָא יְת פִּרְתָּא דִּי עַל
סְהִדוּתָא וְלֹא יָמוּת: יד וְיִסַּב
מִדָּמָא דְתוֹרָא וְיָדִי בְּאַצְבָּעָה עַל
אִפִּי כִפְרָתָא קִדּוּמָא וְלִקְדָם
כִּפְרָתָא יָדִי שִׁבְע זְמָנִין מִן דָּמָא
בְּאַצְבָּעָה: טו וְיִכּוּס יְת צִפְרָא
דְחִטָּאתָא דִּי לְעֵמָא וְיַעֲל יְת דָּמָה
לְמִגְדוֹ לְפִרְכָּתָא וְיַעֲבֵד לְדָמָה
כָּמָא דִּי עֲבֵד לְדָמָא דְתוֹרָא וְיָדִי
יְתָה עַל כִּפְרָתָא וְלִקְדָם כִּפְרָתָא:
טז וְיִכְפֹּר עַל קוֹדֶשָׁא מְסוּאֵבַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמְרֻדֵיהוֹן לְכָל
חִטָּאֵיהוֹן וְכֵן יַעֲבֵד לְמִשְׁכָּן זְמָנָא
דְשָׁרִי עֲמָהוֹן בְּגוֹ סוּאֵבַתֵּיהוֹן:
יז וְכָל אָנָּשׁ לֹא יִהְיֶה בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא
בְּמַעֲלָה לְכַפֹּרָא בְּקוֹדֶשָׁא עַד
מִפְּקָה וְיִכְפֹּר עֲלוּהִי וְעַל אָנָּשׁ
בֵּיתָה וְעַל כָּל קֹהֶלָא דִּישְׂרָאֵל:
יח וְיִפּוֹק לְמִדְבָּחָא דִּי קָדָם י"י
וְיִכְפֹּר עֲלוּהִי וְיִסַּב מִדָּמָא דְתוֹרָא
וּמִדָּמָא דְצִפְרָא וְיָתֵן עַל קַרְנֵת
מִדְבָּחָא סָחוּר סָחוּר: יט וְיָדִי
עֲלוּהִי מִן דָּמָא בְּאַצְבָּעָה שִׁבְע
זְמָנִין וְיִדְכֶּנָּה וְיִקְדֶּשְׁנָה מְסוּאָבָא

רע"י

כָּךְ מִזָּה עַל הַפָּרֹכֶת מִבְּחוּץ מִשְׁנִיָּהֶם אַחַת לְמַעַלָּה
וְשִׁבְע לְמִטָּה: הַשָּׁכָן אַתֶּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם. אף־עַל־
פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה בִּינֵיהֶם: (יח) אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה'. זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב, שֶׁהוּא
לִפְנֵי ה' בְּהִיכָל, וּמָה תִּלְמוּד לומר "וַיֵּצֵא" לְפִי
שֶׁהָיָה הַהֲזָאוֹת עַל הַפָּרֹכֶת וְעַמֵּד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנֵים
וְהָיָה, וּבְמִתְנֹת הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּקִּיקוֹ לְצֵאת מִן הַמִּזְבֵּחַ
וְלַחוּץ, וְיִתְחִיל מִקְרָן מְזֻרְחִית צְפוֹנִית (יומָא נח):
וְכִפֹּר עָלָיו. וּמָה הִיא פִּרְתָּתוֹ? "וְלָקַח מִדָּם הַפֶּר
וּמִדָּם הַשַּׁעִיר" - מְעַרְבִּין זֶה לְתוֹךְ זֶה: (יט) וְהָיָה
עָלָיו מִן־הַדָּם. אַחֵר שָׁנְתָן מִתְנֹת בְּאַצְבָּעוֹ עַל
קַרְנוֹתָיו, מִזָּה שִׁבְע הַהֲזָאוֹת עַל גִּגּוֹ (ת"כ): וְיִטְהַרוּ.

יָמוּת. הָא אִם לֹא עָשָׂאָה כְּתֻבָּהּ, חָיִב מִיתָה:
(יד) וְהָיָה בְּאַצְבָּעוֹ. הַהֲזָא אַחַת בְּמִשְׁמַע: וְלִפְנֵי
הַכִּפָּרֶת יִזָּה שִׁבְע. הָרִי אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְע לְמִטָּה:
(טו) אֲשֶׁר לָעָם. מָה שֶׁהָפֵר מְכַפֵּר עַל הַפְּהֻגִים,
מְכַפֵּר הַשַּׁעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשַּׁעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו
הַגּוֹרֵל לָשֵׁם: בְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּר. אַחַת
לְמַעַלָּה וְשִׁבְע לְמִטָּה: (טז) מִטְּמֵאת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל. (ת"כ) עַל הַנִּכְנָסִין לְמִקְדָּשׁ בְּטְמֵאָה, וְלֹא
נוֹדַע לָהֶם בְּסוּף, שָׁנְאָמַר: "לְכָל־חַטָּאתָם", וְחִטָּאת
הִיא שׁוֹגֵג: וּמִפְּשָׁעֵיהֶם. אִף הַנִּכְנָסִין מִזִּיד
בְּטְמֵאָה: וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד. (יומָא נז) כִּשֶּׁם
שֶׁהָיָה מִשְׁנִיָּהֶם בְּפָנִים אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְע לְמִטָּה,

שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאת בני
 ישראל כס"י: וכלה מכפר את הקדש ואת
 אהל מועד ואת המזבח והקריב את השעיר
 החי: כא וסמך אהרן את שתי כתיב ידו קרי ידיו
 על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל
 עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל
 חטאתם ונתן אתם על ראש השעיר ושלח
 ביד איש עתי המדברה כס"י: כב ונשא השעיר
 עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה ושלח
 את השעיר במדבר: כג ובא אהרן אל אהל
 מועד ופשט את בגדי הכהן אשר לבש בבאו
 אל הקדש והניחם שם כס"י: כד ורחץ את
 בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה

בני ישראל: כ וישצי מלכפרא
 על קודשא ועל משכן זמנא ועל
 מדבחא ויקרב ית צפירא חיא:
 כא ויסמוך אהרן ית תרתי ידוהי
 על ריש צפירא חיא וינדי עלוהי
 ית כל עונת בני ישראל ויתן
 מרדיהון לכל חטאיהון ויתן
 יתהון על ריש צפירא וישלח ביד
 גבר דזמין למהך למדברא:
 כב ויטול צפירא עלוהי ית כל
 חוביהון לארעא דלא יתבא
 וישלח ית צפירא במדברא:
 כג וייעול אהרן למשכן זמנא
 וישלח ית לבושי בוצא די לבש
 במעלה לקודשא ויצנענון תמן:
 כד ויסחי ית בסרה במיא באתר
 קדיש וילבש ית לבושהי ויפוק
 ויעבד ית עלתה וית עלת עמא
 בשרו במים במקום קדוש

רש"י

וקטרת ההיכל ששל מזבח הפנימי בבגדי זהב.
 וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כך הוא:
 "ושלח את השעיר במדבר", "ורחץ את בשרו
 במים וגו'", "ויצא ועשה את עלתו וגו'", "ואת
 חלב החטאת וגו'", וכל הפרשה עד "ואחרי כן
 יבוא אל המחתה", ואחרי כן: "ובא אהרן:
 והניחם שם. מלמד שטעונין גניזה ולא ישתמש
 באותן ארבעה בגדים ליום כפורים אחר:
 (כד) ורחץ את בשרו וגו'. (יומא לב) למעלה
 למדנו מ"ורחץ את בשרו ולבשם", שכשהוא
 משנה מבגדי זהב לבגדי לבן, טעון טבילה.
 שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת
 תמיד של שחר ולבש בגדי לבן לעבודת היום;
 וכאן למדנו, שכשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי
 זהב, טעון טבילה: במקום קדוש. (ת"כ, יומא שם)
 המקדש בקדשת עזרה, והיא היתה כנג בית
 הפרוה, וכן ארבע טבילות הבאות חובה ליום,

ממה שעבר: וקדשו. לעתיד לבא: (כא) איש
 עתי. (יומא סו) המוכן לכך מיום אתמול:
 (כג) ובא אהרן אל אהל מועד. אמרו רבותינו
 שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם
 לדבריהם במסכת יומא (דף לב), ואמרו: כל
 הפרשה בלה נאמרה על הסדר, חוץ מביאה זו
 שהיא אחר עשית עולתו ועולת העם והקטרת
 אמורי פר ושעיר שנועשים בחוץ בבגדי זהב,
 וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן: ובא
 אל אהל מועד. להוציא את הפך ואת המחתה,
 שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים: ופשט את
 בגדי הכהן. אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב
 לתמיד של בין הערפים. וזהו סדר העבודות: תמיד
 של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימיים
 וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם
 ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה
 בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערפים

ויכפר עלוהי ועל עמא: כה וית
תרבא דחטאתא יסק למדבחה:
כו ודמוכיל ית צפירא לעזאזל
יצבע לבושוהי ויסקי ית בסרה
במיא ובתר כן ייעול למשריתא:
כז וית תורא דחטאתא וית
צפירא דחטאתא די אתעל
מדמהון לכפרא בקודשא יתפקון
למפרא למשריתא ויוקדון בנורא
ית משפיהון וית בסרהון וית
אכליהון: כח ודמוקיד יתהון
יצבע לבושוהי ויסקי ית בסרה
במיא ובתר כן ייעול למשריתא:
כט ותהי לכוון לקנס עלם בירחא
שביעאה בעשרא לירחא תענון
ית נפשתיכון וכל עבידא לא
תעבדון יציבא וגירא דיתגירון
ביניכון: ל ארי ביומא הדין
יכפר עליכון לדבאה יתכון מפל
חוביכון קדם יי תדבון: לא שבת
שבתא היא לכוון ותענון ית
נפשתיכון קנס עלם: לב ויכפר
כהנא די רבי יתה ודי יקרב ית
קרננה לשמשא תחות אבוהי
וילבש ית לבושי בוץא לבושי
קודשא: לג ויכפר על מקדש
קודשא ועל משכן זמנא ועל
מדבחה יכפר ועל כהנא ועל כל

מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח יכפר ועל הכהנים

את-עלתו ואת-עלת העם וכפר בעדו ובעד
העם כס"י: שלישי כה ואת חלב החטאת יקטיר
המזבחה כס"י: כו והמשלח את-השעיר לעזאזל
יכבם בגדיו ורחץ את-בשרו במים ואחרי-כן
יבוא אל-המחנה: כז ואת פר החטאת ואת
שעיר החטאת אשר הובא את-דמם לכפר
בקדש יוציא אל-מחוץ למחנה ושרפו באש
את-ערתם ואת-בשרם ואת-פרשם כס"י:
כח והשרף אתם יכבם בגדיו ורחץ את-בשרו
במים ואחרי-כן יבוא אל-המחנה: כט והיתה
לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור
לחדש תענו את-נפשותיכם וכל-מלאכה לא
תעשו האזרח והגר הגר בתוכם: ל פי-ביום
הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל
חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: לא שבת
שבתון היא לכם ועניתם את-נפשותיכם
חקת עולם: לב וכפר הפה אשר-ימשח אתו
ואשר ימלא את-ידו לכהן תחת אביו ולבש
את-בגדי הכהן בגדי הקדש כס"י: לג וכפר את-

רש"י

אכל הראשונה היתה בחיל: ולבש את-בגדיו.
שמונה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה:
ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם:
ועשה את-עלתו. איל לעולה האמור למעלה:
"בזאת יבא אהרן וגו'". ואת-עלת העם. (יומא עג)
"ואיל אחד לעלה" האמור למעלה "ומאת עדת
בני ישראל וגו'": (כה) ואת חלב החטאת.
אמורי פר ושעיר: יקטיר המזבחה. על מזבח
החיצון, דאלו בפנימי פתיב: "לא תעלו עליו
קטרת זרה ועלה ומנחה" (שמות ט ט): (כז) אשר
הובא את-דמם. להיכל ולפני ולפנים:
(לב) וכפר הפה אשר-ימשח וגו'. (ת"כ) כפרה

עמא דקהלא יכפר: לד ותהי דא
 לכון לקים עלם לכפרא על בני
 ישראל מכל חוביהון חדא
 בשתא ועבד כמא די פקיד יי ית
 משה: א ומליל יי עם משה
 למימר: ב מלל עם אהרן ועם
 בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר
 להון דין שתגמא די פקיד יי
 למימר: ג גבר גבר מבית ישראל
 די יכוס תור או אמר או עזא
 במשריתא או די יכוס מכרא
 למשריתא: ד ולתרע משכן
 זמנא לא איתה לקרבא קרבנא
 קדם יי קדם משכנא דיי דמא
 יתחשב לגברא ההוא דמא אשד
 וישתיצי אנשא ההוא מגו עמה:
 ה בדיל די ייתון בני ישראל ית
 דבחייהון די אנון דבחין על אפי
 חקלא וייתנון לקדם יי לתרע
 משכן זמנא לות כהנא ויכסון
 נכסת קודשין קדם יי יתהון:
 ו ויזרוק כהנא ית דמא על
 מדבחא דיי בתרע משכן זמנא
 ויסק תרבא לאתקבלא ברעוא
 קדם יי: ז ולא ידבחון עוד ית

ועל כל עם הקהל יכפר: לד והיתה זאת לכם
 לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל
 חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה
 את משה כס"י: פ רביעי יז א וידבר יהוה אל
 משה לאמר: ב דבר אל אהרן ואל בניו ואל
 כל בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר
 אשר צוה יהוה לאמר: ג איש איש מבית
 ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז
 במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה כס"י:
 ד ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב
 קרבן ליהוה לפני משכן יהוה דם יחשב
 לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא
 מקרב עמו כס"י: ה למען אשר יביאו בני
 ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני
 השדה והביאם ליהוה אל פתח אהל מועד
 אל הכהן וזבחו זבחי שלמים ליהוה
 אותם כס"י: ו וזרק הכהן את הדם על מזבח
 יהוה פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה: ז ולא

רש"י

(לד) ויעש כאשר צוה ה' וגו'. כשהגיע
 יום הכפורים עשה כסדר הזה; ולהגיד שבחו של
 אהרן, שלא היה לובשן לגדלתו, אלא במקום גזרת
 המלך (ת"כ): (ג) אשר ישחט שור או כשב.
 במקדשין הכתוב מדבר, שנאמר: "להקריב
 קרבן": במחנה (זבחים קו) חוץ לעזרה: (ד) דם
 יחשב. כשופך דם האדם, שמתחייב בנפשו: דם
 שפך. (ת"כ) לרבות את הזורק דמים בחוץ:
 (ה) אשר הם זבחים. אשר הם רגילים לזבח:

זו של יום הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול,
 לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן, הצורך לומר
 בכהן גדול הבא אחרי שיהא כמותו: ואשר ימלא
 את ידו. (ת"כ) אין לי אלא המשום בשמן המשחה,
 מרבה בגדים מניין? תלמוד לומר: "ואשר ימלא
 את ידו וגו'", והם כל הפהנים הגדולים שעמדו
 מיאשיהו ואילוף, שבנימו נגנזה צלוחית של שמן
 המשחה: לכהן תחת אביו. (ת"כ) ללמד שאם בנו
 ממלא את מקומו, הוא קודם לכל אדם:

יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵם אֲשֶׁר הֵם
 זָנִים אַחֲרֵיהֶם חֲקַת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹאת לָהֶם
 לְדֹרֹתָם כִּסִּי: ח חֲמִישִׁי ה וְאֵלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ
 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכְכֶם
 אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלָה אוֹזֵבַח כִּסִּי: ט וְאֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לִיהוָה
 וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ כִּסִּי: י וְאִישׁ אִישׁ
 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר
 יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בְּנַפְשׁוֹ הָאֹכֶלֶת
 אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּסִּי:
 יא כִּי־נִפְשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא וְאֲנִי נָתַתִּיו לָכֶם
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא
 בְּנַפְשׁ יִכָּפֵר כִּסִּי: יב עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגֵּר
 בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם כִּסִּי: יג וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֵצֵד צִיד
 חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמּוֹ
 וְכִסְּהוּ בַּעֲפָר כִּסִּי: יד כִּי־נִפְשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ

דְּבַחֲיָהוּן לְשַׁדִּין דִּי אַנּוּן טָעֵן
 בְּתַרְיָהוּן קָנִם עָלֵם תְּהִי דָא לְהוּן
 לְדַרְיָהוּן: ה וְלַהוּן תִּימָר גְּבֵר
 גְּבֵר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
 דִּיתַגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן דִּי יִסַּק עֲלֵתָא
 אוּ נְכִסַּת קוּדְשִׁיא: ט וְלַתְרַע
 מִשְׁכָּן זִמְנָא לֹא אִיתְּנָה לְמַעַבְד
 יְתֵה קָדִם יי וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא
 הַהוּא מִעַמָּה: י וגְּבֵר גְּבֵר מִבֵּית
 יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דִּיתַגִּירוֹן
 בִּינִיכּוֹן דִּי יִיכּוֹל כָּל דְּמָא וְאֵתָן
 רוּגְזִי בְּאֲנָשָׁא דִּיכּוֹל יְת דְּמָא
 וְאִשְׁתַּיְצִי יְתֵה מִגּוֹ עַמָּה: יא אַרִי
 נֶפֶשׁ בְּסָרָא בְּדָמָא הִיא וְאֵנָא
 יִהְיֶתָה לְכוֹן עַל מִדְּבַחָא לְכַפֵּרָא
 עַל נַפְשִׁיתִיכּוֹן אַרִי דְּמָא הוּא עַל
 נֶפֶשָׁא מְכַפֵּר: יב עַל כֵּן אֲמַרְתִּי
 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲנָשׁ מִנְכּוֹן לֹא
 יִיכּוֹל דְּמָא וּגִיּוֹרָא דִּיתַגִּירוֹן
 בִּינִיכּוֹן לֹא יִיכּוֹל דְּמָא: יג וגְּבֵר
 גְּבֵר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
 דִּיתַגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן דִּי יֵצֵד צִידָא
 חַיָּתָא אוּ עוֹפָא דִּי מִתְאַכֵּל
 וְיִישׁוּד יְת דְּמָה וְיִכְסֶּנָּה בַּעֲפָרָא:
 יד אַרִי נֶפֶשׁ כָּל בְּסָרָא דְּמָה
 בְּנֶפֶשָׁה הוּא וְאֲמַרְתִּי לִבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בְּסָרָא לֹא תִיכְלוּן

רש"י

(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר. שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, בָּדָם הִיא
 תְּלוּיָהּ, וְלִפְיֵכֶן נִתְּנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ
 הָאָדָם; תָּבֵא נֶפֶשׁ וְתִכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ: (יב) כָּל־
 נֶפֶשׁ מִכֶּם. לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקִּטְנִים:
 (יג) אֲשֶׁר יֵצֵד. (ת"כ. חוֹלִין פד) אֵין לִי אֱלָא צִיד,
 אֲוִיזִין וְתַרְנֻגְוִלִין מִנִּין? תִּלְמוּד לומר: "צִיד", מִכָּל
 מְקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵצֵד"? שֶׁלֹּא
 יֹאכַל בָּשָׂר, אֱלָא בְּהִזְמָנָה זֹאת: אֲשֶׁר יֹאכַל. פָּרֻט
 לְטִמְאִים: (יד) דָּמוֹ בְּנֶפֶשׁוֹ הוּא. דָּמוֹ הוּא לוֹ

(ז) לְשַׁעֲרֵם. לְשַׁדִּים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא):
 "וְשַׁעֲרֵים יִרְקְדוּ־שָׁם": (ח) אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלָה.
 לְחִיב עַל הַמִּקְטִיר אִיבָרִים בַּחוּץ [עֵין בְּרֵא"ם]
 כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שָׁאֵם שָׁחַט אֶחָד וְהַעֲלָה חִבְרוֹ,
 שְׁנִיָּהֶן חִיבִין (ת"כ. חוֹלִין קט): (ט) וְנִכְרַת. וְרַעַז
 נִכְרַת וְיָמִיו נִכְרַתִּין: (י) כָּל־דָּם. לְפִי שְׁנֵאמַר:
 "בְּנֶפֶשׁ יִכָּפֵר", יָכוֹל לֹא יִהְיֶה חִיב אֱלָא עַל דָּם
 הַמִּקְדָּשִׁים? תִּלְמוּד לומר: "כָּל־דָּם": וְנָתַתִּי פָנַי.
 (ת"כ) פָּנָאִי שְׁלִי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי וְעוֹסֵק בּוֹ:

ארי נפש כל בסרא דמה היא כל
דיכלגה ישתיצ: טו וכל אנש די
יכול נבילא ותבירא בניציבא
ובגיורא ויצבע לבושוהי ויסחי
במיא ויהי מסאב עד רמשא
וידפי: טז ואם לא יצבע ובסרה
לא יסחי ויקבל חובה: א ומליל
יי עם משה למימר: ב מלל עם
בני ישראל ותימר להון אנא יי
אלהכון: ג פעובדי עמא דארעא
דמצרים די יתבתון בה לא
תעבדון וכעובדי עמא דארעא
דכנען די אנא מעל יתכון תמן
לא תעבדון ובנימוסיהון לא
תהכון: ד ית דיני תעבדון וית
קימי תטרון להלקא בהון אנא יי
ובחקתיהם לא תלכו: טז

בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל-בשר
לא תאכלו כי נפש כל-בשר דמו הוא
כל-אכליו יפרת כס"י: טז וכל-נפש אשר תאכל
נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבש בגדיו ורחץ
במים וטמא עדהערב וטהר כס"י: טז ואם לא
יכבש ובשרו לא ירחץ ונשא עונו כס"י: פ
יח א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב דבר
אל-בני ישראל ואמרת אלהם אני יהוה
אלהיכם כס"י: ג כמעשה ארץ-מצרים אשר
ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען
אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו
ובחקתיהם לא תלכו: טז

רש"י

לפיכך בא עליהם בגזרה: "אני ה' אלהיכם" - דעו
מי גוזר עליכם, דין להפרע ונאמן לשלם שכר:
(ג) כמעשה ארץ-מצרים. (ת"כ) מגיד שמעשיהם
של מצריים ושל כנעניים מקלקלים מכל האמות,
ואותו מקום שישבו בו ישראל מקלקל מן הכל:
אשר אני מביא אתכם שמה. מגיד שאותן עממין
שכבשו ישראל, מקלקלים יותר מכלם (ת"כ):
ובחקתיהם לא תלכו. מה הניח הכתוב שלא
אמר? אלא אלו נימוסות שלקחן, דברים החקוקין
להם, כגון טריטאות ואצטדיאות. רבי מאיר אומר:
אלו דרכי האמורי שמנו חקמים: (ד) את-משפטי
תעשו. אלו דברים האמורים בתורה במשפט,
שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרן: ואת-חקתי
תשמרו. דברים שהם גזרת המלך, שיצטר הרע
משיב עליהם: 'למה לנו לשמרן'? ואמות העולם
משיבין עליהן, כגון: אכילת חזיר ולבישת שעטנז
וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גזרתי
עליכם, אי אתם רשאים להפטר!: ללכת בהם. אל

במקום הנפש, שהנפש תלויה בו: פיר-נפש כל-
בשר דמו הוא. הנפש היא הדם. 'דם' ו'בשר'
לשון זכר. 'נפש' לשון נקבה: (טו) אשר תאכל
נבלה וטרפה. בנבלת עוף טהור דבר הכתוב,
שאין לה טמאה אלא בשעה שנוכלעת בבית
הבליעה. ולמדך פאן, שטמאה באכילתה ואינה
מטמאה במגע, ו"טרפה" האמורה פאן, לא נכתבה
אלא לדרש. וכן שנינו: יכול תהא נבלת עוף טמא
מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר
"טרפה" - מי שיש במינו טרפה, יצא עוף טמא,
שאין במינו טרפה: (טז) ונשא עונו. אם יאכל
קדש או יגנס למקדש, חייב על טמאה זו ככל שאר
טמאות: ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על רחיצת
גופו ענוש כרת, ועל כבוס בגדים במלקות:
(ב) אני ה' אלהיכם. אני הוא שאמרתי בסיני
(שמות כ): "אנכי ה' אלהיך", וקבלתם עליכם
מלכותי, מעתה קבלו גזרותי. רבי אומר: גלוי
וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא,

לִלְכֹת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּשִׁי׃
 ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקְתִּי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר
 יַעֲשֶׂה אִתְּכֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי יְהוָה כִּשִׁי׃ ם
 שִׁשִּׁי וְאִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ
 לְגִלּוֹת עֲרוּהָ אֲנִי יְהוָה כִּשִׁי׃ ם וְעֲרוֹת אֲבִיךָ
 וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹתָהּ כִּשִׁי׃ ם ה עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹת אֲבִיךָ הוּא כִּשִׁי׃ ם ט עֲרוֹת אֲחוֹתְךָ
 בַּת־אֲבִיךָ אוֹ בַת־אִמְךָ מוֹלֶדֶת בֵּית אוֹ
 מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן כִּשִׁי׃ ם י עֲרוֹת
 בַּת־בְּנֶךָ אוֹ בַת־בֶּתְךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן כִּי
 עֲרוֹתְךָ הִנֵּה כִּשִׁי׃ ם יא עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ
 מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ אֲחוֹתְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹתָהּ כִּשִׁי׃ ם יב עֲרוֹת אֲחוֹת־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה
 שָׂאֵר אֲבִיךָ הוּא׃ ם יג עֲרוֹת אֲחוֹת־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי־שָׂאֵר אִמְךָ

רש"י

שאינה אשת אביו: (ח) ערוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ.
 לרבות לאחר מיתה: (ט) בַּת־אֲבִיךָ. אף בת
 אנוסה במשמע: מוֹלֶדֶת בֵּית אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ. בין
 שנוֹלְדָה מאותה שאומרים לוֹ לְאֲבִיךָ: קנים את
 אמה, ובין שאומרים לוֹ: הוצא את אמה, כגון:
 ממזרת, או נתינה: (י) עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ וגו'. (יבמות
 צז) בבתו מאנוסתו הכתוב מדבר. וכתו וכת בתו
 מאשתו אנו למדין מ"עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה" שנגאמר
 בהן "לֹא תִגְלֶה", בין שהיא ממנו, בין שהיא
 מאיש אחר: עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ. קל וחמר לבתך, אלא
 לפי שאין מזהירין מן הדין, למדוה מגזרה שוה
 (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח): (יא) עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־
 אֲבִיךָ. למד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית,
 לכך נאמר: בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ, בראייה לקדושין:

תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל,
 אלא ואלמד חכמת האמות: (ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
 חֻקְתִּי. לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט
 הכתוב בהם (ת"כ). דבר אחר: לתן שמירה ועשיה
 לחקים, ושמירה ועשיה למשפטים, לפי שלא נתן
 אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים: וְחֵי בָהֶם.
 לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו
 הוא מת! אָנֹכִי ה'. נאמן לשלם שכר: (ו) לֹא
 תִקְרְבוּ. להזהיר הנקבה בזכר, לכך נאמר לשון
 רבים: אֲנִי ה'. נאמן לשלם שכר: (ז) עֲרוֹת
 אֲבִיךָ. (סנהדרין נד) זו אשת אביו. או אינו אלא
 במשמעו? נאמר פֶּאֶן: "עֲרוֹת אֲבִיךָ", ונאמר להלן
 (לקמן כ): "עֲרוֹת אֲבִיו גְּלָה". מה להלן אשת אביו,
 אף פֶּאֶן אשת אביו: וְעֲרוֹת אִמְךָ. להביא אמו

הוא: **ס** יד עֲרוֹת אַחִי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־
 אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דִּדְתָךְ הוּא **כס"י**: **ס** טו עֲרוֹת
 כַּלְתָךְ לֹא תִגְלֶה אִשָּׁה בְנֶךְ הוּא לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹתֶיהָ **כס"י**: **ס** טז עֲרוֹת אִשְׁת־אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה
 עֲרוֹת אֲחִיךָ הוּא: **ס** יז עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא
 תִגְלֶה אֶת־בֵּת־בְּנָהּ וְאֶת־בֵּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח
 לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הִנֵּה זִמָּה הוּא **כס"י**:
 יח וְאִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצֹרֵר לְגִלּוֹת
 עֲרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ בַּחֲיָיָה **כס"י**: יט וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִית
 טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ: כ וְאֶל־
 אִשָּׁת עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכִבְתְּךָ לְזֹרַע
 לְטַמְאָה־בָּהּ: כא וּמִזֹּרְעֶךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר
 לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלִל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי
 יְהוָה **כס"י**: שביעי כב וְאֶת־זָכֹר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבִי
 אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא: כג וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן
 שְׂכִבְתְּךָ לְטַמְאָה־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לְפָנַי
 בְּהֵמָה לְרִבְעָה תִּבֵּל הוּא **כס"י**: כד אֶל־תִּטְמָאוּ

רש"י

(קידושין נ) שְׁתִּיחֶן כָּאֲחַת: לְצֹרֵר. לְשׁוֹן צָרָה,
 לְעִשּׂוֹת אֶת זֶה צָרָה לְזֶה: בַּחֲיָיָה. לְמַדְּךָ שְׂאֵם גִּרְשָׁה
 לֹא יִשָּׂא אֶת אַחֲוָתָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא בַּחֲיָיִם:
 (כא) לְמַלְךְ. עֲבוּדַת אֱלִילִים הִיא שְׁשֻׁמָּה 'מַלְךְ',
 וְזֶה הִיא עֲבוּדָתָהּ, שְׁמוּסָר בְּנוֹ לְכַמְרִים, (סנהדרין סד)
 וְעוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֶּן
 בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ: לֹא־תִתֵּן. זֶה הִיא
 מְסִירָתוֹ לְכַמְרִים: לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ. זֶה הַעֲבֵרַת
 הָאֵשׁ: (כג) תִּבֵּל הוּא. לְשׁוֹן קָדַשׁ וְעֲרוּהָ וְנֹאֲפָה,
 וְכֵן: "וְאִפִּי עַל־תִּבְלִיתָם" (ישעיה י כה). דָּבָר אַחֵר:
 "תִּבֵּל הוּא", לְשׁוֹן כְּלִילָה וְעַרְבוּב זָרַע אֲדָם וְזָרַע

אֲמֹךְ הִיא: יד עֲרִית אַח אֲבִיךָ לֹא
 תִגְלִי לְאַתְתָּהּ לֹא תִקְרַב אֶתָּה אַח
 אֲבִיךָ הִיא: טו עֲרִית כַּלְתְּךָ לֹא
 תִגְלִי אֶתָּה בְרֶךְ הִיא לֹא תִגְלִי
 עֲרִיתָהּ: טז עֲרִית אֶתָּה אֲחִיךָ לֹא
 תִגְלִי עֲרִית אֲחִיךָ הִיא: יז עֲרִית
 אֶתָּה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלִי יָת בֵּת
 בְּרָה וְיָת בֵּת בִּרְתָּהּ לֹא תִסַּב
 לְגִלְעָה עֲרִיתָהּ קָרִיבִין אֲנִין עֲצַת
 חֲטָאִין הִיא: יח וְאַתְתָּה עִם
 אֶתָּה לֹא תִסַּב לְאַעֲקָא לְגִלְעָה
 עֲרִיתָהּ עֲלֶיהָ בַּחֲיָיָה:
 יט וְלֹא־תִתֵּן בְּרַחוּק סוֹכְמָה לֹא
 תִקְרַב לְגִלְעָה עֲרִיתָהּ: כ וְכֹאֲתָה
 חֲבֶרְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכִבְתְּךָ לְזֹרְעָא
 לְאַסְתָּאבָּא בָּהּ: כא וּמִבְּנִיךָ לֹא
 תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלִל יָת
 שְׁמָא דְאַלְהֶךָ אֲנָא יי: כב וְעִם
 דְּכוּרָא לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבִי אֶתָּה
 תוֹעֵבָתָהּ הִיא: כג וּבְכָל בְּעִירָא
 לֹא תִתֵּן שְׂכִבְתְּךָ לְאַסְתָּאבָּא בָּהּ
 וְאַתְתָּה לֹא תִקוּם קָדָם בְּעִירָא
 לְמַשְׁלֵט בָּהּ תִּבֵּלָא הוּא: כד לֹא
 תִסְתָּאבֹן בְּכָל אֲלִין אֲרִי בְּכָל
 אֲלִין אִסְתָּאבֹן עִמְמָא דִּי אֲנָא

(יד) עֲרוֹת אַחִי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה. וְזִמָּה הִיא
 עֲרוֹתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב": (טו) אִשָּׁה בְּנֶךְ
 הוּא. לֹא אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְּשִׁישׁ לְבֶנְךָ אִישׁוֹת בָּהּ,
 פָּרַט לְאַנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עה):
 (יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ. (יבמות צז) לֹא אָסַר
 הַכְּתוּב אֶלָּא עַל־יְדֵי נְשׁוּאֵי הָרָאוּשׁוֹנָה, לְכַךְ נֶאֱמַר:
 "לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֵנֶשׁ: "אֲשֶׁר
 יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ" (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה,
 אֲבָל אֲנִס אִשָּׁה, מִתֵּר לִשָּׂא בִתָּהּ: שְׂאֵרָה הִנֵּה.
 קְרוֹבוֹת זֶה לְזֶה: זִמָּה. עֲצָה, כְּתַרְגוּמוֹ: "עֲצַת
 חֲטָאִין", שִׁינְיָרְךָ יוֹעֲצֶךָ לְחֲטָא: (יח) אֶל־אַחֲתָהּ.

מגלי מן קדמיכון: כה ואסתאבת
ארעא ואסערית חובה עלה
ורוקינת ארעא ית יתבהא:
כו ותטרון אתון ית קימי וית
דיני ולא תעבדון מכל תועבתא
האלין נציבא וגיורא דיתגורון
ביניכון: כז ארי ית כל תועבתא
האלין עבדו אנשי ארעא די
קדמיכון ואסתאבת ארעא:
כח ולא תרוקן ארעא יתכון
בסאביכון יתה כמא דרוקינת ית
עממיא די קדמיכון: כט ארי כל
די יעבד מכל תועבתא האלין
וישתיצון נפשתיא דיעבדון מגו
עמהון: ל ותטרון ית מטרת
מימרי בדיל דלא למעבד
מנימוסי תועבתא דאתעבדא
קדמיכון ולא תסתאבון בהון
אנא יי אלהכון: פ פ פ

בכל־אלה כי בכל־אלה נטמאו הגוים אשר־
אני משלח מפניכם: כה ותטמא הארץ ואפקד
עונה עליה ותקא הארץ את־ישיביה:
כו ושמרתם אתם את־חקתי ואת־משפטי ולא
תעשו מכל התועבת האלה האזרח והגר
הגר בתוכם: כז כי את־כל־התועבת האל
עשו אנשי־הארץ אשר לפניכם ותטמא
הארץ: מפטיר כח ולא־תקיא הארץ אתכם
בטמאכם אתה כאשר קאה את־הגוי אשר
לפניכם כס"י: כט כי כל־אשר יעשה מכל
התועבת האלה ונכרתו הנפשות העשות
מקרב עמם כס"י: ל ושמרתם את־משמרתִי
לבילתי עשות מחקות התועבת אשר געשו
לפניכם ולא תטמאו בהם אני יהוה
אלהיכם כס"י: פפ פ פסוקים, כ"י כ"ל סימן עד"ו סימן:

רע"י

בהמה: (כח) ולא־תקיא הארץ אתכם. משל לכן
מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו
אלא מקיאו, כך ארץ ישראל, אינה מקימת עובדי
עברה. ותרגומו: 'ולא תרוקן', לשון רקון, מריקה
עצמה מהם: (כט) הנפשות העשות. הנזכר
והנזקה במשמע: (ל) ושמרתם את־משמרתִי.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכינעם, וכל־נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה
עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוח. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

הפטרת אחרי־מות לשנים מקרא ואחד תרגום עמוס פרק ט

ט וְהָלֹא כִבְנִי כְשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֵעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וְאַרְם מִקִּיר: ח הֲנֵה עֵינִי | אֲדַנִּי יְהוָה בְּמַמְלַכָּה הַחֲטָאָה וְהַשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲפֹס כִּי לֹא הַשְׁמִיד אֲשַׁמִּיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: ט בִּיְהִנֶּה אֲנֹכִי מִצְוָה וְהַנְּעוּתִי בְּכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוּעַ בְּכַבְרָה וְלֹא־יִפּוֹל צָרוֹר אֶרֶץ: י בַּחֲרֹב יָמוּתוּ כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֲמֹרִים לֹא־תִגִּישׁ וְתִקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הִרְעָה: יא בְּיָוִם הַהוּא אֲקִים אֶת־סֶכֶת דָּוִיד הַנִּפְלֶת וְגִדְרֹתֶי אֶת־פְּרִצֵיהֶן וְהִרְסֹתִיו אֲקִים וּבְנִיתֶיהָ בְּיָמֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירָשׁוּ אֶת־שְׂאֵרִית אֲדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֲשֵׂה זֹאת: יג הֲנֵה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֶשׁ בַּקֶּצֶר וְדָרָךְ עֲנָבִים בַּמִּשָּׁד הַזֶּרַע וְהַטִּיפוּ הַהָרִים עֲסִים וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹנְגְנָה: יד וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּכְנֹו עָרִים נִשְׁמוֹת וְיִשְׁבּוּ וְנִטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יַיִנָּם וְעָשׂוּ גִזְוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיָהֶם: טו וְנִטְעַתִּים עַל־אֲדָמָתָם וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, בעל התניא והשולחן ערוך סימן רפד סעיף יא.

הפטרת שבת הגדול לקריאה בציבור ולשמו"ת מלאכי פרק ג

ד וְעִרְבָה לִיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָמֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קִדְמָנוּיוֹת: ה וְקִרְבָּתִי אֵלֵיכֶם לְמִשְׁפָּט וְהִיטִיתִי עַד מְמַהֵר בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאָפִים וּבְנִשְׁבָּעִים לְשָׁקֵר וּבְעִשְׂקֵי שְׂכָר־שְׂכִיר אֲלַמְנָה וִיתוֹם וּמַטִּי־גֹל וְלֹא יִרְאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ו כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם: ז לְמִיָּמִי אֲבִיתְכֶם סִרְתֶּם מִחֲקִי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאִשׁוּבָה אֵלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאִמַּרְתֶּם בְּמָה נָשׁוּב: ח הִקִּבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים

אֹתִי וְאָמַרְתֶּם בְּמָה קִבְּעֵנוּךְ הַמַּעֲשֶׂה וְהַתְרוּמָה: ט בַּמֶּאֱרָה אַתֶּם נְאֻרִים וְאֹתִי אַתֶּם קִבְּעִים הַגּוֹי כָּלוּ: י הֵבִיאוּ אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֶׂה אֶל־בֵּית הָאוֹצֵר וַיְהִי טָרֶף בְּבֵיתִי וּבְחֻנּוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת־אֲרָבוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקֹתִי לָכֶם בָּרֶכֶה עַד־בְּלִי־דִי: יא וְנָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֵכֶל וְלֹא־יִשְׁחַת לָכֶם אֶת־פְּרֵי הָאֲדָמָה וְלֹא־תִשְׁלַל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב וְאֲשֶׁרוֹ אֶתְכֶם כָּל־חֲגוּזִים בִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפֶץ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יג חֲזֹקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם אָמַר יְהוָה וְאָמַרְתֶּם מִה־נִּדְּבָרְנוּ עָלֶיךָ: יד אָמַרְתֶּם שׂוֹא עֶבֶד אֱלֹהִים וּמִה־כָּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמֶרְתּוֹ וְכִי הִלְכְנוּ קִנְדֻרָּזִית מִפָּנַי יְהוָה צְבָאוֹת: טו וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מֵאֲשֵׁרִים וְדִים גַּם־נִבְנוּ עֲשֵׂי רָשָׁעָה גַם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים וַיִּמְלְמוּ: טז אֲנִי נִדְּבָרוּ יִרְאֵי יְהוָה אִישׁ אֶל־רַעְהוֹ וַיִּקְשֹׁב יְהוָה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לִפְנֵי לִירְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שָׁמוֹ: יז וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה סִגְלָה וְחִמְלָתִי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֶבֶד אֹתוֹ: יח וְשִׁבְתֶּם וִירְאִיתֶם בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא עֶבְדּוֹ: יט בִּי־הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בַּעַר כְּתָנוֹר וְהָיוּ כָל־זֵדִים וְכָל־עֹשֶׂה רָשָׁעָה קָשׁ וְלֹהֹט אַתֶּם הַיּוֹם הַבֹּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שָׂרֵשׁ וְעֵנָף: כ וְזִרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שָׁמַי שִׁמְשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיֵּצֵאתֶם וּפְשַׁתֶּם בְּעִגְלֵי מִרְבָּק: כא וְעִסּוֹתֶם רָשָׁעִים בִּי־יִהְיוּ אֲפֹר תַּחַת כַּפּוֹת רְגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: כב וְזָכוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֵי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֶרֶב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים: כג הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: כד וְהָשִׁיב לְב־אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן־אֲבֹא וְהִפֵּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חֶרֶם: כה הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיְגַל לְבָנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.
שלום וברכה!

לקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג
כשר ושמח ולחירות אמתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - מכל דבר המעכב עבודת ה' בשמחה
ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל
היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.

בברכת החג,

מ. שניאורסאהן

ע"פ השמועות המגיעות לכאן, נראה שזה זמן רב ביותר אשר כ' משך ידיו מעסקנות בצ"צ, כהרגלו
מאז (מלבד הו"ל של ספרים). ומובנת הפליאה מתופעה הכי מצערת ומכאיבה זו. האומנם לדעת כ' עתה
היא שעת הכושר לנוס מן המערכה? או שלדעתו אכשור דרא? וקס"ד שעסקנות רצויי אין מצליחה עתה,
וכן לא תעמולה ליר"ש לתומ"צ - מופרכת בהחלט ע"י המציאות. ובפרט אשר מי מאתנו תוכן לבות בני"י,
אשר ח"ו לא ישמעו לקול מוכיח ע"פ דרך התורה, גם אם ידבר אליהם השכם והערב, וכמרז"ל הוכח
תוכיח עד מאה פעמים, ובדברים יוצאים מן הלב. מה שכן ברור, אשר העדר העסקנות בודאי שלא תוסיף
דבר להטבת המצב ביהודות ותומ"צ.

הי' מצב איום ונורא ר"ל בימי יחזקאל (קאפ' ח-ט) שמאז אנשי כנה"ג לא הי' עוד כמוהו (יומא
סט, ב). ובכ"ז ידוע סיפור חז"ל (שבת נה, א), אשר אפילו בהתבוננות קלה בו, תסמרנה שערות ראש איש
הישראלי.

אולי אין הסגנון דיפלומטי או מנומס כדי צרכו - אבל בודאי שאין החריפות מספיקה כלל בערך
הצרה ומצוקה בה עניני יהדות נמצאים בכ"מ.

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב מלל עם כל פנשתא דבני
 ישראל ותימר להון קדישין תהון
 ארי קדיש אנא יי אלהכון:
 ג גבר מן אמה ומן אבוהי תהון
 דחלין ונת יומי שביא דילי
 תטרון אנא יי אלהכון: ד לא
 תתפנוו בטר טעון ודחלין דמתקא
 לא תעבדון לכון אנא יי אלהכון:
 ה וארי תפסון נכסת קודשיא
 קדם יי לרעוא לכון תפסנה:
 ו ביומא דיתנכס יתאכל וביומא
 דבתרוהי ודאשתאר עד יומא

יט א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב דבר
 אל-כל-עדת בני-ישראל ואמרת אליהם
 קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה אלהיכם כס"י:
 ג איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי
 תשמרו אני יהוה אלהיכם כס"י: ד אל-תפנו
 אל-האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם
 אני יהוה אלהיכם כס"י: ה וכי תזבח זבח
 שלמים ליהוה לרצונכם תזבחהו כס"י: ו ביום
 זבחכם יאכל וממחרת והנותר עריום

רש"י

בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. (ב"מ
 לב. קידושין לו) איזהו מורא? לא ישב במקומו, ולא
 ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד?
 מאכיל ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא:
 (ד) אל-תפנו אל-האלילים. לעבדם. (ת"כ)
 אלילים לשון 'אל' - פלא הוא חשוב: ואלהי
 מסכה. תחלתן אלילים הם, ואם אתה פונה
 אחריהם סופך לעשותן אלהות: לא תעשו לכם.
 לא תעשו לאחרים ולא אחריכם. ואם תאמר:
 לא תעשו לעצמכם, אבל אחרי עושין לכם? !
 הרי כבר נאמר (שמות כ ג): "לא יהיה לך" - לא
 שלך ולא של אחרים: (ה) וכי תזבח זבח. לא
 נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן
 אלא על-מנת להאכל בתוך הזמן הזה, שאם לקבע
 להם זמן אכילה הרי כבר נאמר (לעיל ז טז): "ואם
 נדר או נדבה זבח קרבנו וגו'": לרצונכם תזבחהו.
 תחלת זביחתו תהא על-מנת נחת-רוח, שיהא לכם
 לרצון, שאם תחשבו עליו מחשבת פסול, לא ירצה
 עליכם לפני: לרצונכם. אפיצימנט"ו, זהו לפי
 פשוטו; ורבותינו למדו (חולין יג) מכאן למתעסק
 בקדשים שפסול. שצריך שיתכון לשחט:
 (ו) ביום זבחכם יאכל. כשתזבחהו תשחטהו

(ב) דבר אל-כל-עדת בני-ישראל. (ויקרא רבה.
 ת"כ) מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב
 גופי תורה תלוין בה: קדשים תהיו. הוון פרושים
 מן העריות ומן העברה, (ויקרא רבה) שכל מקום
 שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדשה, (לקמן
 כא): "אשה זנה וחללה וגו'" - "אני ה' מקדשכם".
 (שם): "ולא יחלל זרעו... אני ה' מקדשו". (שם):
 "קדשים יהיו... אשה זנה וחללה וגו'": (ג) איש
 אמו ואביו תיראו. כל אחד מהם תיראו אביו
 ואמו; זהו פשוטו. ומדרשו: (תורת כהנים. קידושין
 כט) אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר:
 "תיראו", הרי כאן שנים. אם-כן, למה נאמר
 "איש"? שהאיש ספק בידו לעשות, אבל אשה
 רשות אחרים עליה: אמו ואביו תיראו. כאן
 הקדים אם לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את
 אביו יותר מאמו, ובכבוד, הקדים אב לאם, לפי
 שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו,
 מפני שמשדלתו בדברים: ואת-שבתתי תשמרו.
 סמך שמירת שבת למורא אב, לומר: אף-על-פי
 שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך: 'חלל את
 השבת'! אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצוות:
 אני ה' אלהיכם. (יבמות ה) אתה ואביך חזקים

הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף כִּסִּי: ז וְאִם הָאָכַל יֹאכַל
 בֵּינוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּגוֹל הוּא לֹא יִרְצֶה כִּסִּי:
 ח וְאֹכְלוֹ עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חָלַל
 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיהָ כִּסִּי: ט וּבִקְצֹרְכֶם
 אֶת־קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ
 לְקָצֵר וּלְקַט קִצִּירֶךָ לֹא תִלְקֹט כִּסִּי: י וּבְרִמְךָ
 לֹא תַעֲזוֹלֵל וּפְרֹט בְּרִמְךָ לֹא תִלְקֹט לַעֲנִי וְלִגֵּר
 תַּעֲזוֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: יא לֹא
 תִּגְנְבוּ וְלֹא־תִבְחָשׁוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ
 בַּעֲמִיתוֹ כִּסִּי: יב וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לִשְׁקֹר
 וְחָלַלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יג לֹא־
 תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תִלֵּין פְּעֻלַּת

רש"י

תְּלִיתָא בְּנוֹרָא יְתוּקָד: ז וְאִם
 אֶתְאָכְלָא יִתְאָכַל בְּיוֹמָא תְּלִיתָא
 מִרְחָק הוּא לֹא יְהִי לְרַעְוָא:
 ח וְדִיכְלָנָה חוֹבָה יִקְבֵּל אֲרִי יֵת
 קוֹדֶשׁא דְּנִי אַחַל וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשׁא
 הָהִיא מַעֲמָה: ט וּבִמְחָצְדִּכֹּן יֵת
 חֲצָדָא דְּאֲרַעְכֹּן לֹא תִשְׁיַצִּי
 פֶּאתָא דְּחִקְלָךְ לְמַחְצֵד וּלְקֻטָּא
 דְּחִצְדָךְ לֹא תִלְקֹט: י וּבְרִמְךָ לֹא
 תַעֲזוֹלֵל וְנִתְרָא דְּכִרְמְךָ לֹא תִלְקֹט
 לַעֲנִי וְלִגִּירִי תִשְׁבּוֹק יְתֵהוּן אֲנָא
 יי אֱלֹהֵכֹן: יא לֹא תִגְנְבוּן וְלֹא
 תִכְדָּבוּן וְלֹא תִשְׁקְרוּן אֲנָשׁ
 בְּחִבְרָה: יב וְלֹא תִשְׁבְּעוּן בְּשְׁמִי
 לִשְׁקָרָא וְתַחַל יֵת שְׁמָא דְּאֱלֹהֶךָ
 אֲנָא יי: יג לֹא תַעֲשֹׂק יֵת חֲבֵרְךָ
 וְלֹא תִאָּגֵס לֹא תִבִּית אֲגָרָא

דִּין לְהַפְרֵעַ וְאִינִי גוֹבָה מִכֶּם אֲלֹא נִפְשׁוֹת, שְׁנֹאֲמַר
 (משלי כב): "אַל תִּגְזֹל־דָּל וְגו'... כִּי ה' יִרִיב רִיבֶךָ
 וְגו'": (יא) לֹא תִגְנְבוּ. אֲזַהֲרָה לְגוֹנֵב מִמּוֹן, אֲכַל
 "לֹא תִגְנֹב" שְׂבַע־שָׁרֵת הַדְּבָרוֹת, אֲזַהֲרָה לְגוֹנֵב
 נִפְשׁוֹת; דָּבָר הַלְּמֵד מֵעֲנִינוֹ, דָּבָר שְׁחִיבִין עָלָיו
 מִיתַת בֵּית־דִּין: וְלֹא־תִבְחָשׁוּ. (ב"ק קט) לְפִי
 שְׁנֹאֲמַר (ויקרא ה כב): "וְכִחַשׁ־בָּהּ", מִשְׁלֵם קֶרֶן
 וְחֻמָּשׁ. לְמַדְנוּ עֲנֵשׁ, אֲזַהֲרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹא־מֵר:
 "וְלֹא תִבְחָשׁוּ": וְלֹא־תִשְׁקְרוּ. לְפִי שְׁנֹאֲמַר (שם):
 "וְנִשְׁבַּע עַל־שְׁקֶר", יִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמָּשׁ, לְמַדְנוּ עֲנֵשׁ.
 אֲזַהֲרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹא־מֵר: "וְלֹא תִשְׁקְרוּ": לֹא
 תִּגְנְבוּ וְלֹא־תִבְחָשׁוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ.
 אִם גְּנִבְתָּ, סוּפָּה לְכַחַשׁ, סוּפָּה לִשְׁקֹר, סוּפָּה לְהַשְׁבַּע
 לִשְׁקֹר: (יב) וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בְּשְׁמִי. לְמָה נֹאֲמַר?
 לְפִי שְׁנֹאֲמַר (שמות כ ז): "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם־ה'
 אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא". יָכוֹל לֹא יִהְיֶה חֵיב אֲלֵא עַל שֵׁם
 הַמִּיחָד? מִנֵּין לְרִבּוֹת כָּל הַפְּנוּיִין? תִּלְמוּד לֹא־מֵר:
 "וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בְּשְׁמִי לִשְׁקֹר" - כָּל שֵׁם שֵׁשׁ לִי:
 (יג) לֹא־תַעֲשֶׂק. (ת"כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שֹׂכֵר שֹׂכִיר:

עַל מִנַּת זְמַן זֶה שֶׁקִּבְעָתִי לָכֶם כָּבֵר: (ז) וְאִם
 הָאָכַל יֹאכַל וְגו'. אִם אִינוּ עֲנִין לְחוּץ לְזִמְנוֹ,
 שְׁהָרִי כָּבֵר נֹאֲמַר (לעיל ז) "וְאִם הָאָכַל יֹאכַל
 מִבְּשַׂר־זִבְחֵי שְׁלָמֵינוּ וְגו'", תִּגְהֹו עֲנִין לְחוּץ לְמִקְוָמוֹ.
 יָכוֹל יִהְיֶה חֵיבִים כֶּרֶת עַל אֲכִילָתוֹ? תִּלְמוּד לֹא־מֵר
 (שם): "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִשָּׂא", מִמֶּנּוּ
 וְלֹא מִחֲבֵרֹו, יֵצֵא הַנִּשְׁחָט בְּמַחֲשַׁבַת חוּץ לְמִקְוָמוֹ:
 פְּגוֹל. מִתַּעֲב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): "וּמִרְקַ פְּגָלִים
 כְּלִיהֶם": (ח) וְאֹכְלוֹ עֲוֹנוֹ יִשָּׂא. בְּנוֹתֵר גְּמוּר
 הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְאִינוּ עֲנוּשׁ כֶּרֶת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ
 לְמִקְוָמוֹ, (זכחיים כא) שֶׁכָּבֵר מַעֲטוֹ הַכְּתוּב. וְזֶהוּ
 בְּנוֹתֵר גְּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמַסְכַּת כְּרִיתוֹת לְמִדּוּהוּ מִגְזֵרָה
 שְׁוָה: (ט) לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ. שִׁינִיחַ פֶּאֶה
 בְּסוּף שְׂדֵהוּ (ת"כ): וּלְקַט קִצִּירֶךָ. שְׂבָלִים הַנוֹשְׂרִים
 בְּשַׁעַת קִצְרִיהָ, אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, אֲכַל שְׁלֹשׁ אֵינֵן
 לְקַט. (ת"כ. פאה ח): (י) לֹא תַעֲזוֹלֵל. לֹא תַטִּל
 עוֹלָלוֹת שְׂבָה, וְהֵן נִכְרוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלָלָת? כָּל שֶׁאֵין
 לָהּ לֹא כְּתֵף וְלֹא נִטָּף (פאה ז): וּפְרֹט בְּרִמְךָ. גִּרְגָּרִי
 עֲנָבִים הַנוֹשְׂרִים בְּשַׁעַת בְּצִירָה: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

וּבְאִירָא לְוִתָּךְ עַד צַפְרָא: יד לֹא תִלֹּץ עֵוֶר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: טו לֹא תַעֲשֶׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ: טז לֹא תִלְךָ רְכִיל בְּעַמִּיךָ

שְׁכִיר אֶתְךָ עַד־בֶּקֶר: טז לֹא־תִקְלָל חֵרֶשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: טו לֹא־תַעֲשֶׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ: טז לֹא־תִלְךָ רְכִיל בְּעַמִּיךָ

לֹא־תִלִּין. לשון נקבה, מוסב על הפעלה: עד־בֶּקֶר. בשכיר יום הכתוב מדבר, שִׁיציאתו מִשְׁשָׁקֶעָה חֲמָה, לפיכך זמן גבוי שָׁכְרוּ כָּל הַלֵּילָה. ובמקום אחר הוא אומר (דברים כד טו): "וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשִּׁמְשׁ", מדבר בשכיר לילה, שֶׁהַשְּׁלֵמָה פְּעֻלָּתוֹ מְשִׁיעֶלָה עַמּוּד הַשָּׁחַר, (ב"מ קי) לפיכך זמן גבוי שָׁכְרוּ כָּל הַיּוֹם; לפי שְׁנִתְּנָה תוֹרָה זְמַן לִבְעַל הַבֵּית, עוֹנָה לְבָקֶשׁ מַעוֹת: (יד) לֹא־תִקְלָל חֵרֶשׁ. אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד לומר (שמות כב כז): "בְּעַמְּךָ לֹא תֵאָר". אם כן, לָמָּה נֵאָמַר "חֵרֶשׁ"? מה חרש מִיָּחֵד, שֶׁהוּא בְּחַיִּים, אֵף כָּל שֶׁהוּא בְּחַיִּים. יֵצֵא הַמֵּת, שְׁאִינוּ בְּחַיִּים (ת"כ): וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל. (ת"כ) לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר, לֹא תִתֵּן עֲצָה שְׁאִינָה הוֹגֶנֶת לוֹ. אל תאמר: מִכָּר שְׂדֵךְ וְקָח לָךְ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטֵלָה הֵימָנוּ: וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ. לפי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אִינוּ מְסוּר לְבָרִיּוֹת לִידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיִכּוֹל לְהַשְׁמִט וְלֹאמַר: לְטוֹבָה נִתְּפֹנֶתִי, לְפִיכָךְ נֵאָמַר בּוֹ: "וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ", הַמְּכִיר מִחֲשׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דָּבָר הַמְּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הָעוֹשֶׂהוּ וְאֵין שָׂאָר הַבָּרִיּוֹת מִבָּרִיּוֹת בּוֹ, נֵאָמַר בּוֹ: "וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ": (טו) לֹא־תַעֲשֶׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט. מִלְּמַד שֶׁהַדִּין הַמְּקַלֵּל אֶת הַדִּין קְרוִי עוֹל, שְׁנֵאוֹי וּמִשְׁקָץ, חֶרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהָעוֹל קְרוִי תוֹעֵבָה, שֶׁנֵּאָמַר (דברים כה טז): "כִּי תוֹעֵבֶת ה' וְגו' כָּל עֲשֵׂה עוֹל". וְהַתוֹעֵבָה קְרוִיָּה שְׁקָץ וְחֶרֶם, שֶׁנֵּאָמַר (שם ז כו): וְלֹא־תִבִּיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהִיָּיתָ חֶרֶם כְּמֹהוּ. שְׁקָץ תִּשְׁקָצֶנּוּ וְגו': לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל. (ת"כ) שֶׁלֹא תאמר: עֹנִי הוּא זֶה וְהָעֹשִׂיר חֵיב לְפָרְנוֹסוֹ, אֲזַכְּנוּ בְּדִין וְנִמְצָא מִתְּפָּרֵס בְּנִקְיוֹת:

וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל. שֶׁלֹא תאמר: עֹשִׂיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאֵף אֲבִישָׁנוּ וְאֶרְאָה בְּבִשְׁתּוֹ? עֹנֵשׁ יֵשׁ בְּדָבָר! לָכֵךְ נֵאָמַר: "וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל": בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ. כְּמִשְׁמַעוֹ. דָּבָר אַחֵר: הָיִי דִן אֶת חֲבֵרְךָ לְכָף זְכוּת (סנהדרין לב): (טז) לֹא־תִלְךָ רְכִיל. אֲנִי אוֹמֵר עַל־שֵׁם שְׁכָל מְשַׁלְּחֵי מִדְּנִים וּמִסְפָּרֵי לְשׁוֹן הָרַע, הוֹלְכִים בְּכַתִּי רַעֲיָהֶם לְרַגֵּל מַה יֵּרְאוּ רַע, אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רַע לְסַפֵּר בְּשׁוֹק, נִקְרָאִים 'הוֹלְכֵי רְכִיל', הוֹלְכֵי רְגִילָה, אֲשֶׁפִּימֵנִי ט בְּלַע". וְרָאִיָּה לְדָבָרִי, שֶׁלֹא מְצִינוּ 'רְכִילוֹת' שְׁאֵין כְּתוּב בְּלִשׁוֹן 'הַלִּיכָה': "לֹא תִלְךָ רְכִיל", "הַלִּיכֵי רְכִיל נִחֲשֶׁת וּבִרְזָל" (ירמיה ו כח); וְשָׂאָר לְשׁוֹן הָרַע אֵין כְּתוּב בּוֹ הַלִּיכָה, (תהילים קא ה): "מְלִשְׁנִי בִסְתֵר רַעֲהוּ", (שם קכ ג): "לְשׁוֹן רְמִיָּה", (שם יב ד): "לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדִלוֹת". לָכֵךְ אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַלְשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהַכֹּף נִחְלָפֶת בְּגִימָ"ל, שְׁכָל הָאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹצְאֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד מִתְחַלְּפוֹת זֹו בְּזֹו; בִּי"ת בְּפ"א, וְגִימָ"ל בְּכ"ף, וְקו"ף בְּכ"ף, וְנו"ן בְּלמ"ד, וְזִי"ן בְּצד"י. וְכֵן (שמואל ב יט כח): "וַיִּרְגֵּל בְּעַבְדְּךָ", רָגַל בְּמִרְמָה לֵאמֹר עָלִי רָעָה, וְכֵן (תהילים טו ג): "לֹא רָגַל עַל־לִשְׁנוֹ", וְכֵן רוֹכֵל, הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחֵר כָּל סוֹחֵרָה, וְכָל הַמּוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהַתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנָּשִׁים, עַל־שֵׁם שֶׁמְחַזֵּר תְּמִיד בְּעִירּוֹת, נִקְרָא 'רוֹכֵל' לְשׁוֹן רוֹגֵל. וְתִרְגּוּמוֹ: "לֹא תִיכּוֹל קוֹרְצִין", כְּמוֹ (דניאל ג ח): "וְאַכְלוּ קוֹרְצִיהוֹן דִּי יְהוּדֵיָא"; "אַכֵּל בֵּיהּ קִרְצָא בִּי מִלְּפָא". נִרְאֶה בְּעֵינֵי, שֶׁהִיָּה מִשְׁפָּטָם לְאַכֵּל בְּבֵית הַמְּקַבֵּל דְּבָרֵיהֶם שׁוֹם הַלְעָטָה, וְהוּא גִמְר חֲזוּק, שֶׁדְּבָרֵיו מְקִימִים וּמַעֲמִידִם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרָאת: "אַכִּילַת קוֹרְצִין", לְשׁוֹן

לֹא תַעֲמֹד עַל-דָּם רַעַךְ אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יז לֹא-
 תִשָּׂא אֶת-אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ הוֹכֵחַ תּוֹלִיחַ אֶת-
 עֲמִיתְךָ וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא כִסִּי: יח לֹא-תִקֶּם
 וְלֹא-תִטּוֹר אֶת-בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְיֶה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
 אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יט אֶת-חֻקְתִּי תִשְׁמְרוּ בְּהִמָּתְךָ
 לֹא-תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שָׂדֶךְ לֹא-תִזְרַע כְּלָאִים
 וּבִגְד כְּלָאִים שַׁעֲטָנוֹ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ כִסִּי:
 כ וְאִישׁ כִּי-יִשְׁכַּב אֶת-אִשָּׁה שְׁכֵבֶת-זֶרַע וְהוּא
 שִׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ וְהַפְּדָה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ
 חֲפָשָׁה לֹא נִתְּנָהּ בְּקִרְתָּהּ תִּהְיֶה לֹא יוֹמָתוֹ
 כִּי-לֹא חֲפָשָׁה כִסִּי: כא וְהָבִיא אֶת-אִשְׁמוֹ לַיהוָה

בַּעֲמֶךָ לֹא תִקּוֹם עַל דָּמָא דְחִבְרָךְ
 אֲנִי יי: יז לֹא תִשָּׂא ית אַחוּךְ
 בְּלִבְךָ אוֹכְחָא תּוֹכַח ית חִבְרָךְ
 וְלֹא תִקְבֵּל עַל דִּי לֵה חוּבָא:
 יח לֹא תִקּוֹם וְלֹא תִטּוֹר דְּכַבּוֹ
 לְבָנֵי עַמְךָ וְתִרְחִם לְחִבְרָךְ כְּמוֹךָ
 אֲנִי יי: יט ית קְנִמִי תִשְׁמְרוּן
 בְּעִירְךָ לֹא תִרְבֵּב עֲרוּבִין חֻקְלָךְ
 לֹא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין
 שַׁעֲטָנָא לֹא יִסַּק עָלֶךָ: כ וְגִבּוֹר
 אָרִי יִשְׁכּוּב עִם אִתְתָּא שְׁכֵבֶת
 זֶרַעָא וְהִיא אִמְתָּא אַחִידָא לְגִבּוֹר
 וְאִתְפְּרָקָא לֹא אִתְפְּרִיקָת בְּכִסְפָּא
 אוֹ חֲרוּתָא לֹא אִתְהִיבֶת לֵה
 בְּשִׁטָּר בְּקִרְתָּא תִּהִי לֹא יוֹמָתוֹן
 אָרִי לֹא אִתְחַרְרַת: כא וְיִיתִי ית
 אִשְׁמָה קְדָם יי לְתִרַע מִשְׁפָּן זִמְנָא

רש"י

צָמַר וְאֲנִיצִי פִשְׁתָּן? תַּלְמוּד לומר: "בְּגָד". מִנִּין
 לְרִבּוֹת הַלְבָדִים? תַּלְמוּד לומר: "שַׁעֲטָנוֹ". דָּבָר
 שֶׁהוּא שׁוּעַ, טוֹי וְנוֹז. וְאומר אָנִי: נוֹז לְשׁוֹן דָּבָר
 הַנִּמְלָל וְשׁוֹר זֶה עִם זֶה לְחִבְרוֹ. מִישְׁטִי"ר בְּלַע"ז,
 כְּמוֹ: (מור"ק יב) 'חֲזִינָן לְנֶאֱזִי דְאִית בְּהוֹן', שְׁאֲנוּ
 מִפְּרָשִׁים לְשׁוֹן כְּמוֹשׁ. פְּלִישְׁטִר"א, וּלְשׁוֹן
 "שַׁעֲטָנוֹ", פֶּרֶשׁ מִנְחָם: מִחֲבַרְת צָמַר וּפִשְׁתָּים:
 (כ) נִחְרַפֶּת לְאִישׁ. מֵיעֲדַת וּמִיַּחְדַּת לְאִישׁ, וְאִנִּי
 יוֹדֵעַ לוֹ דְּמִיּוֹן בְּמִקְרָא, וּבִשְׁפָחָה כְּנַעֲנִית (קִידוּשִׁין
 ו) שִׁחְצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בַת חוֹרִין הַמֵּאֲרֶסֶת לְעֶבֶד
 עֲבָרִי שֶׁמִּתָּר בְּשִׁפְחָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר: וְהַפְּדָה לֹא
 נִפְדָּתָה. פְּדוּיָה וְאִנָּה פְּדוּיָה, וְסִתָּם 'פְּדִיּוֹן' בְּכִסְפָּא.
 (ת"כ. גִּטִּין לט): אוֹ חֲפָשָׁה. בְּשִׁטָּר: בְּקִרְתָּ תִּהְיֶה.
 הִיא לֹקָה וְלֹא הוּא. יֵשׁ עַל בֵּית-דִּין לְבַקֵּר אֶת
 הַדָּבָר, שֶׁלֹּא לְחִיבוֹ מִיתָה, כִּי לֹא חֲפָשָׁה וְאִין
 קִדּוּשִׁיָּה קִידוּשִׁין גְּמוּרִין. וְרִבּוֹתֵינוּ (כִּרִּיתוֹת יא)
 לְמַדּוֹ מִכָּאן, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמִלְקוֹת יֵהָא בְּקִרְיָאָה,
 שֶׁהַדְּיָנִים הַמְּלָקִין קוֹרִין עַל הַלֹּקָה (דְּבָרִים כח
 נח-נט): "אִם-לֹא תִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת וְגו'... וְהַפְּלֵא ה'
 אֶת-מִכְתָּךְ וְגו'": כִּי-לֹא חֲפָשָׁה. (מִכּוֹת כג) לְפִיכָךְ

"קִרְץ בְּעִינָיו" (משלי ו יג), שֶׁכֵּן דָּרָךְ כָּל הוֹלְכֵי רְכִיל
 לְקִרְץ בְּעִינֵיהֶם וְלִרְמֹז דְּבָרֵי רְכִילוּתָן, שֶׁלֹּא יִכְיֶנוּ
 שְׂאֵר הַשּׁוֹמְעִים: לֹא תַעֲמֹד עַל-דָּם רַעַךְ. לְרִאשׁוֹת
 בְּמִיתָתוֹ וְאִתָּהּ יָכוֹל לְהַצִּילוֹ (ת"כ), כְּגוֹן: טוֹבֵעַ
 בְּנֶהֱרָ, וְחִיָּה אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו: אֲנִי ה'. נֶאֱמָן
 לְשֵׁלֶם שָׂכָר, וְנֶאֱמָן לְהַפְרֵעַ: (יז) וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו
 חֲטָא. לֹא תִלְבִּין אֶת פָּנָיו בְּרִבִּים: (יח) לֹא-תִקֶּם.
 (יומא כג) אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי מִגְּלָךְ! אָמַר לוֹ: לֹא.
 לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי קִרְדָּמָךְ! אָמַר לוֹ: אִנִּי
 מִשְׂאִילָךְ, כְּדָרָךְ שֶׁלֹּא הַשְׂאִילְתִּי - זֶה הִיא נְקִימָה.
 וְאִיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי קִרְדָּמָךְ!
 אָמַר לוֹ: לֹא. לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְׂאִילֵנִי מִגְּלָךְ!
 אָמַר לוֹ: הֵא לָךְ, וְאִנִּי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הַשְׂאִילְתִּי - זֶה
 הִיא נְטִירָה, שְׁנוּטֵר הָאִיבָה בְּלִבּוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ
 נוֹקָם: וְאֶהְיֶה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ. (ת"כ) אָמַר רַבִּי
 עֲקִיבָא: זֶה כָּלִל גְּדוֹל בַּתּוֹרָה: (יט) אֶת-חֻקְתִּי
 תִשְׁמְרוּ. וְאֵלּוּ הֵן: בְּהִמָּתְךָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים וְגו'.
 חֻקִּים אֵלּוּ גְּזוּרוֹת מְלָךְ, שְׂאִין טַעַם לְדָבָר: וּבִגְד
 כְּלָאִים. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שְׁנֵאֲמַר: "לֹא תִלְבֹּשׁ
 שַׁעֲטָנוֹ צָמַר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". יָכוֹל לֹא יִלְבֹּשׁ גִּי

דְּכַר לְאַשְׁמָא: כב וְיִכְפֹּר עָלוּהִי
כְּהֵנָּה בְּדִכְרָא דְאַשְׁמָא קְדָם יְיָ עַל
חֻבָּתָהּ דִּי חָב וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ
מִחֻבָּתָהּ דִּי חָב:

אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אֲשֶׁם: כב וְכִפֹּר עָלָיו
הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֲשֶׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר

חָטָא כַּסִּי:

רַעֲיִי

אין חֲבִיב עָלֶיהָ מִיתָה, שְׁאִין קְדוּשָׁיָה קְדוּשִׁין. הָא (כב) וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. (גיטין
אם חֲפָשָׁה - קְדוּשָׁיָה קְדוּשִׁין וְחֲבִיב מִיתָה: לט. כריתות ט) לְרַבּוֹת אֶת הַמִּזְיֵד כְּשׁוֹגֵג:

אגרות קודש

ב"ה, ט' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב אשר לומד הוא בישיבת...

וכותב איזה סברות בהנוגע להסתדרותו בעתיד הקרוב, ושואל חוות דעתי, באיזה מהן יבחר.

והנה לימוד התורה בימינו אלה באה"ק ת"ו במסגרת ישיבה נוסף על ענין תלמוד תורה בכלל, יש
לה תפקיד עיקרי ותועלת הכי גדולה והיא העמדת הלומד על בסיס חזק למען יוכל עמוד בפני הנסיונות
דתקופתנו זו ולא יתרשם מהרוחות הבלתי מצויות המנשבות מכל הצדדים, ואשר בעוה"ר לא רק שאין
פוחתות אלא אדרבה, וע"ד מרז"ל אין לך יום וכו', מזה מובן שלא רק זה שבחר לדרכו בחיים משרה
בקדש כמו רב ר"י ושו"ב וכיו"ב מוכרח ללמוד איזה שנים בישיבה, אלא כאו"א מבני הנוער החפץ באמת
לחיות חיים של לומד תורה ומקיים מצות כרצון בורא העולם זקוק הוא לחיות שנים אחדות במסגרת
האמורה, ואדרבה, כיון שאינו בוחר במשרה בקדש יש מקום לומר שהנסיונות שלו יהיו קשים יותר
ומוכרח הוא יותר עוד באלו השנים הקובעים את צורתו הרוחנית להמצא במסגרת ישיבה מבלי לבלבל
את עצמו בלימודים אחרים מבלי להיות באוירה אחרת, וכל זה אין זה שאלה לרכוש עוד ידיעות בתורה
ולהעשות למדן יותר, אלא נוגע ג"כ לקיום המצות כפשוטן.

ועוד למודעי אשר דבר המשנה אל תאמין בעצמך פשוט הוא שתקפו הוא גם בימינו אלה, ובפרט
בהנוגע להנוער שעדיין לא יצא מחוץ לדי' אמות של בית הוריו או מחוץ לדי' אמות של תורה ותפלה, שאי
אפשר שיוכל לשער מראש תוקף הנסיון כלפיו יעמוד אחרי איזה שנים ולהחליט אם כבר מחוסן הוא ככל
המצטרך להתגבר על כל העלמות והסתרים.

ישנם מקשים על הנ"ל שהשנים בישיבה מאחרות את התחלת ההסתדרות בפרנסה לעצמו, אבל
סוף סוף הקב"ה הוא הזן ומפרנס לכל, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם וצריך הוא בזמן המתאים לבסס
את עמדתו הרוחנית השלום הנפשי שלו, ושהיו מיוסדים ככל הצורך וכשהיסוד חזק ואיתן אפשר ליהנות
מהבנין שעל יסוד זה ולשפרו ולשכללו, משא"כ כאשר היסוד רעוע הוא וכו'.

ויהי רצון אשר יחליט בטוב לפניו באמת, זאת אומרת להקדיש איזה שנים ללימודי קדש ובאווירה
ובסביבה קדושה, ואז יצליח בעתיד וגם בגשמיות.

בברכת חג פסח כשר ושמח,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	4:59	5:09	7:21	7:28	8:27	8:32	9:36	9:39	18:50	18:43	19:23	19:15	18:32	19:40
אוסטרליה מלבורן	6:45	6:50	8:46	8:45	9:35	9:33	10:29	10:28	17:48	17:55	18:15	18:21	17:30	18:28
אוקראינה אודסה	5:15	5:06	7:29	7:36	8:32	8:37	9:40	9:44	18:51	18:44	19:22	19:15	18:33	19:38
אוק. דנייפרופטרובסק	4:53	4:44	7:12	7:05	8:17	8:12	9:24	9:21	18:28	18:36	19:09	19:01	18:18	19:26
אוקראינה ז'יטומיר	5:16	5:05	7:24	7:32	8:41	8:35	9:49	9:45	18:57	19:05	19:39	19:31	18:47	19:57
אוקראינה קייב	5:08	4:58	7:17	7:25	8:34	8:28	9:42	9:38	18:50	18:58	19:33	19:24	18:40	19:51
איטליה מילאנו	5:41	5:32	8:02	7:56	9:02	8:57	10:09	10:05	19:07	19:13	19:37	19:37	18:55	20:00
ארגנטינה ב. איירס	7:15	7:19	9:18	9:19	10:04	10:06	11:00	11:01	18:32	18:26	18:51	18:57	18:08	19:04
ארה"ב בולטימור	5:32	5:24	7:56	7:51	8:49	8:45	9:54	9:51	18:42	18:47	19:14	19:09	18:29	19:29
ארה"ב ברוקלין נ.י.	5:21	5:13	7:45	7:39	8:39	8:34	9:45	9:41	18:33	18:38	19:07	19:01	18:20	19:21
ארה"ב לוס אנג'לס	5:24	5:18	7:50	7:46	8:39	8:35	9:43	9:40	18:23	18:27	18:53	18:49	18:09	19:06
ארה"ב מיאמי	6:00	5:55	8:27	8:23	9:11	9:08	10:14	10:12	18:44	18:46	19:09	19:07	18:28	19:21
ארה"ב משיגן	5:55	5:47	8:18	8:12	9:14	9:09	10:20	10:16	19:11	19:17	19:40	19:46	18:59	20:01
ארה"ב ניו ג'רסי	5:22	5:15	7:47	7:41	8:40	8:36	9:45	9:42	18:33	18:38	19:06	19:01	18:20	19:21
ארה"ב ניו הייבן	5:15	5:07	7:39	7:34	8:34	8:30	9:40	9:37	18:30	18:36	19:04	18:59	18:18	19:19
ארה"ב שיקאגו	5:12	5:04	7:36	7:30	8:32	8:27	9:38	9:34	18:29	18:35	19:04	18:58	18:17	19:18
ברזיל ס. פאולו	6:19	6:21	8:31	8:32	9:13	9:13	10:10	10:10	17:54	17:50	18:13	18:17	17:32	18:24
ברזיל ריו דה ז'נרו	6:05	6:07	8:18	8:18	8:59	8:59	9:57	9:56	17:41	17:37	18:04	17:59	17:19	18:11
בריטניה לונדון	5:08	4:58	7:24	7:15	8:35	8:29	9:43	9:39	18:54	19:02	19:28	19:38	18:44	19:56
בריטניה מנצ'סטר	5:14	5:02	7:25	7:15	8:42	8:35	9:51	9:46	19:07	19:16	19:43	19:53	18:58	20:13
גרמניה פרנקפורט	5:36	5:26	7:45	7:53	9:01	8:55	10:09	10:04	19:16	19:24	19:50	19:59	19:06	20:17
ישראל באר שבע	5:15	5:09	7:42	7:38	8:28	8:25	9:32	9:30	18:08	18:12	18:33	18:36	17:54	18:49
ישראל חיפה	5:13	5:07	7:39	7:35	8:27	8:23	9:31	9:28	18:09	18:12	18:34	18:38	17:42	18:50
ישראל ירושלים	5:13	5:07	7:39	7:35	8:26	8:23	9:30	9:28	18:07	18:10	18:32	18:35	17:30	18:48
ישראל תל אביב	5:14	5:08	7:41	7:37	8:28	8:24	9:32	9:29	18:09	18:13	18:34	18:38	17:53	18:50
מולדובה קישינב	5:20	5:11	7:41	7:34	8:43	8:38	9:50	9:46	18:51	18:58	19:22	19:30	18:40	19:46
מקסיקו מקסיקו	6:20	6:16	8:47	8:44	9:28	9:26	10:30	10:29	18:53	18:55	19:15	19:17	18:37	19:28
סינגפור סינגפור	7:01	6:59	9:24	9:23	10:03	10:02	11:03	11:02	19:09	19:08	19:30	19:29	18:51	19:39
פולין ורשא	4:43	4:32	6:57	6:48	8:10	8:04	9:19	9:14	18:31	18:40	19:07	19:16	18:22	19:35
צרפת ליאון	5:58	5:49	8:20	8:13	9:20	9:15	10:27	10:23	19:25	19:31	19:55	20:02	19:13	20:19
צרפת פריז	6:04	5:54	8:23	8:15	9:28	9:22	10:36	10:31	19:40	19:47	20:13	20:21	19:29	20:38
קנדה טורונטו	5:38	5:30	8:01	7:55	8:58	8:54	10:04	10:01	18:58	19:04	19:28	19:34	18:46	19:50
קנדה מונטריאול	5:13	5:04	7:34	7:27	8:34	8:29	9:41	9:37	18:38	18:44	19:08	19:15	18:26	19:31
רוסיה מוסקבה	5:29	5:16	7:35	7:23	8:59	8:53	10:09	10:05	19:32	19:42	20:11	20:22	19:24	20:43
רוסיה רוסטוב (דנון)	5:37	5:28	7:57	7:50	9:00	8:55	10:07	10:03	19:09	19:15	19:40	19:47	18:57	20:04
שווייץ ציריך	5:41	5:32	8:01	7:54	9:04	8:59	10:11	10:07	19:12	19:19	19:44	19:52	19:01	20:08

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

4. המשבצות הריקות הן בגלל קושי טכני לחשב באותו תאריך, את הזמן המדויק של עלות השחר והזמנים הנובעים מכך במקומות אלו.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

לתרומות מחו"ל:

bank hapoalim, branch: 537, account: or avner 557709, swift: poalilit

ארה"ב U.S.A.:

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר:

ישראל ISRAEL

נא לכתוב צ'יק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת.ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00108
13/04/2008